

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

PROTOKOLL

OVER FORHANDLINGENE
PÅ DET 36. ORDINÆRE LANDSMØTE
7.—9. MAI 1959 I OSLO

REFERAT VED JOHAN PEDERSEN

AKTIETRYKKERIET - OSLO 1960

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

PROTOKOLL

OVER FORHANDLINGENE
PÅ DET 36. ORDINÆRE LANDSMØTE
7—9. MAI 1959 I OSLO

REFERAT VED JOHAN PEDERSEN

OSLO 1960

AKTIETRYKKERIE T - OSLO

SAKLISTE

1. *Åpning og konstituering.*
 - a) Fullmakter.
 - b) Saklista.
 - c) Arbeidsordning.
 - d) Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.
2. *Innstilling om årsberetningene 1957 og 1958.*

(Jfr. partilovens § 6 c.)
3. *Innberetning fra Revisjonsnemnda.*

Oversikt over partiets økonomiske stilling.
(Jfr. partilovens § 6 d.)
4. *Den politiske situasjon.*

Innleder: Einar Gerhardsen.
5. *Vår forsvars- og utenrikspolitikk.*

Innleder: Halvard Lange.
6. *Sosialiseringsspørsmålet.*

Innleder: Lars Evensen.
7. *Våre organisasjonsproblemer.*

Innleder: Olav Nordskog.
8. *Innsendte forslag.*
9. *Kommunevalget.*

Innleder: Haakon Lie.
10. *Valg.*

INNHold

	Side
Deltakere i Landsmøtet	9
Landsmøtet åpning	14
Partiformannens minnetale	14
Åpningstale	16
Gjestenes hilsningstaler	19
Landsmøtets konstituering	26
Den politiske situasjon	30
Framlegg fra redaksjonskomitéen for politiske saker	62
Innstillinger fra Protokollkomitéen	66
Fortsettelse av debatten om den politiske situasjon	66
Vår forsvars- og utenrikspolitikk	79
Våre organisasjonsproblemer	122
Innstillingene om årsberetningene 1957 og 1958	148
Sosialiseringsspørsmålet	150
Beretnings- og protokollkomitéens innstilling	162
Valgkomitéens innstilling	162
Valg av Sentralstyre	178
Fortsatt debatt om sosialiseringsspørsmålet	179
Fortsettelse av valgene	193
Innsendte forslag	198
Framlegg fra redaksjonskomitéen for politiske saker	198
Innstillinger fra redaksjonskomitéen for organisasjonssaker ..	212
Vedtak om partiets forsvars- og utenrikspolitikk	214
Kommunevalget 1959	215
Landsmøtets avslutning	224

TALERLISTE

- Andersen, Frank 26, 134.
Ask, Georg 118.
Bingen, Håkon 68, 112, 143, 204.
Bratlie, Oscar 137.
Bratteli, Trygve 146, 170.
Bjerkaker, Trygve 168.
Bjerkeli, Karl 137.
Brotangen, Bjørn 138, 192, 201, 204, 206.
Bruvik, Olav 168, 192.
Bruøygard, Hans 74.
Børnich, Vally 142.
Christiansen, Ragnar 168.
Dahlberg, Bjarne 67, 142.
Dankertsen, Kjell 129, 186, 206.
Dyrendahl, Arvid 140.
Eikeland, Alfred 67.
Erlander, Tage 22.
Eriksen, Thorleif 178.
Evensen, Lars 150.
Faremo, Osmund 60.
Flamme, Rolf 61, 145, 214.
Fredriksen, Hans 70.
Frihagen, Anders 159.
Finsrud, Magne 69.
Frantzen, Ranveig 176.
Gerhardsen, Einar 14, 16, 19, 21, 22, 24, 30, 75, 113, 173, 205, 214, 224, 225.
Gerhardsen, Werna 134, 177.
Grimstad, Arne 57, 95.
Gjerde, Bjartmar 132, 172, 195, 196, 197, 200.
Gjeldsvik, Agvald 141, 195.
Gulbrandsen, Alfred 176.
Hagen Schei, Gerd 176.
Hagelia, Magnhild 166, 175.
Handal, Nils 102.
Hansen, Alfinn 179.
Hansen, Guttorm 197.
Hansen, H. C. 20.
Hansen, Ingvald 57, 58, 112, 181, 208.
Hansen, Rolf 131.
Harlem, Gudmund 54.
Helgevold, M. 167.
Hegna, Trond 93, 115, 172.
Hoem, Trygve 128, 167.
Johansen, Thora 167.
Kvam, Jens 51, 196.
Kvam, Nils 59.
Kjelsrud, Klaus 164, 175, 193.
Kjernsmo, Kristine 119.
Kristiansen, Odlaug 167.
Kristensen, Kjell 51, 66, 105, 148, 185, 196, 203, 205, 206.
Kormeset, Per 192.
Krogh, Nils O. 134.
Kvigne, Knut 135, 196.
Lange, Halvard 79, 119, 204.
Langhelle, Nils 96.
Larssen, Emil 130.
Larssen, Olav 198, 205, 207, 208.
Larsson, Josef 69, 189, 208.
Lie, Haakon 171, 215.
Lindberget, Oskar 52, 73.
Lionæs, Ase 101.
Lindgren, Stina 225.
Liverud, Willy 184.
Lilaas, Asbjørn 111, 191.
Lodden, Ebba 53, 73.
Mathisen, Ivar 136.
Meisdalshagen, Olav 99.
Mellem, Reidar 72.
Modahl, Edvard 66.
Moe, Finn 97.

Moen, Berger 59, 177.
Munkebye, Margit 169, 198.
Mørk, Leif 196.
Nilsen, Anna 191.
Nilsen, Magnus 135.
Nilsen, Sandrup 178.
Neergaard, Claus 50.
Nordahl, Konrad 24, 70, 109.
Nordli, Oskar 108.
Nordskog, Olav 122.
Nordbø, Rasmus 204.
Offerdahl, Hans 144.
Olsen, Oscar 169.
Ording, Ake 139, 183.
Pedersen, Kjell A. 141.
Pettersen, Asbjørn 133.
Pettersen, Thorbjørn 135, 160.
Skau, Bjørn 169, 197.
Skau, Marie 171.
Stavrum, Olav 183, 191.
Skåum, Alf 38, 208.
Svarva, Marit 144.
Steen, Reiulf 118, 186.
Strisland, Knut 71.
Svendsen, Hartvig 177.
Seweriin, Rakel 166, 175.
Skjølaas, Bernh. 66.
Støa, Johan 61.
Sjaastad, Gustav 190.
Tranmæl, Martin 116.
Thoresen, Erling 146.
Thorbjørnsen, Ansgar 59, 133.
Vik, Arnfinn 174, 180.
Vayrynnen, A. 21.
Watnebryn, Olaf 107, 143, 189.
Wickrenaratne, S. M. 19.
Wigaard, Halfdan 74, 187.
Williams, Knut 139.
Wøhni, Einar 60, 177.
Øftsaas, Magne 106.
Øksnes, Oskar 58, 197.
Ørvik, Nils 107.
Østlie, Leif 104, 145, 188.
Aakervik, Trygve 110.
Aasen, Liv 72, 73, 173.

Deltakere i landsmøtet.

Østfold: Martin Aune, Edvard Modahl, Ove Danielsen, Torleif Kvale, Sverre Borgen, Leif Østlie, John Hagar, Håkon Martinsen, Morten A. Nilsen, Knut Sørensen, Karl Fredrik Berg, Ingvar Bakken, Alf Ludvigsen, Konrad M. Karlsen, Anker H. Henriksen, Yngvar Torp, Ragna Forsberg, Oddvar Haugsten Hansen, Torgeir Svendsen og Sigurd Johansen.

Akershus: Hartvig Svendsen, Helga Waldorff, Arvid Ruus, Gunnar Aasand, Ingvald Hansen, David Kjellberg, Westy Kjensli, Einar Andersen, Ragnar Johansen, Willy Moe, Sigurd Gulbrandsen, Holm Morgenlien, Sigurd Grue, Fritz Lauritzen og Adolf Solberg.

Hedmark: Harald Løbak, Jarl Støen, Einar Krogstad, Martin H. Mobæk, Lars Jømne, Harald Reinertsen, Brede Tørudbakken, Odvar Nordli, Magne Antonsen, Alfred Gulbrandsen, Ragnhild Evensen, Odd Kristoffersen, Oskar Lindberget, Johan Moseby, Borger Moen, Kristine Korsmo, Aasmund Grimstad, Reidar Mellem og Kaare Torp.

Gudbrandsdal: Synnøve Engjom, Hilmar Høiby, Agvald Gjelsvik og Hans Bruøigard.

Vest-Oppland: Fredrik Bredli, Erika Berntzen, Viktor O. Tande, Erling Haavi, Ole Svesvolden, Bernt Skjølaas og Nils Røstadstuen.

Buskerud: Ragnar Christiansen, Jon Vraa, Helga Hansen, Magne Finsrud, Thor Thorsen, Henry Granberg, Nils O. Krogh, Arne Olsen, Osvald Melgård, Karl Bjerkeli, Birgit Aarvelta, Gunnar Hwashovd, Ronnald Johannessen, Eline Brenno, Almer Øen, Karl Bergom og Friede Michalsen.

Vestfold: Marie Skau, Asbjørn Lillås, Alf Skåum, Bjørn Brotangen, Inga Engebretsen, Hans Olsen, Solveig Larsen, Per Båstad, Willy Liverød, Ingjald Nordstad, Gøsta Anderson, Henry Andersen, Kjell Armand Pedersen, Gustav Bjerke, Leif Anfinssen, Asbjørn Lindhjem og Hans Jonsmyr.

Telemark: Kjell Kristensen, Hans Haugerud, Hilda Langjordet, Gunhild Nordal, Torleif Knutsen, Knut Kvigne, Olav Vegheim, Jens Herregården, Reidar Engell Olsen, Aslak O. Versto, O. J. Steinmoen og Ruth Svendsen.

Aust-Agder: Ansgar Thorbjørnsen, Osmund Faremo, Jens Kvale og Astrid Karlsen.

Vest-Agder: Erling E. Lund, Dagfinn Mikkelsen, Sigurd Olsen, Trygve Hansen og Knut B. Strisland.

Rogaland: Engebret Eik, Marthon Helgevold, Ivan Langholm, Svenn Asen, Odlaug Kristiansen, Ole Samuelsen, Torgeir Meling, Jørgen Bergundhaugen, Hans Frette og Magnus Børresen.

Hordaland: Steffen I. Toppe, Arne Nilsen og Leif Mørk.

Sogn og Fjordane: Olav Vee Haugen, Alida Wefring, Rasmus Nordbø, Arnold Avsnes og Olav Børnes.

Sunnmøre: Peter Kjeldseth Moe og Arne Grimstad.

Romsdal: Ingolf L. Pedersen.

Nord-Møre: Margot Botten, Andrea Dønheim, Claus Neergaard, Lorentz K. Strømmen og Håkon Tangen.

Sør-Trøndelag: Roald Bye, Ella Strømsnes, Olav Gjærevoll, Liv Aasen, Torleif Ranum, Petra Hoff, Eigil Gullvåg, Trygve Eggen, Peder Skjærvold, Jenny Hårstad, Jens Moen, Ragna Skårvold, Arvid Berge, Arne Volden, Otto Hopen, Anders Kokkvold, Per Kormeset, Ingebrigt Olstad, Odd Asphjell og Ole Kjønnsvik.

Inn-Trøndelag: Oskar Øksnes, Erling Wollan, Marit Svarva, Ivar Giskås, Harald Kristoffersen, Olav Stavrum og Mary Lyngstad.

Namdal: Guttorm Hansen og Håkon Letvik.

Sør-Helgeland: H. A. Waag.

Nord-Helgeland: Herman Godøness, Ivar Refseth og Magnhild Torgersen.

Søndre Salten: Edmund Heldal, Karsten Thoresen og Nanny Rist.

Nordre Salten: Arthur Folstad, Rolf Hellem og Kristen Torjuul.

Vesterålen: Anton P. Medby.

Sør-Troms: Ola Tønseth.

Nord-Troms: Emil Larssen og Tyra Roland.

Vest-Finnmark: Alf Pedersen.

Øst-Finnmark: Erling Arvola.

Bergen: Harry Hansen, Mathias Olsen, Karl Rognø, Arne Ekeland, Ranveig Frantzen og Hjørdis Andreassen.

Oslo: Alfhild Kjærnsval, Nils Ørvik, Rolf Hansen, Werna Gerhardsen, Magnus Nielsen, Margot Cappelen, Arne Holth, Anne Bjørnsgaard, Thora Johansen, Olav Habberstad, Ragnhild Eriksen, Haakon Bingen, Magnhild Johansen, Arve Johnsen, Ivar Ekeli, Josef Larsson, Johan Olaisen, John Eriksen, Hans Ernestus, Anders Andersen, Rolf Flamme, Kjell Dankertsen, Rolf Gerhardsen, Brynjulf Bull, John Johansen, Sigrid Syvertsen, Arnfinn Vik, Olav Bruvik, Oscar Olsen, Trygve Hoem, Harry Johnsen, Harry Sørensen, Bjørg Sætereng, Odd Vik, Andreas Birkeland, Harris Heggen, Margot Klemetsen, Bjarne Jensen, Leo Sitter, Sigurd Huer, Alf Tobiassen, Guttorm Antonsen, Asbjørn Pettersen, Gunnar Petersen, Erling Thoresen, Marinius Skarkerud, Alfinn Hawn, Thorleif Holth, Arne Hansen, Thorbjørn Pettersen, William Paulsen, Knut Williams, Markus Gustavsén, Finn Lund, Armand Fjeldheim, Willie Kristensen, Magne Øfstaas, Agnar Amundsen, Halvor Nystuen, Einar Fredriksen, Gustav Strøm, Marcus Marcussen, Ole Solberg, Randi Johansen, Henry Kolstad, Einar Wangen, Asbjørn Enger, Ruth Fosli, Sigurd Korsmo, Wilhelm Pedersen, Borghild Bech, Thorleif Eriksen, Torbjørn Hagen, Aslaug Olsen, Mary Hansen, Trygve Nilsen, Walter Hyvang, Bjørn Nilsen, Sonja Hansen, Odd Lilloe, Nils Johannessen, Olaf Vollum, Bjarne Dahlberg, Ingar Isaksen, Rolf A. Larsen, Hans Fredriksen, Lorange Larsen, Ingvald Hansen, Signe Braathen, Thorolf Kristiansen, Aage Fredriksen, Bjarne Hovde, Sverre

Bye, Tolleif Knudsen, Olaf Olsen, Halfdan Wigaard, Reidar Hovung, Petter Pettersen, Rolf Waalen, Georg Ask, Erling Johansen og Arne Hjelm Nilsen.

Storingsgruppas representanter: Trond Hegna, Finn Moe, Johs. Olsen, Reidar Aamo, Nils Langhelle, Magnhild Hagelia, Peder Jacobsen og Aase Lionæs.

Sentralstyret: Einar Gerhardsen, Trygve Bratteli, Olav Larsen, Haakon Lie, Konrad Nordahl, Halvard Lange, Hans Sundrønning, Klaus Kjelsrud, Anna Nilsen, Martin Tranmæl, Gunvald Hauge, Olav Meisdalshagen, Bjartmar Gjerde, Rakel Seweriin, Odin Rønbeck og Nils Hønsvald.

Varamenn: Harry Pettersen, Gunnar Alf Larsen, Liv Østlie, Ivar Mathisen og Rolf Aakervik.

Landsstyret: Erling B. Kvaale, Trygve Lie, Kristian Gundersen, Martin Haugen, Olaf Watnebryn, Andreas Honerød, Konrad Anderson, Ebba Lodden, Harry Jørgensen, Olav M. Wikre, Tjalve Gjøstein, Magda Kleppestø, Hjalmar Seim, Hans Offerdal, Sivert Haltbakk, Oskar Steinvik, Ole Øisang, Erling Myrholt, Nils Hillestad, Sandrup Nilsen, Einar Wøhni og Rudolf Olsen.

Kvinnesekretariatet: Aase Bjerkholt, Gerd Hagen Schei, Eva Friis Christensen, Vally Børnich, Sigrid Hansen, Elsa Karlsen, Thora Johansen, Ingrid Paulsen, Lola Melby og Ragna Karlsen.

Medlemmer av Regjeringen: Nils Handal, Kjell Holler, Harald Løbak, Arne Skaug, Gunnar Bøe, Gudmund Harlem, Birger Bergersen, Jens Haugland, Kolbjørn Varmann, Nils Lysø og Andreas Cappelen.

Utenlandske gjester:

Island: Althyduflokurinn.

Sverige: Sveriges Socialdemokratiske Arbetareparti: Tage Erlander, Sven Aspling og Stina Lindgren.

Danmark: Socialdemokratisk Forbund i Danmark: H. C. Hansen og Niels Matthiassen.

Finnland: Suomen Sosialdemokraattinen Puolue: Olavi Hurri, Valde Nevalainen og Aatto Väyrynen.

Den asiatiske kvinnelegasjonen:

May May Hla, Burma.

Mya Mya Tin, Burma.

S. Methilda Wickremaratne, Ceylon.

Amartiwi Mohamad Saleh, Indonesia.

Jusma Said, Indonesia.

Mariko Kobayashi, Japan.

Sumiko Tanaka, Japan.

Innenlandske gjester:

Landsorganisasjonen i Norge: P. Mentsen og Emil Torkildsen.

Arbeidernes Opplysningsforbund: Aksel Zachariassen.

Arbeidernes Avholdslandslag: Jonas Brunvoll.

Norges Kristne Arbeideres Forbund: Helmer Kinn og Ole Tufte.

Arbeidernes Ungdomsfylking: Bjørn Skau og Reiulf Steen.

Framfylkingen: Ingrid Rimestad og Øivind Hansen.

Arbeiderbladet — Aktietrykkeriet A/S: Ivar Opsahl.

Arbeiderpressens Samvirke: Johan Ona.

Personlige innbudte: Thina Thorleifsen, Gunnar Ousland, Gunnar Bråthen, Gustav Sjaastad, Henry Jacobsen, Lars Evensen og John Piercy.

Partikontoret: Frank Andersen, Arvid Dyrendahl, Olav Nordskog Inge Scheffo, Aake Anker Ordning, Elsa Rastad Bråten og Randi Fossum.

Revisjonsnemnda: Alfred Nilsen, Nils Arvesen og Signe Sulutvedt.

Revisor: Rutner Rønnestad.

LANDSMØTETS ÅPNING

Møtet ble åpnet torsdag den 7. mai kl. 11.05 med en kavalkade over norske arbeidersanger av Jolly Kramer Johansen, framført av 175 sangere fra Oslo Arbeidersangerforbund. Dirigent Reidar Flemming. Resitasjon Arne Paasche Aasen. Ved flygelet Jolly Kramer Johansen. Ved orgelet Bjarne Amdahl.

Programmet ble lønnet med langvarig bifall. Einar Gerhardsen takket for det fine og mektige åpningsprogrammet.

Minnetale.

Landsmøtets deltakere og tilhørere reiste seg da partiets formann begynte sin minnetale:

Vi vil som vanlig begynne vårt møte med å minnes de av våre medlemmer som er gått bort i landsmøteperioden. Jeg kan ikke nevne alle, men må begrense meg til å omtale dem som har vært med i partiets ledelse.

Randolf *Arnesen* spente over et vidt felt under sin lange arbeidsdag i arbeiderbevegelsens tjeneste. Han var formann i Ungdomsforbundet, sekretær i Arbeiderpartiet, formannskapsmedlem i Oslo, og i en mannsalder en av de framste lederne i kooperasjonen. Han var en inspirerende agitator for fagorganisasjonen, for partiet og for kooperasjonen, og han var i ordets egentlige betydning en byggende kraft gjennom den innsats han gjorde for boligsaken.

Hans *Hansen* var i mange år, helt fram til sin død, sekretær i fylkespartiet i Østfold. I flere perioder var han med i landsstyret. Om Hans Hansen kan en i sannhet si at han var en trofast tjener i Herrens vingård. En hadde følelsen av at han alltid var der det hendte noe i partiet i Østfold. Alltid like stillfarende og nesten varsom i sin opptreden, men også med en brennende intensitet i sin forkynnelse.

Ingvald *Haugen* var sjømennenes talsmann og tillitsmann. Gjennom hele sitt voksne liv, i krig og fred, ga han det han hadde av evner og krefter i arbeidet for den norske sjømann. Men i sin brennende interesse for arbeiderklassen som helhet, fikk han overskudd nok til å yte en verdifull innsats også i Landsorganisasjonens og i Det norske Arbeiderpartis sentrale ledelse.

Alfred *Ljøner*, skog- og landarbeidernes stillfarende, men fremragende dyktige tillitsmann og leder, var også av dem som hadde overskudd til å yte en stor og verdifull innsats for Landsorganisasjonen og partiet. Alfred Ljøner var en ualminnelig klok og tenksom mann, og vi følte oss alltid trygge når vi hadde ham med oss i drøftinger og avgjørelser.

Olav *Oksvik* var en av de mest særpregede skikkelser i norsk arbeiderbevegelse. Fra sine yngste år og fram til sin siste arbeidsdag var han en utrettelig agitator og en virksom mann i organisasjonslivet. Sin største gjerning gjorde han kanskje under sine mange år i Stortinget. Fra talerstolen og enda mer i stortingskoridorene hadde han en politisk innflytelse som det ikke er gitt så mange stortingsrepresentanter å ha. Olav Oksviks liv var et liv i og for arbeiderbevegelsen, og vi er ham stor takk skyldig for hans store og rike innsats.

Ingvald *Rastad* var enda ikke 50 år da han alt før krigen ble rammet av en alvorlig sykdom som brått satte ham ut av enhver virksomhet. Men da hadde han alt formådd å gjøre en helt usedvanlig innsats i ungdomsbevegelsen, i fagorganisasjonen, i landspartiet og fram for alt i Oslopartiet, og i bystyre og i formannskap i Oslo. Det ble sagt om Ingvald Rastad at han kanskje var den skarpeste hjernen i arbeiderbevegelsen. Både som organisasjonsmann og som politiker ble Ingvald Rastad et forbilde og en læremester for mange av oss som fikk arbeide sammen med ham.

Oscar *Torp*. — For første gang på 40 år må Det norske Arbeiderparti nå avvikle et landsmøte uten Oscar Torp som den sentrale skikkelse på formannsplassen, på dirigentplassen eller på talerstolen. I like lang tid var han en sentral skikkelse i partiets arbeid. Hans virksomhet i og for partiet kom til å bli så omfattende at det ikke er lett å få nevnt det alt sammen. I lenger tid enn noen annen var han med i Regjeringen, som statsminister eller som sjef for et departement. I en periode var han formann i stortingsgruppa, og han var inntil sin død Stortingets president. Han skjøttet alle disse viktige verv med stor dyktighet og med en naturlig verdighet. Hans venner og meningsfeller hadde tillit til ham

og ble glad i ham. Hans politiske motstandere hadde respekt for ham og satte pris på ham.

Sin største gjerning gjorde vel Oscar Torp i partiet. Han ble dets unge formann i en tragisk brytningstid, men fikk også den lykke å være med på å samle den splittede bevegelsen og å bygge den opp til den sterke samlende og betydningsfulle organisasjonen som Det norske Arbeiderparti har vært siden begynnelsen av tredveårene.

Oscar Torp hadde venner blant partifeller over hele landet, og det var tusener av våre beste medlemmer som mottok meldingen om hans død med oppriktig sorg. Vi som hadde den lykke å arbeide nært sammen med ham gjennom mange år, mistet ved hans bortgang en av våre beste og mest trofaste venner.

Nå er Oscar Torp gått inn i rekken av de store foregangsmenn hvis navn vil leve så lenge norsk arbeiderbevegelse består.

Foruten de partikamerater jeg nå har nevnt, er det mange med kjente og kjære navn og mange navnløse, men kanskje like trofaste parti-medlemmer som er gått bort. Vi minnes dem alle med ærbødighet og med takknemlighet for alt hva de har gjort for vår bevegelse.

Vi lyser fred over våre døde partikameraters minne.

Partiformannens åpningstale.

På landsstyrets vegne ønsker jeg alle landsmøtets deltakere vel møtt. Igjen samles vi til landsmøte under forhold som gjør det naturlig først å si noen ord om situasjonen ute i verden. De store utenrikspolitiske problemene er framdeles uløste og verden lever fortsatt i en tilstand av uro og usikkerhet om hva vi går i møte. I løpet av de nærmeste dagene kommer utenriksministrene fra de store land sammen til møte og en regner med at det senere på sommeren blir et møte også av regjeringssjefene. Enda vi ikke gjør oss store forhåpninger om resultatene av disse møtene, så er vel de fleste av oss glade for at de ledende politikerne fra Øst og Vest kan komme sammen til forhandlinger. Vi vet at maktbruk og krig ikke løser noe problem. Vil vi fram til løsninger, må det skje gjennom forhandlinger. Så får vi være tålmodige. Vi er ikke bortskjemt med resultater av de møter som holdes, og derfor vil selv et aldri så beskjedent resultat bli hilst med glede og tilfredshet av mange mennesker i verden. I den utstrekning Norge kan ha noen innflytelse på det som skjer, vil vårt land alltid gå inn for forhandlingslinjen. Det gjør vi i FN og det gjør vi i NATO. Vi går inn for fred og vi går inn for forhandlinger. Men vi går også inn for frihet og rettferdighet og for nasjonal uavhengighet. Det er grunnen til at vi er med i NATO. Den hovedlinjen som vi med det har valt for vår utenriks- og forsvars-

politikk står partiet og dets medlemmer stort sett samlet om. Det har vært endel debatt i det siste også innad i partiet, blant annet om tyske offiserer i Nordkommandoen på Kolsås og om forsynings- eller beredskapslagre. Jeg tror alle gode partimedlemmer vil se det som en fordel om dette landsmøte tar standpunkt til og bringer partimessig klarhet i disse spørsmål. Den prinsipielle hovedlinjen for utenriks- og forsvarspolitikken er fastlagt i det arbeidsprogram som vårt forrige landsmøte vedtok og som vi gikk til valg på i 1957.

Den innenrikspolitiske situasjon er i det vesentlige uendret, både når det gjelder den politiske konstellasjon i Stortinget og når det gjelder den politiske hovedlinjen som blir fulgt. Det som i de siste 2 årene har voldt oss de største bekymringene er nedgangen i sysselsettingen og produksjonen og den økte arbeidsledighet i vinterhalvåret. Når våre politiske motstandere med slett skjult skadefryd prøver å framstille det som om forholdene nå er like ille som de var i de verste mellomkrigsårene, så vet et hvert vettugt menneske i landet at det ikke har noe med virkeligheten å gjøre. Det kan for så vidt være tilstrekkelig å vise til at det gjennomsnittlige antall arbeidsløse i 1957 utgjorde 1,4 prosent og i 1958 2,3 prosent av de sysselsatte i landet. Det er ikke mange land i den frie verden som har en så lav ledighetsprosent som Norge. Men vi må under alle omstendigheter se det som vår største og viktigste oppgave å sette inn det vi evner for å skaffe gode og trygge arbeidsplasser til alle arbeidsføre mennesker. Det vil ikke være noen uenighet i vårt parti om at den oppgaven må gå foran alle andre. Vi må satse enda mer på kraftutbyggingen og enda mer på industrireisingen. Det er nettopp i forhold til disse oppgavene at Arbeiderpartiet og Arbeiderpartiets politikk vil bli stillet på en avgjørende prøve.

Den 28. september skal det være kommunevalg. Arbeiderpartiet har lenge hatt en sterk politisk stilling i de fleste kommunestyre i landet, og det har ledelsen i de fleste store og sentrale kommuner. Ved kommunevalget i år må vi ta sikte på å befeste og å styrke vår stilling. Setter vi kreftene inn i et systematisk arbeid fra nå av og fram til valget, så skal vi klare denne oppgaven. Det er av betydning først og framst for de enkelte kommuner og for løsningen av de mange viktige kommunalpolitiske oppgaver. Men det er også av betydning for vårt partis alminnelige politiske stilling at vi kan registrere ny framgang ved kommunevalget. I den kommunevalgperioden vi nå er inne i har Høyre hatt ordføreren i Oslo for første gang på lenge. Våre partifeller i Oslo skal vite, at når de nå setter kreftene inn for å vinne byen tilbake, så vil partiets medlemmer over hele landet følge deres arbeid med særlig oppmerksomhet og interesse og dele deres håp om at det skal lykkes dem igjen å vinne landets hovedstad for Arbeiderpartiet.

Jeg synes det er grunn til ved åpningen av landsmøtet å gi uttrykk

for glede og tilfredshet med det gode samarbeid vi har innad i arbeiderbevegelsen. Det gjelder ikke bare partiet i forhold til kvinnebevegelsen, Ungdomsfylkingen og Framfylkingen som hører til den nærmeste partifamilien, men også fagorganisasjonen, Opplysningsforbundet, Arbeidernes Avholdslandslag og Kristne Arbeideres Forbund som alle hører til den store familien som utgjør den norske arbeiderbevegelsen. En vesentlig grunn til norsk arbeiderbevegelses sterke stilling ligger nettopp i dette gode og tillitsfulle samarbeid. Det gjør at vi lettere kan sette felles krefter inn og alltid kan utfylle hverandre i arbeid og strid.

I den innstillingen som foreligger for landsmøtet om våre organisasjonsproblemer, gis det klart uttrykk for misnøye med medlemsbevegelsens utvikling de siste år. Både den borgerlige presse og kommunistpressen har slått dette stort opp og legger det ut som et bevis for frafall og oppløsning i Arbeiderpartiet. Vi får unne våre politiske motstandere den trøst og glede de kan ha fått på grunnlag av de nevnte betraktninger. Men jeg tror vi må bedrove dem med at det skal bli en kortvarig glede. Etter at vi har gått gjennom en konsolideringsperiode som desverre har tatt alt for lang tid, så ser det nå ut til at vi har passert vendepunktet og er på vei oppover igjen. Det dreier seg ikke om store utslag, men det var i fjor en ikke ubetydelig øking i medlemstallet i de fleste fylkes- og kretspartier. Det betyr at mulighetene nå er til stede for å øke tilgangen på nye medlemmer, og disse mulighetene må nyttes ut til en fortsatt, og en sterkere vekst i medlemstallet. De borgerlig-kommunistiske påstander om tilbakegang og oppløsning må få det eneste svar de fortjener: En kraftig og samlet innsats for ny vekst og framgang i partiet. Det er å håpe at landsmøtets behandling av organisasjonsproblemene vil legge grunnlaget til rette også for et mer levende og aktivt partiliv i alle ledd av den store organisasjonen vår.

Foruten organisasjonsproblemene skal landsmøtet behandle den politiske situasjon, utenriks- og forsvarspolitikken, sosialiseringsspørsmålet og kommunevalget. Det er en stor og omfattende dagsorden, og landsmøtets representanter må regne med tre ganske harde arbeidsdager. De skal vite at det er mange som vil følge dette landsmøtets forhandlinger med oppmerksomhet. De vedtak som blir gjort her vil få avgjørende betydning for den politiske utvikling i årene som kommer. Våre medlemmer og alle arbeiderbevegelsens venner og tilhengere vil følge forhandlingene med særlig oppmerksomhet og forventning. Vi må prøve å stille oss slik at våre venner vil glede seg over det som blir resultatet av landsmøtets forhandlinger. Vår oppgave skal være å legge grunnlaget til rette for ny organisasjonsmessig og politisk framgang for vårt parti.

Med dette erklærer jeg Det norske Arbeiderpartis 37. ordinære landsmøte for åpnet.

Formannen hilser gjestene.

Jeg har den glede å hilse våre gjester hjertelig velkommen til vårt landsmøte. Vi har i år fått et sjeldent internasjonalt innslag, i det den asiatiske kvinnelegasjonen gjester oss. De har allerede vært i Norge noen dager. Det er de nordiske sosialdemokratiske kvinner som har gjort det mulig ved sitt initiativ at de kan møte her. De var også til stede på Landskvinnekonferansen. Vi kan ikke forstå hverandres sprog. Men vi har en vesentlig ting felles, de langt borte fra og vi her i Norden. Jeg hadde anledning til å høre et par av dem på kvinnekonferansen. Det gjaldt vel for de fleste at vi ikke forsto ordene de sa. Men det var iallfall et ord vi kjente igjen, og det var ordet sosialisme. Og det er sosialismen som idé som binder oss sammen. Deres tilstedeværelse på dette landsmøte er både gledelig og nyttig for oss. Både for det at det skal minne oss om at verden er stor og på mange måter forskjellig. Men det skal også minne oss om at vi har meningsfeller— sosialister som kjemper for det samme mål som oss selv. — Jeg ønsker dere hjertelig velkommen. Og så vil en av dem si noen ord til oss. Det er representanten fra Ceylon.

S. M. Wickremaratne: Kjære kamerater! Jeg er blitt pålagt det ærefulle verv på vegne av den asiatiske kvinnelegasjon og overbringe vår hilsen til Det norske Arbeiderpartis landsmøte. Vi kommer fra Burma, Indonesia, Japan og Ceylon. Vi vil overbringe landsmøtet vår hilsen, ikke bare fra oss selv, men fra alle partikamerater i våre respektive land. Som dere kjenner til er Asias historie og kultur meget eldre enn Vestens, men til gjengjeld er det gått så mye raskere hos dere. Vesten har gjennomgått en teknisk utvikling som har hevet det alminnelig menneskes levestandard, og Skandinavia har også gjennomgått en demokratisk utvikling som har gjort dere til frie mennesker. Det er vårt håp at landsmøtet vil ha utbytte av sine forhandlinger og at arbeidet i disse tre dager vil bære rike frukter, og at det vil føre til en videre høyning og framgang for samfunnet og de frie menneskene. Vi håper også at et av resultatene vil bli enda større samforståelse mellom øst og vest, og fred og forståelse mellom folkene. Jeg ønsker landsmøtet og hver især som er til stede her, lykke til. Lenge leve freden i verden! Lenge leve sosialismen!

Einar Gerhardsen: Fra det danske broderparti møter formannen, H. C. Hansen og partisekretæren Niels Mathiassen. Jeg har lyst til ved denne anledning å rette en særlig hilsen til H. C. Hansen. I slutten av fjoråret måtte han gjennom en temmelig alvorlig operasjon, og hans venner i Norge var like spent som hans danske venner på resultatet.

Det gikk utrolig godt. Han ble hurtig frisk igjen. Vi er veldig gla, H. C. Hansen, at det gikk så godt med deg.

Paul Hansen representerer det danske parti på vårt forrige landsmøte. Det fulgte hans beretning om de politiske forhold i Danmark med spent interesse. Vi var kanskje noe forundret over den regjeringsdannelsen som hadde skjedd i Danmark. Vi var spent på om den ville holde. Men regjeringen lever i beste velgående, og det er foreløpig intet som tyder på at den skal få noen parlamentariske vanskeligheter. Når det trass de vanskelige politiske konstallasjoner er skapt stabile forhold, så tror jeg en har lov til å si at det mer enn noen skyldes H. C. Hansen som med sin personlighet og sin dyktighet er den sentrale skikkelse innenfor denne politiske konstallasjonen. Det er ham og hans parti som i første rekke preger den politiske utvikling i Danmark. Vi hilser begge våre danske gjester hjertelig velkommen.

H. C. Hansen: Norske venner og kamerater! La meg først få takke for de vennlige ord som Gerhardsen rettet til meg når det gjaldt min personlige sykdom og den «politiske» sykdom. Begge deler har gjennomgått en utmerket helbredelse. Jeg bringer dere en hjertelig hilsen fra det danske sosialdemokrati med takk for mange, mange års samarbeid, og i stor beundring for den store innsats som Det norske Arbeiderparti har ydet gjennom mange år, med det store regjeringsarbeid og med gjentatte tillitserklæringer ved valgene fra det norske folk. Vi i de nordiske arbeiderpartier har lært mye av hverandre, og søkt å holde kontakten så godt som mulig. Det gjelder i særdeleshet deres parti. Vi er stor takk skyldig for det inspirerende samarbeid, og vi er dere takk skyldig for den partivirkosomhet og den politiske virkosomhet dere har drevet til gagn for det øvrige Norden. Og her taler jeg særlig på dansk arbeiderbevegelses vegne. Dere har jo en lykkelig kombinasjon, — stor tilslutning og en god valglov. Og når dette kan gå så fortreffelig sammen som det gjør her i Norge, så er Arbeiderpartiet i stand til å regjere på hele folkets vegne. Vi har ennå ikke oppnådd arbeiderflertall i Danmark. Derfor er det i dansk politikk slik at for å oppnå resultater må vi inngå regjeringskoalisjon. Vi har nå i Danmark faktisk for første gang etter krigen en regjering som bygger på et flertall. Vi er også nå inne i en gunstigere økonomisk situasjon i Danmark enn hva vi tidligere har hatt etter krigen. Når Gerhardsen i sin åpningstale omtalte Norges sysselsettingsproblemer, så må jeg si at så langt kan vi neppe nå. Vi har nå en sysselsetting som vi betrakter så godt som full sysselsetting. Men hvis 1,3 prosent ledighet er det store problem, så har vi hatt det omtrent hele tiden i Danmark. Vår sysselsetting og valutamessige stilling er bedre enn noen gang tidligere. Vår sosiallovgivning er blitt utbygget og utbedret, og en kan si at det er blitt gode resultater av det politiske sam-

arbeid som er etablert. I utenrikspolitisk henseende er Danmark og Norge så nær hinannen som tenkes kan. Vi følger i fellesskap samme linje på dette viktige område. Vi har en felles forpliktelse til å søke å oppnå en ensartet stilling til de problemer der knytter seg til et europeisk fellesmarked og til det felles økonomiske samarbeid i Norden. Vi kan ikke rolig se på at Europa blir splittet opp økonomisk, når vi på så mange måter tilstreber en felles linje. Det må være mulig for de nordiske land å komme fram til en helhetsløsning. Det er meget vi må drøfte inngående, og de nordiske land har mye å lære av hverandre. Det gjelder så vel folkene i sin alminnelighet som den nordiske arbeiderbevegelse. Jeg hilser Det norske Arbeiderparti i beundring og respekt, og ønsker fortsatt godt og kameratslig samarbeid mellom personer og partier.

Einar Gerhardsen: Fra det finske parti møter tre yngre partivenner, Olavi Hurri, Valde Nevalainen og Aatto Väyrynen. Om de politiske forhold i Finland kan en vel ikke godt si at de er stabile. For regjeringer skifter temmelig ofte. Det som bekymrer sosialdemokratene i andre land mest er splittelsen i vårt sosialdemokratiske broderparti. Noe av årsaken til de vanskelige politiske forhold der, både innenriks og utenrikspolitiske, skyldes vel at det finske parti er blitt svekket på grunn av indre stridigheter og brytninger. Heldigvis ser det nå ut til at det finske broderparti konsoliderer sin stilling, både utad og innad og innenfor fagbevegelsen. Vi gleder oss alle over det, og håper inderlig at det skal lykkes for våre meningsfeller i Finland å konsolidere partiet så det igjen kan innta den ledende stilling i finsk politikk. Vi vet at det vil være av betydning for hele Norden.

Aatto Väyrynen: Ærede landsmøtedeltakere! Jeg har gleden av å framføre en hjertelig hilsen fra Finnlands sosialdemokratiske parti, og samtidig ønske landsmøtet lykke og framgang i sitt arbeide. Norsk sosialdemokrati har et godt navn og omdømme i Finland. Når vi hos oss skal gi et eksempel på en arbeiderbevegelse som står sterkt, så viser vi til Norge. Det har lykkes for dere å forandre de gode ord til gode gjerninger. Dere har satt dere slik i respekt ved deres arbeid at det norske folk stoler mer på dere enn på deres motstandere. Det hadde nok ikke vært mulig med en slik stor framgang hvis ikke deres organisasjoner og deres ideologi stadig er på høyde med utviklingen og tidens krav. Dere inntar en sterk stilling ved valgene på grunn av en enhetlig opptreden dere viser, og det skaper tiltro og respekt blant velgerbefolkningen. Og når dere kan vise så framgangsrike resultater som dere gjør i Norge, så behøver man ikke å frykte hverken for valgene eller for motstanderne. Jeg er overbevist om at disse landsmøtedager kommer til å bekrefte vår oppfatning om det norske sosialdemokratiske styrke.

Det finske sosialdemokrati har i de siste tre år vært i en vanskelig stilling. Våre krefter har vært splittet, og splittelsen har vært så meget mer farlig, fordi kommunistene har fått økt innflytelse på grunn av den vanskelige økonomiske stilling Finnland befinner seg i.

Agrarpartiet fører også en veldig kamp mot oss, særlig på det utenrikspolitiske felt. Men heldigvis kan vi si at den verste krisen i vårt parti nå må sies å være overvunnet. Og dette gjelder også den finske faglige landsorganisasjon.

Når det gjelder den innenrikspolitiske situasjon, går det i retning av å oppløse den nåværende riksdag og gå til riksdagsvalg. Det er som bekjent en gruppe som har brutt ut av det finske sosialdemokrati og gått sine egne veier, og som også forsøker å stikke kjepper i hjulene for oss. Det er også andre politiske grupper som forsøker å operere blant bøndene og tjenestemannsgrupper. Men som helhet betraktet er situasjonen i Finnland slik at det nå holder på å utvikle seg til det bedre for oss sosialdemokrater.

Vi ønsker lykke og framgang for dette landsmøtet som holdes i en på mange måter betydningsfullt tidsskifte.

Einar Gerhardsen: Fra vårt svenske broderparti møter formannen, statsminister Tage *Erlander*, partisekretær *Aspling* og *Stina Lindgren*. Både Erlander og Aspling er kjente og kjære gjester fra våre tidligere landsmøter. For snaut 3 uker siden hadde jeg den glede å representere Det norske Arbeiderparti på det svenske broderpartis 70-årsjubileums festligheter. Det var på alle måter en verdig feiring av en merkedag i et parti som vel relativt sett er det sterkeste sosialistiske parti i verden. Med en mektig og mønsterverdig organisasjon, med en stor indre kraft og med en ualminnelig stor politisk modenhet.

Om Erlander og Aspling kan en vel si at begge to, hver på sin måte, er utpregede og særpregede personligheter for denne mektige bevegelsen. Om Stina Lindgren, som også har overvært Landskvinnekonferansen, må en kunne si det samme, Vi syns det er litt plagsomt på et vis når vi i motsetning til de andre broderpartier som har landsmøter hvert fjerde år, så har vi annet hvert år, og vi må derfor legge beslag på de fremste partilederne så ofte. Men vi kan ikke skrive og si at vi ikke vil ha dere. Underhånden har vi gitt uttrykk for at vi ikke vil forlange mer enn at de møter som gjester hos oss på de landsmøter som faller inn det år da det er stortingsvalg. Men så kommer de altså allikevel. Det må jeg si vi er veldig gla og takknemlig for. Det er uttrykk for en oppmerksomhet mot vårt parti som vi setter veldig stor pris på.

Tage Erlander: Kjære partivenner! Det forholder seg nok så at vi fikk et lite hipp om at denne gang kunne vi være hjemme, men vi hørte

ikke på det øre. For vår lengsel til å komme hit overvant alle bekvemmelighetshensyn hos oss. Vi vil takke så meget for at vi har fått lov å komme, og at jeg personlig har fått anledning til å ønske dere lykke til med de forhandlinger som dere nå skal ta til med og som skal beskjeftige representantenes tanker og krefter i tre dager. Jeg vil også få takke for de vakre og gode ord som var rettet til det svenske partiet fra deres partiformann. Ved vårt jubileum fikk vi både mange vakre ord og gaver. Endel var kanskje fortjent, og endel ikke fortjent. Men jeg vil understreke at vi med særskilt interesse hørte på hva formannen i Det norske Arbeiderparti hadde å si ved vårt jubileum. Som alle vet er det urolige tider ute i verden både økonomisk og politisk, og det kjennes skjønt at man kan diskutere åpent og fritt med hverandre om de saker som for oss er brennende og har vår store interesse og kjærlighet. Jeg vil understreke det H. C. Hansen sa i sin hilsningstale, at vi i Norden må stå sammen politisk og økonomisk. At vi med særlig interesse lytter til representantene for vårt norske broderparti beror ikke minst på at dere i større grad enn dere selv tror er en kilde til inspirasjon og stimulans for de andre sosialistiske partier. Man sier så ofte, også på radikalt hold, at demokratiene som styreform kjemper med vanskeligheter fordi det er så vanskelig å få fokets flertall til å forstå at man av og til må avstå fra kortsiktige gevinster for å vinne ting av større verdi på lenger sikt.

Det norske Arbeiderparti har med stor djervhet og fasthet innrettet både partiet og landet som helhet på å bygge for framtiden. Dere har valt den langsiktige politikk framfor den kortsiktige. Når dere har gjort det, er det fordi dere vet at på litt lenger sikt betyr det at også de kortsiktige mål og behov kan bedre tilgodesees. Men det er også en usedvanlig attest for det norske folk og demokratiet, at det har vært med på å underbygge denne langsiktige politikk gjennom valgene og også på anenn måte. Dere har også hatt en utmerket utforming i deres opplegg som har vært av stor betydning. Dere har skapt stabilitet, voksende tillit for den politikk dere har ført. Det er akkurat dette som har virket så inspirerende og stimulerende på oss andre, i første rekke for oss som er deres naboer.

Så noen korte ord om stillingen i Sverige. De av dere som leser den svenske opposisjonspresse vet at Sverige står foran en økonomisk katastrofe. Det har det stakkars landet gjort i de siste 27 år. Jo mer vi nærmer oss et valg, desto større kommer katastrofen til å bli. Nå — det kan dere ta rolig, for det gjør vi selv også. Det som nå er oppgaven i Sverige er å skaffe penger for å gjøre det mulig for samfunnet å få tilstrekkelig ressurser til utbygging og sosiale reformer som skal komme hele vårt samfunn til gode. Men det er et internt svensk problem som jeg skal diskutere med mine venner hjemme om.

Men den uke som kommer, kan bli av stor historisk betydning, og

det vil jeg gjerne forberede våre norske venner på. Riksdagen skal ta avgjørelse i pensjonsspørsmålet. Det har dessverre ikke lyktes å skaffe absolutt flertall i annet kammer for vårt partis forslag. Det ser ut til at det kommer til å bli avgjort ved loddtrekning. Det kommer ikke til å bli mottatt med særlig begeistring om så skjer. For det stilles store forventninger til at denne saken nå realiseres. Jeg kan si den er vår største sosiale reform. De borgerlige *kan* gi oss et nederlag hvis de holder sammen, men altså ved hjelp av loddtrekning. Skulle så galt skje, så kan jeg si mine partivenner her at de kan være overbevist om at da er Riksdagens flertall *ikke* i overensstemmelse med folkeflertallets ønske. Derfor kommer vi ikke til å anse slaget for tapt. Vi kommer til å arbeide videre, og jeg håper at når Det norske Arbeiderparti neste gang har landsmøte, så kan jeg meddele, at uansett hvordan det gikk ved avstemningen i 1959, så har vi nå gjennomført denne reformen. Vi har en meget sterk tro på vårt forslags styrke, og det gir oss forvisningen om at vi kommer til å gå av med seiren.

Med dette vil jeg slutte. Det norske Arbeiderparti har store og betydningsfulle arbeidsoppgaver. Og nye oppgaver vil alltid melde seg, til vi har formet et samfunn vi ikke behøver å skamme oss over. Og nådd fram til et samfunn som bygger på våre prinsipper, de sosialistiske — på samfunnssolidaritetsens.

Einar Gerhardsen nevnte så navnene på de innenlandske gjester, og uttalte: «Når vi hilser de norske gjester like hjertelig velkommen som våre utenlandske, så er det også for å gi uttrykk for vår store glede over det gode samarbeid vi alltid har. Vi bor jo så å si i samme hus, og vi omgås hverandre daglig. Vi kommer som regel godt ut av det med hverandre. Det kommer vel blant annet av at vi vet vi trenger hverandre. Vi er alle grener av norsk arbeiderbevegelse. Vi må utfylle hverandre i hverdagens strid. Og det som vel binder oss sterkest sammen er allikevel det at vi alle strider for det samme mål.

LO's formann, Konrad Nordahl, vil hilse på vegne av samtlige norske gjester.

Konrad Nordahl: På vegne av samtlige innbudte norske organisasjoner har jeg den ære og glede å takke for innbydelsen og overbringer med dette de hjerteligste hilsener til Det norske Arbeiderpartis 37. ordinære landsmøte.

Partiet holder landsmøte hvert annet år. Det blir derfor ofte hilsningstaler. Men når perioden er så kort, kan det jo ikke bli så mye nytt hver gang. Landsorganisasjonen har nylig feiret sitt 60-årsjubileum. Landsorganisasjonen er noe yngre enn Det norske Arbeiderparti. Men i de årene disse 2 store organisasjonene har bestått, har de løst mange og

store oppgaver, og har vel rett til å ta en stor del av æren for at vårt samfunn i dag både økonomisk, sosialt og kulturelt har nådd en standard som var utenkelig den gang disse organisasjoner begynte sin virksomhet.

I toårsperioden har Landsorganisasjonen skiftet navn. Det er naturligvis ikke noe oppsiktsvekkende. Det hender jo fra tid til annen at både personer, aviser og organisasjoner tar et nytt navn. Motivene kan selvsagt være ulike.

For Landsorganisasjonens vedkommende er det sagt at det er opportunisme som lå bak navneforandringen. Det gjaldt å få vekk ordet «arbeider» fordi jakten på den del av lønnstakerne som lett kan føle seg «deklassert» ved betegnelsen «arbeider» — da vil bli lettere. Nå skal en helst aldri dementere noen ting, men i denne forsamling kan jeg vel si at det er rent praktiske grunner som var årsaken til navneforandringen. Medlemmene og pressen nytter bare navnet Landsorganisasjonen eller LO, og det er det som ble tatt til etterretning på fagkongressen for 2 år siden. Det er en såkalt smårasjonalisering som også kan ha sin betydning i det daglige liv.

Ting av større betydning som kan nevnes er at 45 timers uken nå er gjennomført. Det er etter min mening et stort sosialt framskritt, selv om det har vært endel trøbbel i samband med gjennomføringen.

Vi er spent på hvordan forkortingen vil virke på produksjonsresultatet og på prisene. Går det bra, kommer det nok krav om ny arbeidstidsforkorting ved neste korsvei. Vi skal heller ikke glemme dem som ennå har en arbeidstid på 48 timer. Den største gruppe her er landarbeiderne. Sjøfolkene har foreløpig fått forkortelse svarende til en ukes ekstra ferie. Men ved neste tariffrevisjon vil det nok komme krav om samme arbeidstid som i land eller ytterligere 2 ferieuker.

Ellers er det prisene og indeksproblemet som har opptatt oss i de siste 2 år, på samme måte som det har gjort i alle år etter krigen. Landsorganisasjonens indekspolitikk har vært en torn i øyet på mange, og den er blitt sterkt kritisert ikke minst fra dem som representerer bøndernes organisasjoner her i landet. Samtidig er jo jordbruksorganisasjonene de første til å «henge seg på» LO's indeksreguleringsbestemmelse, og da denne ikke er nok, får de samme organisasjoner seg tildelt en ekstra reguleringsbestemmelse. Slik var det ikke den gang da indeksreguleringen betydde lønnsnedslag og fagbevegelsen ble dømt til reduksjoner som var større enn fallet i prisene.

Nå er det meningen at indeksproblemet skal tas opp til behandling på høyeste plan. Landsorganisasjonen har naturligvis ikke noe imot å være med på å drøfte både dette og andre viktige problemer. Men hva vi enn måtte finne på, tror jeg ikke det vil lykkes å bortforklare den virkelige situasjon. Folk i alminnelighet er flinke til å regne på sin egen inntekt og hvilken kjøpekraft den har. Derfor tror jeg ikke at vi ved

hjelp av en eller annen hokus pokus kan komme vekk fra de faktiske forhold. Personlig tror jeg at det er vår jordbrukspolitik som er årsaken til endel av de vansker vi har hatt når det gjelder prisnivået i vårt land. Men her er jeg inne på et så ømtålig område at jeg skal vokte meg for å si noe, i hvert fall i en hilsningsstale.

Nå skal vi ikke bare snakke om det ubehagelige, men i fellesskap glede oss over det som lyser opp i tilværelsen. Jeg vil derfor takke Regjeringen for at den nå har framsatt proposisjon om likelønnsråd og om ratifikasjon av konvensjon nr. 100 om lik lønn for likt arbeid. Dette gir oss mulighet for å forsterke vår virksomhet med å få vekk noe av den diskriminering av den kvinnelige arbeidskraft som vi i dag har, spesielt i det private arbeidsliv.

Dette landsmøte skal behandle og gjøre vedtak i en rekke saker som kommer til å få den største betydning for det arbeidende folk og dermed også for samfunnet i sin helhet. Jeg håper at vedtakene kommer til å skape forutsetning for fortsatt sosialt framskritt og nasjonal trygghet. Med dette hilser jeg landsmøtet på vegne av de innenlandske gjester, og ønsker til lykke med de kommende dagers forhandlinger.

1. Konstitueringen.

A. Fullmaktene.

Formannen refererte Landsstyrets forslag til Fullmaktskomité:

Frank Andersen, Partikontoret, formann.

Marie Skau, Vestfold.

Rolf Forsberg, Oslo.

Josef Larsson, Oslo.

Ingvald Hansen, Akershus.

Forslaget ble godkjent. Komitéens formann la fram denne innstillingen:

Fullmaktskomitéen har i møte onsdag 6. mai 1959 kl. 13 gjennomgått de innsendte fullmakter.

Det er i alt sendt inn fullmakter for 299 representanter. Et kretsparti, Lofoten, har ikke anmeldt deltakelse.

Representantene er fordelt på de enkelte fylkes- og kretspartier på grunnlag av innbetalt kontingent i kalenderåret 1958. Fordelingslisten er godkjent av Landsstyret i møte 9. og 10. mars 1959.

Til og med 6. mai 1959 er det kommet inn forfallsmelding for følgende representanter hvor varamann kommer i stedet:

Varamann:

O. J. Steinmoen, Telemark.
Arne Nilsen, Hordaland.
Alfhild Kjærnsval, Oslo
Sverre Bye, Oslo.
Henry Kolstad, Oslo.
Einar Wangen, Oslo.
Borghild Bech, Oslo.
Ingar Isaksen, Oslo.
Harry Sørensen, Oslo.
Rolf Norang, Oslo.
Björg Sæterang, Oslo.
Gunnar Aasand, Akershus.
David Kjellberg, Akershus
Martin H. Mobæk, Hedmark.
Hilmar Høiby, Gudbrandsdal.
Nils Røstadstuen, Vestoppland.
Henry Granberg, Buskerud.
Ingebret Eik, Rogaland.
Ole Samuelsen, Rogaland.
Oskar Øksnes, Inn-Trøndelag.

Representant:

O. O. Småkåsin.
Margit Tøsdal.
Konstanse Johansen.
Einar Rasmussen.
Arthur Andersen.
Arne Arnesen.
Johan M. Bøe.
Thor S. Jensen.
Sigurd Danielsen.
Johannes Olsen.
Johannes Olsen.
Kristian Haugen.
Alf Dahl.
Sigrid Kristiansen.
Magne Henriksen.
Torger T. Hovi.
Paul Breiehagen.
Torleif Hovland.
Johan Johannesen.
Nils Kvam.

Representant nr. 99, Gustav Tallakstad, Vestfold, har meldt forfall, likeledes hans varamann Hjalmar Borgen. Fylkespartiet søker om og Fullmaktskomitéen innstiller på at Hans Jonsmyr, oppført som personlig varamann for Leif Annfinsen i fullmakten, møter i stedet.

Fra Oslo Arbeiderparti er det etteranmeldt 3 representanter:

Georg Ask, Oslo.
Erling Johansen, Oslo.
Arne Hjelm Nilsen, Oslo.

Ved Landsmøtets åpning møtte i alt 294 representanter.

Fullmaktskomitéen anbefaler for Landsmøtet at samtlige fullmakter med de endringer som er referert, godkjennes.

I Fullmaktskomitéen.

Frank Andersen. *Rolf Forsberg.*
Josef Larsson. *Ingvald Hansen.*
Marie Skau.

Komitéens innstilling ble enstemmig godkjent.

B. Sakliste.

Landsstyrets forslag til sakliste ble referert:

1. Åpning og konstituering.
 - a) Fullmakter.
 - b) Sakliste.
 - c) Arbeidsordningen.
 - d) Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.
2. Innstillingen om årsberetningene 1957 og 1958.
(Jmf. partilovens § 6 c.)
3. Innberetning fra Revisjonsnemnda.
Oversikt over partiets økonomiske stilling.
(Jmf. partilovens § 6 d.)
4. Den politiske situasjon.
Innleder: Einar Gerhardsen.
5. Vår forsvars- og utenrikspolitikk.
Innleder: Halvard Lange.
6. Sosialiseringsspørsmålet.
Innleder: Lars Evensen.
7. Våre organisasjonsproblemer.
Innleder: Olav Nordskog.
8. Innsendte forslag.
9. Kommunevalget.
Innleder: Haakon Lie.
10. Valg.

Saklista ble enstemmig godkjent.

C. Arbeidsordning:

Landsstyret fremmet dette forslaget til arbeidsordning:

Landsmøtets forhandlinger foregår for lukkede dører. Medlemmer av partiet har adgang til galleriet mot framvisning av spesielle adgangskort.

Det velges 4 ordstyrere som vekselvis og etter seg i mellom avgjort orden, leder Landsmøtets forhandlinger. Ønsker den fungerende ordstyrer å delta i debatten, skal han overlate ordstyrerplassen til en av de andre ordstyrerne. Ordstyrerne har rett til å stille forslag om ordskiftets avslutning med de inntegnede talere og forslag om tidsbegrensning.

Det holdes to daglige møter. Formiddagsmøte fra kl. 9 til kl 13, og ettermiddagsmøte fra kl. 15 til kl 19.

Alle forslag skal framlegges skriftlig til ordstyreren og være undertegnet med forslagsstillerens navn og hjemsted.

Etter at det er vedtatt å sette strek, kan intet nytt forslag framsettes.

Valgene foregår ved skriftlig avstemning. Andre avstemninger foregår ved håndsopprekning. Landsmøtet kan beslutte at en avstemning skal foregå ved navneopprop. Representantenes stemmegivning innføres i protokollen.

Til å føre forhandlingsprotokollen velges 4 sekretærer. I protokollen skal innføres de saker som behandles, alle forslag som framsettes og beslutningene med angivelse av antall avgitte stemmer. Den landsmøtevalte nemnd som gir innstilling om årsberetningene, skal også gi innstilling om Landsmøtets forhandlingsprotokoll. Ved hvert formiddagsmøtes begynnelse avgir nemnda innstilling om foregående dags protokoll. Protokollen for møtets siste dag godkjennes av Sentralstyret.

Representantene har rett til å ta ordet inntil to ganger i samme sak med henholdsvis 10 og 15 minutters taletid. Representanter som forlanger ordet til forretningsorden, tilstås ikke mer enn 1 minutt taletid.

Arbeidsordningen ble enstemmig vedtatt.

D. Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.

Følgende forslag fra Landsstyret ble referert:

Landsstyrets forslag til ordstyrere, sekretærer og komitéer:

Dirigenter: Nils Langhelle, stortingsgruppa. Konrad Nordahl, Sentralstyret. Marie Skau, Vestfold. Brynjulf Bull, Oslo.

Sekretærer: Agvald Gjelsvik, Gudbrandsdal. Olav Vee Haugen, Sogn og Fjordane. Marit Svarva, Inn-Trøndelag. Anton P. Medby, Vesterålen.

Reiseformidlingskomité: Olav Habberstad, Oslo, formann. Erling E. Lund, Vest-Agder. Arne Grimstad, Sunnmøre. Magnhild Torgersen, Nord-Helgeland. Rutner Rønnestad, Partikontoret.

Fullmaktskomité: Frank Andersen, Partikontoret, formann. Marie Skau, Vestfold. Rolf Forsberg, Oslo. Josef Larsson, Oslo. Ingvald Hansen, Akershus.

Beretnings- og protokollkomité: Kjell Kristensen, Telemark, formann. Alfild Kjernsval, Oslo. Jarl Støen, Hedmark. Svenn Aasen, Rogaland. Olav Nordskog, Partikontoret.

Redaksjonskomité for politiske saker: Olav Larssen, Sentralstyret, formann. Aase Lionæs, Stortingsgruppa. Finn Moe, Stortingsgruppa. Nils

Hønsvald, Sentralstyret. Oddvar Nordli, Hedmark. Olav Vegheim, Telemark. Harry Hansen, Bergen. Rasmus Nordbø, Sogn og Fjordane. Alf Pedersen, Vest-Finnmark.

Redaksjonskomité for Organisasjonskomitéens innstilling: Alf Skåum, Vestfold, formann. Alf Ludvigsen, Østfold. Arvid Ruus, Akershus. Ruth Svensen, Telemark. Jens Kvale, Aust-Agder. Haakon Tangen, Nord-Møre. Liv Aasen, Sør-Trøndelag. Emil Larssen, Nord-Troms. Rakel Seweriin, Kvinnesekretariatet. Olav Nordskog, Partikontoret.

Valgkomité: Klaus Kjelsrud, Sentralstyret, formann. Erling B. Kvaale Østfold. Hartvig Svendsen, Akershus. Harald Løbak, Hedmark. Fredrik Bredli, Vest-Oppland. Ragnar Christiansen, Buskerud. Odlaug Kristiansen, Rogaland. Steffen I. Hope, Hordaland. Ella Strømsnes, Sør-Trøndelag. Guttorm Hansen, Namdal. Erling Arvola, Øst-Finnmark. Ranveig Frantzen, Bergen. Thora Johansen, Oslo. Oscar Olsen, Oslo. Arnfinn Vik, Oslo.

Til valgkomitéen foreslo Thorbjørn Pettersen, Oslo, Knut Williams i tillegg til de øvrige foreslåtte.

Ved voteringen ble innstillingen vedtatt slik den forelå fra Landsstyret.

Etter konstitueringen ble sunget «Frihetens forpost».
Møtet sluttet kl. 13.15.

ETTERMIDDAGSMØTET 7. MAI 1959

Møtet tok til kl. 15.

Ordstyrere: Marie Skau og Nils Langhelle.

Sekretærer: Olav Vee Haugen og Agvald Gjelsvik.

Saklistas punkt 4. Den politiske situasjon.

Innleder: Einar Gerhardsen.

Gerhardsens foredrag.

På forrige landsmøte la vi opp vårt politiske program for stor tingsvalget og vi la opp slagplanen for den valgkampen vi da sto foran. Resultatet av stortingsvalget har Arbeiderpartiet all grunn til å være

fornøyd med. Vi økte partiets andel av stemmer fra 46,7 til 48,4 prosent, og for første gang fikk Arbeiderpartiet flere stemmer alene enn alle de fire borgerlige partiene tilsammen.

De borgerlige partier.

Den politiske konstellasjonen i Stortinget er for øvrig omtrent som den har vært i tidligere perioder og de borgerlige partiene står forsåvidt i samme dilemma som de lenge har gjort. Ikke noe enkelt borgerlig parti alene kan gjøre seg håp om å vinne fram, og inntil nå har alle forsøk på å få til et felles borgerlig program og et regjeringalternativ vært mislykket. Høyre har det vel i så måte lettest. I en borgerlig samling vil som regel det mest konservative parti være det som bestemmer retningen og farten. Bortsett fra språkspørsmål og avholdssak behøver Høyre derfor ikke ha særlig betenkeligheter ved å gå sammen med de andre partier. Men Venstre og Kristelig Folkeparti har det vel ikke så lett. Bondepartiet, eller Norsk Folkestyreparti, Demokratene, som det nå har valt å kalle seg, hadde en lengre periode da det foretrakk samarbeid med Høyre. Nå ser det ut til at partiet har valt å «gå i konvoi» som det blir sagt med Venstre og Kristelig Folkeparti. I trontaledebatten ble Høyres invitt til samarbeid temmelig brutalt avvist, og de tre mellompartiene gikk sammen om et forslag som var slik formulert at Høyre ikke skulle kunne stemme for det. Det var nå forresten ikke noe oppsiktsvekkende forslag som mellompartiene la fram, og det er ganske karakteristisk at de med en gang ga uttrykk for at de ikke hadde noe ønske om å få det satt under avstemning.

De var innforstått med at det ble sendt Regjeringen. Også under finansdebatten opptrådte mellompartiene med et felles forslag og denne gangen også med en felles fraksjonsordfører, åpenbart fordi at han da skulle slippe til i debatten før fraksjonsordføreren fra Høyre.

Det spørsmålet som nå melder seg er om det denne gangen vil lykkes mellompartiene å få til et samarbeid som holder. Mange mener at disse partiene nå tar sikte på ved stortingsvalget å stille felleslister i de valgdistrikter der de vil ha fordel av det. De håper da å kunne ta noen representanter fra Høyre og så mange representanter fra Arbeiderpartiet at vi mister flertallet. Etter valget skal så sentrumskoalisjonen danne regjering, idet de går ut fra at Høyre vil bli nødt til å støtte en slik regjering.

Vi i Arbeiderpartiet har ikke særlig store muligheter for å øve innflytelse på denne utvikling som her er i gang og vi har vel heller ikke noe ønske om det. Dette er de borgerlige partiers problem, ikke vårt. For oss kan det vel bli det samme hva de gjør. Vi har *en* oppgave og *en* ærgjerrighet: Den å bevare og utbygge tillitsforholdet innad i arbei-

derbevegelsen og utad i forholdet til våre velgere. Det oppnår vi ved å gjøre godt arbeid, ved å innfri de løfter vi har gitt foran valgene og ved å realisere det program som vi har gått til valg på.

Aktuelle spørsmål.

I det foredraget jeg holdt om den politiske situasjon på forrige landsmøte tok jeg mitt utgangspunkt i det som står i innledningen til partiets «Grunnsyn og retningslinjer»: «Vi lever i en overgangstid. Det gamle samfunn er i ferd med å skapes om til et nytt.» Jeg forsøkte da å se vår politikk i et lengre perspektiv, og vise at det vi utretter på de forskjellige områder er ledd i et omfattende arbeid som fører fram til det målet vi har satt oss. Denne gangen har jeg valt mer konkret å gi en oversikt over aktuelle politiske spørsmål — både det som er gjort og det vi akter å gjøre. Ikke alt dette vil interessere alle, men på landsmøtet har vi representanter fra de forskjellige grupper og interesser, og derfor må en prøve å dekke hele feltet så langt det kan gjøres i et foredrag som ikke må bli for langt.

Produksjonen.

Det mest dominerende trekket i den internasjonale konjunkturutviklingen i fjor var den uavbrutte nedgang i den amerikanske industriproduksjonen fra august 1957 til april 1958. Den lå da vel 13 prosent lavere enn ett år tidligere, men begynte så å stige, og har siden vært i stadig oppgang. Vest-Europa var preget av stagnasjon også en tid etter omslaget i Amerika. I sommerhalvåret lå industriproduksjonen i de vest-européiske land bare ubetydelig høyere enn ett år tidligere. I Storbritannia — som er vår viktigste handelspartner — lå industriproduksjonen i 3. kvartal i fjor 3—4 prosent lavere enn ett år tidligere, og vår utførsel dit lå vel 12 prosent lavere.

Stagnasjonen i Vest-Europa hadde i noen grad sammenheng med tilbakeslaget i De forente stater, men skyldtes også delvis mangelen på en aktiv økonomisk politikk i mange vest-européiske industriland.

De siste opplysninger som foreligger om den internasjonale konjunkturutviklingen, synes å vise at en iallfall i de nærmeste måneder framover kan regne med oppgang. Det er alminnelig antatt at produksjonen i De forente stater fortsatt vil stige, men det avgjørende vil selvsagt bli hvilken politikk den amerikanske regjeringen og seddelbanken vil føre. I Storbritannia er det gjennomført en rekke lempninger i den økonomiske politikken, og det statsbudsjettet som nettopp er lagt fram antas å gi en ganske betydelig stimulans til ekspansjon.

Konjunkturer.

Det internasjonale konjunkturtilbakeslaget måtte nødvendigvis virke ganske sterkt inn på utviklingen i norsk økonomi. Sterkest var utslaget i skipsfarten, idet nettofraktinntektene gikk ned med nesten 700 millioner kroner. I vareeksporten var utslaget mindre. Den gikk ned med ca. 6 prosent i verdi. I enkelte eksportindustrier sank produksjonen med en fjerdepart i forhold til ett år tidligere, og flere bransjer måtte tåle ganske betydelige prisreduksjoner. Også importen gikk noe ned. Alt i alt ble det i 1958 et underskudd på driftsbalansen overfor utlandet på 1235 millioner kroner. Dette underskuddet må ses i sammenheng med at importen av skip i fjor var over 2300 millioner kroner eller nesten dobbelt så stor som underskuddet på driftsbalansen. Da skipsrederne tok opp lån i utlandet til dekning av skipskjøp, var det ingen nedgang i vår valutabeholdning trass i underskuddet i driftsbalansen. Tvert i mot steg valutabeholdningene med ca. 330 millioner kroner.

Bruttonasjonalproduktet gikk ned med ca. 1 prosent fra 1957 til 1958. Industriproduksjonen gikk ned med 3 prosent.

Etter de foreløpige oppgaver gikk det private forbruket ned med om lag like meget som nasjonalproduktet, det vil si nærmere 1 prosent. Nedgangen i forbruket rammet i det vesentlige de *varige* forbruksvarene, mens det var fortsatt oppgang på stort sett alle andre områder. Det kan være av interesse å merke seg at praktisk talt den eneste varige forbruksvaren av betydning som viste oppgang var personbiler, der importen steg fra 21 000 i 1957 til 23 000 i 1958. Med den veksten personbilparken har hatt i de senere år, vil den bli fordoblet i løpet av 5—6 år.

Investeringer.

Det høye investeringsnivået ble opprettholdt i 1958. Investeringene i maskiner og utstyr og i bygg og anlegg lå omtrent på samme nivået som i 1957, mens investeringene i skip økte med hele 20—25 prosent. Det ble tatt i bruk vel 26 000 nye boliger, mens det ble satt i gang arbeid på et tilsvarende antall nye boliger. Arealet på andre bygg som ble satt i arbeid var større enn på mange år.

Dette var noen av de hovedtall som karakteriserer vår økonomiske stilling. Ser en på forholdene i de enkelte næringene, vil en finne at de er meget ulike. Skipsfartens stilling karakteriseres ved to ting: Den er inne i en veldig ekspansjonsperiode når det gjelder økingen av tonnasjen. Tonnasjen er i dag dobbelt så stor som før krigen. Samtidig er fraktnivået lavere enn på mange år. Den opplagte skipstonnasjen er større enn noen gang etter krigen.

Jordbrukspolitikken.

Arbeiderpartiets jordbrukspolitikk etter krigen har ført til en gjennomgripende rasjonalisering og mekanisering av jordbruket. Hovedretningslinjene for denne politikk ligger i St. meld. nr. 60/54 og jordlova av 1955. Den førte jordbrukspolitikk har vært basert på at jordbruket må finne sin naturlige plass og avgrensning i landets samlede næringsliv. I dag frambringer jordbruket 6—7 prosent av nasjonalproduktet, mens hele 18 prosent av befolkningen er knyttet til denne næring.

For å holde et visst lønnsomhetsnivå på dette grunnlag er det nødvendig med betydelige støttetiltak fra statens side til jordbruket. Den stønadsordning vi nå har bygger på en treårsåvtale mellom jordbrukets organisasjoner og staten. Støtteordningen må tas opp til revisjon i takt med den omforming som foregår i jordbruksnæringen.

Det vil etter hvert medføre en delvis omlegging av gjeldende ordninger, slik at man går over fra direkte pristilskudd til stønads- og kredittordninger som kan sikre jordbruket et forsvarlig starts- og driftsgrunnlag.

Det er familiebrukstypen som danner basis for å bedømme lønnsomheten og hvilke tilskudd jordbruket trenger. Det må således også bli denne brukstypen veiledningstjenesten og landbruksopplæringen må legge hovedvekten på. De resultater som er høstet på de prøvebruk som Landbruksøkonomisk Institutt har satt i gang er oppsiktsvekkende, og synes å gi grunnlag for optimisme når det gjelder å finne fram til mer lønnsomme driftsformer.

På neste landsmøte vil jordbrukspolitikken bli tatt opp til grundig behandling.

Fiskeripolitikken.

Den foreløpige behandling i Regjeringen av fiskeripolitikken, på grunnlag av Brofoss-komiteéns innstilling, ble avsluttet for to dager siden. Etterat Finansdepartementet har gitt en uttalelse om saken, vil Fiskeridepartementet legge fram for Regjeringen utkast til melding til Stortinget. I denne meldingen vil hovedretningslinjene bli trukket opp, slik at Stortinget får anledning til å drøfte dem i full bredde. Deretter vil Regjeringen legge fram for Stortinget proposisjon om de enkelte konkrete saker. Regjeringen ser det slik at det bør utformes en fiskeripolitikk som kan gi grunnlag for varig lønnsomhet uten stats-tilskudd. Inntil de enkelte tiltak er gjennomført og har fått virkning på lønnsomheten, kan det vise seg nødvendig å gi statstilskudd på grunnlag av en konkret vurdering av inntektsforholdene i næringen i det enkelte år.

Fiskeridepartementet har under behandlingen i Regjeringen fremmet følgende forslag:

Utlånsrammen for Statens Fiskarbank utvides med et nødvendig beløp slik at bygging av nye fartøyer i størrelsen 65—80 fot og stor-trålere og utskifting av motorer kan finansieres.

Det ytes tilskudd til kondemnering av gamle fiskebåter som ikke lenger kan drive lønnsomt fiske. Tilskuddet er beregnet til ca. 15 millioner kroner med en førstegangsbevilgning på 5 millioner kroner. Det opprettes et fiskerinæringens forsøksfond. Fondet bør utgjøre 15 millioner kroner med en førstegangsbevilgning på 5 millioner.

Det er meningen å få bygd to fabrikk-trålere til forsøk. En regner med at det kan bli nødvendig med et lånetilsagn på ca. 3 millioner kroner for å få trålerne finansiert.

En antar at det bør gjennomføres en teknisk økonomisk undersøkelse av fryseindustrien og av klippfisk- og tørrfisknæringen, med sikte på ytterligere rasjonalisering av produksjonen. Slike undersøkelser er anslått å komme på 200 000 kroner.

Det vil bli foreslått støtte til finansiering av mindre fryse- og kjøleanlegg på Sørlandet, hvor det fremdeles er et udekket behov for mottakerstasjoner som kan ta bedre vare på de økende fiskemengder som bringes i land i disse distrikter. Det vil bli foreslått støtte til nedskrivning av prisene på fiskeredskaper. Den nødvendige støtte er foreløpig beregnet til 13,5 millioner kroner. Hvor stor støtte som skal gis, må bli vurdert hvert enkelt år. Til nedskrivning av prisene på agn beregnes 1 million kroner.

Det vil bli foreslått opprettet en driftskredittordning med et grunnfond på 4 millioner kroner, og et taps- og risikofond på 1,5 million kroner. Det vil bli forelått endringer i skattereglene for fiskere på fjerne farvann, og det vil bli satt ned en komité til å utrede nærmere spørsmålet om skattefri avsetning til vedlikeholds-, fornyelses- og driftsreguleringsfond.

Spørsmålet om opphevelse av avgiftene for kvalitetskontroll er tatt opp og Fiskeridepartementet foreslår disse avgifter sløyfet.

Lottgarantiordningen foreslås utvidet slik at de kommer til å omfatte fisket ved Island og i Ishavet, bankfisket, håkjerringfisket, torskefisket ved Vest-Grønland, vintersildfisket med snurpenot og garn, alt skreifisket, vårtorskefisket, brislingfisket med snurpenot, notfisket etter sei og sommersild, størjefisket og makrellfisket med garn og snurpenot og andre redskaper som det kan etableres tilfredsstillende kontroll for, samt loddfisket. Lotten foreslås satt til maksimum 100 kroner.

Antakelig i flere år framover vil det vise seg nødvendig å yte kontanttilskudd til torskefiskeriene. I 1959 er således foreslått bevilget i alt 25,5 millioner kroner til dette formål. En har den oppfatning at

denne form for tilskudd er den minst heldige, og det bør tas sikte på først og fremst å få avviklet denne. Spørsmålet må imidlertid vurderes konkret det enkelte år, herunder må størrelsen på kontanttilskuddene ses i sammenheng med de øvrige tiltak som etter hvert blir gjennomført for å skape bedre lønnsomhet i næringen.

Jeg tilføyer at Regjeringen ikke har tatt eller kan ta endelig standpunkt til forslagene fra Fiskeridepartementet før stortingsmeldingen er avgitt og konkrete fullt bearbejdede forslag er lagt fram.

Prisproblemet og Paulson-utvalget.

Prisproblemet er det problem som har vært mest framme i den økonomiske debatten. Tiden tillater ikke å gå i detalj. Jeg må innskrenke meg til noen få betraktninger om innstillingen fra Paulson-utvalget.

La meg først minne om at det var næringsorganisasjonene som ba om å få drøfte den økonomiske situasjon med Regjeringen. Det var etter samråd med næringsorganisasjonene at Paulson-utvalget ble oppnevnt med mandat «å klarlegge de problemer som reiser seg om pris- og inntektsutviklingen i den nærmeste framtid og i tilfelle å legge fram de forslag som utvalget mener kan bidra til en løsning av disse problemene.» Det var særlig næringsorganisasjonene som understreket at det ville være meget uheldig å få en indeksregulering samtidig med arbeidstidsforkortelsen. Paulson-utvalget foreslo prinsipielt at det skulle gjennomføres frivillige prisreduksjoner. Såframt det ikke lyktes å presse prisene ned på den måten, foreslo utvalget at en enten skulle oppheve omsetningsavgiften på visse matvarer eller øke subsidieringen. Da næringsorganisasjonene mente det var umulig å gjennomføre frivillige prisreduksjoner i det omfang som var antydnet av utvalget, ble resultatet av drøftingene til slutt at regjeringen foreslo å øke subsidiene med vel 100 millioner kroner. Jordbruket gjennomførte en frivillig prisreduksjon på melk som svarte til 1/3 poeng og næringsorganisasjonene henstilte til sine medlemmer å gjennomføre frivillige prisreduksjoner som skulle svare til netto 2/3 poeng.

De økte statssubsidier på melk og ost førte til en nedgang på 2 poeng som forutsatt og jordbrukets bidrag til en nedgang på 1/3 poeng. De frivillige prisnedslagene som industri, håndverk, handel og kooperasjonen skulle gå inn for har imidlertid ikke ført til større nedslag enn i høyden 1/3 poeng. Det er imidlertid på forskjellige områder foretatt prisnedslag også for varer og ytelser som ikke går inn under indeksen. I tillegg til det som er nevnt her, har det hatt avgjørende betydning at Prisdirektoratet i samsvar med Regjeringens instruksjon foreløpig har unnlatt å imøtekomme en rekke foreliggende krav om pris- og

avanseforhøyelser. De fleste av disse krav er begrunnet med de foretatte lønnsforhøyelser og økingen av de sosiale utgifter. Selv om det ikke blir noen lett oppgave, håper Regjeringen at det vil bli mulig å holde indeksen på 163/164 ut året. Dermed har en imøtekommet organisasjonenes sterke ønske om en utsettelse.

Ved årsskiftet vil vi stå overfor en ny situasjon som vi i god tid må forberede oss på å møte.

Vi må prøve i løpet av høsten å få satt i verk tiltak som kan virke bremsende eller senkende på prisene fra januar—februar neste år. Tiltak som må overveies og dels er i arbeid er tollreduksjonene, nedbryting av karteller som dels sikrer seg for høye priser gjennom kartellet og dels opprettholder en uheldig struktur i bransjen og som virker fordyrende p. gr. a. ineffektiv produksjon. Vi må også gå mer aktivt inn for å fremme priskonkurransen. Forbrukerrådet og kooperasjonen kan her spille en viktig rolle. Men vi må også forsøke å få de private næringsdrivende med i dette.

De tiltak som her er nevnt kan ha den sidevirkning at noen bedrifter ikke klarer det presset som her blir satt i verk for å holde styr på prisene. Derfor må vi dels sette i verk tiltak som styrker bedriftenes effektivitet og evne til å tåle det harde klima. Skattemodifikasjoner og utbytte-reguleringen er her ting som overveies og må overveies videre. Men om noen arbeidsplasser faller bort gjennom denne politikken, må vi gå inn for samtidig å få økt tempo i utbyggingen av nye effektive og derfor solide arbeidsplasser. Derfor er industrireisingspolitikken og særlig da utbyggingen av små og mellomstore bedrifter utover i distriktene på mange måter et nøkkelspørsmål også i denne sammenheng.

Syssetting.

Inntil vinteren 1957/58 hadde vi i praksis full syssetting i Norge også om vinteren. Men i januar og februar i fjor kom arbeidsløsheten opp i nesten 40 000. Dette var i det vesentlige en *sesongarbeidsløshet*, men det feilslåtte storsildfisket spilte også inn.

At det stort sett var en sesongmessig ledighet viste seg i fjor sommer, da tallet på arbeidsløse var under 8000. Regjeringen fant det likevel i fjor vår nødvendig å legge opp en plan for ekstraordinære syssettingstiltak. Etter forslag fra Regjeringen bevilget Stortinget i alt ca. 140 millioner kroner til slike tiltak. I november i fjor var 5500 sysset-satt ved slike arbeider. Tallet nådde maksimum i februar—mars i år med ca. 15 000.

Det ble i fjor satt i verk også flere andre tiltak for å stimulere syssettingen. Byggekvotene ble økt to ganger. Omsetningsavgiften for skolehus og helsebygg ble opphevet. Statsbankene fikk forhøyet sine

utlånsbudsjetter, og det ble også gjennomført visse andre kredittlettelser. Næringslivet fikk frigitt 300 millioner kroner som lenge hadde vært båndlagt. Endelig ble det foretatt visse reduksjoner av statsskatten fra 1. januar i år.

Nasjonalbudsjettet for i år og det nye statsbudsjettet innebærer en viss oppmyking av den økonomiske politikk, og vil følgelig stimulere virksomheten. Statsbankene har fått sine innvilgningsbudsjetter forhøyet med 50 millioner kroner. Det er sluttet en ny kredittavtale med bankene og forsikringsselskapene, og avtalen innebærer at også disse institusjoner får muligheter for å øke utlånene. Norges Bank vil, om det viser seg nødvendig, ta skritt til å øke likviditeten. Statsbudsjettet for kommende termin innebærer at staten utvider sin egen virksomhet på mange områder. Slik budsjettet er gjort opp, vil det dessuten føre til en forholdsvis mindre inntektsinndragning enn tidligere, og budsjettet vil derved virke til å stimulere den økonomiske virksomheten.

Jeg vil gjerne få minne om at Regjeringen har framholdt at utviklingen kunne gjøre det nødvendig å gjennomføre flere tiltak enn nasjonalbudsjettet og statsbudsjettet forutsetter. Men med de opplysninger som sto til rådighet ved årsskiftet, mente Regjeringen at det var riktig å se tiden noe an.

Det var en sterkere sesongmessig øking i sysselsettingen i 1. kvartal i år enn normalt. Økingen var på vel 20 000 mot mindre enn 3000 i fjor og henimot 15 000 i de to foregående årene. Ved utgangen av mars var tallet på sysselsatte lønnstakere nesten 4000 høyere og tallet på arbeidsløse 3000 lavere enn i fjor. Ser en bort fra dem som var sysselsatt ved ekstraordinære tiltak, var det i mars i år en nedgang i sysselsettingen på 1400 mot nesten 10 000 i fjor. Tallet på arbeidsløse gikk i løpet av april ned fra 31 700 til 26 000. Dette er 1100 mindre enn for et år siden.

Tilveksten i yrkene.

Tilveksten i yrkesbefolkningen i 1959 er beregnet til maksimalt 15 000. Arbeidsdirektoratet regner med at økingen i sysselsettingen vil svare omtrent til denne tilveksten. Det er derfor foreløpig grunn til å tro at arbeidsløsheten neste vinter vil kunne bli omtrent av samme omfang som i vinter. Regjeringen har bedt administrasjonen om å legge opp et program for ekstraordinære sysselsettingstiltak for neste vinter. Såframt ikke den internasjonale konjunkturoppgang kommer raskere og blir sterkere enn det nå er grunn til å regne med, vil Regjeringen legge fram forslag for Stortinget om slike tiltak.

Det som karakteriserer statsbudsjettene for de siste årene er at det er blitt en sterk øking i bevilgningene til undervisning, helsevesen og

samferdsel. Mens en i de første årene etter krigen måtte legge avgjørende vekt på de investeringer som raskt ga seg utslag i økt vareproduksjon, er vi etter hvert kommet så langt at vi kan satse mer på områder som har sin egen verdi, enda om de også på lengre sikt vil gi seg utslag i produksjonsøking.

Skolepolitikken.

Den nye skoleloven som ble vedtatt av Stortinget før påske, betyr både en styrking av undervisningen i barneskolen og en utbygging av den almenutdannende og yrkesforberedende undervisning for ungdomstrinnet. Den danner grunnlaget for å oppheve skillet mellom barneskolen i bygd og by og fastslår prinsippet om en 8-årig enhets-skole for all norsk ungdom. Den er med andre ord et nytt steg på veien mot å realisere vårt program om å sikre all ungdom utdanning fram til 16—17-års alderen.

Den nye skoleloven er en sosial reform med stort perspektiv. For det første betyr den slutten på skillet i undervisningen for barn og ungdom i bygd og by. For det annet betyr reformen at den del av vår ungdom som hittil ikke har hatt et fullverdig alternativ, nå skal få en skolegang som svarer til deres evner, interesser og behov. For det tredje blir det skapt full jamstilling mellom den praktiske og yrkesmerkte undervisning og den mer teoretiske. Endelig betyr reformen at det klasseskille som vi hittil har hatt i vårt skoleverk, skal brytes ned.

I de siste årene har vi i stigende tempo rustet oss for denne reformen. Når det gjelder skolebygging, er det etter krigen og fram til 1959 bygd bortimot 10 000 nye klasse- og spesialrom for den almenutdannende skolen. Dette betyr nye undervisningsrom for om lag 200 000 elever. Byggevirksomheten de siste 6—7 år finner vi ikke maken til i noe tidsrom i vårt skolevesens historie. I 1959 er det under bygging over 250 000 m² for almenutdannende skoler. Her er vi altså forut for langtidsprogrammet, der det er regnet med om lag 180 000 m² pr. år i perioden. Når omfanget av byggevirksomheten er blitt så stor, henger det sammen med økt utlån fra offentlige kredittinstitusjoner til skolebygg. I 1958 ble denne utlånssummen økt fra 6 millioner kroner til 35 millioner kroner. Denne byggevirksomhet er også et ledd i vår sysselsettingspolitikk. På det nye budsjett er det direkte tilskott til skolebygging i økonomisk vanskeligstilte kommuner blitt økt.

For å øke skolens behov for lærere har vi utvidet lærerskolenes kapasitet. Det er bygd to nye store lærerskoler, og bygging av to til blir forberedt. Mens vi i de første år etter krigen utdannet 500—600 lærere pr. år, vil det i år fra våre lærerskoler gå ut om lag 1200 nye lærere, neste år om lag 1400 og i 1961 over 1500. Selv om det er tatt store løft,

må vi nok regne med at det ennå vil bli mangel på fullt utdannede lærere noen år framover, for behovet for nye lærere er økt langt over de tidligere beregninger. Og ikke minst gjennomføringen av den 9-årige skolen vil kreve stor tilgang på lærere. Dette spørsmålet må det derfor arbeides videre med.

Mens vel 20 prosent av 14-åringene i 1947—58 gikk videre til real-skoler og gymnas, er prosenten i år nesten fordoblet. Til tross for stigende ungdomskull har vi således maktet å gi en stadig større del av ungdommen en videregående teoretisk utdanning. Denne utvikling har krevd mange nye lærere i dette skoleslag, og vi står her overfor visse vansker.

Arbeidet med å løse disse problemer begynte med en rasjonalisering av lærerutdanningen ved våre universiteter. Det har ført til en sterk øking av tilgangen på studenter, både til realfagene og til de filologiske fag. Videre har vi bygd ut en sommerundervisning for folkeskolelærere, slik at også de blir kvalifisert til å undervise på ungdomsskoletrinnet. Men det må gjøres mer for å skaffe tilstrekkelige lærerkrefter til de videregående skoler.

Landsplanen for utbyggingen av vårt yrkesskoleverk, som ble lagt opp i 1947, er i dag mer enn gjennomført. Her er i løpet av de siste 8—10 år investert om lag 100 millioner kroner i anleggene. Tilstrømmingen til disse skolene har svart til forventningene, og med sikte på de store ungdomskullene arbeider nå en komité med en ny landsplan for videre utbygging av yrkesskolene. Denne komitéen vil legge fram sin plan i vår — forhåpentlig innen utgangen av mai måned.

Til forskning og høgre undervisning er statens bevilgning — tippemidlene medregnet — blitt 7-doblet fra 1946—47 til 1958—59.

For perioden 1958—61 forutsetter regjeringens nye langtidsplan forskningsbygg på 115 000 m² og en ny personaløking på om lag 25 prosent, det vil si 1100—1200 nye stillinger. Dessuten tar en sikte på en betydelig utstyrmessig opprustning av institusjonene. Hvis det nåværende tempo kan holdes, vil vi nå dette målet.

Et hovedproblem i årene framover knytter seg til den økende studenttilgang. Det er grunn til å tro at studenttallet vil bli fordoblet fram til midten av 60-årene, og en hurtig øking av utdanningskapasiteten både med hensyn til bygg og lærerkrefter er derfor nødvendig.

Ved Norges tekniske høyskole er bygg for de kjemiske institutter Materialteknisk institutt og Vassdragslaboratoriet fullført. Under arbeid er nå det nye sentralbygg for undervisningen, bygg for geologiske institutter, for elektroavdelingen og for Elektrisitetsforsyningens forskningsinstitutt. Samtidig nærmer lærerhøgskolens nybygg seg fullførelse, slik at grunnlaget for et studiesentrum med stor faglig bredde nå er til stede i Trondheim.

I Bergen reises nå universitetsbiblioteket og Odontologisk institutt. Også Fiskeridirektoratets havforskningsinstitutt er under tak i nytt storbygg. Byggeplanene for Handelshøgskolen vil kunne realiseres med det første.

Ved Universitetet i Oslo tar arbeidet snart til med storbygget for Det historisk-filosofiske fakultets nybygg på Blindern. Parallelt med dette håper vi å reise et omfattende administrasjons- og velferdsbygg i det nye universitetssentret.

I nærheten av universitetsområdet på Blindern er det i de senere år vokst opp et industrielt forskningssentrum som i dag rommer nærmere 20 institutter. I nær framtid vil nybygg for Teknisk institutt og Veglaboratoriet bli reist i dette området.

Ved landbrukshøgskolen er det store bygg for Planteverninstituttet m. fl. fullført. Under reising er et sentralbygg for kjemisk analysevirksomhet og bygg for Landbruksteknisk institutt.

Endelig kan nevnes at i vårt nyeste forskningssentrum, Tromsø, er bygget for museets forskningsavdelinger snart under tak. På atomforskningsområde har videre utbygging funnet sted på Kjeller, mens Halden-reaktoren er ferdig til drift i disse dager.

Sosialpolitikken.

Utgiftene til sosialtrygdene våre vil fra 1. januar neste år være oppe i om lag 2 milliarder kroner årlig, eller det dobbelte av forsvarsbudsjettet. I løpet av de siste par årene har vi vedtatt og foreslått trygder som nesten fordoblet de årlige utgiftene.

Dette tallet forteller mye om veksten i vår sosialpolitikk hittil i denne perioden. Syketrygd for alle, forsørgertrygd, opphevelse av behovsprøving for alderstrygd, pensjonstrygd for fiskere og betydelig heving av spesielt alderstrygdens satser, er de viktigste tiltak som er gjennomført. Proposisjonen om uførhetstrygd er lagt fram for Stortinget. Når uførhetstrygden er blitt en realitet, har vi gjennomført de trygdeordninger som folketrygdmeldingen forutsatte. Det som gjenstår før folketrygden skal være en realitet, er en samordning og forenkling av vårt trygdelovsystem. Dette arbeid pågår og vi regner med å få det fullført i løpet av inneværende valgperiode.

Ser vi på trygdeutgiftene våre i dag, vil det være klart for alle at vi ikke økonomisk kan bære fram en pensjonsordning som gir det pensjonsnivå vi ønsker å oppnå hvis vi bare skal finansiere det ved skatter. Opphevingen av behovsprøvingen er basert på det prinsippet at alderstrygden skal være grunnlaget for det vi skal leve av når vi blir eldre, men det er et grunnlag som det skal bygges videre på i form av tilleggs-pensjoner som skal finansieres av de enkelte næringer. Det er dette

prinsippet som for så vidt allerede er fulgt ved gjennomføringen av pensjonstrygden for sjøfolk og skogsarbeidere. Det var opphevingen av behovsprøvingen som ga støtet til den foreløpige avtalen mellom Arbeidsgiverforeningen og Landsorganisasjonen om tilleggspensjoner.

Etterat folketrygden er gjennomført, venter en ny stor oppgave på sin løsning: Revisjon av forsorgloven. Den loven vi har virker ikke godt. Forsorgshjelp har fortsatt altfor mye preg av fattighjelp i gammel forstand. Det vil alltid være noen som faller utenfor den rammen trygdeordningene trekker opp. Ofte tragiske tilfelle hvor samfunnet må hjelpe. I uføretrygdloven blir det prinsipp knesatt, at lovens hovedoppgave er å gjøre den uføre så frisk og så arbeidsdyktig som mulig og gi ham eller henne all støtte i disse bestrebelsene. Først når dette er håpløst, kommer uførepensjonen inn i bildet.

Det samme prinsippet må følges ved loven om forsorgshjelp. Oppgaven må være å føre dem som trenger hjelp tilbake til samfunnslivet. Først når dette viser seg umulig, skal varig økonomisk støtte komme på tale. Men loven om sosialhjelp må også være så smidig at den gir mulighet til alle ønskelige behandlingsformer og støtteformer.

Som forutsatt i arbeidsprogrammet har utbyggingen av sinnssykehus og andre psykiatriske sykehus stått i forgrunnen i arbeidet i helsesektoren. I de to siste årene fikk vi 500 nye sinnssykehusplasser, 500 nye pleiehjemsplasser for sinnssyke og nesten 1000 sykehusplasser. Med de bevilgninger som er foreslått på dette statsbudsjettet, kan en regne med at vi i løpet av tre år vil ha økt vår sykehus- og pleiehjemskapasitet for sinnssyke med en femtedel, og at vi fyller langtidsprogrammets målsetting.

På en rekke felter blir det etter hvert klart at våre sosiale oppgaver først og fremst blir av forebyggende art. Det gjelder i barnevernet kanskje mer enn noe annet. Det gjelder helsesektoren hvor vi er kommet godt i gang med det forebyggende arbeid og det gjelder i alkoholistsorgen. Dette er vanskelige områder å behandle. Områder hvor vi dels vet lite og dels må eksperimentere oss fram for å finne de rette veiene. Barnevernsloven og de nye barnelovene legger grunnlaget til rette for et godt arbeid. I hele vår helselovgivning skjer det på dette feltet en stille revolusjon. Det er kanskje i det forebyggende arbeid vi må satse sterkest i årene som kommer.

Det har ikke vært meningen til dette landsmøte å legge fram noe fullstendig politisk regnskap slik som vi gjør foran stortingsvalgene. Men jeg har ment at det var riktig å gi en rask oversikt over en del av det som er gjort i de siste årene, og av det som er under arbeid og vil bli fullført i nærmeste framtid.

Det er vel slik med de fleste av oss at vi ikke legger så mye merke til hver enkelt sak som blir tatt opp og løst. Men når en får en oversikt

over et litt lengre tidsrom tegnes det et bilde av et land i framgang og vekst. Dag for dag, år for år, skjer det store ting i landet vårt. Jevnt og sikkert blir det norske samfunn omformet og bygd ut til et bedre samfunn for alle. Vi skal fortsette dette byggende arbeid i det tempo som våre ressurser til enhver tid gjør mulig.

De borgerliges dilemma.

La meg i denne forbindelse si noen ord om de borgerlige partier. Deres stilling som opposisjonspartier er på mange måter merkelig og selvmotsigende. I det ene øyeblikk anklager de Arbeiderpartiet for det de kaller en «sniks sosialisering», og for planmessig å arbeide for en omforming av samfunnet — i det neste anklager de oss for planløshet og mangel på mot og handlekraft i den økonomiske politikken og når det gjelder utbyggingen av samfunnet i sosialistisk retning. Forklaringen på denne selvmotsigelsen må være at disse partier så lenge har vært i opposisjon at de hver for seg føler seg makteløse, og griper til de midler som de i øyeblikket tror er de mest populære for å ramme Arbeiderpartiet. De er uten evne til selv å stille opp et prinsipielt alternativ til Arbeiderpartiets politikk, men griper til den utvei å prøve å overby Arbeiderpartiet på nær sagt alle områder. De har vært så lenge i opposisjon at de ikke lenger føler ansvar for framtiden, de regner ikke *selv* å komme i den stilling at de skal gjennomføre sine forslag. Derfor opplever vi at de den ene dag stiller forslag som vil bety svære reduksjon i statens inntekter, og den neste dag foreslår de svære økte utgifter. De tre borgerlige partiers landsmøter i disse dager gir typiske eksempler på denne taktikk. Spørretime og interpellasjonene i Stortinget forteller oss ustanselig det samme, og under budsjettbehandlingen i Stortinget i tiden framover vil vi få nye eksempler på denne uansvarlige popularitetsjakt. Overfor denne taktiske spekulasjon i mange menneskers særinteresser, må Arbeiderpartiet følge en konsekvent og fast linje. Vi *har* ansvaret og vi *må ta* ansvaret — og det er denne vilje til å ta ansvaret for land og folk som skal gi oss den *tillit* i befolkningen som er grunnlaget for en fast og handlekraftig regjeringsspolitikk.

Samferdsel.

Når deg gjelder samferdselen har vi for tiden flere store og vidt-rekkende saker oppe til behandling. Det er ikke til å unngå at de vekker en viss uenighet, men en må prøve å se sakene i sin sammenheng og i lengre perspektiv.

I norsk terreng er det usedvanlig dyrt både å anlegge og å drive kommunikasjoner. De store avstandene gjør saken enda vanskeligere. Vi er nødt til for hver enkelt forbindelse å prøve å satse på det mest

hensiktsmessige og på det alene. Dobbeltkjøring er ofte sløseri, som da skjer på bekostning av viktige ting ellers i samferdselssektoren.

Særlig i de tynt befolkede strøk er det ennå mange uløste oppgaver. Der kan ikke arbeidslivet utvikles hvis en ikke sørger for billig og rask transport, og der skulle en ha all interesse av å være med på den samordning av samferdselen som det arbeides med.

Bilavgiftene.

Bilavgiftene er et viktig middel i dette arbeid.

Det er få saker det har vært mer forvirring om i den senere tid enn disse avgiftene. Det skyldes bl. a. at de faktiske forhold ikke er kommet klart nok fram for offentligheten.

I februar i år ble importavgiften for nye biler forhøyet fra 10 prosent til 25 prosent for lastebiler og busser. For personbiler ble avgiftene forhøyet etter en progressiv skala, som starter på 25 prosent. Samtidig ble gummiavgiften på kr. 3,00 pr. kg opphevet, og luksusavgiften (årsavgiften) for nye personbiler satt ned til kr. 200,00 pr. år, mens den før hadde vært til dels betydelig høyere.

Virkingen av disse endringer var for alle nye biler at anskaffelsen ble dyrere, men driften ble billigere. Alt i alt skulle virkningene gå noenlunde opp i opp unntagen for de litt større og dyrere personbiler. Å gjøre innkjøpet av personbilene noe dyrere ble sett på som nødvendig, som en forbedring til å frigi omsetningen. Eldre personbiler er ikke berørt av omleggingen på annen måte enn at de heretter slipper gummiavgift.

Det som reiste proteststorm fra bilfronten, var det forslag som ble lagt fram om omlegging av dieselavgiften fra 1. juli. Disse forslag berører overhodet ikke personbilene. Dieselavgiften er nå en *fast* årsavgift, helt uavhengig av vognenes kjørelengder. Det er foreslått en avgift, basert på kilometertellere, og avgiftens størrelse blir avhengig av de årlige kjørelengder. Det forslag som er lagt fram er nå til behandling i Stortingets samferdelskomité, som i denne saken vil samarbeid med Finansdepartementet, blant annet med å skaffe fram alle fakta i spørsmål det har vært uklarhet om. Blant annet har det vært hevdet at departementets forslag betyr en avgiftsforhøyelse, og altså ikke bare en omlegging. Dette vil bli gransket, og hvis påstanden er riktig, går jeg ut fra at det vil føre til korreksjon i forslaget til avgiftssatser. Men selve prinsippet som omleggingen bygger på, at dieselavgiften skal stå i forhold til kjørelengden, vil det være riktig å holde på. Derved vil det bli skapt mer likhet i beskatningen av bensindrevne og diesel-drevne vogner.

Det er dem som har sagt at bilavgiftssaken skulle vært grundigere forberedt. Men det haster med å få det nye system gjennomført.

Det er jo særlig de tyngste og av dem igjen de langtkjørende lastebilene som vil merke omleggingen, og de har en sterk tendens til å samle seg i strøk som har jernbane.

I diskusjonen er nevnt noen eksempler på at slik tungtrafikk er av livsviktig betydning for arbeidslivet i utkantene, hvor det er en vesentlig sak for oss å fremme og utvikle arbeidslivet.

En må se på disse tilfellene som unntak. Nå er vi i full gang med å granske dem, og med å skaffe alternative transportmuligheter som ikke faller dyrere enn dem de har i dag. Blant annet vil jernbanen, takket være den pågående rasjonalisering, kunne by transportmuligheter som er like billige og hensiktsmessige som tungtransport på landeveien over lange avstander.

Jernbanepolitikk.

Jernbanens rasjonaliseringsplan er til behandling i Stortinget. Dens hovedformål er å bli kvitt det store underskuddet, hvor en nå opererer med tall på 150—200 millioner årlig.

Også i denne saken har de jernbaneløse strøk en hovedinteresse. Jernbanen betjener i første rekke de mer tettbefolkede deler av landet som burde kunne klare seg uten subsidier i samferdselen. Og bare ved å få statsbanenes underskudd vekk, blir vi finansielt i stand til fullt ut å sørge for billigere transportmuligheter i landets mer fjerne og tynt befolkede strøk.

For noen vil dette at en foreløpig ikke skal bygge nye baner, fortone seg som en hovedsak ved planen. De skal imidlertid være klar over at deres distrikter kan få fullgod erstatning med landveistrafikk, og den kan de få raskere og billigere enn ved bygging av en ny bane.

Noen steder vil sidebaner blir nedlagt. Heller ikke dette skulle behøve å være noe tap for distriktet. Å opprettholde en sidebane med stort underskudd kan være en urasjonell bruk av statsmidler. Brukt på annen måte kan de samme pengene bli langt nyttigere for distriktet.

Noen vil se på planens investeringer, 2 milliarder på 10 år, som en favorisering av jernbanedistriktene. Men der hvor befolkningen er tett, er jernbanen til mange formål det billigste trafikkmiddel. Hvis vi ikke moderniserte jernbanen, ble vi nødt til i stedet å satse på landeveistransport. Det ville igjen bety milliarduttellinger til veiene i jernbanedistriktene, så det på ny ble lite til overs av veibudsjettet til de jernbaneløse strøkene.

Et annet samferdselstiltak er overføring av trafikken fra sjø til land. Det er lagt planer for dette fra Finnmark i nord til Hordaland i sør, og i de nordnorske fylkene er det jo allerede bevilget betydelige midler for dette formål. Også i de sørnorske fylker er en kommet godt i gang.

Omsetningsavgiften.

Det har i de siste årene vært mye diskusjon om omsetningsavgiften. Det er ikke noe rart i det. Den startet jo meget beskjedent med 1 prosent og er nå oppe i 10 prosent. Den er etter hvert blitt statens viktigste inntektskilde. Det er en meget lett og takknemlig oppgave å peke på uheldige virkninger ved en hvilken som helst skatt eller avgift. For å ha noen fornuftig mening, må derfor enhver slik debatt samtidig ha for øye de oppgavene staten skal løse og hvordan disse utgiftene skal dekkes. Det er meningsløst på den ene side å framheve de oppgavene som samfunnet burde løse, og samtidig understreke at skatter og avgifter er for høye. Når de borgerlige partier foreslår en reduksjon av skatter og avgifter er hensikten klar. De ønsker å hindre at samfunnet skal få midler til å løse de oppgaver som Arbeiderpartiet mener bør løses på kollektivt grunnlag.

Nå er det lett å si seg enig i det prinsipp at en burde kunne spise sitt daglige brød uten at det skal skattlegges. Uten å gå noe dypere inn i denne vanskelige materie, vil jeg bare nevne at å oppheve omsetningsavgiften helt eller delvis på matvarer byr på ganske innviklede tekniske og administrative problemer. Det er mulig at disse hensyn gjør at det er enklere å ha en generell omsetningsavgift og at en bør motvirke de antisosiale virkninger av dette ved å subsidiere spesielle matvarer i et slikt omfang at det som betales i omsetningsavgift på matvarer, fås igjen ved lavere priser på enkelte av disse varene. Dette problemet blir nå utredet av et utvalg som regner med å avgi sin innstilling i løpet av høsten.

Renten.

Mens det hittil har vært et stadig press oppover på rentenivået, har det i år vært tegn til at dette kan endre seg. Det har vært noe nedgang i den effektive rente på obligasjoner, og det har vært god oppslutning om de obligasjonslån som er lagt ut, til tross for at betingelsene ikke er bedre enn i fjor. Bankenes inntektsmessige stilling er videre slik at det kan være grunn til å overveie en reduksjon av utlånsrenten.

Rentespørsmålet har i de senere år fått nær tilknytning til de avtaleordninger man har med banker og forsikringselskaper. En reduksjon av rentenivået kan bare gjennomføres når man i avtalene eller på annen måte får sikkerhet for at det er mulig å holde renten på dette lavere nivå og samtidig skaffe midler til statsbankenes utlånsvirksomhet og obligasjonslån for kraftverk og industri.

Disse spørsmål — og dermed rentespørsmålet — kan komme i en annen stilling dersom man finner fram til mer effektive virkemidler

enn dem man i dag disponerer i penge- og kredittpolitikken, Samarbeidsnemnda har fått i oppdrag å utrede spørsmålene, og det er meningen at innstilling om dette skal foreligge i løpet av sommeren.

Forvaltningen av kapitalen.

I vårt arbeidsprogram heter det om bankene og livsforsikrings-selskapene:

«Bank- og forsikringsselskapene har en nøkkelstilling i vårt økonomiske liv. De forvalter en veldig kapital, og ved de lån de gir eller nekter å gi, virker de avgjørende inn på omfanget og retningen av produksjonen, den økonomiske utbyggingen og sysselsettingen i landet.

Kapitalen de forvalter er skapt ved felles innsats. Det norske Arbeiderparti mener derfor at samfunnet må ha større innflytelse på forvaltningen av denne kapitalen. Vår lovgivning må gi uttrykk for det prinsipp at bankene og forsikringsselskapene skal forvalte kapitalen på en slik måte at de medvirker til å realisere de retningslinjene for det økonomiske liv som Stortinget trekker opp. Samfunnet bør være representert i ledelsen av de største private forretningsbankene.»

Når det gjelder bankene, har som kjent Frihagenkomitéen nettopp lagt fram sin innstilling om de nye lover for forretningsbankene og sparebankene. Forslagene betyr at bankene på mange måter får en friere stilling. Men samtidig er det i innstillingen tatt opp forslag som vil gi samfunnet en større innflytelse over bankenes virksomhet. Det er således foreslått at kommunestyrene skal velge halvparten av sparebankenes forstanderskap. Et flertall har foreslått at Norges Bank skal peke ut og Kongen oppnevne en fjerdepart av representantskapets medlemmer i forretningsbanker med over 100 innskyttere i banken. Et mindretall har videre foreslått at Kongen skal oppnevne ett eller to styremedlemmer i forretningsbanker med over 500 millioner i forvaltning.

Når det gjelder forsikringsselskapene, ble det programfestet på landsmøtet 1953 at livsforsikringsselskapene skulle omgjøres til gjensidige selskaper slik at aksjeselskapsformen ikke lenger skulle være tillatt. Forslag til ny lov om livsforsikringsselskaper svarende til denne programposten ligger i Stortinget.

Problemet i denne sammenheng er å skape en realitet i den gjensidige formen. For å nå dette har Regjeringen foreslått at organisasjonene etter nærmere regler skal oppnevne representanter i selskapenes ledelse. Regjeringen foreslo først at Stortinget skulle oppnevne slike representanter, men dels fordi det prinsipielt må sies å være uriktig at Stortinget oppnevner representanter i kooperative foretagender, dels på grunn av svenske erfaringer, og dels på grunn av utviklingen av

pensjonsforsikringsspørsmålene her hjemme, har vi funnet det riktigere å la de store organisasjonene sikre at den gjensidige selskapsformen får størst mulig reelt innhold.

En har her gått til angrep på selve kjernen i det kapitalistiske samfunn. Det er klart at det vil bli en voldsom strid om forslagene. Men denne striden vil på ny understreke at Det norske Arbeiderpartis mål ikke er å bevare det nåværende samfunnssystem. Det vil være et ledd i vår kamp for å overføre mer makt og ansvar for den økonomiske utvikling til samfunnet.

Samarbeid med andre land.

Partiets «Grunnsyn og retningslinjer» understreker hvor nødvendig det er blitt å bygge ut samarbeidet mellom nasjonene og at vi må begynne med å styrke sambandet med de nasjoner som har levekår som ligner Norges, først og fremst de andre nordiske land. Her har vi en stor sak som alltid har ligget arbeiderbevegelsens hjerte nær.

Nå er det jo ikke noe nytt at de nordiske land samarbeider. I årenes løp har det utviklet seg et samarbeid og mellom mange og stadig flere spørsmål mellom de forskjellige institusjoner og organisasjoner. Vi kan trygt gå ut fra at dette omfattende og varierte samarbeid også heretter vil vokse i omfang og betydning. Men når det nordiske samarbeid i dag reiser et politisk hovedspørsmål, er det fordi det foreligger et høyst aktuelt forslag om at de nordiske land skal gå sammen for i fellesskap å utnytte sine muligheter, for å legge et bedre grunnlag for økonomisk vekst enn de hver for seg er i stand til å gjøre. Forslaget innebærer en rekke forskjellige tiltak, men går blant annet ut på at toll- og handelshindringer mellom de nordiske land gradvis skal avvikles. Danmark, Finland, Norge og Sverige skal organiseres som ett økonomisk område i form av en tollunion.

Saken er blitt grundig utredet. Dette har foregått i nordisk regi, og hvert av landene har stilt til rådighet dyktige økonomiske eksperter. Ekspertutredningene ble avsluttet i fjor høst og ble da offentliggjort. Da den norske regjering hadde mottatt rapportene, fant den at det var behov for å få en særskilt *norsk* vurdering av planene, og Regjeringen oppnevnte derfor et internt utvalg som skulle gi en slik vurdering. Utvalget ga en enstemmig tilråding om at det hurtigst mulig måtte bli truffet en prinsippbeslutning om at Norge skal slutte seg til en nordisk tollunion. Utvalget forutsatte da at Regjeringen i hovedsaken kunne få oppfylt visse betingelser som var nærmere presisert. Saken ble senere drøftet på flere konferanser med Sentralstyret, Landsorganisasjonens sekretariat og stortingsgruppa, og Regjeringen kunne konstatere en alminnelig og positiv tilslutning. Samtidig var det på det rene at det

forelå en sterk motstand fra borgerlig hold. Ikke bare opptrer de politiske opposisjonspartier samlet mot nordisk tollunion, men også næringsorganisasjonene har hittil gått mot, når vi da unntar Landsorganisasjonen og andre organisasjoner som står arbeiderbevegelsen nær. Motstanden har utvilsomt forskjellige årsaker. En må naturligvis vente at mange næringsgrener og bedrifter ikke vil hilse med entusiasme at de skal tape en beskyttet stilling. Det er også fullt forståelig og bare rimelig at slike næringsgrener og bedrifter framhever de overgangsvansker og problemer som de vil møte. Mer forbausende er det at bare noen få innen disse kretser vil vurdere spørsmålene i større sammenheng. En vesentlig del av motstanden må være rent politisk bestemt. Dels er det vel så at hver gang Arbeiderpartiet eller Regjeringen reiser en sak, så føler opposisjonen seg forpliktet til å gå imot, og så går det lett prestisje i saken. Dessuten er det vel sannsynlig at mange borgerlige frykter en nordisk tollunion fordi de tror det vil utvikle seg en nordisk planøkonomi.

Regjeringen har ment at det måtte være riktig fra norsk side å gå inn for å oppnå slike endringer i ekspertenes forslag som kunne bidra til å redusere motstanden og betenkelighetene i Norge. Vi framholdt våre synspunkter under det møte mellom de nordiske regjeringer som ble holdt i Oslo i slutten av januar i år. Vi ba blant annet om at fellesmarkedet skulle gjennomføres mer gradvis eller langsommere enn ekspertene hadde forutsatt, og at det nordiske fellesmarked på visse følsomme områder måtte få høyere tollbeskyttelse enn foreslått. Våre synspunkter møtte stor forståelse, og de fire regjeringer besluttet på dette grunnlag å sette i gang nærmere forhandlinger, som nå gjennom noen tid har pågått i forskjellige utvalg. Forhandlingene er ennå ikke helt avsluttet, men er kommet meget langt. Det kan allerede nå sies at Norge har oppnådd meget store innrømmelser særlig når det gjelder overgangsordninger, men også i mange tollspørsmål. Det består fremdeles enkelte meningsforskjeller, men dette er mellom de tre øvrige nordiske land. Det jeg her har sagt, gjelder industriområdet. For landbrukets vedkommende er forhandlingene kommet kortere, men også på dette område synes de å forløpe tilfredsstillende fra norsk synspunkt. Det har gledet oss at danskene som her har livsviktige interesser å vareta, ikke stiller urimelige krav til oss. De ønsker åpenbart ikke å be om innrømmelser som skaper politiske og sosiale vansker for oss.

Regjeringen håper at den nåværende fase av forhandlingene hurtig kan avsluttes. Den tenker deretter å ta nærmere kontakt både med næringsorganisasjonene og de politiske partier og drøfte saken gjennom med dem. Når dette er skjedd, er formodentlig tiden inne til et nytt møte mellom de nordiske regjeringer. Til slutt må saken sendes til nasjonalforsamlingene og likeledes til nordisk råd.

Vinterledigheten.

Det er selvfølgelig ille at det har vært en større vinterarbeidsløshet enn tidligere. Men jeg er likevel mer bekymret over at produksjonsøkningen i industrien er stoppet. En kunne kanskje ikke vente at den produksjonsøkning vi hadde i de første etterkrigsårene skulle fortsette i samme tempo, men derfra og til en nedgang i produksjon og sysselsetting er likevel et langt skritt. Det var i 1958 sysselsatt om lag 10 000 færre lønnstakere i industrien enn året før. Tallet var omtrent det samme som i 1954. En skal for øvrig her være merksam på at i forhold til 1954 var industriproduksjonen i 1958 12 prosent høyere. Dette er et uttrykk for at produktiviteten er økt i disse årene, men det forteller oss samtidig at selv når industriproduksjonen begynner å øke, behøver ikke det bety at arbeidsløshetsproblemet samtidig er løst.

Regjeringen har tidligere lagt opp planer for å møte en omfattende nedgangskonjunktur. Disse kan imidlertid ikke brukes i dagens situasjon. Det vi nå trenger er tiltak som igjen kan øke takten i utbyggingen av næringslivet og som fører til full utnyttelse av kapasiteten i de eksisterende virksomheter.

Industridepartementet arbeider med en melding om enkelte sider av dette problemet. Regjeringen har videre for en måneds tid siden satt ned et utvalg som har fått i oppdrag å gi en skisse til et arbeidsprogram. Et slikt program må for det første ta sikte på å få i gang en tilfredsstillende øking av produksjon og sysselsetting. For det andre gjelder det å oppnå en reduksjon av vinterledigheten og for det tredje bør programmet omfatte tiltak som kan styrke distrikter med svak økonomi.

Utvalget tar sikte på å legge fram sine forslag i begynnelsen av juni måned.

Industrireising.

Regjeringen legger stor vekt på ny industrireising, men det er klart at en produksjonsøkning oppnås lettere og raskere ved bedre å utnytte det eksisterende produksjonsapparat. Vi har nettopp gjennomført et stort sosialt framskritt. Arbeidstiden er forkortet fra 48 til 45 timer i uken. Men det betyr på mange områder at maskinene brukes 3 timer mindre enn før. Det er derfor blitt enda mer nødvendig å finne fram til hensiktsmessige skiftordninger for å kunne utnytte maskinkapasiteten bedre.

Debatten etter Gerhardsens innledning.

Claus Neergaard, Nord-Møre: Det var en ting jeg festet meg ved med partiformannens innledning. Det var i forbindelse med industrireisinga, og overføring av kapital fra rikere distrikter og til mer kapitalfattige

strøk av landet. Det er meget viktig dette med industrireiseing, selv om det er blitt noe av et abstrakt begrep for mange av oss. Områdeplanleggingskontorene har vel gjort et bra arbeid for å undersøke de muligheter som er til stede. På grunnlag av de analyser de har foretatt så kunne man vel få i gang et tiltak som høver godt for vedkommende distrikt av landet. Taleren kom inn på sitt eget fylke, Møre og Romsdal, og nevnte da spesielt Kristiansund som for tiden lider sterkt under et feilslått sildefiske, avsetningsvansker for klippfiskindustrien og de betalingsvansker som derved er oppstått. Fullføringen av gjenreiseingen reduserer også etter hvert arbeidsmulighetene i bygningsindustrien.

Kristiansund må få mer industri. Han pekte spesielt på utbyggingen av skips- og verkstedindustrien. Jeg er gla for at Gerhardsen kom inn på støtten til fiskerinæringen, hvor han spesielt nevnte støtte til nye havfiskebåter. Men det er også et behov for vøling av eldre fartøyer og andre tiltak av mer varig karakter.

Partiformannen nevnte også om overgangen av samferdsel fra sjø til land. Kristiansund er en by som er helt omgitt av sjøen og det arbeides mye med en fastlandsforbindelse. Vi håper på partiets støtte her.

Vi står som kjent foran kommunevalget til høsten. Vi har grunn til å frykte det, hvis det skal bli stor ledighet. Vi må derfor av all kraft gå inn for full sysselsetting. Det er kjernen i hele vår politikk.

Jens *Kvale*, Aust-Agder: Jeg vil si litt om rentespørsmålet. Jeg tror ikke en kan si at det norske folk i dag er rentetyngt i gammeldags forstand. Men de lønnstakere som i dag skal skaffe seg en bolig er ikke lite belastet med å innfri sine forpliktelser når rentene forfaller. I dag må mange yte en stor egeninnsats hvis de skal bygge.

Mange blir henvist til å søke annenprioritetslån og de er ikke billige i dag. En god del næringsdrivende er også ganske sterkt belastet når det gjelder rentene. Dette med renten tror jeg merkes sterkere i de distrikter hvor næringsgrunnlaget er svakt.

Men det er jo et meget positivt trekk i bildet at statsmyndighetene har satset mer på boligbyggingen og det er all ære verd. For det skaper jo mer sysselsetting til mange virksomheter da bygningsindustrien er en nøkkelindustri.

Men som sagt: Renten spiller allikevel inn. Særlig er dette tilfelle i de strøk av landet som vi kan betegne som økonomisk underutviklede. Jeg vil ta opp det forslag som er sendt inn av Arendal arbeiderparti: «Vi anmoder regjering og storting om å senke utlånsrenten.»

Kjell *Kristensen*, Telemark: Jeg viser til saklista, side 3, hvor man finner et forslag fra Ytre Vinje Arbeiderlag. Bakgrunnen for forslaget er den spesielle situasjon i dette område. Vinje ligger midt i Tokkeområdet, hvor det nå foregår en stor kraftutbygging. Der har vi opplevd at sysselsettingsproblemene er vanskeligere enn noen gang tidligere.

Gerhardsen sa at en kunne regne med at det ville bli like stor ledighet i kommende vinter som den vi nå har bak oss. Det vi da bør ta sikte på er å få en bedre utnytting av de midler som er til rådighet for ekstraordinær sysselsettingstiltak. For det har skortet atskillig på det. Det må bli en bedre planlegging for å nytte midlene på den mest mulig effektive måte.

Jeg kan nevne at når kommunen gikk i gang med ekstraordinære arbeider, f. eks. veiarbeider, så var det slik at når pengene kom og arbeidet skulle settes i gang, så hadde man ikke tekniske hjelpemidler så man kunne få full effektivitet i dette arbeid. Det er nødvendig å få rettet på slike forhold som er av ganske avgjørende betydning for effektiviteten. Det er også grunn til å peke på kommunenes innsats når det gjelder den videre utbygging. Den er ikke alltid av den art den burde være. Kommunene må i langt større utstrekning enn nå være med på å planlegge, legge grunnlaget til rette for nye arbeidsplasser.

Tal. kom inn på de investerings- og kulturavgifter som står bundet i skogbruket. Telemark fikk 3 millioner kroner til ekstraordinære sysselsettingsarbeider. Dette ga arbeid til 400 mann. Men samtidig står det inne i investerings- og kulturavgifter 20 millioner kroner som ikke blir brukt, og som godt kunne ha vært satt inn i veiarbeider for eksempel.

Tal. omtalte spesielle problemer i Tokkeområdet. Etter hvert som statens anleggsdrift stadig blir større og større, kommer de til å melde seg også i andre distrikter. Folk er blitt oppsagt på anlegget vinterstid. Det er merkelig at man ikke kan skaffe tilstrekkelig med penger til anlegget så man slapp å si dem opp, så kunne de gjøre mer nytte for seg, enn å bruke penger til ting som er satt i gang nærmest bare for å holde folk i virksomhet. Det er for liten samordning av virksomheten mellom statens forskjellige organer. Jeg vil derfor henstille om at dette problem vil bli tatt opp til nærmere vurdering i tiden framover.

Oskar *Lindberget*, Hedmark: Konrad Nordahl fant seg beføyet i sin hilsningstale til å komme med et angrep på jordbruket. Jeg vil besvare denne «hilsen». Når Nordahl kom inn på jordbruksavtalen, så tror jeg det er visse ting han glemte.

Taleren kommenterte avtalen, og sa at når det gjelder reguleringsbestemmelsene, så er de gjensidige. Staten på sin side kan forlange nye forhandlinger hvis prisindeksen går opp eller ned. Alt dette er saker som man burde finne et forum for å diskutere mellom lønnskakere og jordbrukere. Så kunne en unngå mange misforståelser som dessverre kan oppstå.

Når en ser på produksjonen i jordbruket er den etter krigen steget med 78 prosent. Men antallet sysselsatte er gått ned. Det vil si at rasjonaliseringen og mekaniseringen har gått sterkt fram, og kanskje sterkest fram på de mindre bruk.

Når vi så ser på utflyttingen fra bygdene, har den vært meget stor. Årsaken er det enkelt å finne forklaringen på: Mange kan ikke finne skikkelige inntekter, få en skikkelig levestandard, derfor reiser de vekk og søker seg annen beskjeftigelse. Det er også nødvendig at det blir utflytting fra jordbruket, fordi det ikke har bruk for flere folk enn de som er nødvendig for å produsere de varer som det er behov for. Men faren for jordbruket er at det finnes ingen rekruttering. Det finnes snart ikke ungdom igjen, selv ved de bærekraftige bruk.

Det er ikke bruksstørrelsen alene som bestemmer lønnsomheten på et bruk. Det er måten å drive det på. Når vi ser på planleggingen og den tekniske hjelp vi har, så har vi meget gode herredsagronomer, men det er for få av dem. Vi må få flere agronomer av hensyn til driften av småbruk. Det er om lag 170 000 bruk som har mellom 10 og 100 mål som kan utvides. En annen ting er at den utflytting som foregår fører til at det blir for få til å bære utgiftene til samferdsel, samfunnshus, skoler og annet som forlanges i samfunnet i dag. Det må skaffes nye arbeidsplasser, og de må komme først. De kan ikke komme etterpå — for da får vi ikke folket tilbake.

Vi har ikke interesse heller av å beholde for mange folk i jordbruket, men vi må jo ha en viss befolkning i bygdene. Men inntekten er jamnt over for lav. Det viser skattdelingen. Den viser også at det er de små bruk, og ikke de store som er det beste skattegrunnlaget. Det er de store, gamle bruk som skulle ligge best an, som klarer å bli foruten inntekter, og det skulle tyde på at det ikke er så veldig lønnsomt.

Ebba *Lodden*, landsstyret: Når man ser det hele i sammenheng, så er det store ting som skjer i landet vårt. Når jeg forlanger ordet er det for å nevne en par ting som kan karakteriseres som detaljer, men som likevel er viktige. Det er detaljer som beskjeftiger folk i stor utstrekning.

Det er særlig vårt trygdesystem jeg vil nevne. Det er skjedd store ting på dette område. Det er sørgelig at det er enkelte ting ved trygdesystemet som er upopulært. Jeg sikter til den ordning vi nå har fått med premiebetalingen til alderstrygden. I Aust-Agder er det iallfall slik at det er her vi har den største politiske irritasjon. Det er innsendt et forslag så vel fra Stokken som Arendal arbeiderparti om at disse satsene må endres.

På Aust-Agder fylkespartis årsmøte ble det gitt en sterk tilslutning til disse to forslag. Det er et sterkt ønske fra Aust-Agder at landsmøtet vil gi en uttalelse og en henstilling til Regjeringen om å få endret disse premiesatsene. Det gjelder særlig det forhold at premiesatsene begynner fra inntektsgrensen 2000 kroner og slutter med en øverste inntekt på 6000 kroner. Hvis en ser dette i relasjon til det en hadde på skattesedlen før, så springer det i øynene hvor sterkt beskattet de små inntekter er blitt. Dette er et større problem i de økonomisk underutviklede områder

i vårt land. Altså der hvor inntektene ikke er så store. Jeg vil ta opp de to nevnte forslag og be om at de blir sendt redaksjonskomitéen og der tatt opp til behandling.

Jeg vil også peke på et annet punkt som også er en politisk belastning for partiet. Jeg sikter til den lønnsutvikling vi har hatt i det siste.

Nå er det så at det står i partiets program at «enhver skal lønnes etter den stilling og det ansvar og det arbeid en har». En skal derfor ikke ha like lønninger for alt arbeid. Men det er ikke til å komme forbi at ved de siste lønnsoppgjør, er det oppstått en skjevhet i lønnsutviklingen. Særlig vil jeg peke på den siste indeksregulering som jo ble avgjort av Rikslønnsnemnda som ga de største tillegg til de største inntekter. Jeg tror alle hadde forsonet seg med at en ikke kunne få full dekning for stigningen i levekostnadene hvis det tillegg som var blitt gitt ble gitt likt til alle. Jeg vil vise til en uttalelse som Stokken arbeiderparti har sendt og taleren refererte den. Hun pekte på at skjevheten i lønnsbildet også gjelder de lavest lønnede funksjonærer i like høy grad som for de timelønte arbeidere. Jeg ber om at også det nevnte forslag blir sendt redaksjonskomitéen og blir sett på i forbindelse med den uttalelsen som landsmøtet vel kommer til å gjøre om politiske spørsmål.

Jeg tror alle vil glede seg over de opplysninger partiformannen ga om nye planer for skaffe nye arbeidsplasser. Det er jo et problem vi alle er opptatt av. Særlig i de distrikter hvor arbeidsmulighetene er små, og på bakgrunn av de store ungdomskull som nå etter hvert melder seg på arbeidsmarkedet. Jeg synes det er all grunn til å gi Regjeringen honnør for de planer den nå arbeider med. Skal en make de store oppgaver som det er forutsetningen å gjennomføre, så må vi også utløse de lokale krefter. De stønadstiltak som gis må være så elastiske at det ikke blir altfor mange formalia, og at det ikke tar alt for lang tid, før sakene blir avgjort. Man må søke å tilrettelegge sakene på en enklere måte enn det en har i dag.

Gudmund *Harlem*, Regjeringen: Jeg vil gjerne gi noen opplysninger i tilknytning til de forslag som er sendt inn i samband med finansieringen av trygdene.

Omleggingen av finansieringen av trygdene våre er skjedd etter en omhyggelig behandling i partiets organer. I 1952 var spørsmålet om å finansiere disse store utgiftene ved en premieordning istedenfor ved en avgift på skatteseddelen ute i partilagene. På grunnlag av behandlingen der ble premiesystemet programfestet av Landsmøtet i 1953. Etterat omleggingen av finansieringen i alderstrygden var foretatt, gjentok Landsmøtet i 1957 den samme formuleringen i det nå gjeldende arbeidsprogram. Med premier skaper vi en sammenheng mellom det en betaler og den rettighet en erverver seg. Vi vet hva pengene går til. Vi visste at syketrygden var en populær trygd. Vi visste også at forsik-

ringer av alle slag er meget utbredt i vårt land og at disse øyensynlig er meget poulære. Folk flest er fullt villige til å betale for en klar rettighet.

Dels var det politiske grunner. Så lenge finansieringen av trygdene skjedde over skatteseddelen, kunne opposisjonspartiene lettvinnt fremme forslag om høyere trygdeytelser. De fikk den politiske gevinst, mens Regjeringen fikk belastningen når de høyere skatter skulle innkreses. Utviklingen har bekreftet at dette var et riktig syn. Etterat vi la om til premiesystemet, har det ikke kommet et eneste slikt opposisjonsforslag som vi i tidligere år til stadighet hadde.

Endelig var det det reelle og viktige hensynet til den vanlige lønns-mottaker, som ved en skatte- eller avgiftsordning betaler den største delen av byrdene fordi vårt skattesystem og ligningssystem rammer dem som har lett kontrollerbare inntekter og ikke har noen driftsutgifter å operere med. For å bruke alderstrygden som eksempel så ville den utgiftsøkingen som dels skyldes opphevingen av behovsprøvingen, men mest skyldes økingen i satsene for alderstrygden og økingen i antallet gamle, ha ført til at en lønsmottaker med inntekt kr. 14 000,00, som vel i dag er en gjennomsnittsinntekt, ville fått en alderstrygdavgift på kr. 462,00, mens han i premie slipper med kr. 267,00.

I virkeligheten var situasjonen den at vi enten måtte legge om til en premiefinansiering av trygdene eller vi måtte gi avkall på noen virkelig rask og betydningsfull utbygging av vårt trygdesystem. Å finansiere noen betydelig utgiftsøking over skattosedlene var ikke, og er ikke politisk mulig.

Også på dette punkt har utviklingen selv bekreftet at partilandsmøtens vedtak har vært riktige. I løpet av de siste tre årene er det satt i verk forbedringer og utvidelser av vårt trygdesystem med utgifter på 700 millioner kroner. Hvis vi legger til det som kommer neste år, blir økingen 1000 millioner kroner. Samlet vil da trygdene koste 2000 millioner kroner eller litt over det. Vi har altså i løpet av en 4-årsperiode fordoblet utgiftene til trygder.

Tall av denne størrelse er det vanskelig å få ordentlig tak på, men den samlede statsskatt gir omkring 1500 millioner kroner. Trygdene vil altså koste nesten en halv gang til så mye som den samlede statsskatt, og ennå er dette bare utgiftene til våre statlige grunntrygder. I tillegg til det kommer de bedriftspensjoner og annet som er under utvikling.

Det er her, partifeller, vi har det egentlige utgangspunktet for den uro vi nå ofte støter på. Vi har bygd ut trygdesystemet i veldig høyt tempo. Vi har ønsket å gjøre det slik, og vi har gjort rett i å gjøre det og vi skal fortsatt bygge det ut i høyt tempo, men det er klart at de utgiftene som med det må dekkes, vil merkes som en kraftig belastning. Jeg er ikke i tvil om at vi skal ta den belastningen på oss. Ingen vet når

ulykken rammer og den dagen den rammer, er vi glad vi bygde ut vårt sosialvesen og vårt helsevesen.

Men så vil noen si at fordelingen av premien kunne vært en annen og svart mer til inntektene. Utjevningen mellom de forskjellige inntektene i vårt land finner sted gjennom beskatningen. Det er da ingen grunn til at vi skal komplisere alle mulige andre ordninger ved også der å innføre et lignende system. Det bare fører til at vi taper oversikten og at vi får tungt administrerende ordninger. Tar vi mannen med inntekt kr. 50 000,00 som betaler skatt kr. 20 000,00 så betaler han i dag i skatt og alderstrygdpremie kr. 20 263,00. Hvis vi fordobler hans alderstrygdpremie, som noen har foreslått, så vil han betale i skatt og alderstrygdpremie kr. 20 530,00. Dette gjør ingen forskjell. Hvis vi vil belaste ham mer, da må vi gjøre det gjennom beskatningen. Men vi må gjøre oss klart at vi ikke har muligheter i Norge i dag for å la noen rikmannsklasse bære disse utgiftene. Om vi belaster dem mer enn vi gjør, slår det ikke ut med beløp som monner. Hvis vi fordobler alderstrygdpremien for inntekter over 40 000, betyr det at premien i sin alminnelighet kan senkes med 3 øre. Hvis vi fordobler premien over kr. 25 000,00, betyr det at premien kan senkes med 15 øre. Dette gjør ingen reell forskjell.

Spørsmålet som blir tilbake er da hvorledes vi skal fordele byrdene mellom folk med vanlige inntekter og vanlig levestandard.

Nå finnes det mange i vårt land som har lavere levestandard enn andre, på grunn av sin sosiale situasjon, på grunn av uførhet eller hva det nå kan være. Jeg håper vi etter hvert kan hjelpe dem nettopp ved vårt sosial- og trygdesystem og jeg holder derfor dem utenfor denne diskusjon som må dreie seg om fordelingen av byrdene mellom de store befolkningsgruppene.

Der er det min sikre overbevisning at det ikke er noen stor forskjell på den virkelige levestandard slik vi kan av lese den av hjemmene vi kommer inn i om vi besøker en industriarbeider, en småbruker, skogsarbeider eller en fisker. Ligningsresultatene kan riktignok være forskjellige, men deres virkelige bæreevne tror jeg er omtrent den samme, og også fra dette synspunkt sett er det mitt skjønn at premieordningen i dag er nokså rimelig.

Her ligger selvsagt ingen prinsipper gjemt. Dette dreier seg om tall som en alltid kan skyve på. Det er under utredning den samlede belastningen av skatter, avgifter og premier. Når den utredningen er ferdig vil vi ha et godt grunnlag for å avgjøre om vi skal flytte belastningen. Vi skal bare ikke tro vi alle kan slippe den.

Til slutt bare dette. Regjeringen har fremmet forslag om en uføretrygd som vi regner vil koste 250 millioner kroner pr. år. Fordi vi også i denne trygden legger en betydelig belastning på arbeidsgiverne og dessuten lar stat og kommune dekke en del, kan premien bringes ned

i litt over 100 kroner året. Dette tror jeg folk er fullt villige til å betale for å sikre seg de viktige rettighetene en uføretrygd vil gi og også for å hjelpe dem som i dag er uføre og som ikke har noen økonomi å støtte seg til. Men jeg tror vi skal være realistiske nok til å innse at hvis både denne uføretrygden og våre andre trygder skal finansieres slik at vanlige lønsmottakere får en betydelig mye høyere belastning og ikke får rettigheter som svarer til det de betaler for, da vil vi på en avgjørende måte ha vanskeliggjort og sinket den videre utbyggingen av vårt trygde- og pensjonssystem. Det må ikke skje. Det må være en klar målsetting at vi skal fram til skikkelige trygde- og pensjonsforhold.

Dirigenten: Det er ennå inntegnet 20 talere, og dirigenten vil foreslå at taletiden settes ned til 5 minutter og 2 minutter for de som nå ber om ordet. Det ble vedtatt.

Arne Grimstad, Sunnmøre: Vi fra Nord-Vestlandet er glad for den interesse som fiskeripolitikken er vist. Vi er også svært glad for de tiltak som det er pekt på både av statsministeren og statsråd Lysø. Krisen innenfor fiskerinæringen er kanskje større enn innenfor noen annen næring. Ikke minst fordi det ser ut som om selve grunnlaget for næringen svikter. Da blir det slik at når fiskerne ikke kan snurpe ute i havet, så vil de forsøke seg å snurpe i statskassa! Og jeg skulle tro at denne form for snurping ikke kan foretas i det lange løp. Derfor er det om å gjøre at det skapes muligheter på lang sikt for å skape bedringer innenfor denne sektor. Vi ville sette pris på at de planer som nå foreligger blir offentliggjort f. eks. gjennom fiskernes fagblader, så de får rede på situasjonen. Derved trekker vi dem også mer med i arbeiderbevegelsen.

Taleren tok for seg den nye avgiften for dieselbilene. Vi som er avhengig av disse, både i person- og tungtrafikk, føler de nye avgifter svært tyngende. På våre kanter er mye av industrien svært avhengig av å få avsetning for sine produkter på Østlandet. For dem blir avgiftene dobbelt tyngende. Jeg er glad for at disse avgifter skal tas opp til nærmere drøfting i samferdselsnemnda, og at det kan være muligheter for en redusering av de foreslåtte avgifter.

Taleren nevnte så litt om den nye skoleloven. Vi hilser med stor glede den utjamning mellom by og bygd som her er skjedd og som skjer. Men det er ennå ikke gjort noe i retning av at de svakest stilte kommuner kan gjennomføre drømmen om den 9-årige skole. Det blir også bygd det ene skolebygg etter det andre etter det gamle mønster. Vi må heretter sørge for å bygge for framtiden når det gjelder hele vårt skolestell.

Ingvald Hansen, Oslo: Jeg representerer Skotøyarbeidernes forening, Oslo, og vi har sendt inn et forslag under dette punkt på saklista. Personlig vil jeg sette pris på om vårt forslag kan komme under behandling i saklistas punkt 8, Sosialiseringskomitéens innstilling.

Dirigenten: Dette ønske kan etterkommes.

Hansen fortsatte: Det var et par ord om omsetningsskatten. Jeg er klar over at å endre den er en komplisert oppgave. Men om man kunne finne fram til ordninger hvor omsetningsskatten på matvarer enten ble tatt direkte vekk eller subsidiert bort på den måten som partiformannen antydte, så ville det være av aller største betydning.

Så var det noen ord om Lindbergets eselspark til Nordahl. Det han påpekte var de fordelaktige indeksreguleringsbestemmelser som jordbruksorganisasjonene har oppnådd i relasjon til industrien. Det skulle vel ikke være noen grunn til å ta det ille opp. Men det som ikke egner seg til å bedre forholdet mellom land og by var den stilling som småbrukerne tok til Regjeringens henstilling om reduksjon av prisene. Denne stilling har industriarbeiderne hatt vanskelig for å forstå.

Til slutt litt om det politiske manifest som foreligger. Jeg synes at dette er klart i sin utforming og virker inspirerende. Ikke bare på oss landsmøtedeltakere, men det vil sikkert også virke stimulerende på hele det norske folk.

Oskar Øksnes, Nord-Trøndelag: Jordbrukspolitikken vår er en del omtalt her. I de senere år har vi fått den nye jordloven og stortingsmelding nr. 60. Og en ny finansieringsordning av driftsbygninger. Men debatten fortsetter likevel.

Det er en kjensgjerning at vi har en rekke bruk i landet som er for små, og kravet til større stiger. Det er også en kjensgjerning at alle disse brukene ikke kan utbygges til sjølstendige driftsenheter. Vi bør bevisst ta sikte på å utbygge det vi kaller bærekraftige bruk, og de som blir overflødige i jordbruket må plaseres i annet arbeid. Vi kan ikke slå inn på forsorgslinjen i vårt jordbruk. Hva så med bruk som ikke kan utbygges til sjølstendige driftsenheter? En del må utbygges til sjølstendige driftsenheter og de andre i næringen må gå over til andre næringer. Hva så med overgangen inntil en kommer dit hen? Det er ganske klart at i en overgangstid så må vi ha forpliktelser, og det er også tatt hensyn til det. Det må bli en reell økonomisk vurdering som må legges til grunn. Enten må en drive et bruk på reell økonomisk basis, eller søke seg over i annet yrke. Det som det har vært mye talt og skrevet om er den politiske belastning som en vil ha i forbindelse med en konstruktiv jordbrukspolitikk. Det er ganske klart at for enkelte grupper, så vil man få en kortsiktig politisk belastning. Men den er forsvinnende i forhold til den belastning vi ville få på noe lenger sikt, hvis en ikke makter de utbyggingsoppgaver vi har, hvis vi ikke makter å bygge ut et sterkt og rasjonelt jordbruk. Vi må, om mulig, få en klarere utforming om hva vi vil fram til når det gjelder jordbruket, og de forpliktelser vi har overfor de som har brukene i dag, og så finne former for den støtte som må gis, og finne brukbare overgangsformer så en kan forene de langsiktige og kortsiktige tiltak.

Borger *Moen*, Hedmark: Det jeg vil nevne litt om er sysselsettingsmidlene. I skogsbygdene får vi tilskuddene i den perioden det er noe å gjøre. Det var slik i Odalsbygdene, hvor jeg er best kjent, at samme dagen det var slutt med arbeidet i skogen så var det også slutt med sysselsettingsmidlene. Det ble gående 300 mann ledige og det er mye i ei lita skogsbygd. Kommunene må derfor samarbeide med arbeidsformidlingen og legge opp en plan slik at en kan nytte de midler en har fått på den tid som det er størst behov for dem.

Når det gjelder utbetalingen av ledighetstrygden, så er det på mange steder blitt slik at den er blitt en premiering av latheten. Det er ikke riktig at en skal få utbetalt penger for å ligge på divanen. Hvis en kunne få nytt disse pengene til å få satt i gang samfunnsnyttig arbeid, som f. eks. bygging av idrettsplasser, samfunnshus og annet av kulturell verdi, så ville det være bedre enn å ha spreke karer liggende på divanen.

Så noen ord om skolepolitikken. Det bygges mange nye skoler, også høyere skoler. Og heldigvis er det så at arbeidsfolk også nå kan sende barna sine på disse. Men det hjelper jo lite når det til de nye skolene ikke finnes lærere. Det må sørges for at det blir skaffet slik arbeidskraft i takt med den utbygging av skolestellet som foregår.

Nils *Kvam*, landsstyret: Som så ofte før er det landsbygdas problemer som preger debatten. Formannen sa i sin åpningstale at jordbruket må finne sin naturlige plass og avgrensing i landets samlede næringsliv. Kan vi ikke utvide dette til å si at hele bygdesamfunnet må finne sin plass der. Dette er et spørsmål om å reise ny industri. Vi må få en bedre økonomisk og geografisk balanse av næringslivet vårt. Men det er ikke bare et spørsmål om å bygge ut de enkelte landsdeler. Det reiser seg også spørsmål om utjamningen innenfor de enkelte bygdesamfunn og mellom de enkelte bygdesamfunn vi her har for oss. Det er snakk om fraflyttingen fra landsbygda, fra jordbruket. Skulle vi ikke komme dette i møte ved å skape et bredere næringsgrunnlag. Ungdommen må i større utstrekning få arbeid innenfor sin egen kommune.

Vi kan ikke nå alle bygdesamfunn med industri, men da må vi slå sammen sterke og svake økonomiske kommuner. Det ville være en av våre oppgaver.

Taleren nevnte så litt om de mindre byers og industrikommuners stilling. Når det gjelder de mindre byer så kan jeg ikke skjønne at dette med bystatus har noen betydning for dem. Har de noen særfordeler framfor det som industrisamfunn ute i landkommunene har? Er det i det hele nødvendig å opprettholde to former for kommuner i vårt land. Jeg ser da bort fra de større byer som har sine spesielle forutsetninger.

Ansgar *Thorbjørnsen*, Aust-Agder: Jeg må erklære meg enig med Borger *Moen* i hans uttalelser om ledighetstrygden. Vi ser også skjev-

hetene på våre kanter. Det kan komme folk som har vært sjøfolk i lenger tid, som kommer hjem og får av trygden. Det er nok smutthuller i loven som ikke er bra.

Taleren tok så for seg loven om avbrytelse av svangerskap. Det er en sak som er mye diskutert, iallfall på våre kanter av landet. Dessverre er vel forberedelsen av denne lov kommet så langt at det er vanskelig å få noen forandring på den, men likevel vil jeg sette fram et slikt forslag:

«Lov om avbrytelse av svangerskap bør ikke vedtas før saka har vært lagt fram for alle lokallag og organisasjoner tilsluttet DNA som særskilt sak til behandling og uttalelse.»

Saka er så stor og viktig at den aldri skulle vært reist, før en hadde gitt medlemmene av partiet høve til og satt seg inn i den. Saka angår ikke bare kvinnene, men også i høy grad mennene. Det må alltid være vårt partis høye mål at vi skal gå inn for å beskytte de som har mest behov for dette, og her kommer i første rekke beskyttelsen av barn i mors liv.

Taleren nevnte så litt om skattelovene og om enkelte smutthull der. Jeg sitter selv i ligningen, og det ergrer meg å se at noen utgiftsfører forskjellige anskaffelser og kostnader på både våningshus og uthus. På denne måten kan det bli underskudd i vedkommendes regnskaper, og de går altså fri skatten.

Dirigenten: Jeg foreslår at Thorbjørnsens forslag blir oversendt Sentralstyret.

Enstemmig vedtatt.

Osmund *Faremo*, Aust-Agder: Jeg viser til et forslag i saklista fra Årdal Arbeiderlag, og et forslag fra Aust-Agder fylkesparti har et til dels lignende innhold. Sysselsettingsforholdene i vårt yrke er svært vanskelige, særlig gjelder det Setesdalsområdet. Dette område utgjør ca. 60 prosent av Aust-Agder fylke. Slik som utviklingen har vært i jord- og skogbruket så blir det mindre og mindre behov for arbeidskraft. Folk må derfor søke seg vekk fra sine heimbygder for å skaffe seg nye arbeidsplasser. Kommunene er heller ikke slik økonomisk stilt at de kan skaffe nytt næringsgrunnlag og dermed nye arbeidsplasser. Det er derfor behov for stønad fra statsmyndighetene for å komme ut av vanskene vi er oppe i. Jeg håper at våre myndigheter vil stille seg forståelsesfulle for de problemer vi har å kjempe med.

Vi har til de vansker jeg har nevnt, også Setesdalsbanen som er forutsetningen skal nedlegges. I og med dette vil det bli 85 mann uten arbeid som må flytte vekk, de fleste av dem familiefolk. Jeg er enig med Lindberget at det må skaffes arbeid før avfolkingen av bygdene tar til.

Einar *Wøhni*: landsstyret, kom inn på prøvebrukene og forklarte at disse er en arbeidsplass i jordbruket hvor man etter vitenskapelige

metoder legger opp en driftsform som skal være regningssvarende. De resultater som regnskapene for prøvebrukene viser er ganske oppsiktsvekkende, og det er all grunn for oss i Arbeiderpartiet til å se nærmere på dette.

Undersøkelser viser at avlingene kan økes ganske betraktelig, og i de siste 4 år har lønnsomheten steget ganske oppsiktsvekkende ved disse brukene. Det er et resultat av planlagt drift og ikke så mye resultat av forsert oppdyrking. Disse resultater vil man helst ikke snakke om i bondepartikretser. Øksnes og flere andre begår den bommert å kople jordbrukets problemer ensidig sammen med bruksstørrelsen.

Det foreligger et forslag fra Kvæfjord herredsparti. Her pekes det på svakheter i tilskottsordningen. Vi tror også at de tilskottsmillioner som jordbruket får kan benyttes atskillig mer effektivt enn hva som gjøres i dag.

Rolf *Flamme*: Når det gjelder yrkesskolestellet så nevnte partifor mannen at landsplanen fra 1947 nå er mer enn gjennomført. Det er et resultat som vi er veldig glad for. Likevel er det flere steder i vårt land hvor det er bare 50 prosent av de som søker som kommer inn på yrkesskolene. I Nord-Trøndelag er det 90 prosent som ikke kommer inn av de som søker. I beste fall vil dette føre til en kortere undervisningstid på yrkesskolene enn det som kunne vært ønskelig. Forholdene vil vel også bli verre med de stigende ungdomskull vi nå etter hvert får. Ved mange yrkesskoler arbeides det med utstyr og etter metoder som nå ikke finnes i bedriftene.

Det er etter krigen satset mye på modernisering, rasjonalisering og forskning i næringslivet. Også når det gjelder utdanningen av folk til ledende stillinger. Men ungdom i produktivt arbeid må også ha krav på tidsmessig opplæring og utdanning, for at den kan være konkurransedyktig når den skal ut i arbeidslivet. Det er en avgjørende forutsetning for utnyttningen av det kostbare produksjonsutstyret som er skaffet i etterkrigsåra, og for å nytte de moderne produksjonsmetoder som etter hvert gjør sitt inntog.

I det politiske manifest som vi har fått oss forelagt, står det noe om at «stat og kommunene må ta store løft for å utbygge yrkesskolene og universitetene». Jeg håper at redaksjonskomitéen i sine forslag vil ta for seg dette med yrkesskolene, og særlig ta opp at kommunene må satse atskillig mer på dette område enn hva det er gjort hittil. En raskere utbygging og forsert modernisering av yrkesskolestellet vil være bestemmende for den fortsatte framgangen i landet vårt.

Johan *Stoa*, Nord-Trøndelag; I vårt fylke hadde vi siste vinter en ledighet som var så stor at sett i relasjon til lønnskakerbefolkningen i fylket og overført i landsmålestokk, ville det blitt noe over 100 000 ledige. Nord-Trøndelag er et fylke hvor de gamle næringer, jord- og

skogbruk, har stått veldig sterkt. Det er mange prøvebruk som viser gode resultater.

Arbeidsledigheten er ikke kommet på grunn av befolkningstilvekst. Den har vi eksportert de siste 8—10 år. Ledigheten er oppstått gjennom rasjonaliseringen av de gamle næringer, og i den sagbruks- og treforedlingsindustri vi har. Jeg ser i dette det beste bevis på at de gamle næringer, jord- og skogbruk, kan ikke føre fram til en økonomisk ekspansjon på landsbygda. Det kan alene en storstilet industrireising gjøre. På bygdene roper en på Staten, at den skal investere. Vi har svært lite diskutert at vi også lokalt må ta et initiativ, både kommunalt og fylkeskommunalt. I vårt fylke har vi også et områdeplanleggingskontor hvor det er ansatt en mann for hele fylket, og en kvinnelig assistent. I kommunene er det valt tillitsmenn som i sin fritid skal ta fatt på den viktige oppgave å tilrettelegge sakene. Hvis stat og kommuner skal ta et løft for å skape et mer allsidig næringsliv på bygdene, må vi også skape organer som kan hjelpe til med å legge vilkårene til rette.

Dirigenten gjorde framlegg om slik fordeling av saker til redaksjonskomitéene:

Følgende framlegg sendes Redaksjonskomitéen for politiske saker:

1. Landsstyrets framlegg til politisk manifest.
2. Landsstyrets framlegg om vår forsvars- og utenrikspolitik.
3. Landsstyrets framlegg om sosialiseringsspørsmålet.
4. Framlegg fra Ytre Vinje Arbeiderlag om sysselsettingsproblemene.
5. Framlegg fra Skjeberg Arbeiderlag om sysselsettingsproblemene.
6. Framlegg fra Tåsen kretslag, Oslo, om retningslinjer for den økonomiske politikken.
7. Framlegg fra Skotøyarbeidernes Forening, Oslo, om det offentlige rett til å gripe inn overfor bedriftsledere som ikke holder mål.
8. Framlegg fra Ullensaker Arbeiderparti, Akershus, om sløyfing av omsetningsavgiften på matvarer.
9. Framlegg fra Torød Arbeiderlag om å legge omsetningsavgiften på et tidligere ledd.
10. Framlegg fra Sjøbygda Arbeiderlag, Nord-Trøndelag, om å senke alderen for å oppnå alderstrygd til 68 år.
11. Framlegg fra Oslo Stein-, Jord- og Sementarbeideres partigruppe om å forkorte tjenestetida i forsvaret.
12. Framlegg fra Orkdal Arbeiderparti om å sette tjenestetida i forsvaret til 12 måneder.
13. Framlegg fra Tveten Arbeiderlag, Telemark, om å nasjonalisere omsetningsleddene i apotekervirksomheten.

14. Framlegg fra Arendal Arbeiderparti om ny vurdering av premieberegningen for alderstrygd.
15. Framlegg fra Inderøy Arbeiderparti om premieberegningen for alderstrygden.
16. Framlegg fra Nord-Fron Arbeiderparti om premieberegningen for alderstrygden.
17. Framlegg fra Stokken Arbeiderparti om premieberegningen for alderstrygden.
18. Framlegg fra Sømna Arbeiderparti om premieberegningen for alderstrygden.
19. Framlegg fra Fetsund Arbeiderlag om premieberegningen for alderstrygden.
20. Framlegg fra Nord-Fron Arbeiderparti om forsørgertrygden.
21. Framlegg fra Sosialistisk Vanførelag, Oslo, om de vanføres representasjon i offentlige styrer og utvalg som angår de vanføre.
22. Framlegg fra Kvæfjord Arbeiderparti, Sør-Troms, om jordbrukspolitikken.
23. Framlegg fra Inderøy Arbeiderparti, Nord-Trøndelag, om reglene for tilskott av fondet for driftsbygninger i jordbruket.
24. Framlegg fra Stadsbygd Arbeiderparti om å revidere jordlova.
25. Framlegg fra Tveten Arbeiderlag, Telemark, om erverving og bygsling av prestegårdsjord.
26. Framlegg fra Grimstad Arbeiderparti, Aust-Agder, om å opprette fredsforskningsinstitutt.
27. Framlegg fra Grav og Voll kretslag, Akershus, om å lovfeste lik lønn for menn og kvinner for likt arbeid.
28. Framlegg fra Arendal Arbeiderparti om ved lov å senke utlånsrenten.
29. Framlegg fra Hol Arbeiderparti, Buskerud, om samordning av samferdselsmidlene.
30. Framlegg fra Froland Arbeiderparti, Aust-Agder, om endringer i landsskatteloven.
31. Framlegg fra årsmøtet i Sør-Trøndelag Arbeiderparti om sysselsettingsproblemene.
32. Framlegg fra Nord-Troms Arbeiderparti om endringer i kommunevalgloven.
33. Framlegg fra Inderøy Arbeiderparti, Nord-Trøndelag, om tilskottsordningen i jordbruket og premiesatsene for alderstrygden.
34. Framlegg fra Utøy Arbeiderlag, Nord-Trøndelag, om støttetiltaka i jordbruket og sysselsettinga.
35. Framlegg fra Hekne Arbeiderlag, Hedmark, i samband med sosialiseringskomitéens innstilling.

36. Framlegg fra Orkanger Arbeidsmannsforening, Sør-Trøndelag, i samband med sosialiseringsskifteens innstilling.
37. Framlegg fra Torsnes Arbeiderparti, Østfold, i samband med sosialiseringsskifteens innstilling.
38. Framlegg fra Nord-Reisa Arbeiderparti, Nord-Troms om den nye premieordning for alderstrygden.
39. Framlegg fra Sparbu Arbeiderlag, Nord-Trøndelag, om den nye premieordning for alderstrygden.
40. Framlegg fra Torsnes Arbeiderparti, Østfold, om den nye premieordning for alderstrygden.
41. Framlegg fra Nord-Reisa Arbeiderparti, Nord-Troms, om prinsippet for indeksreguleringen.

Følgende framlegg ble sendt til Redaksjonskomiteén for Organisasjonskomiteéns innstilling.

1. Framlegg fra årsmøtet i Nord-Troms Arbeiderparti om kommunevalgloven.
2. Framlegg fra Klosterskogens Kvinnegruppe, Telemark, om kontingenten.
3. Framlegg fra Nordstrand Kretsag, Oslo, om å innføre et B-medlemskap i partiet.
4. Framlegg fra Nore Arbeiderparti, Buskerud, om partiets Støttefond.
5. Framlegg fra Drammen Arbeiderparti, Buskerud, om lavere kontingent for trygdede og pensjonister.
6. Framlegg fra Tromøy Arbeiderparti, Aust-Agder, om Støttefondet.
7. Framlegg fra Stjørdal Arbeiderparti, Nord-Trøndelag, om endring av kontingentkortene.
8. Framlegg fra Askim Arbeiderparti, Østfold, om kontingenten for kvinnelaga og kontakten mellom A-pressa og partiet på utgiverstedet.
9. Framlegg fra Furnes Arbeiderparti, Hedmark, om innkreving av kontingenten og kontingentsatsene.
10. Framlegg fra styret og representantskapet i Akershus Arbeiderparti om å forhøye kontingenten.
11. Framlegg fra Furnes Arbeiderpartis Kvinnegruppe, Hedmark, om ikke å forhøye kontingenten.
12. Framlegg fra Valsøyfjord Arbeiderparti, Nordland, i samband med Organisasjonskomiteéns innstilling.
13. Framlegg fra Askim Arbeiderparti, Østfold, i samband med Organisasjonskomiteéns innstilling.
14. Framlegg fra Torsnes Arbeiderparti, Østfold, i samband med Organisasjonskomiteéns innstilling.

15. Framlegg fra kvinneutvalget i Aust-Agder Arbeiderparti om kvinneutvalgenes økonomi.
16. Framlegg fra Bodø Arbeiderparti, Nordland, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
17. Framlegg fra Sosialistisk Studentlag, Oslo, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
19. Framlegg fra Larvik Arbeiderparti, Vestfold, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
20. Framlegg fra Høvik kretslag, Akershus, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
21. Framlegg fra Tiller Arbeiderparti, Sør-Trøndelag, om A-lotteriet.
22. Framlegg fra Nedre Årdal Arbeiderparti, Sogn og Fjordane, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
23. Framlegg fra Sel Arbeiderparti, Gudbrandsdal, om sekretærordningen.
24. Framlegg fra Hekne Arbeiderlag, Hedmark, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
25. Framlegg fra Trondheim Arbeidersamfunn om spredning av til-litsverv.
26. Framlegg fra Ringebu Arbeiderlag, Oppland, om det kollektive medlemskapet.
27. Framlegg fra Grøa Arbeiderlag, Møre og Romsdal, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
28. Framlegg fra Malm Kvinnelag, Nord-Trøndelag, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
29. Framlegg fra Biri Arbeiderparti, Oppland, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
30. Forslag fra Åsen Arbeiderlag, Sør-Trøndelag, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
31. Framlegg fra Gaupen Arbeiderlag, Hedmark, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
32. Framlegg fra Fredrikstad Arbeiderparti, Østfold, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
33. Framlegg fra Sagene Arbeidersamfunn, Oslo, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
34. Framlegg fra Sandaker Arbeidersamfunn, Bergen, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
35. Framlegg fra Aurdal og Sørskogen Arbeiderlag, Vest-Oppland, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
36. Framlegg fra Grav og Voll kretslag, Akershus, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.
37. Framlegg fra Inderøy Arbeiderparti, Nord-Trøndelag, i samband med Organisasjonskomitéens innstilling.

Dirigentens framlegg til fordeling av forslagene på redaksjonskomitéene ble enstemmig vedtatt.

Ettermiddagsmøtet ble hevet klokka 18.

FORMIDDAGSMØTET DEN 8. MAI 1959

Ordstyrere: Konrad Nordahl, Brynjulf Bull.

Ad protokollkomitéens instilling.

Kjell *Kristensen*: formann i Protokoll- og beretningskomitéen la fram denne innstillingen:

Komitéen har i møtet 7. mai 1959 gjennomgått protokollene for åpningsmøtet og ettermiddagsmøtet 7. mai 1959 og har ikke funnet noe å bemerke. Komitéen foreslår for landsmøtet at protokollen godkjennes.

Innstillingen ble enstemmig godkjent.

Landsmøtet fortsatte så behandling av saklistas punkt 4. Den politiske situasjon.

Debatten fra gårdsdagen fortsatte med de inntegnede talere. Første taler var:

Bernhard *Skjolaas*, Oppland: Den politiske stilling ute i bygdene er noe vanskeligere nå enn tidligere. Vi har hatt en rik utviklingsperiode fra like etter krigen og fram til nå. Men nå tårner det seg opp visse vansker. Jeg har snakket med endel ordførere i skogsbygdene og de forteller at de får store vansker med å sette opp kommunebudsjettene i år. Det kommer av den arbeidsløshet som er oppstått i enkelte bygder. Selv nå i øyeblikket er 10 prosent av befolkningen i min kommune ledig. Det er mye som tyder på at tallet på ledige vil øke. Enkelte foretrekker også å melde seg ledige og leve på trygden i de hardeste vintermånedene, enn å nytte de arbeidsmuligheter som er til stede.

Trygdene har også andre sider som vekker harme. I vår bygd har vi f. eks. en enke som eier 18—20 000 m² skog. Til sine 3 barn får hun 2400 kroner i forsørgertrygd mens en enke med 3 barn etter en skogsarbeider, får redusert sin pensjon med 1800 kroner når forsørgertrygden kommer til. Slikt kan vi ikke forsvare.

Jeg er enig i alle de trygdene vi har fått. Men det er de store utgiftene til disse som mange reagerer mot, mange må betale 700 kroner året av en inntekt på 7500 kroner året, som en kan anta er gjennomsnittsinntekten i skogsbygdene.

Edvard *Modahl*, Østfold, begynte med å referere det forslag som var innsendt av Skjeberg Arbeiderparti på saklistas side 4 og fortsatte: Vi ser også i vår motivering at mye av initiativet er lagt på den enkelte kommune. Men hvis vi kunne samarbeide kommunalt og interkommunalt og med de nærliggende byer, vil vi få et bredere økonomisk grunnlag for å sette i gang arbeidstiltak som også ville komme fylkene til gode.

Det er mange oppgaver som kan settes i gang som ekstraordinære arbeider. Men det er slik at de fleste har lett bare for å se på sin egen kommune, og samarbeidet med andre kommuner blir glemt. La oss i fellesskap, på solidaritetens grunn gå til kamp mot den arbeidsledighet som er dukket opp. La oss løse problemene ved samarbeid! Husk den gamle parole: Hele folket i arbeid!

Bjarne *Dahlberg*, Oslo: Av de innlegg vi har hørt kan en nesten få det inntrykk at partiet er kommet på defensiven når det gjelder sysselsettingen, eller arbeidsledighetsproblemet. Jeg tror vi diskuterer hele spørsmålet på et feilaktig grunnlag. Det er opparbeidet en psykose om at det står temmelig dårlig til her i landet. I vinter nærmet vi oss 50 000 ledige, og mange synes det var et veldig høyt tall, og det er liksom rammen om hele problemet. Saken er den at for de ekstraordinære arbeider som ble utført for årsskiftet, ble det foretatt en undersøkelse som viser et interessant bilde: De som blir uttatt til de ekstraordinære arbeider blir uttatt etter sosiale indikasjoner, altså der hvor behovet og trangene er størst. De nevnte undersøkelser er foretatt i de 4 vanskeligste fylker: Hordaland, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag og Nordland. Der viser bildet det pussige resultat at mer enn 50 prosent av de som var tatt ut til ekstraordinære arbeider var folk som opprinnelig hadde egen beskjeftigelse. Det var småbrukere og fiskere med eget fartøy. Ja det var sågar en liten prosent som hadde skog. Vi må derfor søke å løse problemet på en annen måte enn det som preger den til dels defaitistiske debatt som nå foregår på det politiske plan. Her må skje noe radikalt. Vi må foreta en rasjonalisering i jordbruk og fiske, slik som vi sier det skal gjøres i industrien, og så få bort de små enheter.

Det kan også gjøres noe på det lokale plan, og flere talere har vært inne på det. Mye av det som registreres i arbeidsledighetsstatistikken kunne vært eliminert gjennom bedre organisasjon. Når det gjelder formidlingsapparatet her i landet, så er det altfor dårlig utbygd. I dag er det slik mange steder at det er trygdekassens styrer som har med sysselsettinga i bygda å gjøre. Slikt går ikke. Kunne det ikke la seg gjøre at flere kommuner gikk sammen om å opprette formidlingskontorer, og ved en ordentlig organisering av disse, er jeg overbevist om at det vil forsvinne mange av ledighetsstatistikken.

Vi må også få en annen mental innstilling. I stedet for den selvoppvisselsens linje som er mange steder, så må vi få den ånd inn at vi skal mestre disse ting. Jeg vil henstille til alle de som har med disse ting å gjøre, altså til de kommunale tillitsmenn i første rekke, til å ta opp problemene på det lokale plan og ikke alltid lå Regjeringen være klagemuren.

Alfred *Eikeland*, Bergen: Det var ikke annet å vente enn at sysselsettingsproblemen ville få en bred plass på dette landsmøte. De lokale

problemer på hvert enkelt sted er kommet sterkt i forgrunnen. Partiformannen nevnte i sin innledning utnyttingen av det kostbare produksjonsutstyr som bedriftene etter hvert skaffer seg. Det er vel fare for at det blir slik at vi som skal betjene disse kostbare maskiner i første omgang vil motsette oss en skiftordning. Våre faglige tillitsmenn, både lokalt og sentralt, bør se alvorlig på dette spørsmålet, og i skrift og tale la denne omstilling bli modnet blant arbeiderne. Det er et så stort samfunnsøkonomisk spørsmål at det bør løses snarest mulig. Etter hvert som tiden går må det investeres mye mer i de forskjellige industrier, og vi hører stadig ved lønnsoppgjørene fra arbeidsgiverne at det de investerer blir så forferdelig dyrt. Det var dette jeg ville peke på. Jeg tror det er nokså vesentlig.

Haakon *Bingen*, Oslo: Det blir vel slik at det er sysselsettingsproblemet som vil bli det dominerende i årene framover. Det er da ikke mer enn naturlig at man ser hen til industrien når det gjelder muligheter for å skaffe alle de som melder seg på arbeidsmarkedet sysselsetting. Hvilke muligheter er det så innen industrien for å sysselsette alle som melder seg? Forholdet er jo at mye av vår industri i dag ikke på langt nær går med full kapasitet. Og selv om det skulle bli et industrielt oppsving så er det dermed ikke sikkert at det blir flere beskjeftiget med det samme. Det skulle derfor synes som et paradoks at man skulle gå inn for å reise ny industri, så lenge industriens kapasitet på langt nær er fullt utnyttet. Men jeg tror likevel ikke at vi behøver å se så pessimistisk på det. På mange områder er det sikkert grunnlag for å ta opp ny industriell produksjon. Det er f. eks. mange varer som vi importerer som vi med stor fordel kunne produsere sjøl, og dermed lettet vi også endel på vårt valutaproblem.

Det finnes på den annen side sikkert mange varer vi kunne øke eksporten av. Vi burde analysere nærmere hvilke muligheter vi har, særlig på de mindre områder tror jeg muligheten ligger. Men det ser ut som om den vestlige verden er kommet inn i en stagnasjonsperiode, noe a la det vi hadde i 30-åra. Gjenoppbyggingen etter krigen og opprustningen ser nå ut til å ha tømt ut sin kraft. Noe som kan virke inn som en ekspansjon fra utlandet, tror jeg ikke vi skal satse så mye på. Også i utlandet er etterspørselen utilstrekkelig. Det er denne og inntektsfordelingen det er noe galt med i Vesten. En kan jo ikke avta det en makter å produsere. Dette er for øvrig problemer vi kjenner så godt til fra gamle dager. Vi må selvsagt satse på fortsatt industrireisning. Men jeg tror ikke vi kan vente alt for mye der. Vi må derfor mer helhjertet satse på andre områder. F. eks. på kommunikasjonssektoren, helsestellet, undervisningssektoren, boligbygging, bysnering osv. Her foreligger det store oppgaver som venter på sin løsning. La oss føre de menneskene vi ikke kan plasere inn på de nevnte sektorer.

Josef Larsson, Oslo: På side 65 i saklista er det et forslag som jeg har i oppdrag å ta opp. Det inneholder ting som vi i Tåsen og Ullevål kretslag er sterkt interessert i at man vier oppmerksomhet. Vi ville gjerne ha nedsatt et utvalg for å få en analyse av de produksjonsmuligheter vi har. Vi har f. eks. dette med det nordiske fellesmarked, hvor vi stadig vekk hører at vi er for svake. Vi vil ikke klare å hevde oss hverken her eller der. Men vi får aldri vite *hvor* svakheten ligger. Eller hvor styrken ligger. En bedre analyse over de muligheter som foreligger, må det bli en stor oppgave å få, ikke minst i forbindelse med selssettingsproblemet som er aktuelt nå.

Som partiformannen meddelte er det nedsatt en komité, men dens oppgaver dekker ikke helt det vi er ute etter. Den skal jo mest interessere seg for det utenlandske område. Det er bra nok. Men det vi tenker på er de investeringer vi allerede har gjort, og den kapasitet vi har skapt. Det har jo til dels vært god framgang etter krigen, men det er ikke av veien om farten ble noe sterkere. Hvordan kan vi medvirke til at det vokser med en slik fart at vi ser resultater av det. Da må vi utnytte de organer som vi har. Jeg tenker bl. a. på fagorganisasjonen i denne forbindelse. Men når fagbevegelsen tar fatt i disse sakene så møter vi bl. a. dette med styringsretten og de ting som henger sammen med den. Råderetten henger sammen med et styringsprinsipp som vi ikke kan anerkjenne som et hellig prinsipp som ikke kan endres. Styringsretten er ikke et prinsipp som vår motpart skal ha monopol på. Skal det fortsette, så får vi ikke utviklet et industrielt demokrati. Fagbevegelsen har en stor oppgave. Vi må ta opp, ikke bare dette med tariffene, men også det som er grunnlaget for disse: planleggingen av produksjonen og utnyttningen av vår kapasitet. Hvis vårt arbeid her stopper opp på grunn av motstand fra den annen part, må vi mobilisere statsmaktene så vi kan få mer fart i sakene.

Magne *Finsrud*, Buskerud: Jordbrukets stilling har kommet meget sterkt fram i denne diskusjon. Men i vårt land er det et vanskelig og komplisert spørsmål, det er særlig støttetiltakene som er noe kompliserte. På siste årsmøte i Buskerud fylkesparti ble det nevnt flere uheldige sider ved disse tiltak. Da jordbruksspørsmålene kommer opp i hele sin bredde på neste landsmøte, håper jeg at dette kan knesette en jordbrukspolitik som er mer rasjonell og effektiv enn den vi har nå. Hvis det da er mulig i dette land.

En annen ting er forståelsen mellom jordbruket og andre yrker. Her er et uheldig forhold som vel bunner seg i tradisjonell motsetning som vi ennå ikke er kommet over.

Jeg vil be sentralledelsen om å gjøre en innsats så vi kan få en bedre forståelse mellom yrkene.

Taleren berørte også utdanningen for jordbrukerne, og samordningen

av undervisningen på denne sektor. Skal vi ha et mest mulig effektivt jordbruk så må det opplæring til. Derfor må det satses på utbygging og rasjonalisering på den undervisningsmessige sektor.

Hans *Fredriksen*: Oslo. Det er sendt inn et forslag fra Ytre Vinje Arbeiderlag. Taleren refererte et skriv fra Sunndal arbeidsmannsforening som protesterte på det sterkeste mot at et slikt forslag skulle vedtas, og fortsatte:

Foreningen har sendt en uttalelse i forbindelse med sosialiseringskomitéens innstilling og uttalelsen tangerer inn på disse forhold.

Jeg kan opplyse at Norsk Arbeidsmandsforbund slutter helt opp om foreningens standpunkt. Når det gjelder ansiennitetsbestemmelsene så har vi hatt disse helt siden 20-åra. Det var vel i 1928 at man fikk disse inn i overenskomsten. Etter 1945 har vi hatt ansiennitetsbestemmelsen i vår overenskomst ved statens kraftanlegg. Ved tariffrevisjonen i 1958 ble det krevd av Vassdragsvesenet etter oppfordring fra Industridepartementet at ansiennitetsbestemmelsen måtte tas ut av overenskomsten. Og at de ville stå fritt ved inntagelsen av arbeidere. Dette gikk ikke Norsk Arbeidsmandsforbund med på og bestemmelsen står fremdeles ved makt sålydende:

«De arbeidere som etter bestemmelsen i loven om pensjonstrygd for statens arbeidere har minst 100 pensjongivende tjenestemåneder og som ved statens jernbaneanlegg og statens kraftanlegg, sett hver for seg, har arbeidet de siste 5 år i sammenheng skal søkes skaffes fortsatt beskjeftigelse.»

Så sent som mars i år ble det holdt et møte i Lønns- og prisdepartementet hvor dette spørsmål ble diskutert med representanter for administrasjonen og noen forbund som var interessert. Forbundenes representanter framholdt det uheldige i at entreprenørenes kontrakter gikk ut på at de først og fremst var forpliktet til å innta ledige arbeidere i de kommuner som anleggene legges i. Uansett om dette er vante bygnings- og anleggsarbeidere eller ikke.

Dette må jo resultere i at arbeidere som har bygge- og anleggsarbeid som sitt yrke gjennom alle år må bli gående ledige. Jeg må derfor på det sterkeste advare mot at forslaget fra Ytre Vinje Arbeiderlag blir vedtatt, da det jo inneholder det stikk motsatte av våre overenskomster.

Konrad *Nordahl*, sentralstyret: Av gammel erfaring vet jeg, iallfall gjelder det de senere landsmøter etter krigen, så blir det jordbruksproblemene som blir de overskyggende. Slik er det også på dette landsmøte. Da må jeg få gjøre oppmerksom på at det store flertall av vårt partis medlemsmasse, og også av de som stemmer med partiet, er lønns-takere og ikke har andre ting enn sine hender og sin hjerne å arbeide med. De har ikke noen støttenæring ved siden av at de er lønns-takere. Nå — jeg er enig i at alle næringer skal ha det så bra som mulig, men vi

må ikke tape av syne hvem som utgjør det store flertall, både av medlemmer i partiet og de som stemmer med vårt parti. Jeg sier dette fordi det er enkelte som er blitt fornærmet på meg for det jeg sa i min hilsningstale i går. Det er vi som har grunn til å bli fornærmet. Vi som representerer lønnstakerne via bøndernes organisasjoner. Når de har anledning til det, angriper de LO.

De som fulgte med i subsidiedebatten i Stortinget vil vite det. Den ene etter den andre sto opp og skjelte ut LO for sin indekspolitikk. Og jeg var i en konferanse hos statsministeren i vinter, hvor det ble lagt fram et forslag fra Bondelaget og fra Norges Bonde- og Småbrukarlag — hadde det bare vært Bondelaget så hadde det vært all right — hvor de to fremste representanter i Norsk Bonde- og Småbrukarlag er medlemmer av vårt parti og medlemmer av Stortinget.

Dette angrepet på LO kom enda mer fram hos ham som var anfører, nemlig Bondelagets formann, som talte på begge disse organisasjoners vegne.

Det var en så fiendtlig innstilling mot fagbevegelsen som vi reagerte sterkt i mot. Men samtidig som de kritiserer oss sønder og sammen for vår lønns- og indekspolitikk så henger de seg på denne politikk og utbygger den videre. Da må jeg ha lov til å si fra om dette på Arbeiderpartiets landsmøte.

Så noen ord om industrialiseringen. Vi er allesammen enig om at industrien bør bygges ut videre, spesielt bør det skje på bygdene. Men då må en ha fantasi og ikke sette i gang industriforetak bare på de områder hvor vi har mer enn nok av før her i landet. Det vanlige er konfeksjonsfabrikker, trevarefabrikker og hermetikkfabrikker. Den slags har vi mer enn nok av. Kunne vi fått rasjonalisert bort en stor del av de nevnte fabrikker, og i stedet få bedrifter som produserte på en skikkelig og moderne måte, så burde vi kunne levere varene mye billigere enn hva vi gjør i dag.

Vi kan ikke gå fram slik at når vi reiser industri, og den skal begynne å produsere, er den ulønnsom. Bedriftene vil da stå som monumenter for en industripolitikk vi i arbeiderbevegelsen ikke er tilhengere av. Derfor må de som steller med industriproblemer på bygdene finne fram til en levedyktig produksjon — ikke konsentrere seg om en produksjon vi alt har mer enn nok av.

Knut *Strisland*, Vest-Agder: Vi må føre en politikk i jordbruket så vårt parti fortsatt kan være det største bondeparti her i landet. Det er vanskelig, for ikke å si umulig å beholde et flertall for Arbeiderpartiet hvis vi ikke har et godt tak på bygdene og i jordbruksstrøkene.

Så noen ord om samferdselssektoren. Partiformannen var litt inne på dette i går, men jeg synes han kunne ha ofret litt mer. tid på samferdselsproblemene. Den samferdselspolitikk som er ført har vært mer eller

mindre forfeilet. Den har ikke nådd fram til de resultater vi satte som mål, da vi i 1947 fikk en ny samferdselslov. Men det var ikke noen bra lov. Men den skulle jo også gripe inn i så mye nytt at det i første omgang ikke er så godt å få tak på det hele. Når den yrkesmessige, rutegående transport, altså til sjøs og til lands, representerer et underskudd for staten på 200 til 225 millioner kroner årlig, da må det være noe galt. Når vi da ser at lastebiltransporten frister en så kummerlig tilværelse, og arbeider under slike lønns- og arbeidsforhold at det ikke er nasjonen verdig i dag, da er det virkelig noe som er galt. Det har kostet samfunnet store beløp, og det vil fortsatt kreve store beløp å rette opp igjen det som er galt.

Jeg har ikke noe universalmiddel for løsningen av problemet, men det er all grunn for våre myndigheter til å ta saken opp til grundig overveielse og å vie den en langt større oppmerksomhet enn tilfelle synes å ha vært til denne tid. Det sløses med transportmidler i en uhyggelig grad. Det er en fullstendig mangel på samordning av transportmidlene. Det kjøres bilruter og jernbaner side om side som konkurrerer hverandre på knærne. På toppen av det hele må samfunnet yte tilskudd til driften. Denne avgiftspolitikken har ført til at hele vårt transportapparat har kommet skjevt ut. Vi har fått et overdimensjonert rutenett som ikke har den ringeste sammenheng med behovet. Årsaken er for en stor del denne at f. eks. rutebilselskaper på godstrafikkens område har en avgift som bare er 1/3 av det som andre transportmidler har. Da kommer vi galt ut å kjøre, og får en skjev utvikling i transportapparatet.

Reidar *Mellem*, Hedmark: Jeg vil slutte meg til Ebba Loddens syn på alderstrygden. I mitt distrikt er det reagert kraftig mot det gjeldende premiesystem. Spesielt er det forholdet med lik premie for alle som tjener over 6000 kroner. Det trekkes stadig fram eksempler som man mener er urettferdige og det er veldig vanskelig for oss å forsvare systemet. Jeg er overbevist om at det vil bli brukt i kommunevalgkampen til høsten.

Jeg vil henstille til Regjeringen og i særdeleshet til Sosialdepartementet om å ha disse ting for øye, og vurdere grundig om det ikke lar seg gjøre å råde bot på de skjevheter som vi mener er til stede. Det er for øvrig ikke riktig bare å se på alderstrygdpremien isolert, men vurdere hele avgifts- og premiesystemet for de sosiale trygder.

Liv *Aasen*, Sør-Trøndelag: Jeg vil bare sette fram et forslag som ikke har noe å gjøre med saklista i det hele tatt. Jeg sikter til fødselsdagsbarnet som er 25 år, nemlig Framfylkingen. Jeg vil foreslå at det foretas en kronerulling blant landsmøtets deltakere i anledning av Framfylkingens 25-årsjubileum.

Dirigenten: Jeg har oppfattet forsamlingen slik at de er enig i Liv Aasens forslag.

Liv Aasen fortsatte: Så var det noen ord om vår skolepolitikk. Det er som bekjent nå vedtatt en ny og god skolelov. Men en ting er å vedta en lov, en helt annen ting er å sette den ut i livet. Det hersker en viss usikkerhet rundt om i landet hvordan den videre planlegging skal bli. Det må en gjennomgripende opplysning til blant både kommunefolk og lærere hvis den nye skolelov skal bli det den er forutsatt å være. Hvis det skal bli en realitet med linjedelt ungdomsskole så må det et samarbeid til over kommunegrensene. Vi savner også fra departementet retningslinjer for hvordan de nye skolebygg skal være. Våre lærerskoler må også legges slik an at de kan komme på linje med den nye skolelov.

Det riktige må være at det også blir en linjedeling i ungdomsskolen, og i lærerskolene. Det er også mangel på lærere. Kunne det ikke i denne forbindelse opprettes kveldsklasser til utdanning av lærere for å hjelpe på lærermangelen? Vi må også ha en styrkelse av våre hjelpeskoler, så de som er dårlig utrustet av barna ikke blir samfunnets stebarn.

Ebba Lodden, landsstyret: Statsråd Harlem sa i sitt innlegg at det «finnes mange i vårt land som har lavere levestandard enn andre på grunn av sin sosiale situasjon». Jeg forsto Harlem slik at han så det som en mulighet å arbeide for en endring for de nevnte grupper når det gjelder trygdepremiesatsene til alderstrygden. Jeg vil gi min tilslutning til at det blir gjort. Det er jo mange mennesker i dette land som har en lavere levestandard enn andre på grunn av underbeskjef-tigelse, og de står ikke i noen gunstigere stilling enn de som har lavere inntekt på grunn av andre årsaker.

Oskar Lindberget, Hedmark: Det har vært nevnt en del om Norsk Bonde- og Småbrukarlags stilling til de prisoppgjør som har vært, og sist var Nordahl inne på det. Apparatet når det gjelder prisforhandlingene for jordbruket er slik at staten bare forhandler med begge jordbruksorganisasjoner sammen i henhold til hovedavtalen av 1950. Når vi kommer i en situasjon som den vi hadde og en organisasjon sier ja til statsministerens henvendelse og den andre sier nei, så kan den som sier nei velte hele avtalen. Det som var det viktigste for vår mann var å få et betinget ja fra begge to, selv om det var sagt ting som vi ikke var enig i. Jeg er enig i at det var sagt ting der som vi ikke kunne godta men vi fikk fortsette, og det ble et ja. Jeg vil ha lagt til at både jordbruket og staten har oppfylt sine forpliktelser, mens de store næringsorganisasjoner *ikke* har gjort det. Det var da mer rimelig å kritisere dem som ikke har oppfylt sine forpliktelser.

Så var det til Konrad Nordahl. Jeg har sett det som min viktigste oppgave at arbeidsfolk som helhet slutter opp om vårt parti. Jeg viser

til den framgang vi har hatt i Hedmark fylke gjennom åra. Vi har et meget stort flertall. Er Konrad Nordahls ord en hilsen til landsbygda foran høstens kommunevalg så vil det avklare mange forhold. Men jeg tror det vil virke uheldig for hele partiet. Men jeg håper at samarbeidet mellom arbeidsfolk kan fortsette som helhet og kanskje se bort fra det som Nordahl sa til småbrukerne i dag.

Hans *Bruoygard*, Gudbrandsdal Det var en spesiell hilsen fra fjellbygdene jeg vil bære fram for landsmøtet. I fjellbygdene er det altfor mange små bruk og det skaper en masse problemer for bygdene og for tilværelsen der. Fjellbygdskomitéen har gitt en ypperlig analyse og påvist at næringsgrunnlaget er så altfor svakt. Komitéen peker på at det må finnes rådbøter for å jamne ut forholdene. Vi har også en masse skjult arbeidsledighet blant de små bruk som ikke er registrert gjennom arbeidsledighetsstatistikken. Men det er klart at dette er til byrde for bygdene. For å rette på skjevhetene er det pekt på industrireising i bygdene. Men det er ikke høvelig å reise industri overalt. Dette gjelder jo særlig fjellbygdene. Det ønske vi har er at vår fjellov må bli revidert og at det må bli mottatt med velvilje av partiet vårt når vi kommer så langt.

Halvdan *Wigaard*, Oslo: Jeg hørte på radioen i går et referat fra Husmorforbundets landsmøte hvor de hadde vedtatt noe sånt som 150 resolusjoner med krav, ikke til seg selv, men til statsmaktene. Men jeg tror det nå er på høy tid også å stille krav til seg selv. Det ser ut som om mange tror at vi skal leve på bidrag alle sammen.

Gerhardsen var i sin tale inne på den sosiale forsorg. Den er både omfattende og inngripende, og det er ingen annen lov som kan hjelpe i så stor utstrekning som nettopp loven om sosialforsorgen. Men det er særlig en mangel i denne loven som jeg ber Regjeringen om å se nærmere på, og det gjelder sysselsetting og ledighetsbidrag som for øvrig mange talere har vært inne på før i denne debatt.

Dirigenten refererte følgende skriv fra Flekkefjord Arbeiderparti:

På medlemsmøte i Flekkefjord Arbeiderparti ble det vedtatt følgende henstilling til partiets landsmøte:

1. Overveie nedsettelsen av den militære tjenestetid til 12 måneder.
2. Nedsettelse av utlånsrenten.
3. For å få en bedre utnyttelse av sysselsettingsmidlene må det grundig planlegging til, både av sentralledelsen og rundt om i de enkelte distrikter.
4. Grupperingen av alderstrygdavgiften blir tatt opp til ny vurdering og ordnes slik at de laveste inntektsklassene tilgodeses.

Dirigenten foreslo skrivet oversendt redaksjonskomitéen for politiske saker.

Dette ble enstemmig vedtatt.

Debatten om punkt 4 var nå ferdig og Einar *Gerhardsen* fikk ordet til avsluttende merknader.

Jeg skal bare komme med noen kortere merknader til en del av de ting som er anført i debatten.

Først til det Strisland nevnte om samferdselssektoren. Det kunne være meget ønskelig om vi hadde hatt tid og anledning til å beskjefte oss mer med samferdselsproblemene, men et innledningsforedrag må nødvendigvis begrenses, når en skal spenne over et så vidt forgrenet felt som jeg måtte gjøre. Men det er ikke mange spørsmål som i den grad er gjenstand for offentlig debatt som nettopp samferdselsproblemene. En står her overfor temmelig infløkte problemer. Jeg går ut fra at de ansvarlige myndigheter er oppmerksom på den debatt som pågår og at en gjennom de erfaringer som etter hvert blir gjort, tar sikte på å rette opp både svakheter og mangler ved den lovgivning og den praksis vi har hatt inntil nå.

Osmund Faremo kom inn på Setesdalens problemer. Jeg forstår inderlig godt at et slikt distrikt må føle det sårt når de nå må regne med at Setesdalsbanen kommer til å bli nedlagt. Men jeg vil si til våre partifeller i dette distrikt, at de som realistiske mennesker bør godta det. Det er en så vidt sterk og begrunnet holdning en her har tatt at man bør godta det og så innstille seg på den nye situasjon, både samferdselsmessig sett og på annen måte. Og så prøve så langt råd er å legge forholdene bedre til rette for næringslivet i dette dalføret hvor det ligger temmelig store oppgaver og venter. Her ville det være nyttig at våre partifeller kunne ta konkrete initiativ, og legge fram konkrete forslag som vi da i fellesskap får prøve å få realisert så raskt og så godt som mulig.

Flere talere har vært inne på premiesatsen i alderstrygden, og Mellem fra Grue nevnte at premiesystemet vil bli tatt opp i kommunevalgkampe og bli brukt mot oss. Til dette er det først å si at vedtaket var enstemmig i Stortinget, så skal det brukes mot Arbeiderpartiet så skjønner jeg ikke riktig hvor de folkene skal vende seg hen. For da må de også rette skytset mot de andre partier i stortinget som har vært med på vedtaket. Det høres så fornuftig ut når det nevnes konkrete eksempler på at det legges en større byrde på dem som rent skatte- og ligningsmessig før sto i en gunstigere situasjon. Ja, hvis vi alltid kunne stole på at ligningen ga uttrykk for den faktiske inntekt så skulle jeg være villig til å godta det argument. Jeg vil i denne sammenheng nevne et eksempel som Rudolf Hedemann, vår gamle ordfører i Vang i Hedmark fortalte når han i de første år etter krigen fikk et oppdrag av Kommunaldepartementet. Han reiste i en del nord-norske kommuner for å se på kommunebudsjettene og kommunenes økonomiske stilling. Han skulle gi sine råd og danne seg et inntrykk av stillingen med sikte på

å orientere departementet. I en kommune sa han til ordføreren: Hva kan det komme av at dere nå averterer en stilling i kommunens administrasjon til en så høy lønn. Den ligger langt over de lønninger vi betaler på våre kanter, og jeg har inntrykk av at inntektsnivået her ikke skulle tilsi så høye lønninger. «Vi har prøvd,» sa ordføreren, «med lavere lønns tilbud, men vi fikk ingen søkere. Vi måtte opp i dette beløp for å få brukbare søkere». «Men reagerer da ikke folk i bygda mot så høye lønninger?» spurte Hedemann, når de ser hvordan inntektsnivået i bygda ellers ligger. Jeg har gått igjennom ligningen sa Hedemann og her ligger jo inntektene på en 2—3000 kroner året. «Ja, i ligninga, ja,» sa ordføreren. Jeg går ellers ut fra at redaksjonskomitéen er merksam på det som her er holdt fram, men jeg synes ikke at landsmøtet kan binde seg til noe absolutt vedtak. Det er så vanskelige spørsmål at det er umulig uten en grundig forberedelse å kunne gjøre det. Men landsmøtet kan be både sentralstyret og Regjeringen se på de problemer som her er reist.

Så et par ord om jordbruks spørsmålet som har vært omtalt av nokså mange. Det er brakt inn i debatten dette med Småbrukarlaget. Når Lindberget søkte å forsvare lagets holdning ved forskjellige anledninger med at de likesom ikke kunne skille lag med Bondelaget, så har jeg aldri forstått det resonnement. Jeg vet at Småbrukarlaget på en måte strir med et kompleks akkurat på dette område. Det ble skapt i 1947, da vi fikk den første jordbruksavtalen. Som mange vil huske kom denne avtalen i stand fordi Småbrukarlaget da var villig til å undertegne avtalen, og på en måte sto ved sine ord, hva Bondelaget ikke gjorde. Bondelagets ledelse hadde den gang vært med på forhandlingene og tiltrådt forhandlingsresultatet, men flertallet i Bondelagets ledelse stemte sine egne forhandlere ned. Der synes jeg nettopp vi har et eksempel på at Småbrukarlaget utnyttet dårlig en situasjon, en posisjon, som burde har styrket organisasjonen betydelig. Det var en stor seier for jordbrukerne i Norge at det for første gang i vårt lands historie, fikk til en jordbruksavtale gjeldende for en bestemt periode. Det var Småbrukarlaget som muliggjorde det. Bondelaget prøvde å velte det. Jeg kan ikke begripe at Småbrukarlaget skal be om unndskyldning for at de gjorde det eneste riktige, og gjorde en god gjerning for bøndene. Jeg synes fremdeles at Småbrukarlaget har grunn til å si til bøndene: Det var vi, og vi alene, som sammen med Regjeringen skaffet jordbrukerne jordbruksavtalen. Jeg tror også at det videre framover kan være grunn til for Småbrukarlaget, iallfall i visse situasjoner, og gjøre seg opp en selvsten dig mening og ha mot til å ha en egen mening. Jeg vil spørre hvorfor skal en ha en egen jordbruksorganisasjon hvis de alltid skal dilte i helene på Bondelaget og de storbønder som leder denne organisasjon? Så kan jeg heller ikke unnlate å gjøre oppmerksom på at når Lindberget sier at i motsetning til andre organisasjoner i næringslivet ellers, så

oppfylte jordbruksorganisasjonene sin del av avtalen. Det er riktig nok, og ære være dem for det. Men, det bør legges til, de tok egentlig ikke de pengene fra sine egne lommer. Det ble tatt fra Kraftforfondet og det kan tvistes om hvorvidt de er jordbrukernes eller statens. Men iallfall ble det funnet en løsning som ikke på noe vis reduserte jordbruksnæringens inntekter. Men like fullt vil jeg si at det var en rimelig løsning og organisasjonene fortjener forsåvidt en takk for det.

Bruøygard nevnte fjellbygdenes problemer. I de virkelige fjellbygder, en prøver jo nå å gjøre en betydelig del av landets jordbruk til fjellbygdsbruk, står vi overfor problemer som vi naturligvis er nødt til å være oppmerksomme på. Det var også grunnen til at vi satte ned et utvalg som Aamo er formann i. Det arbeides med sikte på å finne fram til tiltak som kan være forsvarlige og gunstige. Jeg vil gi min tilslutning til det Strisland sa at vi i vårt parti må ta en positiv holdning til jordbrukets problemer. For en av årsakene til Arbeiderpartiets sterke stilling skyldes nettopp at vi, i motsetning til nange andre sosialistpartier i verden, fra første dag har vært oppmerksom på jordbrukets problemer, og ført en jordbrukspolitikk som bygdefoket har funnet seg tjent med. Jeg tror det fortsatt bør være slik. Men det hindrer naturligvis ikke at partiet til enhver tid får gjøre seg opp en selvstendig mening om hvilken jordbrukspolitikk en til enhver tid bør føre. Det gjelder så vel innen jordbrukssektoren som innenfor samferdselssektoren, at der skjer det etter hvert en utvikling. En kan ikke låse fast en politikk som skal gjelde for alle tider og under alle forhold. Her bør en nå være innstilt på å ta mange av disse problemer opp til ny vurdering med sikte på å finne fram til bedre løsninger.

En har prøvd å framstille det slik at Nordahl, særlig var Lindberget inne på det, skulle være så fiendtlig innstilt mot jordbrukerne. For det første vil jeg gjøre oppmerksom på at det er riktig det Nordahl sa, at om det er viktig for Arbeiderpartiet og ha støtte hos jordbrukerne, så er det vel så viktig med støtte fra lønnstakerne. De har alltid og i enda større grad, dannet grunnlaget for så vel den faglige som politiske bevegelse. Nordahl har i mange år vært medlem av vårt sentralstyre. Hvis han, og den organisasjon han spesielt representerer, hadde satt noe inn på å endre partiets jordbrukspolitikk, så vil jeg tro at det hadde vært mulig å få det til. Men Nordahl har aldri gjort det. Han har vært med på de tiltak som er gjort på dette område, og derfor er det å misbruke hans holdning å prøve å legge det fram på den måten som Lindberget gjorde. Og når du får tenkt deg litt mer om, Lindberget, så er du vel selv klar over at du tok litt for hardt i der.

Så litt om sysselsettingsproblemet som naturlig har vært sterkt framme i debatten. Det er karakteristisk for vårt sysselsettingsproblem at vi har ledighet, sesongledighet især, i visse distrikter og i visse kommuner

i landet. På den annen side er det gudskjelov langt flere kommuner i landet som overhodet ikke har noe sysselsettingsproblem. Dette er da årsaken til at vi har en gjennomsnittsprøsent av ledige som er gunstigere enn praktisk talt noe land i den frie verden. Det er en av de ting vi skal være oppmerksomme på og jeg hadde nær sagt, glede oss over. Man må vel få lov til å tro at dette har en nær sammenheng med den politikk som er ført. Men vi ser like fullt den oppgaven vi her står overfor som en av de alvorligste oppgaver vi har. Utviklingen i år har vært gunstigere enn i fjor. Det er også en av de ting vi har grunn til å glede oss over. Første kvartal i år viser en lavere ledighet enn i fjor, og en høyere sysselsetting enn i fjor. Så får vi håpe at den utvikling vil fortsette videre framover i året og videre framover i tida. En regner med i nasjonalbudsjettet at i 1959 skal sysselsetinga øke med 15 000. Vi vil i kommende vinter stå overfor omtrent samme situasjon som foregående vinter. Og derfor brukte jeg uttrykket, og andre har brukt det, at vi da nøkternt må regne med at ledigheten kommende vinter vil ligge på omtrent samme nivå som siste vinter. Men her må en være oppmerksom på et nokså viktig forbehold: Forutsatt at en ikke gjør noe ekstraordinært fra myndighetenes side. Men det har vi jo ment å gjøre. Som jeg nevnte arbeides det nå med et opplegg, og med å forberede et forslag til ekstraordinære tiltak. Regjeringen vil legge fram sine planer så tidlig som råd er. Det er nevnt her at det er mangel på planlegging. Til dette vil jeg si at i forhold til det som har vært mulig i tidligere sesonger, så hadde en i fjor bedre tid, og en var langt bedre forberedt. Tiltakene var nettopp bygd på de erfaringer en har høstet gjennom mange år. Men like fullt har det altså vist seg at enkelte kommuner eller distrikter sto overfor rent praktiske vanskeligheter som gjør det nødvendig med enda bedre tid, med enda bedre planlegging. Jeg vil til slutt streke under det som etter min mening kan bli noe stort og avgjørende. Det er det som kan settes inn for å få reist ny industri. Det er ingen lett oppgave vi her står overfor, og en kan ikke vente at en kan få en eller flere industriforetak i hver eneste kommune. Men forutsetningen for opplegget har vært at en skal ta som utgangspunkt behovet for ny industri i de distrikter og deler av landet, der ledigheten har vært størst, og så langt som det er mulig, ta hensyn til det under den industrireising som en tar sikte på å få mer fart i.

Det vil være spørsmål om delvis større industri, men så langt det vil være praktisk mulig vil en naturligvis skjønne at av disse hensyn vil det være av vesentlig betydning også å få mindre industrier spredt mest mulig rundt i de distrikter som har mest behov for det.

Jeg synes det har vært en ualminnelig verdifull og positiv debatt. Den har spent over et ganske vidt felt. Regjeringens medlemmer har vært til stede og hver for seg notert seg de ting som er nevnt i debatten.

Også fra partiledelsens side har en med oppmerksomhet fulgt debatten og notert seg det som er sagt fra de forskjellige talere, også utover det som jeg har hatt anledning til å nevne her. Det er klart at det er noe av landsmøtets hensikt at her skal landsmøtedeltakerne få anledning til å gi uttrykk for sine synsmåter, og det er partiledelsens og partitillitsmennenes oppgave å ta hensyn til det som sies og prøve å gjøre nytte av det i vårt politiske virke.

Landsmøtet tok så fatt på behandlingen av

Saklistas punkt 5. Vår forsvars- og utenrikspolitikk.

Innleder: Halvard Lange.

Retningslinjene for vår forsvars- og utenrikspolitikk er fastlagt i arbeidsprogrammet som ble vedtatt av landsmøtet for 2 år siden. Dette vedtak er forpliktende for oss alle valgperioden ut. Jeg skal ikke ta opp til diskusjon grunnlaget for disse retningslinjer, men nøye meg med å slå fast at det ikke er skjedd slike endringer i den internasjonale situasjon i løpet av disse 2 år at det er grunn til i dag, midt i en stortingsvalgperiode, å reise spørsmål om revisjon av programmet som vi gikk til valg på i 1957. Jeg skal heller ikke nå forsøke meg på noen bred analyse av den internasjonale situasjon, men bare ta opp enkelte aktuelle problemer i forsvars- og utenrikspolitikken — noen som det ikke er nevneverdig diskusjon om i partiet vårt — andre som har voldt strid, og volder strid innen rekkene, selv om vi ikke skal overdrive uenigheten. Å dømme etter årsmøtene i fylkes- og kretspartier hvor disse spørsmål har vært oppe til drøfting, står det et overveiende flertall samlet bak den politikk som blir ført på grunnlag av arbeidsprogrammet.

Først noen ord om vårt arbeid i De forente nasjoner. På grunn av de internasjonale forhold i de 14 år organisasjonen har bestått, er ikke FN blitt det organ for et verdensomspennende freds- og sikkerhetssystem bygd på internasjonal kontrollert nedrustning som de som grunnla De forente nasjoner drømte om. Og det er ikke realistisk å tro at det kan bli det vi drømte om på lenge. Det har vi i vår utenriks- og forsvarspolitikk måttet ta konsekvensen av. Vi søker å trygge vår sikkerhet gjennom solidariteten og forsvarssamarbeid i Atlanterhavspakten. Men om FN ikke er blitt det vi håpet på dette område, så er det blitt et verdensomspennende forum for meningsutveksling mellom verdens stater. FN er også blitt et organ for meglings- og utjamning av motsetninger, for fredelig bileggelse av internasjonale tvister, og den er blitt den organisatoriske ramme om et vidtomspennende praktisk samarbeid over alle landegrensers på en rekke viktige samfunnsmessige områder.

Problemet for oss er: hvordan kan vi medvirke til å styrke organisasjonen i disse hovedfunksjoner i dag?

Howdan kan vi gjøre den til et bedre forum for internasjonal meningsutveksling?

For det første ved konsekvent å gå inn for at alle stater virkelig er representert i FN. Trass i tragedien i Tibet må vi fortsatt arbeide for at den faktiske regjering i Fastlands-China tar Chinass plass i De forente nasjoner. Vi må også arbeide for at det blir mulighet for medlemskap for Formosa inntil det der har vært mulig for folket i fritt valg å avgjøre sin internasjonale status.

For det annet må vi motarbeide den tendens som ofte merkes i De forente nasjoner til å drive demonstrasjonspolitik; til å presse gjennom ytterliggående resolusjoner som blir vedtatt med et knapt flertall i generalforsamlingen. Utviklingen har ført med seg at forsamlingen har fått stadig større betydning. Sikkerhetsrådet er trådt i bakgrunnen, fordi det om og om igjen lammes av motsetninger mellom Sovjet-Samveldet og den øvrige verden. Sikkerhetsrådet kan kanskje få ny betydning hvis det lykkes, som det nå arbeides med, å få anerkjent Sikkerhetsrådet som rammen om toppmøtet. Men se det vet vi ennå ikke om vil lykkes.

I generalforsamlingen har utvidelsen av medlemstallet i de senere år ført med seg en tendens til større moderasjon. Det har vist seg i praksis at bare moderate forslag har utsikt til å vinne tilstrekkelig tilslutning. Det henger sammen med at et så stort antall av medlemslandene i FN mener seg å stå utenfor motsetningene mellom Sovjet-blokken og de vestlige demokratier. Særlig har denne tendens til større moderasjon i de siste år vært tydelig under behandlingen av koloniproblemene som tar en viktig plass på dagsordenen hvert år.

Vår politikk i disse spørsmål tar sitt utgangspunkt i to hovedsynspunkter:

1. Kolonisystemet hører fortiden til. Det er og må være under avvikling.
2. Den nødvendige avvikling må, så langt råd er, skje i fredelige former. Gjennom FN må vi prøve å sikre en slik fredelig avvikling.

Vår linje er her å søke å fremme og styrke FN's rolle som formidler og beskytter av alle parters legitime interesser under denne avviklingsprosess. I *praksis* vil dette si at vi har avslått å godta den snevre fortolkning av bestemmelsen i Pakten som innskrenker FN's kompetanse til å drøfte saker som formelt kan sies å høre inn under statenes indre jurisdiksjon. Vi har aldri på det grunnlag gått mot behandling av et kolonispørsmål i FN. Men det har hendt at vi har gått mot behandling av et slikt spørsmål fordi vi har ment at en debatt på det tidspunkt,

og under de rådende omstendigheter, ikke ville fremme mulighetene for en forhandlingsløsning. Det har også hendt at vi har gått mot et resolusjonsforslag fordi det forutsettes at FN har en myndighet som organisasjon i disse spørsmål, som den ifølge Paktens bestemmelser ikke har. Slike vedtak som går ut over Paktens klare bestemmelser, blir uten virkning, fordi kolonimaktene nekter å medvirke og kan gi gode folkerettslige grunner for det. Og vedtak som blir gjort uten at de gir noen praktiske resultater, kan i lengden bare svekke FN som organisasjon.

Takket være den holdning Norge har tatt i disse spørsmål, er vårt land i De forente nasjoner kjent som et vestlig demokrati i oppriktig sympati med de asiatiske-afrikanske lands frigjøringskamp. Vi nyter godt av den historiske kjensgjerning at vårt land ikke har noen fortid som kolonimakt. Men samtidig kan vi, som medlem av Atlanterhavspakten, og takket være vårt tillitsfulle samarbeid med de vestlige stormakter, utøve en meglingsrolle som i blant har hatt en virkelig stor praktisk betydning. Jeg nevner i denne forbindelse den ekstraordinære forsamlingen om Midt-Østen siste sommer.

Et annet hovedproblem for norsk politikk i FN er: hva kan vi gjøre for å styrke FN som meglingsinstrument? I sammenheng med FN's meglingsfunksjoner har generalsekretæren fått en mer sentral funksjon, takket være det grunnleggende arbeid som Trygve Lie gjorde i sin generalsekretærtid, og takket være den måten Dag Hammarskjöld har fortsatt hans arbeid på. Og nettopp hvor det gjelder generalsekretærens muligheter for å opptre som megler, er det et viktig synspunkt at det ikke er tilrådelig å gi generalsekretæren meglings- eller forhandlingsoppdrag i en konflikt med mindre alle parter i konflikten kan godta det. Da først er det grunnlag for en meglingsoperasjon. Ingen kan tvinges til meglings eller forhandling mot sin vilje. Generalsekretæren kan ikke la seg bruke som agent for en gruppe i organisasjonen mot en annen. Og fordi disse grunnsetninger ble fulgt, var meglingsoperasjonen i Midt-Østen, i situasjonen der det var skjedd intervensjon i Libanon og Jordan, vellykket, men et forsøk på å gi generalsekretæren en meglingsrolle i Ungarn-konflikten viste seg nyttesløs fordi Sovjet nektet å godkjenne generalsekretærens mandat.

Vi har vært sterkt interessert i spørsmålet om politistyrker til rådighet for FN. Siden Suez-konflikten er vi med i FN's vaktstyrker i Gaza-området og enkelte steder på Sinai-halvøya. Vi var med under Libanonkrisen i observatørkorpset i Libanon. Men nettopp disse to konkrete tilfelle viser at behovet for FN-styrker, arten av de styrker som trengs, skifter fra situasjon til situasjon. Generalsekretæren har derfor, i samråd særlig med de land som er med i FN-styrken i Gaza og som også var med i observatørkorpset, som tilfellet er for vårt vedkommende, kommet fram til at det mest hensiktsmessige ikke er å be statene å

holde i beredskap særlig øremerkede styrker. Men generalsekretæren søker om fullmakt til å forhandle med medlemslandene på det grunnlag at alt det tekniske på forhånd skal være tilrettelagt for både vaktstyrker slik som de er i Gaza i dag, observatørkorps og mulig andre former for organiserte grupper for overvåking eller andre oppdrag. Dette gjelder særlig for medlemsland som er slik plassert i det internasjonale bilde at det kan bli aktuelt å appellere til dem om styrker i en konkret situasjon.

Når det gjelder nedrustningsproblemet, er det vår oppfatning at dette naturlig hører hjemme i De forente nasjoner, og at det er et hovedansvar for organisasjonen å føre arbeidet på dette område videre. Men de erfaringer vi har gjort gjennom de 14 årene som er gått, er at man må gå løs på nedrustningsproblemene enkeltvis. Det nytter ikke å nå fram med omfattende nedrustningsplaner. Og vi må angripe problemene fra den tekniske side først slik som det er gjort i spørsmålet om stans i prøvene med kjernefysiske våpen, og slik som det nå blir forsøkt når det gjelder tiltak mot overraskende angrep. Vi må begynne på begrensede områder, med forsøk på å fjerne mistilliten mellom statene ved å etablere prøveordninger med kontroll og inspeksjon. Vi må gå løs på disse oppgaver der vi tror det kan være utsikt til resultater uten at noen av partene behøver å oppgi vesentlige posisjoner og standpunkter.

Selv om de ikke finner sted i FN's regi, har vi med glede sett forhandlingene i Genève om stans i prøvene med kjernefysiske våpen. Det er grunnlag for å håpe på at det ved de kommende toppforhandlinger kan bli mulighet for en løsning som etablerer en avtale mellom de tre makter som i dag har atomvåpen om å stanse prøvene, og om et kontrollsystem for en slik prøvestans, et kontrollsystem som etter vår oppfatning må knyttes til FN. En slik avtale, hvis den kommer i stand, vil være det første skritt til å få stengt atomklubben. Den vil imidlertid ikke være stengt med det. Frankrikes aspirasjoner til å bli atommakt reiser store problemer, men jeg skulle tro at ingen makt, hvis det først er etablert en avtale om prøvestans i lengden vil kunne stå imot det press fra verdensopinionen som da vil gjøre seg gjeldende: at hermed skal det være stans for alltid med slike prøver.

FN er endelig et møtested mellom de nye statsdannelser i Asia og Afrika og de industrialiserte landene i Atlanterhavssamfunnet som vi hører til. FN's tekniske og økonomiske hjelpeprogram er den beste organisatoriske ramme om våre vestlige lands hjelp til de teknisk og økonomisk underutviklede land. Det er meget viktig at virksomheten på dette felt i stadig større grad får preg av samarbeid mellom likeverdige partnere — at alt preg av velgjørenhet blir unngått og alle muligheter for å utnytte hjelpen til politisk infiltrasjon blir fjernet.

I dette arbeid er Norge, etter De forente stater, Canada og Sverige, på linje med Danmark og de andre vesteuropéiske land, blant de som ligger lengst fremme i økonomisk innsats pr. innbygger og også i innsats av eksperter. Det er vi glad for, når vi skal innstille oss på å øke vår innsats i årene som kommer. Et tillitsfullt samarbeid mellom landene i vår del av verden og de nye statsdannelser er avgjørende for våre sjanser til på lang sikt å bevare freden og bevare den under slike forhold at vi har muligheter for å hevde vår egenart, å sikre vår demokratiske livsform.

Med få unntak er det enighet i partiet og i landet om den linje Regjeringen har fulgt i sin FN-politikk. Men dette gjelder ikke i samme grad samarbeidet i enkelte av de geografisk begrensede samarbeidsorganisasjoner. Det skyldes først og fremst at dette geografisk begrensede, regionalt begrensede samarbeid, i OEEC, i Atlanterhavspakten, har en fastere form, at våre forpliktelser der trer tydeligere fram. Nettopp fordi samarbeidet er mer forpliktende, er våre muligheter for å prege samarbeidet med prinsipielt betonte retningslinjer begrenset. Vi kan nemlig ikke alltid regne med at nettopp *våre* synspunkter og retningslinjer har gjennomslagskraft overfor alle de vi samarbeider med, og det hender at vi må være med og ta ansvaret for politiske handlinger som ikke fullt ut dekker våre spesielle synspunkter. Takket være dette forpliktende samarbeid innenfor disse organisasjoner, og først og fremst innenfor Atlanterhavspakten, har vi på den annen side ganske andre muligheter enn noen gang tidligere i norsk historie til å gjøre våre synspunkter gjeldende overfor de vestlige stormakter.

Jeg skal se litt på noen spesielle problemer i den aktuelle situasjon: Først litt om det økonomiske samarbeid i Europa. Etter sammenbruddet i forhandlingene om et européisk frihandelsområde og etableringen av Den Européiske Økonomiske Union av 6 stater på Europas fastland, truer det med en konflikt mellom De Seks og oss andre. Det er av denne grunn fare for økonomisk og politisk svekkelse i Europa, fare for handelskrig mellom De Seks og de som står utenfor dette seksmakts-samarbeid, en handelskrig som bare kan ha én virkning: den er å svekke oss alle sammen, å svekke den omfattende samarbeidsorganisasjon som vi har hatt til nå gjennom OECC (Den européisk økonomiske samarbeidsorganisasjon). Etter vårt syn er det en sentral oppgave i européisk politikk å bevare denne organisasjon (OEEC) som et felles instrument. For Norges vedkommende er det på det rene at det ikke er politisk mulig for oss å melde oss inn i det overnasjonalt betonte samarbeid mellom De Seks. Vi må i stedet forsøke å skape den sterkest mulige forhandlingsposisjon for de land i OEEC som står utenfor seksmakts-samarbeidet, det som er blitt populært å kalle de ytre syv — det er alt i alt 11, men 4 står i en særstilling som økonomisk underutviklede land.

Det vi må få i stand, er et samarbeid mellom de ytre syv i slike former at det gjør seksmaktsunionen interessert i å ta opp igjen flersidige forhandlinger om en tilknytning mellom De Seks og de elleve slik at man kan minske den forskjellsbehandling, den diskriminering, som nå er begynt, mest mulig.

Innenfor en slik avtale om handelspolitisk samarbeid, om fjernelse av toll og andre handelshindringer mellom alle OEEC's medlemsland, er det sterke argumenter som taler for å danne en nordisk tollunion. Det ville være et middel til å øke de nordiske lands egenvekt innenfor dette større område.

Hvis forsøkene på å få i gang flersidige forhandlinger mellom alle 17 ikke skulle føre fram, så arbeides det med et alternativ: et frihandelsområde av de ytre syv med spesialordning for de 4 økonomisk tilbakeliggende land. Det er en nødløsning. Men også innenfor denne nødløsningen er det verd å arbeide for å finne former for å innpasse en tollunion mellom de nordiske land i dette mindre frihandelsområde.

Men vårt hovedmål må være å gjøre alt hva vi kan for å unngå en økonomisk splittelse i Europa, å bevare OEEC som en samlende organisasjon, og å arbeide for at OEEC i stigende grad kan bli organ for en samordnet politikk for økonomisk vekst i den vestlige verden.

En av de viktigste årsaker til at det europeiske samarbeid etter overnasjonale linjer ikke har fått bredere tilslutning utenfor seksmaktsgruppen, er den omstendighet at det er prinsipiell meningsforskjell om framtidsmålene for et europeisk samarbeid. Det er tydelig at det til grunn for det økonomiske samarbeid mellom De Seks ligger bestemte og ganske vidtrekkende politiske mål, som vi ikke kan være enig i. Først og fremst ligger det en tendens i seksmaktssamarbeidet til å betrakte denne seksmaktsunion i Europa som en enhet for seg selv, som den som er Europa, mens alle vi andre faller ut i et udefinerbart mellomområde, og at dette Europa skal etablere seg som en tredje verdensmakt. Vi er redd for at skulle disse tendenser vinne fram, ville det føre til at USA, Storbritannia og Samveldet fjerner seg fra Europa. Norge og de andre nordiske land ville falle mellom alle stoler, hvis vi da ikke fant vår tilknytning til Storbritannia og de store demokratiene i Nord-Amerika. Derfor er det naturlig for oss å legge hovedvekten på samarbeidet over Atlanterhavet.

Men samtidig kompliseres bildet av at det gjør seg gjeldende visse strømninger i motsatt retning som følge av den indre utvikling i Frankrike. Det er enkelte tegn til at tendensen til overnasjonalt samarbeid i Vest-Europa i viss monn er på retur. Vi ser tydelige tilløp til en ny nasjonalisme. Og får den utvikle seg, vil den få en lang rekke alvorlige virkninger. En av dem er at det vil skape fare for oppløsning av der forsvarsmessige samarbeid innenfor Atlanterhavspakten. Vi merket

alt fra fransk side motstand mot å innordne det franske luftforsvar i fellesforsvaret. Det er annonsert at den franske Middelhavsflåte vil bli unndratt NATO-kommando i krig. Det stilles krav om fransk og ikke amerikansk kontroll over lagre av atom-sprengladninger i Frankrike, og vi har som nevnt kravet om at Frankrike får høve til å lage sine egne atomvåpen. Vi kan ikke lukke øynene for at slike tendenser kan komme til å smitte over på Vest-Tyskland. Der står vi overfor en usikrere situasjon enn på lange tider, på grunn av det skiftet som vil finne sted når Adenauer, som har vært den mest konsekvente tilhenger av det overnasjonale samarbeid og av samvirket mellom Tyskland og Frankrike og mellom Tyskland og alle medlemslandene i Atlanterhavspakten, går over i presidentverdigheten. Vi vet ennå ikke hvem eller hvilke menn som da vil tre i forgrunnen, og det skaper en viss usikkerhet. Selv om vi står reservert til de overnasjonale prinsipper i seksmakts-samarbeidet, så ser vi med større uro på muligheten av en nasjonalismens renessanse i Europa. Og det ikke minst av hensyn til samarbeidet i Atlanterhavspakten.

I NATO-samarbeidet har vi lagt stor vekt på å utbygge den politiske rådslagningen innenfor det faste råd og på de periodiske statsrådsmøtene i NATO-rådet. Her møter vi mange problemer. Jeg skal bare nevne noen av dem. På den ene siden står vi, i første rekke på grunn av Sovjet-blokkens politiske og økonomiske offensiv, overfor konfliktmuligheter og krigsfare over hele jordkloden. På den annen side er våre forpliktelser innenfor NATO-samarbeidet begrenset til det geografiske område som pakten omfatter. Vi har tatt det standpunkt at vi vil være med på orienterende drøftinger, og vi hilser med glede orienteringer til de andre medlemsland fra de av NATO's medlemsland som har verdensomspennende ansvar og handlingsmuligheter. Men vi arbeider for å begrense rådslagningen, når den tar sikte på å komme til felles standpunkter, til de spørsmål som er av avgjørende betydning for fred og sikkerhet i det område som Atlanterhavspakten med sin geografiske begrensning omfatter. Jeg tror vi har lov til å si at det har skjedd en gledelig utvikling i samarbeidsvanene, selv om det er lett for alle å peke på tilbakeslag og skuffelser som f. eks. under Suez-krisen og aksjonene i Libanon og Jordan. Stort sett har en lov til å si at tilrådingene fra det tremannsutvalg som jeg hadde høve til å være med i og som i 1956 avga tilråding om politiske rådslagninger, de blir etterlevd. Og særlig kan en med full grunn slå fast at de er blitt etterlevd under de rådslagninger som har funnet sted i forbindelse med de forestående forhandlinger mellom øst og vest. Forhandlings-situasjonen og forhandlingsopplegget var hovedemnet på utenriksministermøtet i NATO's Råd i Washington i begynnelsen av forrige måned. Der arbeidet en seg fram til enighet om det prinsipielle opplegg og de prinsipielle

standpunkter, mens det ikke lyktes å nå fram til enighet om forhandlingstaktikken. Denne uenigheten gjør seg fremdeles gjeldende, selv om den er blitt redusert.

Under de videre rådslagninger innenfor NATO's faste råd arbeider vi etter disse retningslinjer.

Vi synes det er viktig at vi alle sammen innenfor Atlanterhavspakten viser vår solidaritet med folket i Vest-Berlin — at vi hevder det prinsipp at internasjonale forpliktelser står ved lag så lenge de ikke er opphevd ved overenskomst mellom alle parter i avtalen. Folket i Vest-Berlin har sagt overbevisende fra om at de ønsker å leve i et fritt samfunn, knyttet til Vest-Tyskland, og om at de ser på de vestlige okkupasjonsstyrker som beskyttere for denne frihet mot faren for å bli slukt av det kommuniststyrte Øst-Tyskland. Vi må, sammen med våre allierte, stå på vestmaktens avtalefestede rett til å være i byen og til å ha fri adgang til den, og på Sovjet-Samveldets avtalefestede plikt til å sørge for at så skjer. Ryker Vest-Berlin fordi samarbeidet i NATO rakner, hva ryker så neste gang? Det er $2\frac{1}{4}$ million mennesker i Vest-Berlin — vi er ikke mer enn 3,5 millioner mennesker i Norge.

Det samhold og den fasthet som har vært utvist i vest, har overbevist Sovjet-Samveldet om at det er nødvendig å forhandle seg fram. Det er ting som tyder på at Sovjet-regjeringen også av andre grunner er innstilt på en forhandlingsløsning. Den er sterkt opptatt av 7-årsplanen, og spesielt statsminister Khrusjtsjov har knyttet sin personlige prestisje helt og fullt til oppfyllingen av 7-årsplanen. Sovjet-lederne er opptatt av sin politiske og økonomiske offensiv i Asia og til dels i Afrika, men særlig i Midtøst-områdene i Asia.

Det sovjetiske framstøtet mot Berlin har imidlertid reist hele spørsmålet om samling av Tyskland og et samlet Tysklands stilling i Europa. Etter 14 år er Tyskland fortsatt delt. Vest-Berlin er en demokratisk øy midt inne i et kommuniststyrt Øst-Tyskland. Russernes mål er klart: de arbeider for en fredsslutning med to deler av Tyskland, en fredsslutning som i praksis vil låse fast denne deling av Tyskland og festne det russiske grep om Øst-Tyskland og hele Øst-Europa. De to deler skal riktignok inngå et løst forbund, en konføderasjon, men innenfor fellesorganene der skal så vidt vi kan forstå de 17 millioner i øst ha like stor innflytelse som de 50 millioner i vest. Det skal ikke holdes noen frie valg i Øst-Tyskland. Begge deler av Tyskland, hele den tyske konføderasjon, skal være nøytralisert, og skal militært sett være meget svak. Vest-Berlin skal ligge der, riktignok som en fristat, men uten fysisk beskyttelse av vestmakttropper.

Dette er et program som vi *ikke* kan godta. Det vi arbeider for, er et samlet Tyskland hvor frie valg inngår som sluttsteinen på samlingsverket. Dette samlede Tyskland må ha frihet til selv å velge sin utenriks-

politikk, men det må skapes et sikkerhetssystem i Europa som både garanterer Tysklands sikkerhet og garanterer alle andre stater mot muligheter for eventyrpolitikk fra Tysklands side. I et slikt system må det være soner med begrensning av rustningene, nedbygging av den militære virksomhet under gjensidig inspeksjon og kontroll.

Nøkternt sett, for å si det svakt, så er det små utsikter til at russerne vil gå med på dette program. Da blir oppgaven, under de kommende forhandlinger, å prøve å finne utveier til å trygge Vest-Berlins stilling i et delt Tyskland ved tilleggsavtaler om gjennomføringen av de forpliktelser som maktene har i Vest-Berlin. Her kan Norge få en rolle å spille hvis de fire makter er enig om det — Sovjet-Samveldet og de tre vestmakter. Har de først sluttet en avtale som trygger tilstedeværelsen av vestmakttropper i Vest-Berlin, som trygger den frie adgang, da kan en slik avtale registreres ved De forente nasjoner. Man kan be FN om å sende en kommisjon til Vest-Berlin og et observatørkorps, både i byen og langs tilførselsveiene til byen. Men forutsetningene for at så kan skje, må være enighet mellom de fire makter.

Utover dette med Berlins stilling må oppgaven være å prøve å finne en utvei, eller utveier, til å minske spenningen i et Europa som er delt tvers igjennom Tyskland, gjennom en avtale om en sone eller soner med tak over den militære virksomhet, med kontroll, men gjensidig inspeksjon. Slike soner ville også være effektive tiltak mot faren for overraskende angrep.

Men det er visse grenser for hvor langt det er mulig å gå. En må ikke gå så langt at det skapes et maktpolitisk tomrom som bare kan virke til fristelser for eventuelle aggressive lyster, og som bare kan virke til økt mistenksomhet.

Vi kan heller ikke gå med på en ordning som er slik at den fører til at amerikanske, kanadiske og britiske styrker må ut av Europas fastland så lenge Tyskland er delt. Vi må arbeide for at man også finner en ordning, selv om man ikke blir enig om tysk samling, for utvidede kontakter mellom de to deler av Tyskland, så vi kan hindre at de glir enda lenger fra hverandre.

Det viktigste av alt er at vi under de kommende møter må arbeide for at vestmaktene undersøker alle forhandlingsmuligheter til bunns, og vil man det, må man også være villig til innrømmelser, bare de ikke går ut over vitale interesser. Det er å håpe at de forhandlinger som tar til 11. mai må være innledning til en forhandlingsprosess, en serie av møter. Her kan FN igjen komme inn i bildet, hvis det kan oppnås enighet om å holde slike periodiske toppmøter innenfor rammen av FN's sikkerhetsråd.

Gjennom NATO's faste råd og gjennom statsrådsmøtene deltar Norge aktivt i det forberedende arbeid med utformingen av vestmaktens

standpunkt. Det er problemer av den aller største rekkevidde vi her står overfor. Det kan komme til å gjelde krig eller fred, selv om det i dag ikke er mye som tyder på at russerne vil sette tingene på spissen. I en slik situasjon er det nedslående at så mange innen våre rekker, og flere ute på arbeidsplassene, har latt seg påvirke av en høyroestet kommunistinspirert agitasjon til å gjøre det til hovedspørsmål om to underordnede tyske offiserer skal få adgang til å delta i planleggingen av fellesforsvaret i den allierte stab på Kolsås, og om de forsyningslagre som legges opp for hele fellesforsvaret også skal ta hensyn til behovene for tyske hær- og marinestyrker som skal hjelpe til å forsvare Skagerak, Kattegat og Sør-Norge hvis et angrep finner sted.

I denne sammenheng vil jeg først slå fast: alle påstander om at adgang for tyske offiserer til å delta på like fot med andre allierte offiserer i Nordkommandoen, om adgang for vesttyske styrker til å legge opp forsyningslagre for sine behov sammen med de andre i felles NATO-anlegg i Norge skulle bety noen avvik fra norsk basepolitikk, har ingen ting med virkeligheten å gjøre. Norsk basepolitikk er lagt fast i erklæringer i Stortinget og i en note til Sovjet-Samveldet 1. februar 1949. Den går ut på at vi ikke vil åpne baser for fremmede makters stridskrefter på norsk territorium så lenge Norge ikke er angrepet eller utsatt for trusler om angrep. Denne basepolitikk ble ytterligere presisert i en erklæring på Regjeringens vegne av daværende forsvarsminister Jers Chr. Hauge i Stortinget i februar 1951, i forbindelse med at Stortinget vedtok at vi skulle slutte oss til NATO's felleskommando. Hauge sa blant annet:

«Norsk basepolitikk hindrer ikke at Norge i foreskrevne konstitusjonelle former inngår betingede avtaler med våre allierte» med sikte på å organisere hjelp i tilfelle krig eller trusel om krig.

«Vår basepolitikk kan ikke hindre at Norge bygger ut sine militære anlegg etter et slikt mønster, at de ville være skikket til umiddelbart å ta imot og underholde på en effektiv måte allierte stridskrefter som overføres til Norge for å bistå med forsvaret av landet.

Vår basepolitikk kan ikke hindre at Norge deltar i allierte samøvinger eller tar imot kortvarige besøk av våre allierte fly- og flåtestridskrefter allerede i fred.»

Siden 1951 har vi bygd anlegg av mange slag for fellesforsvarets behov her i landet, og disse anlegg er betalt av medlemslandene i fellesskap, men de står under norsk ledelse og kontroll så lenge Norge ikke er angrepet eller truet av angrep.

Denne utbyggingen av forsvarsanlegg for fellesforsvarets behov har det ikke stått strid om i vårt parti eller mellom de demokratiske partier her i landet. *Striden* ble reist først da spørsmålet meldte seg i konkret form om at vesttyskerne skulle komme med i dette forsvarsmessige

samarbeid. Kampanjen mot tyskerne på Kolsås og tysk adgang under krig til felles forsyningsdepoter har kunnet få en så vidt stor tilslutning fordi den kan appellere til følelser og stemninger som går dypt og som er ekte. Jeg tror vi alle forstår disse følelser og anerkjenner at de er ekte. Men vi kan ikke la oss blinde av dem, hvor sterke og hvor ekte de enn er.

Bakgrunnen for de spørsmål som i den siste tid er blitt aktuelle, er den Tysklands-politikk som vi i samarbeid med våre allierte har ført. Siden 1949 har vestdemokratiene, og Norge blant dem, valt samarbeid med den demokratiske Forbundsrepublikken Vest-Tyskland. Vi har valt det fordi vi ikke ville gjøre feilen fra tida etter første verdenskrig om igjen. Vi vil ikke sette Tyskland utenfor «det gode selskap», sette dem i en særstilling, pålegge dem særlige begrensninger og dermed skape grunnlag for ny tysk nasjonalisme, nye revansjelyster slik som Versailles-traktaten sådde spiren til det som ble den hitlerske nasjonalsosialisme.

Siden 1950, da det første gang ble aktuelt, har Stortinget med overveldende flertall sluttet seg til at Forbundsrepublikken får adgang til å reise væpnede styrker. I november 1954 var Stortinget mot noen få stemmer med på at Forbundsrepublikken ble opptatt i NATO. Disse vedtakene ble gjort fordi vi tror at et samarbeid på like fot, og en integrering av det vesttyske forsvar i fellesforsvaret er den beste garanti mot tysk nasjonalisme og militarisme. Derved kan vi bidra til å styrke de demokratiske krefter i Forbundsrepublikken og til å hindre at tysk nasjonalisme vokser fram igjen.

Tyske styrker til lands, til vanns og i lufta er nå, 5 år etterat vedtaket ble gjort i Norges Storting, delvis blitt bygd opp. *Alle* disse styrker er stilt under NATO-kommando alt i fred. De tyske styrker som står i Schleswig-Holstein, sør for Danmarks sørgrense, er stilt under Nordkommandoen på Kolsås.

Det er et prinsipp i fellesforsvaret at de land som stiller styrker til en alliert kommando er representert i kommandoen og deltar i planleggingen der. Det er i dansk og norsk interesse at tyske offiserer deltar i Nordkommandoen når tyske styrker skal delta i fellesforsvaret av vårt område. Den danske regjering har alt for en tid tilbake gitt sitt samtykke. Stortinget har for en og en halv uke siden gjort det samme mot 12 stemmer, derav 9 fra vårt parti.

Med hensyn til opplegg av forsyninger også for tyske styrker, er sammenhengen denne: Innenfor fellesforsvaret er ordningen at hvert medlemsland har ansvaret for å forsyne egne styrker, også om de blir satt inn i forsvaret utenfor sitt eget lands grenser. Våre allierte, som skal delta i forsvaret av Norge, har selv ansvaret for å sørge for forsyninger til sine styrker. Vår tilslutning til Atlanterhavspakten skjedde

blant annet i erkjennelsen av at om ulykken skulle være ute, må vi ha hjelp utenfra. Da må vi i fredstid legge forholdene til rette slik at vi kan ta imot hjelpen om det skulle bli aktuelt. Et ledd i det er utbyggingen av forsvarsanlegg for fellesforsvarets behov — blant annet opplegging av forsyningslager. Etterat tyske styrker er stilt til rådighet i Nordkommandoen, er det en klar norsk interesse at det her i landet blir lagt opp forråd for dem.

Både Danmark og Norge har en særlig interesse av at vesttyske styrker har sine forsyningslinjer nordover. De vesttyske styrker i Schleswig-Holstein og danske og tyske flåtestyrker i Østersjøen forsvarer Norges sørflanke. Her ligger den klare norske interessen.

Ved siden av utbyggingen av kommandoapparatet og av de felles forsvarsanlegg og forsyningsdepoter er det nødvendig med et tredje ledd i tilretteleggingen av hjelp fra våre allierte. Det er de samøvinger som fra tid til annen holdes. De skal gjøre våre allierte fortrolig med forholdene hos oss, de skal øve allierte og norske styrker i samarbeidet om å løse de oppgaver som melder seg hvis NATO-land skulle bli angrepet.

Et annet spørsmål som vekker diskusjon i vår forsvarspolitik er tjenestetida. Vi må ta standpunkt til dette spørsmål som til andre forsvarsspørsmål ut fra det grunnsyn at vi må ta vår del av byrdene og ansvaret innenfor fellesforsvaret. Bare hvis vi selv gjør hva vi evner kan vi vente at solidariteten fra våre allierte vil være fullt effektiv.

I tjenestetidsspørsmålet er stillingen i dag denne:

Økingen i årskullene av ungdom i vernepliktsalderen fra om lag 20 000 som de er i dag til over 30 000 i 1965, har gjort det klart at de tilgående årsklasser ikke kan innkalles til slike øvelser som vi har i dag. Det ville sprengte enhver tenkelig økonomisk ramme for forsvaret. På denne bakgrunn er det nedsatt et fagkyndig utvalg som skal komme med tilrådinger om hvordan de stigende ungdomskull kan nyttes innenfor det samlede forsvar. Herunder vil også lengden av tjenestetid noye bli vurdert.

Av det som er sagt, er det klart at de stigende årskull vil føre til en *lettelse av tjenestebyrden*. Spørsmålet er i hvilken form det kan skje, uten at det river ned det beredskap som vi møysommelig har bygd opp de siste 10 år, og uten at det medfører en for stor øking av våre forsvarsutgifter. Den sakkyndige utredning ventes innen utgangen av juni i år. På det faglige grunnlag som den legger til rette, vil så de politiske myndigheter måtte gjøre seg opp sin mening, og under den politiske behandling av hele dette kompleks av problemet, herunder tjenestetida, vil partiets landsstyre få høve til å drøfte hele saka med Regjeringen.

Det eneste område vi virkelig kan si det er alvorlige problemer i vårt tosidige forhold til andre stater, er i forholdet til USSR.

I alle år har vi ført vår utenrikspolitikk ut fra et oppriktig ønske om å leve i fred og fordragelighet med vår store nabo i øst. De første etterkrigsår etter russernes innsats for frigjøringen av Norge ble det gitt mange eksempler på vennsapsbevis både fra offisielt og privat hold i Norge. Jeg minner f. eks. om hvordan en hel rekke av oss, folk fra alle politiske partier, fra starten av var med på Norsk-Sovjetisk Samband etter krigen. Fra 1947 ble det vanskeligere å bevare denne hjertelige tone fra frigjøringsåra. Jeg nevner bare Svalbardsaka. Jeg nevner Sovjets steile holdning under behandlingen av nedrustnings-spørsmålene i FN, dets steile holdning i Tysklands-problemet, nei fra Sovjet-Samveldet til samarbeidet om gjenreisningen av Europa under Marshall-planen, kupet i Tsjekkoslovakia, presset mot Finnland forut for avslutningen av vennsaps- og samarbeidsavtalen i 1948 og Berlin-blokaden sommeren 1948.

Da forhandlingene om et nordisk forsvarsforbund tok til under inntrykket av disse hendinger, ble det øvd et sterkt sovjetisk press mot hele Norden. Det ble ytterligere forsterket for vårt vedkommende da det bar mot norsk tilslutning til Atlanterhavspakten i slutten av januar og begynnelsen av februar 1949. Norge fikk omkring dette tidspunkt skarpe noter fra Sovjet-Samveldet og det var i et av våre svar at vi avga erklæringen om vår basepolitikk.

Siden har det fra tid til annen, og ikke så rent sjelden, kommet sovjetiske angrep mot norsk sikkerhetspolitikk. Vi har fått en rekke noter gjennom årene. De skarpeste vi noensinne har fått, skarpere både enn de i 1949 og den siste fra for noen uker siden, var vel de vi fikk høsten 1951. I disse notene ble det gjort forsøk på å tolke vår baseerklæring av 1949, slik den er utfylt gjennom den nærmere presisering i 1951, i sterkt innsnevrende retning. I en note av 16. oktober 1951 hevdet Sovjet-regjeringen at vi var gått med på å «stille norsk territorium til bruk for den aggressive nordatlantiske blokks væpnete styrker» og at vi ville stille «norske væpnete styrker under den nordatlantiske blokks amerikanske kommando, under hvis ledelse og etter hvis planer alle militære forberedelser i Norge også må foretas». Utbyggingen av flyplasser og flåtebaser i Nord-Norge var nevnt som eksempler på at vi førte en politikk som sto i strid med baseerklæringen av 1949.

Det norske svar ble avgitt 30. oktober. Vi viste der til den utførlige redegjørelse for norsk basepolitikk som daværende forsvarsminister Hauge hadde avgitt i Stortinget den 21. februar 1951. Russerne sendte oss en ny note den 12. november og i denne hevdet de ganske enkelt at de norske erklæringer ikke sto til troende. Det ble sagt at til tross for våre erklæringer, så ble det i Norge opprettet amerikanske militær-

baser nær Sovjet-Samveldets grense. Denne noten valte vi med velberåd hu ikke å svare på.

Også senere har Sovjet-regjeringen ved flere anledninger kommet med nye beskyldninger mot oss for å ha brutt vår basepolitikk av 1949. I den aller siste tid har vi sett nye eksempler på den fortolkning russerne har gitt erklæringen av 1949. Siste sovjetiske note — som den siste noten i 1951 — tar sikte på, både overfor det sovjetiske folk og innad i norsk opinion, å skape den forestilling at erklæringer fra den norske regjering ikke står til troende.

I den grad det virkelig er tale om, jeg hadde nær sagt *ærlige* sovjetiske misforståelse med hensyn til vår rolle innenfor NATO's fellesforsvar, så er det en viktig oppgave å sørge for å skaffe russerne fullstendig orientering. Forut for den siste noten hadde det nesten gjennom 2 måneder foregått fortrolige samtaler mellom den sovjetiske ambassadør og statsministeren, utenriksministeren og ved flere anledninger handelsministeren, hvor vi om og om igjen hadde forklart nøyaktig hva det dreier seg om, med de samme ord og på samme måten jeg har gjort det på dette landsmøte, og så får vi en note som går ut fra at *intet* av det vi har sagt er sant! Likevel må vi fortsette å gjøre hva vi kan for å skaffe russerne fullstendig, ordentlig og pålitelig orientering. Men i første rekke må vi sørge for at norsk opinion blir holdt orientert og ikke lar seg forvirre. Men det er dessverre all grunn til å tro at Sovjets rapportører i Norge fester større lit til hva enkelte presseorganer skriver om norsk forsvars- og utenrikspolitikk enn hva Regjeringens egne talsmenn kan opplyse i Stortinget og andre steder.

Det er en stor og viktig oppgave at vi sikrer oss at en bredest mulig opinion både i vårt parti og i norsk offentlighet får forståelsen av hovedproblemene i norsk utenrikspolitikk og i den internasjonale politikk i det hele. Det er nyttig med meningsutveksling og offentlig debatt om Regjeringens politikk på dette som på andre felter. Det har betydd overordentlig meget at de demokratiske partier i alle etterkrigsår har stått sammen om vår forsvars- og utenrikspolitikk. Det har imidlertid kanskje hatt den skyggesiden at det har ført til *for* lite debatt, især i pressen. Det ville bare være nyttig om det ble noe mer debatt. Men av kritikken som blir reist, *må* vi kunne kreve at den er saklig begrunnet. Det nytter ikke hverken å drøfte eller å drive utenrikspolitikk på et følelsesmessig grunnlag, hvor sterke og ekte følelsene enn er. Utenrikspolitikk må bygge på mest mulig nøktern analyse av kjensgjerningene — parret med en målsetting i samsvar med vårt sosialistiske grunnsyn.

Hovedoppgaven for vår utenriks- og forsvarspolitikk er å arbeide for fred, for avspenning, for nedrustning. Solidariteten og fellesforsvaret i Atlanterhavspakten har først og fremst to formål: Gjennom solidaritet å forebygge krig, gjennom fellesforsvaret å skape en forhandlingsposi-

sjon som gjør at vi kan gå til forhandlinger med Sovjet-Samveldet uten å behøve å være redd for at vi må kapitulere.

Begge hovedmakter i verden i dag, De forente stater og Sovjet-Samveldet, sitter inne med muligheter for å ødelegge hverandre mer eller mindre fullstendig. Begge vet at så er det. Krig med kjernefysiske våpen, krig i våre dager er mindre enn noensinne et tjenlig middel til å løse internasjonale tvister. Det finnes intet alternativ til fred. Det siste er det president Eisenhower som har sagt. Terrorbalansen tvinger til forhandling. Vår oppgave er å bidra til at alle muligheter for reelle forhandlinger blir nyttet. Vår oppgave er å styrke De forente nasjoner slik at vi gradvis innen De forente nasjoner kan arbeide oss fram mot en internasjonal rettsorden hvor de samme rettsnormer gjelder for samlivet mellom statene som de som gjelder for forholdet mellom enkelt-individene i et demokratisk rettssamfunn.

En erklæring om norsk basepolitikk.

I samband med ordsiftet om forsvars- og utenrikspolitikken, ble det ofte vist til fhv. forsvarsminister Jens Chr. Hauges erklæring i Stortinget den 21. februar 1951 om norsk basepolitikk. Hauge sa da bl. a.

Norsk basepolitikk hindrer ikke at Norge åpner baser for allierte stridskrefter ved væpnet angrep på det nordatlantiske område eller på et tidspunkt da norske myndigheter kjenner seg utsatt for trusler om angrep og anmoder allierte stridskrefter om å komme til landet.

Norsk basepolitikk hindrer heller ikke at Norge i foreskrevne konstitusjonelle former inngår betingede avtaler med våre allierte med en slik situasjon for øye.

Vår basepolitikk kan ikke hindre at Norge bygger ut sine militære anlegg etter et slikt mønster, at de vil være skikket til umiddelbart å ta imot og underholde på effektiv vis allierte stridskrefter som overføres til Norge for å bistå med forsvaret av landet.

Vår basepolitikk kan ikke hindre at Norge deltar i allierte samøvinger eller tar imot kortvarige besøk av våre allierte fly- og flåtestridskrefter allerede i fred.

Jeg gjentar at jeg tror at den norske basepolitikk lar seg passe inn i Atlantpakt-systemet og fellesforsvaret. Jeg er ikke kjent med noe ønske fra våre allierte om at vi skal forandre den.»

Debatten etter Langes foredrag.

Trond Hegna: 10 minutter er for kort tid til å komme inn på alle de utenrikspolitiske spørsmål som er berørt av utenriksministeren. Jeg vil understreke hva Lange sa at det som står i vårt arbeidsprogram, det

gjelder i 4-årsperioden. Jeg vil begynne med å nevne det som hendte ved voteringen i Stortinget forleden om innordningen av 2 tyske offiserer på Kolsås. Det var 9 av vår gruppe som stemte mot dette. Jeg var en av dem. Jeg kan ikke godkjenne at mitt standpunkt er diktert av hat til tyskerne. Jeg ønsker ikke å skyte alle tyskere som det har vært nevnt, og forsåvidt heller ikke alle russere eller kinesere. Jeg ønsker et fritt, et samlet og demokratisk Tyskland, et virksomt ledd i det europeiske folkefellesskap, likeberettiget i enhver internasjonal organisasjon som de i dag står i og som de eventuelt måtte komme til å stå i. Jeg innrømmer at jeg til dels ser bakover i den utstrekning det er nødvendig for å få perspektiv for å se framover. Men det er framover jeg i første rekke ser. Det som vi ønsker å oppnå i Vest-Tyskland og i Europa vil ikke kunne oppnås hvis terrorbalansen og rustningskappløpet med vanlige våpen og kjernefysiske våpen skal fortsette. For skal det fortsette vil det nemlig føre til krig.

Det finnes ingen vekstvilkår for demokratiet som foregår umiddelbart før en krig. Ikke i Tyskland, ikke i noe annet land. Demokratiet undergraves under slike forhold. Militære synspunkter og institusjoner vil mer og mer komme til å dominere og påtvinge utviklingen sitt stempel. Derfor må alt settes inn på å få forhandlinger i gang mellom øst og vest for å erstatte terrorbalansen ved en organisert maktbalanse og erstatte rustningskappløpet.

Det gledet meg at utenriksministerens redegjørelse nettopp gjorde dette synspunkt gjeldende. For slike forhandlinger gjelder det imidlertid en lov, som etter min mening er klart uttrykt av den amerikanske utenriksminister Mr. Kennan hvor han stilte seg kritisk overfor alle krav til den militære beredskap. Han sier:

«Den ideelle militære beredskap er i virkeligheten uforenlig med enhver politisk avspenning eller med kompromis. De som ikke er villige til å gjøre eller ta militære sjanser kan heller ikke bli tatt alvorlig når det gjelder løsningene av verdens problemer med andre midler enn krig.»

Heldigvis har det i løpet av den senere tid gjort seg gjeldende en ganske sterk bevegelse i retning av å lede utviklingen i det rette spor. Stormaktene skal møte til utenriksministermøte den 11. mai, og dette sikter videre mot et toppmøte. Både i England og USA gjør det seg gjeldende en sterk innflytelse i den retning. De største sosialistiske partier i Europa, Labour og det tyske sosialdemokrati står klart på dette grunnlag. På den annen side er det også sterke motkrefter. Først og fremst representert ved de fagmilitære i de forskjellige land og av regjeringene i Vest-Tyskland og Frankrike.

Jeg mener som Kennan, at slike krefter ikke kan bli tatt alvorlig som en løsning av verdens problemer med andre midler enn krig. Og her er spørsmål som direkte går inn når det gjelder aktuell norsk uten-

rikspolitik. Det er en kjent sak som er bekreftet fra offisielt og halv-offisielt vesttysk hold at den vesttyske regjering har tatt initiativet til, og arbeider for, å søke en ordning med Danmark og Norge med sikte på å få den vesttyske forsvarsmakts operasjonsrom utvidet med deler av Danmark og Norge ved anlegg av tyske ammunisjons- og materiallagre i disse land. Ganske uansett hvor rasjonelt dette måtte være fra et rent militært synspunkt vil det være av de skritt som satt i verk på det nåværende tidspunkt, vil bidra til å underminere grunnlaget for de forhandlinger som er vårt eneste håp hvis man vil unngå en katastrofe som alle frykter. Men både spørsmål om NATO-forsyningslagre til en eventuell bruk for tyskerne og innordning av tysk representasjon i Nordkommandoen er kompromitert ved den sammenheng de har fått med den vesttyske forsvarsmakts ekspansjonsplaner. De bør i alle tilfelle stilles i bero inntil man har sett hvilket resultat det kan bli av de forestående forhandlinger mellom øst og vest. På lenger sikt kommer det meget alvorlige spørsmål om Norges interesser er tjent med at landets forsvar i vesentlig grad blir direkte avhengig av tyskernes wehrmacht. Vi er avhengig av amerikansk- og engelsk militærmakt, men England og USA er stormakter som er stabile og kjente faktorer i verdenspolitikken. Tyskland derimot er Europas problembarn med uløste grensespørsmål og uløste indre spørsmål. Blir det norske forsvar slik bundet sammen med det tyske at vi blir en del av den tyske forsvarsmakts operasjonsrom, da kan vi risikere at vi trekkes inn i konflikter som er diktert fra ganske andre interesser enn NATO's og våre. Og forut for slike konflikter, kan vi bli utsatt for særlig sterkt press fra den slags konstellasjoner som Lange omtalte som den tredje verdensmakt, både økonomisk og sosialt når man først har den militære avhengighet.

Ut fra dette mener jeg at norsk utenrikspolitik skal satse på forhandlinger, og ikke gjøre noe som kan vanskeliggjøre forhandlinger. Heller ikke foreta oss noe som kan gi inntrykk av at vi støtter de tendenser som stiller seg mest motvillig til forhandlinger. Det vil være i norsk interesse og i fredens interesse.

Arne Grimstad, Sunnmøre: Særlig dette med de tyske offiserer på Kolsås har vært meget diskutert på mine heimetrakter, og det har vært stor uenighet i arbeiderbevegelsen og også i de andre partier. Meget av denne uenigheten, er som Lange sa bunnet i følelser og ikke i logisk tenking. Men en god del av innvendingene har også kommet på det grunnlag som Trond Hegna i sitt innlegg var inne på. Jeg synes ikke det er noe galt i det som er gjort. Har vi først gått inn i et samarbeid, så kan vi ikke uten videre skyve dette samarbeid fra oss. Vi kan ikke ta det standpunkt at når et samarbeid ikke passer oss skal ikke samarbeidet vare lenger. Jeg vil dog gjerne understreke at det må være slutt på den tiden da vi skal mistenkeliggjøre de som har andre syns-

punkter. Det er en noe for lettvinnt agitasjon mot Hegna og det syn han representerer, at det er kommunistisk infiltrasjon og mangel på logisk tenking osv. Det må kunne la seg gjøre å argumentere for sine synspunkter på en mer logisk og klar måte.

Så er det et spørsmål som jeg vil ha svar på: Fra amerikansk hold, men også fra andre kretser, så er Franco-Spania blitt trukket sterkt inn i diskusjonen om NATO. Vil det bli aktuelt at Norge på noen som helst måte vil være med på å få Franco og hans regime med i et NATO-samarbeid? Vil et eventuelt militærstrategisk synspunkt veie vel så tungt som den politiske belastning som dette vil pådra oss.

Til slutt poengterte taleren at den unge garde i partiet hilser med glede meldingen om at det kanskje kan bli aktuelt å nedsette den militære tjenestetid.

Nils Langhelle, Stortingsgruppa: Langes innledning var en vurdering av mål og midler. Når det gjelder målet tror jeg ikke det er noen uenighet i denne forsamling. Vi er alle tilhengere av fred og avspenning, og ser det som en sentral oppgave både for landet og partiet å arbeide for. Ingen av oss ser vel på forsvaret som et mål i seg selv. Det er om midlene til å nå målet at det hersker noen uenighet.

Langhelle poengterte at vi må, for å skaffe avspenning i verden, utvikle hjelpen til de underutviklede land gjennom FN. Det faktiske forhold er jo at kløften mellom de rike og fattige nasjoner blir større og større. Her ligger det et skjebnesvangert problem som må tas opp til alvorlig behandling. Norge har på dette felt konsekvent gått inn for å utvide hjelpen til de underutviklede land. Og det gledelige er at vi alle er innstilt på å ta vår del av jobben og gå inn for at denne hjelpen må økes ganske kraftig i tiden som kommer.

Han tok så opp forholdet til NATO. Da vi i 1949 gikk inn i NATO, sa vi klart fra at vi ser på NATO's formål først og fremst som en krigsforebyggende faktor. NATO har nå bestått i 10 år, og dens historie er en klar bekræftelse på at dette er tilfelle.

Det som for tiden er problemet i vår opinion er Tysklands-problemet. På dette område kan vi vel si at vi på mange måter er fanger av vår egen propaganda. Ikke minst vi i DNA har fra 30-åra av bygd opp en holdning til nazismen som er veldig sterk og dyp i vårt folk. Ikke minst under krigen måtte denne propaganda bli meget forenklet. Vi hadde vanskelig for å gjøre forskjell på Tyskland og nazisme. Vi satte et likhetstegn mellom disse to begreper. Noe av det problem vi har i dag har vi til dels skapt gjennom vår egen propaganda — et likhetstegn mellom Tyskland og nazisme. Men det er farlig å bli hengende fast med en oppfatning som ikke lenger svarer til virkeligheten. Det er nok det som har skjedd med Tysklands-problemet i vårt land. Men i dag er situasjonen den, at Tyskland er et demokratisk land som vi må sam-

arbeide med innen NATO. Det dummeste vi kan gjøre er helt passivt å underordne oss den opinion som er til stede mot Tyskland. Ja, det vil direkte være farlig å holde Tyskland ute fra et europeisk samarbeid. Vi må som et sterkt og ansvarlig parti søke å forandre den opinion som er til stede mot et demokratisk Tyskland.

Vårt partis oppgave er ikke minst den å være en opinionsdannende kraft i folket. Hele vår historie har jo gått ut på det. Ja, nå har vi endog kommet så langt på vei at vi omformer våre motstanderes opinion. Tysklands-problemet er et sentralt problem som vi må finne et fornuftig standpunkt til. Men vi må for all del unngå å sette Tyskland i en diskriminerende stilling. Det ville være en for farlig politikk. Det ville nettopp være å gi en stimulans til de krefter i det tyske folk som vi mer enn noe annet frykter. Det er bare en måte å rykke grunnen vekk fra de krefter som vi frykter, og det er å behandle Tyskland som en likeverdig partner. Gjør vi det, så stimulerer vi de demokratiske krefter som finnes i det tyske folk og nettopp her ligger vårt framtidshåp.

Finn Moe, Stortingsgruppa: Jeg ser ingen grunn til å være uenig om den utenrikspolitikk utenriksministeren og Regjeringen fører. Det kan selvsagt være delte meninger om enkelte spørsmål, men ikke om *hovedlinjen*. Hvis det hos enkelte har vært noen uro i det siste, tror jeg det skyldes en frykt for at det kommer en endring i vår forsvars- og utenrikspolitikk. Jeg tror at jeg bedre enn de fleste andre har anledning til å følge med i den politikk som føres, og etter min mening, er det en god balanse mellom den vekt som legges på forsvar og den vekt som legges på å få til avspenning. Som Halvard Lange selv gjorde oppmerksom på, så har norsk utenrikspolitikk innenfor NATO tatt en markert holdning til fordel for avspenning. Jeg tror det ville bety meget om Regjeringen overfor norsk opinion kunne tydeligere markere denne avspenningspolitikk som i virkeligheten føres, og i denne sammenhengen kan vi være takknemlig for utenriksministerens redegjørelse her i dag. Jeg tror ikke det er noen synderlig uenighet om vårt medlemsskap i NATO. Selv om det av og til kan være tvil om riktigheten av visse skritt som organisasjonen tar. For vårt land må det være klart at det går ingen vei tilbake til isolert nøytralitet. Forholdet er jo at utviklingen har gått i den retning at landene blir mer og mer avhengig av hverandre. Den kolossale utvikling av krigsteknikken gir også vårt land små muligheter til å holde seg utenfor noen krig.

Når det gjelder forsvar så kan man uttrykke det slik, at det er nødvendig, men ikke en tilstrekkelig betingelse for fred. Jeg er fristet til å si: langt fra tilstrekkelig. I samsvar med hele min sosialistiske overbevisning har jeg ikke stor tro på våpenmakt til å løse positive oppgaver. Arbeiderbevegelsens egen historie, den nasjonale frigjøringskamp i Asia og Afrika viser klart at idéen som folket står bak er i det

lange løp sterkere enn våpen. Jeg tror derfor at den kamp vi fører mot kommunistisk ideologi og politikk, så må nettopp vi i den sosialistiske arbeiderbevegelse legge like stor vekt, ja *mer* vekt på de politiske, økonomiske og sivile sider av denne kampen, enn vi legger på den militære, forsvarsmessige side.

Det viktigste spørsmål i denne sammenheng er den utvikling som foregår i andre verdensdeler, og som jeg tror ikke bare er av større historisk betydning enn motsetningene mellom sovjetblokken og vest-blokken, men også i høy grad vil bli avgjørende for hvordan det går med motsetningene øst-vest.

Jeg vil understreke det Lange sa at vi i FN har en meget god stilling. Forsvaret og vårt medlemskap i NATO må være vesentlige faktorer i vår utenrikspolitikk. Men det er et annet forhold som må spille en avgjørende rolle. Det er vårt naboforhold til Sovjet-Samveldet. Det er dette naboforhold som har bestemt vår basepolitikk, og denne som er godtatt av NATO, må ligge urokkelig fast om vi ikke skal komme opp i et så spent forhold til Sovjet at det kan ha uheldige følger også for vårt arbeidsliv. Iallfall for den utenlandske kapitalinvestering vi ser fram til i landet vårt.

Finn Moe tok så for seg det forsvarsmessige samarbeid med Vest-Tyskland. Det tyske folk er ikke værre enn andre folk. Jeg tar derfor sterkt avstand fra den tanken at vi ikke kan samarbeide med tyskerne fordi de er tyskere. Diskriminering mot nasjoner er akkurat like ille som diskriminering mot raser. Jeg skulle i denne sammenheng gjerne se at vårt parti fikk en engere kontakt med de tyske sosialdemokrater, selv om vi kan være uenig med mange sider av deres politikk. Jeg for min del ser det slik at det er ganske naturlig med to tyske offiserer i Nordkommandoen. Men jeg mener at man også skal være meget forsiktig med en alt for stor militær oppladning i Vest-Tyskland, og her vil jeg understreke det Lange sa, at vi må få stengt atomklubben.

Finn Moe nevnte også momenter som viser at det ikke er *bare* av det gode alt som foregår i Tyskland i dag. Jeg nevner, sa Moe, fra den senere tid, den hardnakkede tyske motstand mot Macmillans avspenningsinitiativ, og en viss antibritisk tendens i vesttysk politikk. Når man dertil tar med at grensene ennå ikke er anerkjent, at Tyskland er delt i to, så kan situasjonen bli nokså eksplosiv om det skjer militær oppladning på begge sider av sonегrensen. Jeg er klar over at det kan føres fram gode grunner for en kraftig vesttysk opprustning. Men vi må også se litt på side- og bivirkningene. Han siterte Brofoss' ord om at Vest-Tyskland i dag er Europas største økonomiske makt, og at det i dag er på ferde med å vinne den krig det tapte i 1945. Og hvis også Vest-Tyskland blir Europas største militærmakt, så kan det kanskje være en fordel for den militære balanse øst-vest. Men det vil utvilsomt for-

rykke vår egen balanse her i Vest- og Nord-Europa. Og fram for alt ville det øke frykten i Sovjet-Samveldet. Og denne spiller en ganske stor rolle i sovjetrussisk politikk. Derfor tror jeg at en militær avspenning i Sentral-Europa i form av uttynning og tilbaketrekking, inspeksjon og kontroll og hva det nå kan være, må man diskutere. Dette er av vesentlig betydning, og jeg er gla for at utenriksministeren har gitt de britiske planer i så henseende sin støtte.

Men tilbake til vårt forsvarsmessige samarbeid med Vest-Tyskland i denne sammenheng. Jeg vet at det kan anvendes tungtveiende strategiske grunner for det. Men jeg tror også at det må vurderes i lys av det jeg har sagt. Sovjets frykt for Tyskland kan også slå over på et videregående militært samarbeid fra vår side med Tyskland, særlig hvis det skulle skje på tosidig basis. Nå ligger imidlertid disse tyske forsyningsdepoter utvilsomt innenfor rammen av vår basepolitikk og den sovjetiske protestnoten er derfor høyst uberettiget, ja jeg vil gå så langt som å si, at den er et uforskammet stormaktsdokument. Vi har rett til regulært samarbeid med Vest-Tyskland innenfor NATO's ramme, og denne retten har ikke Sovjet-Samveldet noe med.

Det er de som frykter, og kanskje Sovjet gjør det også, at forsyningsdepotene bare er begynnelsen til en orientering mot kontinentet og Vest-Tyskland i vår forsvars- og utenrikspolitikk. Jeg tror at denne frykten er ugrunnet. Vi har i hele vår historie ikke vært knyttet til fastlandet. Norge har sett ut over havet som binder oss sammen med våre venner i vest, i første rekke Storbritannia. Det ville derfor være en revolusjon i norsk utenrikspolitikk om vi skulle orientere oss mot Tyskland. Men det ville være en fordel om dette ble gjort helt klart og at det forsvarsmessige samarbeid som følger naturlig av at både Norge og Vest-Tyskland er medlemmer av NATO, og av våre lands geografiske beliggenhet ikke tar sikte på noe mer. *Men* — at både basepolitikken og vår forsvarspolitikk, særlig med hensyn til langdistanse-raketter ligger urokkelige fast. Med andre ord: Om strategiske og militære hensyn må spille med i vår utenrikspolitikk, så kan de ikke under noen omstendighet bestemme den.

Olav *Meisdalshagen*: Det ville være merkelig om det ikke var et noe forskjellig syn i partiet på et slikt spørsmål som det vi behandler nå. Vi har allesammen plikt på oss til å forsøke det som er mulig, å gjøre et forsøk på å komme ut av denne uenigheten.

De bestrebelse som er gjort for å jamne dette ut i det foreliggende forslag i denne sak, er et godt stykke arbeid. Det vitner om at det har vært vilje til stede for å kunne jamne ut motsetningene i den utstrekning som det har vært mulig å få til. Vel, det kan være ting i dag som gjør det enklere enn hva det var for kort tid siden. Jeg for min del ser det slik, at spørsmålet med de tyske offiserer på Kolsås, det har

Stortinget avgjort. Dermed er den saken klar for mitt vedkommende. Det ville virke som ikke så lite av krangelvorenhet om en ikke så det slik, sjøl om en kunne være aldri så uenig den tida som det var å komme igjennom spørsmålet.

Jeg ser det også slik at når det gjelder dette med tyskeres rett til å nytte ut NATO's forsyningsbaser så må også det være rett: at tyskerne som er medlemmer i NATO gis samme adgang til å nytte ut NATO's lager i krigstid. Men det var ikke i denne formen vi fikk det fra første stund. Da vi fikk presentert det i Stortinget og i utenrikskomitéen så var det ikke slik at NATO skulle stå for dette. Det var at det skulle være en tosidig avtale mellom tyskerne og Norge, og da kom saka opp i en ganske annen stilling. Jeg vil be Regjeringen om at de får til denne ordningen slik at alle føler seg trygge på at de lagrene som er her disponeres av alle NATO-land.

Det står i det foreliggende utkast «at det demokratiske Tyskland må komme på like linje med andre medlemsland i NATO». Det er en uttalelse som jeg vil be redaksjonskomitéen å se på på nytt. Jeg ville føle meg svært uvel om det skulle være slik at Tyskland skulle ha den samme retten til å bruke atomvåpen. Jeg ville føle meg tryggere om det ble utlagt på den måten. Jeg tror at vi her må finne fram til former som gjør at det ikke kan fortolkes i den retning. For jeg tror nemlig ikke det er meningen.

Vi har hatt oppe dette spørsmålet med atomopprustningen av Vest-Tyskland. Jeg har hatt og har det fremdeles — en stor skrekk for dette. Vel, det kan hende at mitt syn er feil. Men jo større spenningen blir mellom øst og vest, dess mer slike våpen kommer inn i beredskapen, og det gjelder både Øst- og Vest-Tyskland, så vil frykten for hverandre, mistilliten til hverandre, den vil være større enn om de har atomvåpene på avstand. I stortingsgruppa i fjor ble det gjort et vedtak om dette spørsmålet. Og i dette vedtaket så står det at «dersom dette blir aktuelt, så vil denne saka bli lagt fram for stortingsgruppa og for Stortingets organer» og vi får da i tilfelle drøfte det og søke å se så realistisk som mulig også på de tingene.

Det er sagt her at man ikke kan trygge freden bare ved hjelp av våpen. Det er jeg så innerlig enig i. Jeg tror at det beste våpen Sovjet har i dag overfor demokratiene, er dette med den økonomiske siden. Dersom det lykkes Sovjet å gjennomføre sin 7-årsplan etter de retningslinjer som er lagt opp, så er det en like stor fare for demokratiene, og et like sterkt våpen for kommunistene som atomvåpen. Og det er ikke bra når det er slik som det er i dag som f. eks. i USA, at en 4—5 millioner arbeidere går ledige.

Det er heller ikke bra at det i vårt eget land, og en rekke andre demokratiske land, vises stygge tegn til arbeidsledighet.

Som alle vet hadde vi de første etterkrigsår det forhold, at om vi kunne vente en vanskelig og økonomisk tung tid, så hadde vi i vårt land forholdsvis gode forhold. Full beskjeftigelse var det, selv om det ikke var så økonomisk romslig som nå. Men det arbeidet seg framover i den riktige retning, og optimismen var der. Men når vi kom dit hen, som vi gjorde i fjor, også i andre land, at produksjonsapparatet var så stort at det skapte ledighet og økonomisk stagnasjon. Det var det som skulle skape rikdommen. Det manglet ikke råstoffer, ikke arbeidskraft, heller ikke det tekniske utstyr. Men først nå begynte vanskene for demokratiene å melde seg. Det er noe skakt og farlig ved dette og jeg tror det er fullstendig rett å lære av Marshallhjelpens tid: Å ta der hvor overfloden er. Å kjøre dem inn i den delen av verden hvor det er et så stort behov for å utvikle et produksjonsapparat, og la dem også få av de varer som vi kan være med å produsere av vår overflod.

Det er en ting som arbeidsfolk i alle land har så vanskelig for å forstå: at de skal leve under fattigdom og frykt for arbeidsløshet på grunn av overproduksjon. Derfor er jeg så innerlig enig i det som utenriksministeren sa om dette spørsmål. Vi må utvide vårt arbeid på dette felt. Og hvis det lykkes for demokratiene i tida framover å ta bort det urimelige, få vekk de store skjevheter så vil vi stå uendelig mye sterkere. Men skulle vi ikke makte dette, så står vi overfor en stor fare.

Aase Lionæs: Det er en ganske merkelig situasjon vi er kommet opp i når det gjelder utenriksdebatten i Norge i de siste uker. Det skjer store og ganske vesentlige ting ute i verden. Vi har en barbarisk fransk krig i Algerie. Vi har et like barbarisk kommunistisk angrep i Tibet. Vi har forhandlinger om stans i atomprøvene, og for å ta det som ikke er minst viktig: Den russiske utfordring til det frie Berlin. Men svært lite av disse hendinger har gjenspeilet seg de siste ukene, iallfall i debatten i Oslo, og i det miljø jeg ofte oppholder meg i Stortinget. Debatten har vært ført om relativt underordnede spørsmål, særlig om de to tyske offiserer på Kolsås, og et spørsmål som allerede er avgjort, nemlig om norsk basepolitikk.

Jeg vil understreke at det er nødvendig for partiet å komme ut av den blindgaten vi er kommet inn i i utenriksdebatten. Og sette alt inn på å være så åndelig edrue at vi ser realitetene i den internasjonale situasjon. Og i denne forbindelse er det ikke de to tyske offiserer som går og stiller på Kolsås som har noen betydning, men det er skjebnen til de 2,5 millioner mennesker som i dag er truet i det frie Berlin. Denne bys befolkning har gitt et avgjørende bevis på sitt demokratiske sinnelag. De gjorde det i 1948 da russerne hadde en sulteblokade på et helt år. De har gitt et nytt bevis på det i valgene i høst under vår gamle kjenning, sosialdemokraten Willy Brandts ledelse. Ville det ikke være naturligere for oss å forsikre våre tyske partifeller om vår solidaritet i deres

kamp for frihet og menneskerettigheter, enn å forsikre Khrusjtsjov om at vi ikke truer russernes fred. Det er vel ingen i Norge som drar Regjeringens erklæring om vår basepolitikk i tvil, slik som den er godtatt både av vårt parti og i Stortinget, og slik som vi alt i februar 1949 ga uttrykk for den i en svarnote til Sovjet som før er nevnt her.

Opgaven vår i dag er å forsikre dem som er truet av Khrusjtsjov om at vi vil stå sammen med dem i kampen for frihet og fred. Vi ville i så tilfelle ikke være de første til å gi en slik handsrekning til Berlins befolkning. Hun nevnte at forleden var nestformannen i den amerikanske LO, Walther Reuther i Berlin, og siterte en uttalelse av ham, hvor han forsikret de amerikanske arbeideres solidaritet med berlinerne.

Vår partifelle, Brandt, sa i sin 1. maitale i år bl. a.: «Vi er bare et par millioner mennesker, og vi har ingen våpen. Men vi har rett til å leve og arbeide i frihet. Denne rett kan ingen ta fra oss, komme hva som komme vil.»

I den situasjon som vi er oppe i i dag, så kan et lite land som vårt gjøre svært lite til å påvirke Khrusjtsjovs regnestykke. Men en ting kan vi gjøre. Det er å følge de amerikanske arbeideres eksempel og si som Walther Reuther: «Vi står sammen med dere. Situasjonen i Berlin er ikke bare farlig for de tyske arbeidere. Det er en meget farlig situasjon for hele det frie Vest-Europa. Truselen mot Berlin er nemlig det første framstøt russerne har gjort mot Vest-Europa siden 1948, da de understøttet angrepet på det tsjekkiske demokrati. Neste gang kan støtet bli rettet mot Finnland, eller — Norge. Derfor er situasjonen i Berlin oss ikke uvedkommende. Berlins frihet er også Norges frihet. Derfor må vi være med på å gjøre hva vi kan for at ikke Berlin skal bli et nytt München, med alle de forferdeligheter som Münchenforliket fikk for den frie verden før den siste verdenskrig.»

Aase Lionæs konkluderte sitt innlegg med å foreslå at det sendes et telegram til Berlins befolkning som i dag kjemper under ledelse av Willy Brandt:

«Arbeiderpartiets landsmøte i Oslo sender sin hilsen og håndslag til Berlins befolkning i deres våpenløse kamp for å bevare friheten og freden i sin by. Deres kamp er vår kamp. Solidariteten kjenner ingen landegrenser.»

Et langvarig og kraftig bifall understreket landsmøtets tilslutning til denne hilsen.

Nils *Handal*, Regjeringen: Norsk forsvarspolitik er noe ganske annet og noe ganske mer enn to tyskere på Kolsås, en stab som i dag består av flere hundre nordmenn, dansker, amerikanere og engelskmenn til sammen. Norsk forsvarspolitik har en oppgave, å bygge opp et forsvar innenfor rammen av våre ressurser som er tilstrekkelig til å verne om vårt

lands grenser, til å løse vår del av oppgaven innenfor fellesforsvaret. Vi er ikke i stand til med egne midler å bygge opp et forsvar som er stort nok og som er velutrustet nok, til å løse oppgaven alene. Derfor gikk vi også inn i NATO for å få en større trygghet. NATO-samarbeidet er bygd opp for å skape denne trygghet, og er bygd opp på en kommando som i fredstid skal tilrettelegge spørsmålene så man ikke skal møte en situasjon uforberedt. Uforberedt vil si: Øyeblikkelig tap og nederlag.

Allerede i 1951 ble det fremmet en stortingsproposisjon om Stortingets samtykke til at Norge deltar i opprettelsen av et felles kommando-system og forsvarsstyrke for Atlanterhavspaktens land. I proposisjonen står også det sitert som daværende forsvarsminister Hauge uttalte om våre forsvarsanlegg: «Den norske basepolitikk hindrer selvsagt ikke at Norge bygger ut sine militære anlegg som et ledd i et felles forsvarssystem og at Norge mottar kortvarige besøk av allierte fly- og flåteenheter som et ledd i vårt forsvarssystem.» Dette ga Stortinget sin enstemmige tilslutning.

I dag er spørsmålet om å løse oppgaven på en praktisk måte. Hvorfor ble så Tyskland med i NATO. Fordi politikerne i NATO ikke ønsket å pålegge sine egne land så store byrder at de kunne ha et tilstrekkelig forsvar i Tyskland, for Tyskland. I NATO ble man enig om at Tyskland også skulle være med å bære byrdene. Tyskland skal forsvare sitt eget område. Derfor bør det være med i fellesforsvaret. Det bør ikke være noe tomrom. Det er det farligste av alt for det sentrale Europa. Ved den proposisjon som Stortinget vedtok ble prinsippet om oppbyggingen av kommandosystemet akseptert, og hvordan en skal løse oppgavene rent praktisk. I følge dette vedtaket har man i og for seg ikke grunnlag lenger for å diskutere spørsmålet om hvordan kommandoløsningen skal ordnes.

Det er gjort stort vesen av de to tyskere på Kolsås. Hadde man hatt hovedkommandoen for Nordregionen liggende ved København i stedet for Kolsås, hva hadde man da sagt i Norge om det var kommet to tyskere til den kommandoen? Naturligvis ingen ting. Det forteller kanskje mer enn noe om hvor meningsløs hele debatten er i denne sak. Hegna opererer på samme måten som det framkommer i Sovjetnoten, uten å godta hva den norske regjering sier. Han var inne på bilaterale avtaler. Det har ikke vært slike. NATO's hovedkommando i Paris har spurt den norske regjering om den ikke kan gå med på å stille en de av en ubrukt lagerplan til disposisjon også for de tyske forråd.

Hegna sier at det er en ekspansjon av Vest-Tysklands operasjonsfelt. Hegna må leve i en fullstendig villfarelse. De tyske styrker, hvis det skulle komme til den situasjon, skal kjempe i Schlesvig-Holstein og i Tyskland, og derved forsvare de Norges sørfjanke. Det er ikke i Norge

de skal operere. Men det er et spørsmål om de tyske sjøstridskrefter som er plasert i Østersjøen skal ha muligheter for, i tilfelle krig, å kunne bunkre for olje og ammunisjon i Norge. Tyskerne er, som Lange sa, ansvarlig for at deres forsyninger er i orden. Det er ikke vanskeligere, og det er ikke noen endring av norsk basepolitikk.

Jeg vil gjerne at man i redaksjonskomitéen, hvis man nevner noe mer om basespørsmålet, henviser til det som står i Stortingsproposisjon nr. 20 og til den redegjørelse om hvordan vi bygger opp NATO's forsyningsdepoter rundt om i landet. Det er et NATO-ønske, og ikke et tysk ønske. Men Tyskland må være ansvarlig for sine forsyninger til de stridskrefter som de har for å kunne være med å stoppe en eventuell aksjon mot Norge. Det er på denne måten at vi praktisk forsvarer Norges sørflanke. Vi har redusert våre styrker i Sør-Norge og flyttet dem over til Nord-Norge for der å vareta den oppgave vi har innenfor fellesforsvaret.

Vest-Tyskland ligger i dag under kommando av NATO og hele deres forsyningsystem er bygd opp gjennom NATO-landene. En selvstendig militærpolitikk fra Tysklands side, er i dag ikke mulig. Det er i samarbeid, og som en del av NATO, at det betyr noe. Prosentvis av befolkningen har Tyskland mindre styrker enn Norge.

Når det gjelder spørsmålet om atomvåpen, så er disse under amerikansk kontroll og vil fortsatt bli det. Norge har overalt hvor det er mulig sagt fra at vi ønsker *ikke* at atomklubben skal bli større.

Det er ut fra en militær underlegenhet overfor Sovjet at man tok med Tyskland og denne underlegenhet er der fremdeles når det gjelder landstridskrefter og flystyrker i Europa. Sovjet-Samveldt har intet å frykte fra NATO. Det er en klar forsvarspakt og kommer aldri til å bli brukt i angrep. Det er bare på det rent forsvarsmessige at NATO har sin oppgave. Men vi må i fred legge forholdene til rette slik at *om* vi bli angrepet, at vi da kan løse oppgaven.

For øvrig legges jo hele vårt arbeid på å komme fram til forhandlinger, for å komme fram til en sikret kontrollert nedrustning. Men vi skal møte ved forhandlingsbordet som likeverdige partnere, for først da er det mulig *ikke* å bli diktert av den annen part.

Leif Østlie, Østfold: Jeg skal ikke komme særlig mye inn på utenrikspolitikken. Den er trukket opp i Arbeiderpartiets program, og det er stort sett enighet om denne. Men det hender av og til at den politiske skuta kommer ut av kurs og da kan det volde visse vansker å få rettet den opp igjen. Jeg sikter da til vedtaket om tyske offiserer på Kolsås. Denne saken er jo forsåvidt avgjort, men det er ikke så lett for oss som arbeider ute i marken og daglig møter velgerne. Jeg kan være enig i at menigmanns stilling til dette spørsmål nok må sies å være følelsesbetont. Men om vi fortsatt skal holde «stø kurs» og bevare og satse på den store massen som sogner til vårt parti, så bør vi la våre folk rundt

om i partilaga få kjennskap til og uttale seg om slike avvik som kan være nødvendig i en bestemt situasjon. Saka burde vært lagt fram til en bredere behandling enn den har vært.

Kjell Holler skal ha uttalt i 1. maitalen i Sarpsborg at de to tyskere på Kolsås skulle være sivile, og hvis det er tilfelle, så tror jeg vi kunne ha rodd saka lettere og mer smertefritt i havn. Det er de tyske *uniformer* som det norske folk reagerer mot, og det er en av grunnene til den reaksjon som har gjort seg gjeldende.

Norge er det eneste land som har en ren sosialistisk regjering, og jeg tror at det finnes krefter innen det militære som ser med velvilje på at det finner sted en politisk kursendring her i landet. Vi har jo sett tendenser fra Amerika som gjør hva de kan for at den konservative Macmillan fortsatt skal være ved roret i britisk politikk. Det kan være slik at disse krefter også er interessert i en kursendring i Norge, og at ved å sette tyske offiserer i kommandoen på Kolsås kan være et ledd i å så splittelsens sed innen arbeiderklassen i Norge.

La oss iallfall for framtiden, om det skulle dukke opp slike innen- og utenrikspolitiske saker som det er nødvendig å få en avstikker av kursen, gi partilaga anledning til å få gitt uttrykk for sitt syn.

Da klokka nå var 13, ble formiddagsmøtet hevet.

ETTERMIDDAGSMØTET DEN 8. MAI

Dirigenter: Nils Langhelle og Marie Skau.

Sekretærer: Olav Vee Haugen og Agvald Gjeldsvik.

Dirigenten ga først ordet til formannen i reisefordelingskomitéen, Olav Habberstad som ga en melding om reisefordelingen.

Første taler var

Kjell *Kristensen*, Telemark: I anledning innstillingen fra landsstyret om vår forsvars- og utenrikspolitikk, tror jeg det er riktig at vi i den får presisert arbeidsprogrammets klare vedtak om basepolitikken, om atomvåpen. Ikke minst på bakgrunn av det som har skjedd i Fylkingen, må vi regne med en mistenksom innstilling fra våre motstandere. De vil søke å så tvil til partiets holdning i dette spørsmålet.

Jeg er klar over at forslaget til uttalelse helt og fullt ligger på linje med arbeidsprogrammet. Men jeg vil likevel ut fra den grunnleggende jeg her har gitt, fremme følgende forslag til tilføyelse i landsstyrets forslag på side 2, punkt 3, avsnitt 2, etter den setning som slutter med:

«Våre forsvarspolitiske problemer må løses på dette grunnlag», at man der tar med følgende:

«Vår basepolitikk må føres videre uendret og i samsvar med bestemmelsene i arbeidsprogrammet som sier at fremmede tropper ikke tillates stasjonert på norsk område i fredstid, og at atomvåpen ikke må plaseres på norsk område.»

Det positive i Langes foredrag var den klare stillingtagen til de stormaktsforhandlinger som forestår. Nemlig hans uttalelser om at vi skal være med på en smidig forhandlingspolitikk, og at vi i det hele tatt står som talsmenn for fred, for avspenning, for nedrustning. Og at vi støtter de forslag som foreligger om en nedrustning i verden.

Når det er reist skepsis og mistro overfor Vest-Tysklands stilling i NATO så kan det nesten være like stor grunn til å være skeptisk overfor Frankrikes stilling. For øvrig vil jeg gi min tilslutning til innlegget til Aase Lionæs. Hun ga et klart uttrykk for de problemer vi står overfor i NATO. For øvrig vil jeg understreke det Finn Moe sa, om at vi burde søke å knytte en bedre kontakt med våre sosialdemokratiske venner i andre land, og arbeide oss fram til et klart sosialistisk alternativ i verdenspolitikken.

Når det gjelder de to tyske offiserer på Kolsås, så kan ikke jeg forstå den motstand som er reist. En skal være forsiktig med å la følelsene helt løpe av med en i slike saker, for da kan det kanskje ende med at vi begynner å sitere fra Terje Vigen mot at vi skal stå sammen med våre venner englenderne.

Dirigenten foreslo Kristensens forslag oversendt redaksjonskomitéen.

Enstemmig vedtatt.

Magne Øftsaas, Oslo: Langes redegjørelse og landsstyrets framlegg under pkt. 4 behandler i alt vesentlig vår forsvarspolitik på det internasjonale plan. Det er naturlig av to grunner. For det første virker den internasjonale forsvarspolitikken inn på vår politikk, og for det annet er det nedsatt et sakkyndig utvalg som skal ta for seg organiseringen av vårt hjemlige forsvar på bakgrunn av den tekniske utvikling. Jeg vil i den forbindelse gjerne få si noen ord om vårt heimevern. Det består som kjent i dag av 4 årsklasser, fra 1940—44. I løpet av denne tiårsperioden er det mange som er falt fra når det gjelder rekrutteringen til Heimevernet. De som ennå er igjen har hatt et treningsprogram på 10 år, og de er i 40-årsalderen. Jeg vil ikke si noe om deres fortsatte vilje til å være i Heimevernet. Men slik som organisasjonsformen er der i dag, hvor de fleste treningsprogrammer legges opp på fritida, så er det lite variasjon i det program som fra år til annet blir satt opp. Etter hvert vil dette ha innvirkning på viljen og humøret til å delta i Heimevernet.

Jeg vil henstille til rette vedkommende om å se nærmere på Heimevernets stilling i vårt forsvar, når det kommer opp til drøfting. Partiets ledelse bør også ha sin oppmerksomhet rettet på saken. For øvrig vil

jeg på vegne av min organisasjon gi min tilslutning til det forslag som er satt fram av Stein-, Jord- og Sements partigruppe når det gjelder nedsettelse av tjenestetiden.

Nils Ørvik, Oslo: Det har gått klart fram av debatten at de relativt små problemer om tysk representasjon på Kolsås og forsyningsbasene ikke kan ses isolert, men berører hele det prinsipielle grunnlag for vår stilling innenfor NATO. Det er nok de færreste som mener at Norge bør melde seg ut av NATO. Men når vi er enig om at NATO er den eneste farbare veien, så kan vi ikke nøle med å oppfylle de betingelser som denne organisasjonen pålegger oss. Reduserer vi faremomentet på den måten? Er det tenkelig at et eventuelt norsk nei til tyske forsyningsbaser, ville styrke vår stilling innen NATO og gi oss større innflytelse?

Som utenriksministeren nevnte har utviklingen i de 10 år vist at selv et lite land som Norge kan få en innvirkning på NATO's beslutninger som ikke står i noe forhold til landets størrelse for øvrig. Men forutsetningen for denne innflytelse er at vi har de andre medlemslands tillit, at de vet at de kan stole på oss. Fra vårt organisasjonsarbeid vet vi hvordan det går med de som bryter solidariteten, som prøver å unndra seg sine forpliktelser og la andre dra lasset. Som Finn Moe sa her i dag. Det nytter lite å tenke på en slags norsk nøytralitet. Økonomisk, sosialt og kulturelt hører Norge hjemme, nå som før, på den vestlige siden. Hele vår nasjonale eksistens er basert på det. Vi satser prinsipielt på forhandlingslinjen, og vi håper at den vil vinne fram. Men hensynet til våre nasjonale livsinteresser gjør vårt fulle medlemskap i NATO ikke bare naturlig, men selvfølgelig og nødvendig. Slik som situasjonen er, har vi ikke noe bedre alternativ.

Solidariteten er det grunnleggende og bærende i arbeiderbevegelsen, det bør det også være når det gjelder vårt forhold til NATO og den øvrige vestlige verden. Enhver organisasjon står og faller med at de som er tilsluttet oppfyller sine forpliktelser.

Olaf Watnebryn, landsstyret: Det synes å være et avgjort misforhold mellom det vi nå i mange uker har diskutert, og det vi burde vært opptatt av slik som situasjonen er i dag og på lenger sikt. Det som Aase Lionæs sa i sitt innlegg var realistisk, men samtidig dypt følt. Vi må ikke være så opptatt av å minske den påståtte frykt som Sovjet sier de har, at vi glemmer å gjøre det vi kan for å minske den reelle fare som Vest-berlinerne i dag lever i. Sovjet har etter Khrusjtsjovs eget utsagn gjentatte ganger sagt at russerne har hele skalaen av kjernefysiske våpen. Vi har fått høre at de kan legge de og de land i grus. Det er ingen grunn til å dra i tvil at de har disse våpen. Men Vest-Berlin har ingen våpen. De er avhengig av samholdet i vest, og den betydelig mindre militære makt de har i vesten. Jeg synes det er nødvendig at vi beskjeftiger oss med det problem: hvordan kan vi, i vårt

parti, være med å skape en rimelig grad av trygghet for Vest-Berlin og dermed for oss selv.

Trond Hegna sa at vi må satse på freden. Om det er det ingen uenighet i vårt parti. Det har vi alltid gjort. Det gjør vi og det må vi alltid gjøre. Både fordi det er i samsvar med våre dypeste følelser, men også fordi det er det eneste som det finnes fornuft i. Det er intet som er mer menneskelig opprørende og uten enhver fornuft enn krig. Vi må gjøre alt, sa Hegna, for å nå fram til forhandlinger. Enig i det. Men spørsmålet er om det *han* er villig til og mener vi bør gjøre, om det er egnet til å gi oss muligheter til reelle forhandlinger. Det er her kjernes spørsmålet ligger. Hegna hadde en stor frykt for samarbeid med Tyskland. Nå — de fleste av oss kan vel styre sin begeistring for Tyskland på bakgrunn av det som har skjedd i to generasjoner. Men hva er så alternativet til et samarbeid med et demokratisk Tyskland? Jeg tror vi må se helt realistisk på dette. Sovjet er sikkert helt klar over at de aldri kan oppnå et samarbeid med et demokratisk Tyskland, og intet ville glede Sovjet mer enn om vi gjennom vår politikk medvirket til å få et diktatur i Tyskland. For *da* er muligheten til stede for et samarbeid mellom Vest-Tyskland og Sovjet-Samveldet til stede. Vi skal ikke glemme Hitler-Stalin pakten. Det vi har motvilje mot, det vil Sovjet, hvis det tjener deres maktpolitiske interesser, ikke ha noen fordommer mot å gjøre.

Vi er bare interessert i å styrke demokratiet, og integrere Vest-Tyskland som et ledd i fellesforsvaret, og på den måten gjøre vårt til at den gamle militarisme i Tyskland ikke igjen kan oppstå.

Oscar Nordli, Hedmark: Det kan kanskje være farlig for en legmann å blande seg opp i utenrikspolitikk og i den debatt som her foregår. Men situasjonen er slik at den alminnelige mann også beskjeftiger seg mye med den. Da de vestlige demokratier sluttet seg sammen i et forsvarssamarbeid så var det på grunnlag av de demokratiske prinsipper som disse demokratier var besjelet av. Målet var å bygge opp en maktblokk som kunne trygge demokratiens fred og frihet. Det kostet oss kanskje at vi til dels måtte gå på akkord med noen av våre prinsipper for at vi skulle oppnå et samarbeid som var nødvendig.

Da Vest-Tyskland ble opptatt som medlem av NATO, måtte vi vel alle være klar over, at dette land måtte opptas som et likeverdig medlem av organisasjonen. Det er vel ikke *bare* Tyskland som har sine svin på skogen når det gjelder å trampe ned på visse grunnleggende prinsipper som vi setter høyt. Frankrikes navn er nevnt. Det er vel like vanskelig å kunne fordøye et NATO-samarbeid med Frankrike som med Vest-Tyskland. Men når vi gjør det, så er det vel fordi vi er nødt til å pleie et samarbeid som vi er gått inn i. Vi ser vår egen sikkerhet, og hensynet til denne er så stor at vi er nødt til å si med Fader Ibsen: Vi får spytte og håpe på vanens makt.

I det siste har det også gjennom pressen vært hevdet at enkelte krefter utenfor landets grenser er interessert i å få Franco-Spania med i NATO-samarbeidet. Jeg håper at det her fra landsmøtet må sies klart og tydelig fra at det vil vi ikke være med på. Med et diktaturland er vi ikke villig til å gå inn i noe som helst forsvarssamarbeid.

Når det gjelder protesten mot de tyske offiserer på Kolsås, så er vel bakgrunnen for det, det som Tyskland har vært gjennom historien. Sporene skremmer. Det er forståelig at mange er kritiske. Men kan vi få forandret den mentalitet som vi har hatt inntrykk av har vært den ledende i det tyske samfunn, og gjennom samarbeid med Vest-Tyskland, snu den innstilling det tyske folk har hatt, da tror jeg — tross alt — at det er umaken verd å forsøke å bygge ut et samarbeid med Tyskland.

Når det gjelder de forsyningsmessige problemer innenfor Atlanterhavssamarbeid, så må vi få nærmere presisert at det er ikke spesielt *tyske* forsyninger, men det er depoter som skal stå til rådighet for NATO. Hvis det lykkes å få bibringe folket den oppfatning, tror jeg at de som i dag er skeptiske, vil avfinne seg med utviklingen.

Konrad Nordahl, sentralstyret: Det er meningsløst å ofre så lang tid på denne debatt. Det norske Arbeiderparti fastla i 1957 sitt program for denne stortingsperioden, heri inkludert vår utenrikspolitikk. Det har ikke hendt noe inntil i dag på den internasjonale front, som sier at det er noen grunn til å endre vår holdning. Det ville vært mer riktig om debatten kom om to år, da vi skal legge opp vårt program og gå til et riksvvalg. Det hadde vært mer naturlig at vi hadde ofret, kanskje en hel dags debatt på en del av de andre ting som utenriksministeren var inne på, nemlig det økonomiske samarbeid i Europa.

Vi har fått Seksmakts-Union i Europa. Vi har drøftet et frihandelsområde. Vi har diskutert Nordisk tollunion, nordisk frihandelsområde har vært nevnt, og det siste som er under drøfting er et frihandelsområde for de som ikke er med i Seksmakts-Union. Alt sammen meget viktige spørsmål, som så å si angår hver eneste arbeidsplass her i landet. Jeg for min del vil si, at selv vi som skulle ha de beste forutsetninger for å følge med — som har lett adgang til orienteringer og informasjon, kan ikke gi en skikkelig forklaring på alt. Og hva da med alle de andre? Vi står her overfor spørsmål som i en langt sterkere grad burde ha preget denne debatten. For eksempel — hva vil en nordisk tollunion bety for vår industri? I prinsippet har vi gitt vår tilslutning, men når vi skal drøfte selve gjennomføringen — først da melder alle vanskene seg. Det var disse problemene som skulle være i forgrunnen i debatten — i stedet for de to tyskere på Kolsås og forsyningsbasene. Dette er jo en selvfølge all den tid Tyskland ble med i NATO-samarbeidet. Skal vi samarbeide med dem, så må vi jo ha en viss kommunikasjon med

hverandre. Ellers er jo ikke samarbeidet nødvendig. Det er ubrukelig. Men se det, det har vi fått en stor diskusjon om.

Jeg vil gjerne få si noen ord om fagbevegelsens stilling. Den er helt klar. LO's kongress i mai 1957, og de forskjellige fagforbunds landsmøter som har hatt spørsmålet oppe til behandling, har enstemmig, eller nesten enstemmig, gitt sin tilslutning til den utenriks- og forsvarspolitik og alliansepolitikk som Arbeiderpartiet har vedtatt på sine landsmøter og som er gjennomført av regjering og storting. Jeg kan også forsikre at om saken kommer opp på neste fagkongress, eller på forbundenes landsmøter hvor dette blir diskutert, så vil stillingen bli den samme. Der hvor ansvarlige representanter kommer sammen og får sakene utredet fra begge sider, der er stillingen klar. Men det er ikke tilfelle på arbeidsplassene, og i fagforeninger hvor man har vedtatt resolusjoner. Der har det ikke overalt vært en utredning fra begge parter. Kommunistene har stått bak og organisert det, og kommunistenes syn er som alle vet at man skal ha et minst mulig forsvar her i landet. Og i alle andre vestlige land, for at det skal være lettere for russerne å marsjere.

Nå — kommunistene arbeider for sin oppfatning, men så bruker de da enkelte ting for å skape misnøye i vedkommende land, enkelte upopulære ting, og så organiserer de da en protestbølge og får laget et resolusjonsmakeri som våre folk i stor utstrekning går på. Men det har ikke vært noen protest i noen fagforening mot at 1. mai marsjerte vest-tyskerne våpenløse, mens øst-tyskerne i Øst-Berlin marsjerte med alle de våpenarter som en i dag har til rådighet. Det ville derfor være ønskelig at neste gang man vedtok resolusjoner, så skulle de være rettet mot de stater hvor man bruker 1. mai til militærparader. La oss oppfordre fagforeningene til å vedta resolusjoner den veien, og ikke innad til våre egne.

Tryggve Aakervik, Akershus: Det som fikk meg til å ta ordet, var en uttalelse som Grimstad fra Sunnmøre kom med. Han sier nemlig at det må være slutt med beskyldninger om kommunistisk virksomhet hvis en ikke deler Regjeringens utenrikspolitiske syn. Jeg tror at han setter saken noe på hodet. Det det dreier seg om er at en håndfull kommunistisk interesserte personer rundt om på arbeidsplassene bevisst har ført en resolusjonsvirksomhet inn i våre organisasjoner, i første rekke i fagforeningene. Men dermed er ikke sagt at de medlemmer som har vært med på disse resolusjoner, har noen kommunistiske sympatier. Det som er det tragiske i situasjonen er at en håndfull personer, mer eller mindre østdirigerte, får anledning til å skalte og valte med våre medlemmer på denne måten.

Ja, sågar aktive medlemmer i vårt parti har gått med på disse følelsesmessig pregede resolusjoner. Vi har til og med medlemmer av vårt

parti som har vært hovedtalere for protestene på kommunistdominerte fagforeningers møter. Slikt må det vel tas avstand fra. Våre folk rundt om i landet må være mer på vakt, så de ikke går med på aksjoner som er fjerntdirigerte.

Åkervik festet også oppmerksomheten på at de tre som for noen dager siden ble suspendert av AUF for et organisert samarbeid med kommunistene i Øst-Tyskland, er blant de som mest aktivt har protestert mot to underordnede tyskere på Kolsås. Det kunne være grunn til å spørre hvor skillet går mellom to tyskere på Kolsås og samarbeidet med kommunistiske organisasjoner i Øst-Tyskland? De var vel ikke noe mindre nazifiserte på østsiden av jernteppet, enn på den vestlige side?

Sovjet presiserer gang på gang at det ønsker suverenitet og ikke vil ha innblanding i sine indre anliggender. Det pussige er at Sovjet også regner Ungarn med i sine indre anliggender.

Slik som situasjonen er i verden i dag, er det ingen som vil ta det første skritt til alminnelig nedrustning. Jeg tror derfor vi må holde på forhandlingslinjen. Det er den eneste mulighet for å nå fram til positive resultater.

Asbjørn Lilaas, Vestfold: Jeg vil gi min tilslutning til det som kameraen fra Østfold ga uttrykk for. Man har vært inne på dette med våre folk som har en noe annen mening i disse spørsmål enn det offisielle partisynspunktet, og de blir slått i hartkorn med kommunistene. Det tror jeg vi skal være noe forsiktig med. Det virker tross alt befruktende på debatten at det kan være noe avvikende meninger.

Jeg må erklære meg enig i Hegnas innlegg. Jeg var enig i NATO den gang denne organisasjon startet. Men jeg må si at jeg er blitt noe skuffet over utviklingen, selv om jeg må innrømme de fakta som til enhver tid kommer. Jeg kan dog ikke være med å rope hurra for mye av det som er skjedd.

Når det gjelder det meget omtalte spørsmål om de to tyske offiserer på Kolsås, så er det en stivbeint ordning militært sett. Hadde Nordkommandoen vært begrenset til Danmark og Norge, så hadde vi ikke hatt dem med. Riktignok er vi ikke alene sterke nok til å forsvare vår sektor. Vi må ha allierte. Kunne vi ikke da like godt ha hatt bare amerikanske, engelske og kanadiske tropper.

Når det gjelder den uttalelsen som er lagt fram erklærer jeg meg enig i den. Men jeg vil ha lagt til i pkt. 3, annet avsnitt, første setning: «At vi bygger vår fred og sikkerhet, også på fellesforsvaret NATO.» For det primære for oss bør være FN.

Når det gjelder avsnittet om det demokratiske Tyskland, og den måten det ser ut for at de vil bestemme selv utover det som er fastlagt av NATO, så er det all grunn til å vente med den uttalelsen. Jeg tror at vi ikke har noen som helst innflytelse på hva som vil skje politisk i

Tyskland, enten vi tar med den uttalelsen eller ikke. Jeg foreslår at den går ut. Jeg er enig med Nordli at vi også bør konkretisere dette med vår basepolitikk og likeledes at atomvåpen *ikke* må plaseres på norsk jord. Jeg foreslår at slutten av annet avsnitt: «I samarbeid osv.» strykes.

Forslaget ble oversendt til redaksjonskomitéen.

Ingvald *Hansen*, Oslo: I vår tilslutning til NATO mener jeg at vi har opptrådt litt feilaktig. Det er ikke blitt gitt fullstendige og klare opplysninger om konsekvensen av dette samarbeid. Det man blir spurt om når man diskuterer denne sak er: Den gang vi gikk med i NATO, så var det ikke noen diskusjon eller spesiell behandling i Stortinget når det gjelder utbygging av flyplasser, forsyningsbaser når det gjelder England, USA og de andre NATO-nasjoner. Når det gjelder to tyskere på Kolsås og forsyningsbaser til tjeneste for Vest-Tyskland, så behandles dette som en spesiell sak. Er det da ikke slik at når det gjelder Vest-Tyskland, både når det gjelder deres deltakelse på Kolsås og forsyningsbasene, må være noe som man tidligere ikke har villet snakke åpent om, og som vi skal vende oss til etter hvert. Hva kan vi så vente oss i framtiden? Har vi ikke begått en politisk feil i vårt opplegg, når vi ved vårt medlemskap i NATO ikke samtidig klart og tydelig ga til kjenne hvilke konsekvenser dette ville føre til, og hva som naturlig ville følge med i denne sammenheng. Vi hadde stått mye sterkere om så hadde vært tilfelle.

Jeg er glad for at utenriksministeren sa at storparten av de som har protestert har gjort det ut fra helt ærlige, oppriktige, følelsesmessige grunner. Det tror jeg er riktig. Ut fra dette kan de ikke stemples som kommunister. Vil man la kommunistene få tilslutning så skal man nettopp gå fram på den måten. Jeg mener vi skal være ytterst forsiktig med å rubrisere alle som kommunister, når de ut fra en ærlig overbevisning er med på protester. Når det gjelder vår utenrikspolitikk, så må vi gi det norske folk ærlig og åpent beskjed om hva de må være med på å ta. Og jeg har den tiltro til det norske folk at de vil forstå det.

Haakon *Bingen*, Oslo: De foreninger som jeg har den ære å representere her har vært meget opptatt av spørsmålet om atomvåpen på norsk jord. Vel, vi har et vedtak fra forrige landsmøte, fastlagt i vårt arbeidsprogram. Nå foreligger det en ny uttalelse i utenrikspolitiske spørsmål. De fleste av de ting som forekommer i arbeidsprogrammet er gjentatt der. Men det er ikke nevnt noe om atomvåpen på norsk jord. Jeg vil rette en henstilling om at dette spørsmål blir gjentatt.

Så er det dette med vår utenrikspolitikk og militærpolitikk i mer generell forstand. Den har, som Hegna også pekte på, bygd på den idéen at freden bare kan sikres ved opprustning. Det har resultert i at hvert år bruker NATO-landene samlet, USA og Canada inklusive,

ca. 430 milliarder kroner til rene militære formål. Men historien viser oss jo også at freden bare kan sikres ved opprustning, ikke slår til. Vi har jo fått den ene krigen etter den andre, selv om vi har satset på dette prinsipp. Denne veldige opprustning og militarisering som nå har foregått og som stiger med stadig akselerende fart, bør minne oss om at sporene skremmer i aller uhyggeligste grad. De strategiske hensyn er trengt inn nær sagt i hvert eneste spørsmål og er de dominerende. Det reiser skremmende perspektiver. På bakgrunn av det prinsipp at fred ikke bare kan sikres med opprustning, må vi prøve å finne fram til noe nytt, eller iallfall undersøke om det finnes andre virkemidler som kan sikre freden enn bare dette med ensidig opprustning.

Det er i saklisten gjengitt et forslag fra Grimstad Arbeiderparti, som går ut på at partiet skal arbeide for at det opprettes et Fredsinstitutt. Jeg vil utlegge det til Fredsforskningsinstitutt. Jeg vil anbefale at landsmøtet vedtar dette forslag. Hva menes det så med fredsforskning? Selv om det vel ennå hersker uklarhet hva det skal gjøre, så tror jeg det er riktig at vi på helt vitenskapelig, saklig grunnlag, kan finne ut hva det er som skaper strid og splid og krig menneskene imellom. Man kan vel ikke sette altfor store forventninger til et slikt prosjekt. Men hvis vi vurderer det på bakgrunn av at vi bruker ca. 430 milliarder til militære formål, så må vi også kunne bruke noen hundre millioner kroner for analysere problemene på en noe bredere basis. Jeg tror det vil være nyttig. Jeg vil at det til uttalelsen som her foreligger tilføyes et nytt punkt 6:

«Partiet vil støtte det arbeid som drives med opprettelse av et Institutt for Fredsforskning. Mulighetene av å drive dette arbeid på fellesnordisk grunnlag undersøkes.»

Bingens forslag ble oversendt til redaksjonskomitéen.

Einar Gerhardsen: Forut for dette landsmøtet hadde noen håpet og noen fryktet for at denne debatten skulle avdekke dyptgående motsetninger innenfor Det norske Arbeiderparti. Det har ikke gått slik. Debatten har bekreftet at det blant ansvarlige utsendinger over hele landet hersker en alminnelig enighet om hovedlinjene i vår forsvars- og utenrikspolitikk. Jeg synes det er ganske vesentlig å kunne konstatere det. Og jeg vil tro at de aller fleste partifeller vil glede seg over det.

Finn Moe, som ga uttrykk for stor tilfredshet med Langes innledning sa at vel er det en viss uro hos enkelte partifeller fordi det kan fryktes en endring i partiets politikk på dette område. Vi kan konstatere allerede på dette tidspunkt at både når det gjelder debatten på landsmøtet, og når det gjelder det forslag som foreligger som en enstemmig innstilling fra partiets landsstyre, er enighet om visse vesentlige ting nettopp

på de områder som noen kanskje kunne være litt i tvil. Det er alminnelig enighet om at en ikke har planer om å endre vår basepolitikk. Når det gjelder spørsmålet om atomvåpen, så har vi i vårt program, og etter vedtak på forrige landsmøte, klare formuleringer. Arbeiderpartiet vil av all kraft gå inn for en øyeblikkelig stans av atombombep prøvene i alle land. Atomvåpen må *ikke* plasseres på norsk område. Det står der, og vil under alle omstendigheter være vårt partis politikk denne stortingsperioden ut, altså inntil neste landsmøte.

Det er alminnelig enighet i partiet, om at vi fortsatt vil gå inn for kontrollert nedrustning. Og endelig, og det kan en si er den bærende tanke i Langes innledning, at en fra norsk side alltid vil gå inn for forhandlingslinjen.

Når det gjelder spørsmålet om beredskapslagre kan en vel si at det er kommet klart til uttrykk på dette landsmøte, det som vel også er en alminnelig oppfatning i stortingsgruppa og Regjeringen, at når det gjelder beredskapslagre som også skal stå til disposisjon for andre medlemstater i NATO, så skal det ikke være noen spesialordning for Vest-Tyskland. Her kommer Tyskland på like linje med andre medlemsstater. Ikke på noen måte i noen særstilling. Ikke noe gunstigere, men heller ikke noe ugunstigere.

Hvå så tjenestetiden angår så nevnte Lange den situasjon en der står oppe i. Jeg vil at landsmøtet skal ha klart for seg behandlingsmåten av dette spørsmålet. Det er spesielt de voksne ungdomskullene som stiller oss overfor bestemte problemer, og som også gir oss muligheter for visse lettelser i tjenestebyrden. Det er andre NATO-land som har gått inn for en forkortelse av tjenestetiden. La oss i denne sammenheng huske at de fleste medlemstater i NATO har en langt lengre tjenestetid enn Norge og de fleste av dem også langt større økonomiske byrder til sitt eget forsvar og til fellesforsvaret, enn hva vårt land har. For så vel stortingsgruppa, som Regjeringen og partiets sentralstyre stiller det seg slik, at så sant det er mulig og forsvarlig, så vil en naturligvis prøve å finne løsninger som vil lette tjenestebyrden for størst mulig grupper av norsk ungdom. Den endelige avgjørelse av dette spørsmål for partiets vedkommende vil komme til å ligge hos det nyvalte landsstyre.

Noen talere har vært inne på formene for debatten om disse spørsmål. Jeg er enig med dem som har sagt at vi skal være litt varsom med å dømme og fordømme. Det kan gjelde for oss alle. Det er såpass vanskelige spørsmål at vi iblant får godta at mange kan ha vanskeligheter, og være litt usikre og urolige. Jeg hadde nær sagt at en ville nesten ikke være tenkende menneske, hvis en alltid er så brennende sikker på at det er *jeg* som har rett. På en måte vil jeg si at jeg misunner dem som er det. Men jeg forstår det ikke. Jeg synes det er såpass vanskelig at jeg for mitt eget vedkommende skal åpent innrømme at jeg mangan

en gang har det temmelig vanskelig. Ikke fordi at jeg har noen tvil eller vanskelighet når det gjelder den hovedlinjen vi har valgt. Der føler jeg meg temmelig sikker. Som partifeller skal vi ha som utgangspunkt, at der hvor vi står overfor problemer, så skal vi prøve å ta de opp til drøfting innad i partiet. Det er en gammel god regel for vårt parti. Innenfor våre egne fire vegger har vi full anledning til å snakke åpent ut og så får vi der søke å bringe diskusjonen på et saklig og nøkternt grunnlag. Men utad skal vi opptre som en enhet i disse saker som i andre saker.

Krig er ikke noe alternativ er det sagt. Det kan vi snart bli enige om. Så har vi da som det andre alternativ for tiden — en militær maktbalanse. Og det er i øyeblikket, så vidt jeg kan se, ikke noen annen mulighet. Men det jeg i blant er litt redd for er, at hvis denne situasjon skal bli evigvarende, så tror jeg det er demokratiene som vil tape og diktaturene vil vinne på det. For i de diktaturstyrte land er befolkningen *nødt* til å finne seg i de største forsvarsbyrder. I de demokratiske land vil det alltid være grenser for hvor lenge de vil finne seg i det. Og vi har dessverre sett eksempler på at det skal ikke så mye til før det alltid er noen som begynner å falle fra. Og det er likevel det farligste av alt. Men så langt som Norges stemme rekker, gjerne også innad i den internasjonale sosialistiske arbeiderbevegelse, men framfor alt innenfor FN, innenfor NATO, og hvor vi kan komme til, så skal vi gå inn for å få til løsninger av de viktigste problemer. Vi skal bidra alt det vi kan, for å få til en avtale om nedrustning. Ut fra den kjensgjerning at demokratiene er mer interessert i en rask avspenning. Det haster mer for disse, enn det behøver å haste for de diktaturstyrte land.

Jeg vil gjerne slutte dette innlegg der jeg begynte, at jeg tror vi skal være tilfreds med det utfall debatten hittil har fått. Det har vært en rolig og nøktern debatt som er verdig Det norske Arbeiderparti og dets landsmøte.

Trond *Hegna*: Jeg er også enig i at debatten har vært både positiv og god og har belyst spørsmålene, etter hva jeg tror, på en fruktbar måte. Jeg er enig med dem som sier at spørsmål om de to tyske offiserer på Kolsås er et lite spørsmål i sammenligning med de mange vi står overfor i internasjonal politikk. Når jeg brukte mine 10 minutter, i mitt første innlegg på den måten jeg gjorde, så var det ikke fordi jeg var en av de 9 i Stortinget som stemte mot Regjeringens proposisjon om to tyskere på Kolsås. Det har vært meget omtalt. Jeg sa ikke min mening i Stortinget. Men jeg vil gjerne få presisere min oppfatning til landsmøtets deltakere.

Saken selv er jo avgjort i og med stortingsvedtaket. Jeg hevdet i vår gruppe at jeg syntes godt man kunne ventet litt og først forelagt spørsmålet her på landsmøtet. Men gjort er gjort.

Jeg kan ikke helt akseptere en uttalelse av Handal hvor han sa at jeg hadde uttalt mistillit til den måten Regjeringen hadde framstilt saken på. Det jeg imidlertid la vekt på, når jeg skulle se disse spørsmål i hele sin sammenheng, var at det var kommet fram i tysk offentlighet, planer og synspunkter som åpnet ganske andre perspektiver enn det som Regjeringen her handlet på. Perspektiver som etter min mening var overmåte skremmende. Disse perspektiver er ikke blitt mindre skremmende etter det som avisene kan opplyse om i dag om at det er etablert en ordning med begynnende atomopprustning i Italia, Tyrkia, Vest-Tyskland og Nederland. Avismeldingene kan ikke gi opplysninger om hvor langt dette går. Men det forekommer meg eiendommelig at dette skal gjøres litt mindre enn én uke før man skal begynne forhandlinger i Genève. Det er blitt sagt fra Utenriksdepartementet at Norge kommer ikke med i denne forbindelse. Det ville også i så tilfelle være i strid med det vedtak som forrige landsmøte vedtok.

Men enhver kan jo tenke seg at det kan oppstå vanskeligheter, hvis man tenker seg dette store område som jeg nevnte, forsynt med atomvåpen, og det nordiske område ligger uten. Det jeg til slutt vil understreke er: All den stund man har opplegg for forhandlinger, så bør man være meget forsiktig med å innføre helt nye momenter i vår forsvarsutbygging som *kan* skape den mistillit og misstemning som vanskeliggjør forhandlingene eller umuliggjør dem. Og forhandling er etter min mening det eneste som kan føre fram, hvis man skal løse denne temmelig fortvilte situasjon.

Martin *Tranmæl*: Vi har før bestemt oss til å bli med i De forente nasjoner og i NATO frivillig og uten ytre påtrykk for derved å trygge vår egen sikkerhet og framtid. Det er klart at et slikt medlemskap forplikter. Både til lojalitet og solidaritet. Men så må vi sørge for å gjøre oss gjeldende og ta vare på vårt eget syn og vår egenart. Vi må være med i det internasjonale arbeid ut fra et positivt syn på forholdene.

Det som hos oss utvilsomt har engstet mange er at vi kanskje er litt på gli, særlig med henblikk på vår basepolitikk, som er av så overmåte stor betydning. Det er derfor nyttig at denne saken er kommet opp på landsmøtet, og at det er lagt fram en utgreiing som av utenriksministeren. Han har lagt tingene godt til rette. Det vi imidlertid sakner i det forslag som er kommet fra landsstyret, som ikke var helt ferdig da landsstyret sluttet sine forhandlinger, er at i det vedtak vi nå skal gjøre slås fast tydelig og greitt de vedtak som før er gjort i denne saken. Det er selve kardinalpunktet dette, og her må det derfor ikke herske noen tvil med henblikk på den nåværende situasjon. Det er da nødvendig enda mer konkret å fastslå vår stilling til basepolitikken. Derfor er *Kristensens* forslag på sin plass, og jeg håper at redaksjonskomitéen

tar det opp, så vi kan komme til en størst mulig samstemmig beslutning her. Det er å konsolidere partiet i dag, og skal vi forebygge den uro som debatten har vist er det nødvendig. Derfor må også våre vedtak være klare og greie.

Når det gjelder et så sentralt spørsmål som det tyske, så må vi ikke glemme at vi også har et broderparti i Vest-Tyskland. Det er en fagorganisasjon som er fri i dette land, og vi må også huske på at det er noe som heter den vesttyske arbeiderbevegelse når vi drøfter dette problem. Vi krever retten og respekten til å hevde oss i vårt land. Vi må derfor vise den samme respekt overfor kamerater i den tyske arbeiderbevegelse som deler vårt grunnsyn.

Og da vil jeg nok si til Handal at den strategiske krigstalen din ikke akkurat passer inn i bildet. De tyske sosialdemokrater og fagforeningsfolk er sterkt interessert i et atomfritt Tyskland, og eller en uttynnet, en begrenset sone med tanke på de forhandlinger som nå skal tas opp.

Det er det som er meget viktig så vel i det nasjonale som internasjonale arbeid at vi har omsyn til de stemninger og strømninger, den opinion som er til stede blant folk som også kjenner ansvaret. Det gjelder ikke bare de som sitter i ledende stillinger, men også medlemmer og framfor alt tillitsmenn i de faglige og politiske organisasjoner.

Jeg beklager at jeg ikke får tid til å behandle et annet innenrikspolitisk spørsmål, nemlig tjenestetiden. Det utvalg som arbeider med denne sak er ikke ferdig med sin utgreiing. Det kunne vært nyttig å behandle det her, for det er et alvorlig og viktig spørsmål for vår ungdom. Hvis tjenestetiden i hæren kan settes ned fra 16 til 12 måneder, så kan vi med dette gi vår ungdom en utdanning og opplæring så de kan dyktiggjøre seg i det praktiske arbeid, så vel som teoretisk utdanning. Og hvis vi samtidig kan nedsette tjenestetiden for marinen og flyvåpenet til 15 måneder så vil det også ha stor betydning. Det er jo ikke bare dette med alle de nye ungdomskullene som kommer. Det er også en viktig side ved saken. Men den tekniske utvikling og rasjonalisering som finner sted, skulle også føre til økt beredskap med færre menn i uniform. Det er ikke her spørsmålet om å svekke forsvarsets effektivitet, men å nytte tjenestetiden på en forsvarlig måte, og at ungdommen får den utdanning som er mulig i hæren, luftforsvaret og marinen.

Her står vi overfor et overordentlig viktig spørsmål. Jeg håper landsstyret når det kommer sammen neste gang og skal ta stilling til dette forslag, også har kontakten med sine grunnorganisasjoner og så vidt mulig kontakt med de gutter som er på moen. Dessverre har mange av dem som har vært ute i tjeneste kommet tilbake med en negativ innstilling. Det må drøftes hvordan tiden i militærtjenesten skal bedre anvendes, med sikte på det som er det vesentligste av alt: Forsvarsviljen hos folket vårt. Vi må ha samhold er det framholdt. Riktig.

Men det må være samhold forbundet med klarhet i de viktige spørsmål som foreligger så vel i vår innenriks- som utenrikspolitikk.

Georg Ask, Oslo: Jeg vil ta mitt utgangspunkt i de store protest-bevegelser som har vært på mange store arbeidsplasser i Oslo i forbindelse med de tyske offiserer på Kolsås. Det er i grunnen tre retninger som gjør seg gjeldende: Den ene er den kommunistiske linje som agiterer for Norges utmeldelse av NATO, og dette førte bl. a. til en splittelse på 1. mai-dagen. Den andre retning er den følelsesmessige. Den skal vi heller ikke se bort fra. Den bunner i en frykt for at de to offiserene på Kolsås skal være utgangspunktet for å få flere. Man er redd for at det skal opprettes baser og at tyskerne skal få adgang til disse også i fredstid. Det tredje spørsmål er om også Spania skal være med i NATO-samarbeidet. Vi ser heldigvis at Norge har et navn når det gjelder å megle mellom stormaktene. Det er en linje som får et alvorlig tilbakeslag hvis man oppretter baser for den tyske marine i Norge.

Regjeringens stilling i Suez-krisen og til Ungarn-spørsmålet fikk alminnelig tilslutning av det norske folk, og likeledes Norges stilling i Paris i 1957. Når det gjelder tyske baser i Norge, så ville det være riktig å avvente tiden for å se hvordan toppforhandlingene løper av. Jeg vil markere det syn som gjør seg gjeldende på arbeidsplassene når det gjelder forholdene i verden og det mål Regjeringen bør ha for øye. Norge må som før aktivt gå inn for nedrustning og gå inn for at det bygges opp et vern innenfor FN's ramme, og en avvikling av blokkpolitikken. De store rustningsutgifter må avvikles og midlene må gå til de underutviklede land. Dette bør komme klarere fram i landsmøtets vedtak i forbindelse med vår utenrikspolitikk. Det må kunne la seg gjøre å komme fram til et enstemmig vedtak på dette landsmøte.

Reiulv Steen, AUF: Landsmøtet har hørt Tranmæls klare innlegg. Innlegget er i overensstemmelse med AUF's syn på saken. Jeg vil understreke det han sa om nødvendigheten av at dette landsmøte klart presiserer at det ikke er skjedd noen endring i vårt syn på basepolitikken og plasering av kjernefysiske våpen på norsk jord. Det er med full rett sagt at Regjeringen gjentatte ganger har slått fast at det ikke er skjedd noen endring i vår politikk på dette område. Men — det gjør seg likevel gjeldende blant ungdommen i partiet, blant de fagorganiserte, stor usikkerhet og stor tvil, og det er vel dette som danner bakgrunnen for den uro som vi har vært vitne til i organisasjonene i det siste. AUF har klart gitt sin tilslutning til hovedlinjene i den utenrikspolitikk som Regjeringen fører. Vi vil likevel anse det som en stor betryggelse at dette landsmøte klart slår fast at det heller ikke er skjedd noen endring i vår politikk på dette område. Jeg vil henstille til redaksjonskomitéen

at den klarere presiserer dette i sitt forslag til endelig uttalelse fra dette landsmøte.

Kristine *Kjernsmo*, Hedmark: Jeg vil gjøre gjeldende en alminnelig kvinnes syn på spørsmålet i korte ord. Jeg nærer ikke noen sentimentalitet overfor tyskerne, men det jeg er litt redd for, er at Regjeringen kan komme i en slik situasjon at de ikke kan mestre den. Med hensyn til de to offiserer som skal stasjoneres på Kolsås, så kan det gå her som f. eks. med bevilgningene til militærstellet. I 1950 fikk vi høre at de aldri skulle overstige 300 millioner kroner. Men vi så snart at det gikk fort oppover.

Det er blitt sagt at vi skal ha forsvarsvilje. Men er det da noe som kan forsvare oss mot atombomben? Hvis vi ikke kan skaffes beskyttelse mot de radioaktive stråler så er jo hele vårt forsvar intet verd, og da er alle de milliarder vi har bevilget bortkastet.

Dirigenten: Det var slutten på vår talerliste i denne sak, og Halvard Lange får ordet til noen avsluttende merknader.

Halvard *Lange*: Jeg kunne stort sett slutte meg til det Gerhardsen har sagt, men det har vært reist enkelte spørsmål i debatten som vel trenger svar.

Det har fra flere hold blitt spurt om det er fare for at Franco-Spania vil komme med i NATO. Jeg tror jeg kan si at takket være den holdning som særlig Danmark og Norge har tatt, og som de fortsatt kommer til å ta, så er det ikke noen slik fare.

Når det gjelder samarbeidet med Vest-Tyskland innen NATO, brukte Hegna i sitt første innlegg det uttrykk at vi sto overfor et vesttysk initiativ til å få Danmark og Norge under tysk militærmakts operasjonsområde. Det er en uttrykksmåte som for det første ikke har noe med virkeligheten å gjøre, og for det annet ligger nær opp til den som blir brukt i hele den kampanje som er i gang ikke bare i vårt land, men over hele Vest-Europa med sikte på å skape mistillit til Vest-Tyskland, til forbundsrepublikken og dens demokratiske system. Men først og fremst til de forsvarsstyrker som nå bygges opp i Tyskland.

Denne kampanjen har her i landet ført fram. Den har også øvd en innflytelse i våre rekker, blant annet i vår stortingsgruppe. Regjeringen fant det derfor nødvendig, i strid med all tidligere praksis, å forelegge et administrativt spørsmål — nemlig stasjoneringen av to tyske offiserer på Kolsås, som egen sak for Stortinget. Dette er bakgrunnen for den ekstraordinære behandlingen av denne saken. Noe tilsvarende har ikke vært aktuelt for stasjoneringen av amerikanske, kanadiske eller danske offiserer på Kolsås.

Og av samme grunn — og ikke noen annen — vil også Regjeringen legge fram for Stortinget dimensjoneringen av de felles forsyningslagre som tyskerne også skal kunne disponere. Det har *ikke* vært aktuelt å

legge fram for Stortinget de samme spørsmål når det gjelder dimensjoneringen av forsyningslagre for England, Danmark og USA.

Finn Moe nevnte i sitt innlegg, at han fryktet Vest-Tyskland ville seile opp som Europas sterkeste militærmakt. Det er fra de vesttyske myndigheters side — fra de sivile myndigheter — bevisst lagt opp retningslinjer for oppbyggingen av det tyske forsvar som vil hindre at det oppstår en selvstendig vesttysk krigsmakt. Og jeg vil understreke — det er de vesttyske sivile politiske myndigheter som legger opp linjene og sørger for at de blir fulgt.

Hele forsyningstjenesten for det tyske forsvar er fullstendig integrert med NATO's forsyningstjeneste. Brennstoff, ammunisjon, *alt* kommer gjennom NATO's anlegg som står under NATO's kontroll og kommando. Noen selvstendig opptreden fra en selvstendig tysk krigsmakt er simpelthen ikke mulig.

Dette er en bevisst politikk fra vesttysk side. Ikke for å gjøre landets naboland til et militært operasjonsfelt, men for å sikre en fullstendig integrering og dermed kontroll av de tyske styrker. Dette er bakgrunnen for at de tyske hær-, marine- og luftstridskrefter *ikke* har fullstendige forsyningslagre i Tyskland og på tysk område, men har dem under NATO-kontroll i Frankrike, Belgia og Nederland — og nå vil få dem i Norge.

Stillingen for Danmarks vedkommende er ennå ikke helt avklart. Men det vil være i norsk interesse at den tyske forsyningstjeneste ble integrert i forsyningslagre også i Danmark.

Det er derfor så langt fra noe vesttysk initiativ, eller tysk militærmakts ekspansjon vi står overfor. Det er Danmark og Norge som på tross av utpreget motstand fra visse tyske militære har stått fast ved at de tyske stridskrefter må legges inn under nordkommandoen, og få som en av sine oppgaver — og en viktig oppgave — å delta i 1. linjeforsvarsrett av Danmark og Norge.

Det har også vært nevnt den steile holdning tyskerne har tatt nå foran utenriksministermøtet om Berlin og et eventuelt toppmøte. Det er hevdet at dette er tendenser på tysk nasjonalisme og militarisme, og en selvstendig tysk politikk. Jeg tror forklaringen til denne holdningen ligger på et helt annet plan. Mange tyskere fryktet at det under forhandlingene om Berlin-spørsmålet fra vestmaktens side vil bli gitt så store konsesjoner, at den integrering av Vest-Tyskland med demokratiene som har funnet sted — og finner sted, kan komme i faresonen. Dette gjelder både militært som økonomisk samarbeid. De er redd at vestmaktene av hensyn til en samling av Tyskland skal gå så langt, at de er villige til å bryte opp det som er bygd opp av vesteuropéisk samarbeid gjennom 10 år, siden 1948. Dette er etter mitt skjønn den egentlige forklaring på den steile holdning på vesttysk regjeringshold.

I noen utstrekning er den også forklaringen på den franske holdning, skjønt det er ikke *hele* forklaringen for Frankrikes vedkommende.

Så til NATO-kommunikéet som i dag er offentliggjort i morgenavisene. Bakgrunnen for dette er: Sovjet-Samveldet har i noter til den tyske forbundsrepublikken, til USA og til en rekke vesteuropéiske land, rettet beskyldning mot alle disse land om at de nå forserer tilretteleggingen av et forsvar utstyrt med kjernefysiske våpen. Og at dette forseres fram med sikte på å skape vanskeligheter for Genèveforhandlingene.

Men det er helt på det rene, at de kjernefysiske ladninger etter amerikansk lov står under amerikansk kontroll. NATO-kommunikéet er en oppklaring av situasjonen og en tilbakevising av beskyldningene. Kommunikéet påviser at det som nå skjer, bare er ledd i en helt normal gjennomføring av det vedtaket som enstemmig ble gjort av regjeringssjefene i NATO i desember 1957, og hvor Norge som kjent var med. Nå skal treffes lignende ordninger, til dels utformet som avtaler, mellom USA og noen vesteuropéiske land, nærmere bestemt Vest-Tyskland, Nederland, Italia og Tyrkia. Det gjelder for Vest-Tyskland og Nederlands vedkommende lignende avtaler som de vi har fått for våre rakettbatterier. For Italia og Tyrkia er det spørsmål om mellomdistanseraketter. Et utkast til en slik avtale må legges fram for den amerikanske kongress. Avtalene må ligge framme i 60 dager før Kongressen kan ta stilling til dem. Kongressen går fra hverandre i midten av juli, så avtalene måtte derfor legges fram nå, hvis man ikke ville ha en utsettelse fra 6 til 12 måneder.

Under diskusjonen om dette har vi hevdet at selv om vi forsto at det kunne være et behov for å gi denne forklaring og vise tilbake de sovjetiske anklager, ville vi fraråde at dette ble gjort akkurat nå. Men vi ble stående alene, og vi fant da at vi ikke kunne motsette oss det, fordi det var spørsmål om gjennomføring i helt normal takt av vedtak som vi var med på for 1½ år siden.

Til slutt noen ord om det vedtaket som her skal gjøres, og blant dem Tranmæl, har hevdet at det må være nødvendig å føye til noe til den henvisning som alt står i innstillingen, om norsk basepolitikk. Det står nemlig i siste setning:

«I samsvar med Norges basepolitikk vil disse depoter, det vil si forsyningsdepoter som også kan tjeneb tyske styrker, som alle anlegg for fellesforsvaret, på norsk jord, stå under norsk administrasjon og kontroll så lenge vårt land ikke er truet av angrep eller utsatt for angrep.»

Dette skulle vel være klart nok, og ikke til å misforstå. Jeg ville se det som en fordel at det ville bli stående slik. Skulle det være stemning for å føye noe til da må jeg bestemt henstille om at det da skjer i den

form at landsmøtet slutter seg til de forklaringer på dette område som fra den norske regjerings side er gitt, og som er offentliggjort i avisene fra samtalen med Sovjet-Samveldet. Den kampanje som er i gang her i landet, de notene som er stilet til oss, tar sikte på én ting: Å skape tvil og usikkerhet innad og utad om at den norske regjerings ord og politikk står til troende. Det er et noe skremmende faktum at det her i debatten er gitt uttrykk for at det har lyktes å så denne tvil innenfor våre egne rekker, spesielt i ungdomsbevegelsen, kfr. Reiulv Steens uttalelser. Vi må ikke stille oss slik at et vedtak fra dette landsmøte blir et bidrag til kampanjen for å så mistillit til Regjeringens ord.

Martin Tranmæl snakket om at Nils Handal hadde hevdet strategisk-krigerske betraktninger. Bingen sa at strategiske hensyn dominerer og at vi står overfor en fremadskridende militarisering innenfor hele NATO-samarbeidet. Vi er med i NATO i et fellesforsvar for å skape muligheter for å avverge en militær trusel som så vel er av strategisk som taktisk art. Denne trusel er en kjensgjerning og den er så stor at sikkerhetshensyn må veie tungt også i våre utenrikspolitiske overlegninger og avgjørelser. Det betyr ikke at de dominerer. Men det betyr at vi har ikke råd til å se bort fra dette. Handal har ikke bedt om å bli forsvarsminister i Norge. Han er blitt satt på en av de vanskeligste poster som en tillitsmann fra norsk arbeiderbevegelse er blitt satt på. Som forsvarsminister har han fått det oppdrag av partiet å stille med militære saker, å vurdere militære hensyn og avgjørelser, herunder strategiske hensyn. Jeg synes at Handal ikke har fortjent å få påtale av den grunn.

Landsmøtet gikk så over til å behandle

Saklistas punkt 7. Våre organisasjonsproblemer.

Innleder: Olav Nordskog.

I min innledning her i dag kan jeg ikke komme inn på alle de spørsmål organisasjonsutvalget har drøftet. Jeg forutsetter at landsmøtedeltakerne har lest innstillingen og jeg vet at innstillingen har blitt behandlet i en rekke partiorganisasjoner over hele landet.

Våre organisasjonsproblemer.

1.

Organisasjonsutvalget ble oppnevnt av sentralstyret i mai 1958 og fikk i oppdrag å utrede partiets organisasjonsproblemer og legge fram forslag til dette landsmøte. Vi har tatt for oss de forskjellige sider av

dette spørsmål og formet ut en innstilling som har vært ute til behandling i partiavdelingene. Vi har lagt stor vekt på å få formet denne innstilling slik at den kunne skape debatt, særlig på det lokale plan. Vi mente at selve diskusjonen om disse spørsmål ville kunne oppfordre organisasjonene våre til å ta dem opp og søke å løse dem i sitt eget område. Jeg tror dette har lyktes. Interessen for dette spørsmål har vært stor, og vi kan bl. a. registrere det i de mange innsendte forslag til dette landsmøte.

2.

I den offentlige debatt om Arbeiderpartiets organisasjonsproblemer i den borgerlige presse og i «Friheten», delvis også i bladet «Orientering», er det sagt at Arbeiderpartiet nå er inne i en organisasjonsmessig krise. De sier at medlemstallet og aktiviteten er sunket i partiavdelingene. Dette er ikke riktig. Medlemstallet har vært stabilt. Årsaken til en nedgang i medlemstallet ligger i at partiet bevisst har sanert fra 1950, medlemstallet i forhold til innbetalt kontingent.

Tidligere var det offentliggjort et medlemstall som var utregnet på rapporter fra distriktene. Nå gir vi opp medlemstall etter innbetalt kontingent til landspartiet. Men vi vet så godt at ikke alle partiavdelinger betaler for alle sine medlemmer. Derfor har vi et høyere medlemstall enn det er oppgitt i våre siste beretninger.

Hvis de andre partier taler om aktiviteten og medlemstallet og andre såkalte svakheter i Arbeiderpartiet så er det til dette å svare: at disse organisasjonsproblemer er langt større i de andre politiske partier. Og da må jeg berøre et spørsmål som er stilt i diskusjonene om våre organisasjonsproblemer. Hvis det er så at interessene for politisk organisasjonsarbeid er synkende, skulle det da ikke være en felles oppgave for alle politiske partier å få interessen opp igjen?

Vårt demokratiske system er bygd opp på de politiske organisasjoner. Istedentfor som det så ofte skjer, at politisk arbeid blir latterliggjort i kringkasting, presse og i sleivete uttalelser, og mange ganger framstilt som noe halvveis korrumpert og skittent, burde det bringes inn en mer positiv holdning til vårt politiske arbeid. Jeg tror det nå er mulig å få de andre politiske partier til å være med på noe mer samfunnsmessig støtte for å legge forholdene til rette for det politiske organisasjonsliv. Det er to området hvor dette kan gjøres:

Ved å yte mer støtte fra stat og kommuner til det frivillige opplysningsarbeid og ved å øke støtten til bygging av lokaler. Selv om det er bygd mange nye lokaler, har vi mye igjen. Hva er det ikke bygd og restaurert av kirker og bedehus ved offentlig støtte i dette landet? Jeg har ikke noe mot dette, men det kunne være en tanke å ta en pause her, og ta et krafttak for å reise nye lokaler. Særlig har dette stor betyd-

ning for ungdomsarbeidet. Vi får også sette vår lit til at den komitéen som nå har arbeidet med å få litt mer støtte til opplysningsarbeidet fra staten og kommunen når fram i sitt arbeid. Skolene våre må bringe mer opplysning om vårt demokratiske styresett og Kringkastingen bør også tilføres programmer som gir mer positiv opplysning om det politiske arbeid.

3.

En hovedkonklusjon vi trekker er at det må skje en oppvurdering av partiets organisasjonsarbeid. Det er rett og slett for lite påaktet. Vi har satt våre beste folk inn i offentlige styrever og råd, særlig på det kommunale plan, og blitt tappet for gode tillitsmenn i organisasjonen.

Vi må også innrømme at en slik representasjon i et utvalg eller råd mange ganger blir betraktet som «finere» enn å være kasserer eller å ha et eller annet tillitsverv i partilaget. Her må det skje en endring. En spredning av offentlige tillitsverv på flere vil gi noen av dem som er hardt belastet muligheten til å delta i partiarbeidet. Det kommunale arbeid er viktig og nødvendig. Det kan gi gode verdifulle impulser til partiarbeidet. Men partiet kan ikke bare være et kommunalpolitisk parti. Vi må gi organisasjonsarbeidet prioritet foran mange andre oppgaver i partiet.

4.

Jeg nevnte medlemstallet. Det er alt for lite i forhold til den velgermasse Arbeiderpartiet har bak seg. Det må derfor i åra framover være en stor oppgave å verve nye medlemmer. Her må vi først og framst ta i bruk den personlige påvirkning. Jeg har et eksempel fra Vestfold hvor en partiavdeling sa, at her var det ikke mulig å få nye medlemmer.

Vår partisekretær Alf Skåum ba om 10 navn. Han reiste bort der og besøkte de 10, og fikk 9 av dem som medlemmer. Personlig verving av nye medlemmer vil gi resultater.

For øvrig, når det gjelder medlemstallet, tror jeg at våre muligheter er størst blant de fagorganiserte ved kollektivt medlemskap. Det er tre folkegrupper vi har bygd på i våre organisasjoner.

Det er industriarbeiderne, fiskerne og småbrukerne.

Vi har også fått god tilslutning fra funksjonærgruppene i de siste åra. Men vil det ikke fortsatt være slik at vi må regne med at vår viktigste oppgave vil være å konsentrere oss om disse tre folkegrupper som støttepillarene i vårt parti?

5.

Her vil jeg da komme inn på et hovedspørsmål i vår innstilling, nemlig forholdet til fagorganisasjonen. Jeg mener at vi har de største muligheter for å få de fagorganiserte mer politisk bevisste enn de er nå.

For det første tror jeg at det nå er mulig å regne med støtte fra hovedorganisasjonene når vi arbeider med å få fler foreninger kollektivt tilsluttet partiet. *Og det alene vil ha stor betydning.* Fler og fler saker blir avgjort på det politiske område. Derfor skulle det også være større muligheter for å få fler fagorganiserte tilsluttet partiet, fordi de da kan være med å påvirke og skaffe seg innflytelse over behandlingen av viktige økonomiske, politiske og sosiale spørsmål. Partiet må presse hardt på her. Ikke for at de fagorganiserte skal bli økonomiske og moralske støttemedlemmer, men hvis de vil skaffe seg politisk innflytelse må de delta aktivt i politisk arbeid. Jeg tror vi må ta et krafttak for å få et nærmere faglig-politisk samarbeid. Jeg tror også at forholdet til de fagorganiserte og deres politiske aktivitet vil ha avgjørende betydning for partiet i tida framover. Dette er et langsiktig arbeid.

6.

Vi har sett på møtevirksomheten i laga. Det er for lite møter i partilaga og møtene er stort sett kjedelige. Vi skal huske på hva vi konkurrerer med.

Alle fritidsinteressene som det enkelte menneske nå kan pleie; den pene stua, radio, hytta, idrettsplassen, kino. De velger dette i stedet for å gå på kjedelige og innholdsløse møter.

Utvalget har her kommet med konkrete forslag på å få til et friskere og mer fantasifullt møteliv i partilaga. Jeg vil understreke at det nytter lite å verve nye medlemmer når vi ønsker dem velkommen til et kjedelig møte. Møtene er fremdeles ryggraden i organisasjonslivet. Her møtes partifeller og legger fram sine synspunkter, her skapes partimiljøet, og når dette svikter går det galt. Vi må ha regelmessige og gode møter.

7.

Vår viktigste organisasjonsoppgave ligger vel likevel i å få ungdommen mer interessert i politisk arbeid. Jeg vil også ta med en gruppe til, nemlig kvinnene.

Rekrutteringen av ungdom er ikke bare et problem for partiet, men et problem for den samlede arbeiderbevegelse. Vi skal være takknemlige og vi skal sette vår lit til at den nye ungdomsnemnda i Landsorganisasjonen kan skape resultater her.

På lang sikt tror jeg at det arbeid som blir lagt ned i Framfylkingen vil gi de beste resultater når det gjelder rekrutteringen.

Når det gjelder kvinnene, så vet vi at de etter hvert kommer mer med i samfunnsmessig arbeid. Deltakelsen ved valgene viser at de er politisk interessert. Vi må sørge for at denne interessen blir sporet inn

til våre organisasjoner, særlig når det gjelder de yngre husmødre og de fagorganiserte kvinner. Jeg går ut fra at det i debatten etter denne innledning vil komme synspunkter om dette spørsmålet.

8.

Arbeidet blant funksjonærer, akademikere, skoleungdom og studenter må vi følge med stor interesse. Jeg gjør merksom på at Organisasjonsutvalgets innstilling er et kompromiss når det gjelder de nye Forumforeninger. Arbeidet blant studentene har ikke gått så bra. Nå har Sosialistisk Studentlag vært mer opptatt med utenrikspolitikk og forsvarsspørsmål enn å være en rekrutteringsorganisasjon til partiet. De har havnet litt på siden av partiet. Jeg tror ikke at forholdet blir bedre om vi endrer organisasjonsformen. De har sendt inn et forslag til landsmøtet. Dette forslaget er trukket tilbake 27. april. Studentlaget sier selv at de fortsatt kommer til å arbeide for at det skal bli en god rekruttering til partiet. Jeg tror dette er mulig og vi bør finne fram til bedre kontaktmuligheter enn nå.

9.

Et viktig punkt har vi tatt med i vår innstilling. Samarbeidet mellom kommunegruppene og partiet. Vårt kommunalpolitiske kontor ved Arvid Dyrendahl, har gjort et stort arbeide for å få i stand et bedre samarbeid mellom kommunegruppene og partiet. Det er tre ting vi peker på i vår innstilling. For det første en desentralisering av tillitsvervene *så langt det er mulig*, for det andre en bedre orientering til partilagene om hva kommunegruppa arbeider med, for det tredje et mer *intimt samarbeid mellom partistyret og kommunegruppene*.

10.

Får jeg også nevne at når det gjelder punktet om Arbeiderpressen, som er tatt med i vår innstilling, så er det et spørsmål som må tas opp sentralt. Det samme kan også sies om samarbeidet mellom stortingsgruppa og partiet. Her vil jeg bare nevne at vi tar sikte på en best mulig kontakt mellom stortingsmannen og distriktet hvor han kommer fra.

11.

Utvalget har gått gjennom partiorganisasjonens oppbygging. Vi har drøftet landsmøtet — to-årige eller fire-årige perioder. Vi har sett på landsstyret og dets sammensetning og sentralstyret og partikontoret. Fylkes- og kretspartiene er etter vår mening stort sett effektive organisasjonsinstanser. Herreds- og bypartiene og partilaga. Jeg tror ikke det.

er mulig å nå fram til større aktivitet ved å endre den organisasjonsoppbygging vi har. Den passer stort sett til våre valgdistrikter og naturlige geografiske områder. Lovene våre begrenser heller ikke adgangen til å bruke forskjellige organisasjonsformer for partilaga, som er vår grunnorganisasjon. Det vi kan sette fingeren på er at vi ikke har greidd å følge med i den utvikling som har funnet sted. Det har foregått en veldig folkeflytting fra kyst- og fjellbygder og andre næringsfattige distrikter. Disse distrikter har mistet aktive mennesker og organisasjonslivet har blitt fattig på det. Så har alle disse menneskene flyttet til byene og industristrøkene og vi har ikke greidd organisasjonsmessig å følge med i deres nye miljø. Her må herreds- og bypartiene kunne starte partilag i disse nye områder. I alle tettbebyggelser og drabantbyer bør dannes mindre partilag. Kanskje dette med mindre partilag, mindre grupperinger i partiet er framtida for oss. Det vil gi det enkelte medlem større muligheter til utfoldelse og til å kunne øve innflytelse, og det vil være lettere å skape et godt personlig miljø i en mindre gruppe.

Får jeg til slutt trekke noen konklusjoner av Organisasjonsutvalgets innstilling og denne innledning:

Samfunnet bør i større utstrekning enn nå yte bidrag til reinsning av lokaler og til det frivillige opplysningsarbeid.

Vi må nytte de muligheter som er til å påvirke våre skolemyndigheter til å få inn i undervisningen noe som gir opplysninger om vårt demokratis virkemåte.

Vi må bruke Kringkastingen i større grad enn før. Vi må oppvurdere organisasjonsarbeidet i partiet. Vi må i de nærmeste åra ta et krafttak for å få de fagorganiserte mer politisk bevisste. Vi må fortsette å arbeide for å få flere medlemmer. Vi må legge om vår møte- og opplysningsvirksomhet slik at den svarer til tidens krav.

12.

Til dette landsmøtet foreligger en rekke forslag til dette punkt på dagsordenen. Jeg har gått nøye igjennom dem. Det er kanskje ikke så mye nytt som er kommet inn, heller ikke så mange konkrete forslag. Redaksjonskomiteén får se på dem. Men det vil ikke være riktig å legge dem bort.

Utover dette landsmøtet bør vi fortsette å interessere oss mer for organisasjonen vår. Vi har pusterom til det nå. Det er store oppgaver partiet står overfor i tida framover, og til dette arbeid trenger vi skolerte interesserte mennesker i vårt arbeid. Noen har sagt at vi i organisasjonsutvalget er pessimistiske i vår innstilling. Det er vi ikke. Vi har bare forsøkt å være realistiske i våre vurderinger. Vi tror det er mulig å få

større aktivitet, flere medlemmer, bedre økonomi, hvis vi alle vil gå inn for å berike vårt organisasjonsliv med idéer og tiltak som står i samsvar med den tida vi lever i og i samsvar med den bevegelse vi tilhører.

Debatten etter Olav Nordskogs foredrag.

Trygve Hoem, Oslo: Det er våre grunnorganisasjoner som skal løse de oppgaver vi har satt oss. Derfor er kanskje dette det viktigste spørsmål på saklista.

Landsstyret nevner i sin tilleggsinnstilling samholdet i partiet. Vi vet alle hva solidariteten betyr for arbeiderbevegelsen. Uten den vil vi neppe klare å nå de mål vi har satt oss. Vi ønsker alle at det skal være høyt under taket i partiet vårt. Meningsbrytninger er viktige, for på grunnlag av disse skal sakene løses. Har vi ikke meningsbrytninger også i våre aviser, så er det fare for at vi vil stagnere. Men som gode partifeller må det sørges for at diskusjonene foregår på en måte som gjør minst mulig skade for partiet. I denne sammenheng vil jeg nevne en avis som tør være godt kjent. Jeg sikter til «Orientering». De opptrer ikke på en organisasjonsmessig riktig måte. Spørsmålet om solidariteten er berørt i parties lover § 15, pkt. 1 og 2. Dette betyr sjølsagt ikke at en skal slutte å tenke eller å si sin hjertens mening om de enkelte saker. Orienteringsgruppens utgangspunkt var uviljen mot vår forsvars- og utenrikspolitikk, som et klart flertall i partiet hadde gått inn for. Men denne uviljen har etter hvert utviklet seg til en generell mistillit mot partiets politikk i sin alminnelighet. Denne gruppes virksomhet virker i dag splittende på vårt parti. Den skaper mange steder passivitet i organisasjonen, og orienteringsfolkene går svært ofte kommunistenes ærender. Det siste kan dog være ubevisst.

Det skulle være å ønske at nevnte gruppes virksomhet la sitt arbeid an på en langt mer positiv måte, og at de på linje med alle oss andre partifeller tok opp saken på en organisasjonsmessig riktig måte. Ja, mange av gruppens medlemmer går til stadig angrep på partiet og enkeltpersoner i partiet i borgerlige aviser. Landsmøtet må klart gi til kjenne sin oppfatning over orienteringsgruppens virksomhet, som jeg tidligere nevnte er til skade for solidariteten i partiet.

Taleren tok så for seg det som var nevnt i organisasjonskomitéens innstilling om konsentrasjon av tillitsverv. Når dette er nevnt, kommer det vel av at det er en altfor stor konsentrasjon av tillitsverv i endel av kommunene.

Det er jo om å gjøre å få en størst mulig bredde i vårt folkestyre. Jeg er glad for at partiledelsen er oppmerksom på dette problem, ikke bare

innen de enkelte kommuner, men også i rikspolitikken. Jeg går ut fra at ledelsen og medlemmene sørger for at det blir en mer spredning av tillitsvervene.

Så var det litt om partiets medlemstall. Det har vært stillstand desverre. Når man vet at tallet på velgere i de senere år har vokst med ca. 600 000 og vårt stemmetall med ca. 500 000, så skulle det være reserver nok å ta av. Det må bli en oppgave for alle i partiet, hver i det lag og den krets en virker, å søke å heve medlemstallet.

Hoem kom til slutt inn på forholdet mellom fagbevegelsen og partiet.

Det nevnes at bare 10 prosent av de fagorganiserte er tilsluttet partiet. Hvorfor er det ikke fler? Det kan skyldes økonomiske årsaker, men det kan også skyldes andre forhold. Jeg tror at en medvirkende årsak er at mange av de som i dag er unge stiller seg for passivt til det politiske arbeid, og de begynner jo nå etter hvert å prege fagbevegelsen. De unge av i dag kjenner ikke noe annet enn en regjering som er gått ut av Arbeiderpartiet. De tar det for gitt at slik skal det fortsatt være, uten at vi legger oss bort i det. For å øke det kollektive medlemskapet må vi overbevise de fagorganiserte om at det må være et samspill mellom de faglige og politiske bevegelser.

Dirigenten: Det er inntegnet 28 talere, og jeg vil foreslå at vi nå begynner med 5 minutters taletid. Dette ble enstemmig vedtatt.

Kjell *Dankertsen*, Oslo: Forutsetningen for et aktivt, levende og sammensveiset parti er at medlemmene kjenner, forstår og respekterer hverandres problemer. Vi har i dag en gruppe som har slått seg sammen i egne foreninger, og som i realiteten er åpen bare for spesielle grupper. Jeg sikter til studentlaget og de akademiske forumforeninger. Men en må se den store forskjell det er mellom de akademiske grupperes virksomhet og fagforeningene. Dette gjelder både tenkesett, handlemåte og stillingtagen til ulike problemer. Dette har mange årsaker, men jeg vil peke på at svært mange som er vokst opp og deltar i et akademisk miljø har noen tilknytning til det miljø som har preget og fortsatt preger arbeiderbevegelsen. Dette kunne de oppnå ved å ta aktivt del i de vanlige partilag. Og de som kommer fra et arbeidermiljø og til universitetene har vanskelig for å finne seg til rette i studentforeningene. Ofte er det selve miljøet som skaper skillet.

Nå er det så at disse intellektuelle grupper har sine spesielle interesser som de best kan dyrke i sine egne forum. Dette gjelder særlig de akademikere som har fullført sin utdanning. Men deres organisasjonsmessige tilknytning til partiet bør ikke skje gjennom særorganisasjoner, men gjennom de vanlige partilag og foreninger. Han fremmet dette forslaget:

«Den organisasjonsform så vel våre studentlag som våre forumsforeninger har i dag, er helt forkastelig sett ut fra bevegelsens synspunkt. Forholdet kan rettes på ved at man oppløser disse organisasjoner. Medlemmene slutter seg til det ungdoms- eller partilag som de geografisk søker til.

Foreningene erstattes med grupper hvor medlemmene må være tilsluttet et samarbeidsungdomslag (eller partilag). En slik gruppe er løst knyttet sammen med lover og retningslinjer, hvor man fastslår virkefelt og mandatområde. Gruppen kan ikke velge representanter til møter og fellesforum. Det styre som står i spissen for gruppa skal foruten å innkalle til møter når saker av interesse for yrkesgruppa foreligger, være kontakten mellom partiet (Fylkingen) og gruppa, og sørge for at de oppgaver som gruppa tar på seg til utredning etc. blir løst.»

Den organisasjonsform vi har i dag har bidratt til å splitte de intellektuelle fra den øvrige medlemsmasse. Organisasjonsformen har direkte oppfordret de akademiske foreninger til å opptre som fraksjonsforum i partiet. Med den organisasjonsform jeg har foreslått kan man oppnå følgende: De intellektuelle aksepteres og absorberes av vår øvrige medlemstokk, og sjøl får de en bedre forståelse for de øvrige medlemmers problemer. Med dette er vi kommet et langt stykke på vei til en mer enhetlig arbeiderbevegelse.

Dirigenten foreslo forslaget oversendt til redaksjonskomiteén for organisasjonssaker. Det ble enstemmig vedtatt.

Emil Larssen, Nord-Troms: I Innstilling 1 om «De politiske partier og samfunnet» heter det blant annet: «Skolene bør gi bredere plass for samtidsorientering.» Her er landsstyret inne på noe meget vesentlig. Jeg skulle gjerne ha sett at dette kunne fått en mer vidtgående behandling. Vi lever i et demokratisk samfunn som vi alle setter pris på. Et samfunn som vi fortsatt skal bygge ut. Hva gjør så samfunnet for å utvikle og utdanne den oppvoksende slekt til å bli fullverdige medlemmer av vårt samfunn? Her må skolen komme sterkt inn i bildet, men hittil har skolen gjort heller lite for å bibringe vår ungdom samfunnskunnskap.

Alle organisasjoner med samfunnsmessig tilsnitt klager over organisasjonskrise, møtetretthet osv.

Demokratiet krever mye av hver enkelt av oss, også det at vi må søke å få tak i ungdommen fra 16-17-årsalderen for å få dem interessert i samfunnsarbeid. Men da kan det være for sent også. For de som har gjennomgått vår folkeskole er ikke «samfunnsminded», og er derfor ikke i stand til å ta mot impulsene som kommer fra politiske sammenslutninger. Nå foreligger jo den nye skolelov. Vi i arbeiderbevegelsen må gå inn for at den nye loven også skal åpne adgangen til en bedre undervisning i samfunnskunnskap.

Dirigenten: Det er nå inntegnet 40 talere, og dirigenten vil foreslå strek. Dette ble enstemmig vedtatt.

Så er det innkommet et forslag fra Vestfold om 3 minutters taletid. Dette ble enstemmig vedtatt.

Rolf Hansen, Oslo: Jeg syns organisasjonskomitéen har gitt et viktig bidrag til disse spørsmål. Svakheten er vel at innstillingen er for generell. Det må den vel nødvendigvis være, og jeg vil gjerne understreke det Nordskog sa, at vi nå i de enkelte partiavdelinger tar spørsmålene for oss og går grundig gjennom sakene på lokalt plan.

Rekrutteringsproblemet er nevnt som et vesentlig avsnitt. Jeg vil gjerne i denne forbindelse minne om at vi er i ferd med å løse en av de saker som har vært en merkesak for Ungdomsfylkingen i mange år, nemlig full anerkjennelse for det politiske ungdomsarbeid. Etter opptak av Regjeringen har vi hatt en offentlig komité i gang for å utrede spørsmålet om støtte til ungdomsorganisasjonene. En innstilling foreligger nå som gir forslag om visse støtteformer, og av den går det fram at de politiske ungdomsorganisasjoner skal stilles på full linje med andre organisasjoner når det gjelder muligheten for å få offentlig stønad.

Jeg takker Nordskog og komitéen for det som er sagt i innstillingen om Framfylkingen. Noen hver av oss har vel gode følelser når ungene våre deltar 1. mai og når de opptrer ved forskjellige anledninger, som bl. a. her i går. Men jeg må dessverre konstatere at det ikke er mulig å registrere de samme interesser når det gjelder å drive dette arbeid ut i praktiske tiltak. Jeg vil minne om de nære ting i arbeidet vårt, og en av de aller nærmeste ting burde vel være våre egne barn.

Jeg vil gi min tilslutning til det Hoem sa om samholdet i bevegelsen. Men det er beklagelig at den del av samholdet Hoem var inne på skal blandes inn i denne debatt om våre alminnelige organisasjonsmessige problemer. Når det gjelder den av Hoem nevnte gruppe, så dreier det seg her om en utvekst som det gjelder å skjære bort så fort som mulig. Jeg syns det forslag som foreligger fra landsstyret er for svakt. Vi må gi et klarere direktiv til våre ansvarlige organer om å passe på disse felter.

Dirigenten refererte det av Rolf Hansen innsendte forslag:

«Gjennom partiet forener vi våre krefter og meninger til et slagkraftig fellesskap som kan bære fram våre politiske målsettinger. Våre programmer og vedtak er retningsgivende for det daglige partiarbeidet og i våre politiske tiltak.

Disse grunnleggende forutsetningene som vi knytter til medlemskapet og deltakelsen i partiet, må nøye respekteres av alle partimedlemmer — i organisasjonsarbeidet som i offentlige tillitsverv. Likhet for partiets lover og vedtak er

et prinsipp som nøye må følges. Ingen partimedlemmer må stille seg utenfor det fellesskap som er vårt viktigste aktivum i vår politiske kamp. De ansvarlige instanser i partiet lokalt og sentralt må nøye følge at lover og vedtak blir overholdt.

Den meningsforskjell som vil være til stede om de politiske og organisasjonsmessige sakene må alltid ha mulighet til å komme til uttrykk innenfor partiet. Bare en bred debatt om sakene kan gi oss garanti for at våre vedtak og programmer blir et riktig uttrykk for vår felles vilje. Men det er uforenlig med medlemskap i partiet å drive en virksomhet utenfor våre partimessige organer som svekker tilliten til fellesskapet og til partiets politikk.

Landsmøtet understreker verdien av solidariteten og felles opptreden. Våre store oppgaver i tiden framover krever at medlemmer og tillitsmenn står sammen om å føre partiets vedtak ut i livet.»

Dirigenten foreslo at forslaget ble oversendt redaksjonskomitéen for organisasjonssaker. Forslaget ble vedtatt.

Bjartmar *Gjerde*: Det spørsmål som ble reist av Hoem og som ble fulgt opp av Rolf Hansen, er et spørsmål vi har beskjeftiget oss med i Ungdomsfylkingen i lang tid. Det har allerede skapt store vansker for ungdomsbevegelsen. Vi er av den oppfatning at den virksomhet som drives av kretsen omkring Orienteringsgruppen har vært, og er skadelig, ikke bare for ungdomsbevegelsen, men for hele arbeiderbevegelsen. Vårt landsmøte i fjor tok et klart standpunkt til dette, og i dag er det innen Ungdomsfylkingen liten uenighet om dette spørsmål. En av de ting som vi beklager ved den virksomhet som her føres er at det er vanskelig å framføre nyanserte standpunkter i mange spørsmål, og særlig da utenrikspolitiske spørsmål. Men når AUF for et par dager siden fant å måtte suspendere tre av sine medlemmer, så er det ikke som mange hevder, et oppgjør med Orienteringsgruppen. Sentralstyret i AUF behandlet utelukkende de ting som skjedde i forbindelse med en reise til Øst-Tyskland. I følge de lover og retningslinjer som gjelder for så vel AUF som den sosialistiske Ungdoms-Internasjonale, så er deltakelse som betinger et samarbeid med kommunistiske organisasjoner ikke tillatt. De tre som ble suspendert var fullt kjent med disse retningslinjer, i det de hadde fått det skriftlig fra AUF's sentralstyre, og de brøt disse retningslinjer med fullt overlegg. Derfor ble disse tre suspendert.

De tre det her gjelder har vært under sterk påvirkning av Orientering. Vi i fylkingen håper på at partiet på dette felt skal ta den samme klare stilling som AUF har gjort.

Så gjelder det om oppvurdering av partiarbeidet. Det stilles krav til en 17 års jente i dag at hun skal ta et klart politisk standpunkt, et klart standpunkt til fagbevegelsen. Det er riktig. Men la oss da stille det

samme krav til de med høyere utdanning og som sitter i ledende tillitsverv i samfunnet vårt, La oss oppvurdere de jentene og guttene som gjør et praktisk arbeid på lagsplanet for derved å vinne de 600 000 ungdommer mellom 15 og 24 år som nå er i samfunnet vårt.

Thorbjørn *Pettersen*, Oslo: La meg begynne der hvor Gjerde sluttet, nemlig oppvurdering av partiarbeidet. Det som blir sagt i foreningene, av de fagorganiserte og av partifeller er, at respekten for partiet blir som regel understreket ovenfra og forlangt av de som står nedenfor. Men oppførselen til de som vakt skulle være er ofte slik at de først kunne trenge å begynne med seg sjøl. Det bør vi forresten alle gjøre, når det gjelder å skape et bedre partimiljø, enten det er på en arbeidsplass, i et distrikt eller i en fagforening. Det er vår egen oppførsel som er den bestemmende hvis vi skal skaffe oss tillit og dermed tilslutning til vårt parti.

Asbjørn *Pettersen*, Oslo: I vårt partilag har vi konsentrert oss om et enkelt spørsmål — desentraliseringen av de kommunale tillitsverv — for å få med de kommunale tillitsmenn i det daglige, lokale partiarbeid. Det er av stor betydning for partilaga å få med nettopp disse folk, fordi de kan være med å gi oss impulser og det puffet vi mange ganger kan trenge. Når vi ser på den medlemstokken vi har i de enkelte partilag så er de mange ganger skremmende. Skal vi komme ut av uføret må vi ta oss selv i nakken. Det er gledelig at denne innstilling er kommet, og jeg håper at dette landsmøtet og de vedtak som blir gjort vil skape større aktivitet i partilaga våre til beste, ikke bare for vårt parti, men også for landet som helhet.

Når det gjelder oppvurderingen av partiarbeidet må vi få det dit hen at det er like viktig å ha oppdrag i partiarbeidet som det å ha kommunale tillitsverv. De som blir valt inn i by- og herredsstyrer har lett for å bli borte i partilaga, men alle skal være med i partilaga.

For øvrig er jeg enig i organisasjonskomitéens innstilling, og håper at den vil bidra til større aktivitet i partiet vårt.

Ansgar *Thorbjørnsen*, Aust-Agder: Tromøy Arbeiderparti har sendt inn et forslag angående støttefondet. Jeg viser til side 5 i tillegget. Det er særlig avsnitt D som er forkastelig. Medlemmene blir hengt ut når de ikke betaler. Det kan være mange årsaker til at folk ikke kan betale. Ta f. eks. en mann som har bygd seg et hus og har stor familie, og ligger akkurat på inntektsgrensen 16 000 kroner. 100 kroner ekstra er ikke så lite ved siden av det han må være med å legge til i sin egen partiavdeling. Vi vet jo alle at disse arbeider økonomisk tungt, og hver enkelt må ta

sitt løft der. Først og framst må man hjelpe sitt eget partilag før de kan sende inn 100 kroner til støttefondet.

En tanke som komitéen er inne på er god, nemlig at 1/3 av de innkomne beløp skal gå til fylkespartiet. Det tror jeg straks vil gjøre endel.

Nils O. Krogh, Buskerud: Jeg viser til et forslag fra Drammen Arbeiderparti på side 4 i tilleggsdagsordenen, som går ut på at pensjonister og trygdede får nedsettelse i kontingenten. Når de takker av på arbeidsplassen og går over i pensjonistenes rekker, melder spørsmålet seg om deres organisasjonsmessige stilling til partiet. Da har de jo ikke lenger kontakten hverken med arbeidsplassen eller fagforeningen eller en eventuell gruppekasserer på arbeidsplassen. Det er disse trauste og trofaste partifeller som har henvendt seg til oss med spørsmålet om en nedsettelse av partikontingenten. Det er jo ganske naturlig, i det de jo får sine inntekter vesentlig redusert i og med overgangen til pensjonister eller i de trygdedes rekker. Jeg vil be om at partiet ser på dette.

Werna Gerhardsen: Det kan være nødvendig av og til å gå til sjølgransking på mer enn et område. Jeg vil tillate meg å peke på et fenomen som jeg syns er sørgelig. Jeg vil nesten kalle det «snoberiet» i partiet vårt. Jeg sikter til de mange partifeller som ikke lenger kan gå i 1. mai-toget. Ja, vi treffer i blant på ordførere ute i bygdene våre som står under talerstolen når toget kommer inn, men som ikke har vært med i selve toget. Det gir ikke noe godt eksempel.

Jeg tenker også på alle de partifeller som vel mange ganger er overbelastet og som kanskje kan ha en lovlig unnskyldning. Men hva med dem som ikke møter i sine partilag, og de som bestandig må kreves for å betale sin partikontingent. I en organisasjonskrisens tid som det blir hevdet bestandig, hvor det volder vansker å verve medlemmer til partiet vårt, og hvor det nærmest er blitt god tone både i kringkasting, på revysscener og overalt ellers å håne og lage vitser over Arbeiderpartiet og dets ledende menn. I en slik tid må det være mer nødvendig enn noen gang at vi retter vårt blikk innad, og at alle våre tillitsmenn må vise et godt eksempel og gå foran.

Frank Andersen, Partikontoret: Et par ord om partiets støttefond. Når det gjelder partiets økonomi er det slik at kontingentinntektene dekker om lag en tredjepart av det vi nå trenger til det forbruket vi har. Resten må vi fra partikontorets side søke å skaffe til veie annet steds fra. Et av de områder er støttefondet, et annet er A-lotteriet.

Når det gjelder Støttefondet og at vi «henger ut» de som ikke har betalt, så har vi gjort det en gang, og enten dere tror det eller ei, så hadde det en gunstig virkning på innbetalingen. Men vi fikk også kritikk for

å ha gjort det, og vi har i år *ikke* gjort det. Når det gjelder innbetalingene vil jeg gjerne ha sagt, at samlet til fylkes- og kretspartiene, som betaler inn til landspartiet gjennomsnittlig 400 000 kroner året i kontingent, betaler vi ut igjen i form av bevilgninger ved hjelp av Støttefondet og A-lotteriet 300 000 kroner. Det er derfor ingen grunn til å fatte vedtak om at 1/3 eller noe slikt av støttefondet skal gå tilbake til fylkespartiene. De får to ganger støttefondet i dag. Det er en direkte stønad til fylkespartiene vi på denne måten har etablert. Jeg tror heller ikke at belastningen av støttefondet kan være så stor i Aust-Agder. Dette fylket får mange ganger igjen det de innbetaler til fondet.

Knut *Kvigne*, Telemark: Det er ingen som vil undertrykke det frie ord i partiet. For det er en livsbetingelse for at vårt parti skal holde seg på høyde med utviklingen. Allikevel så skylder alle partimedlemmer loyalitet mot partiets lover og retningslinjer og de vedtak som våre landsmøter fatter. Divergerende oppfatninger i en enkel sak er noe helt annet enn en organisert fraksjon. Det er illoyalt mot partiet å organisere en fraksjon. Det kan godt være at et medlems loyale forhold til partiet mer er et moralsk enn et juridisk spørsmål. Allikevel tror jeg at partiets landsmøte bør si litt om den virksomhet som gruppen Orientering driver. Ganske ille virker denne deres virksomhet i fagforeningene, hvor deres folk har en sterk tendens til å samarbeide med kommunistene, og ødelegge for oss. Vi har til og med beklagelige tendenser til sprekning i partiavdelingene.

Jeg vil fullt ut støtte det forslaget som er lagt fram, men jeg skulle ønske at redaksjonskomitéen ser på det og bearbeider det slik at navnet Orientering kommer klart og greit fram. På siste generalforsamling i Orientering ble det vedtatt at det skulle legges større vekt på de innenrikspolitiske spørsmål enn hittil. Til å begynne med ble Orientering startet nærmest på et utenrikspolitisk grunnlag, men vil altså nå gå over til et innenrikspolitisk arbeid. Dette markerer en sterkere grad av fraksjon. Jeg oppmerker ikke til noen forfølgelse, men det vil gi respekt om landsmøtet sier sitt ord om dette.

Magnus *Nilsen*, Oslo: Nordskog var i sin innledning inne på de vansker som våre foreninger har å kjempe med, og av disse var vanskene med skikkelige og høvelige samlingslokaler noe av det verste. Men innstillingen som foreligger tar ikke opp denne sak til noen grundig overveielse. Det pekes bare på oppussing og modernisering av de Folkets Hus vi har. Men hvor mange steder har vi Folkets Hus, og hvor mange steder er det slike hus at de med fordel kan moderniseres?

Det sitter mange i denne sal som kjenner til problemet fra sine hjemsteder. Men det er av vesentlig betydning for hele vårt organisasjonsliv

at vi må få løst spørsmålet om høvelige samlingslokaler. Men statens støtte må økes betraktelig utover det beløp som gis i dag. For å trekke en sammenligning med Sverige, så bevilget Stortinget på siste budsjett 400 000 kroner til samfunnshus, i Sverige bevilges det om lag 10 mill. kroner til slike formål.

Kommunene bør også komme sterkere med i bildet. Og jeg skal innrømme at en rekke kommuner har vært flinke. Det er bygd tidsmessige samlingshus kombinert med skoler på en billig og rasjonell måte. Men vi har opplevd at våre folk i skolestyrer, kommunestyrer osv. har bekjempet den linje som er lagt opp av myndighetene. De ser på skolen som et hellig område som ikke skal betredes av andre enn de barn som skal gå der. Vi må se på samme måten på samlingslokaler som vi gjør på skolen, de er begge like viktige for den sosiale og kulturelle utvikling.

Ivar Mathisen, Sentralstyret: Det kollektive medlemskap vurderes ofte ut fra en økonomisk synsvinkel, at det er til økonomisk støtte for partiet. Den oppfatning er feilaktig. Det kollektive medlemskap er like viktig for fagbevegelsen sjøl som det er viktig for partiet at fagforeningene er med i vårt politiske arbeid. Jeg tror det er nødvendig at landsmøtet i forslaget til uttalelse legger vekt på det kollektive medlemskap. Det er også nødvendig at partiledelsen gjør mer praktisk på dette felt. Jeg tror det er nødvendig i en enkel trykksak å slå fast nødvendigheten av det kollektive medlemskap, hvordan det skal virke og hvordan det er tenkt.

Tilmeldingen fra fagforeningene til partiet i dag er ofte symbolsk. Det er mange ganger bare brøkdelen av fagforeningens medlemmer de tilmelder partiet. Men framfor alt skal det være slik at et kollektivt medlemskap forutsetter et levende parti, levende representantskapsordninger rundt omkring, hvor fagforeningens representanter kan delta aktivt i det politiske arbeid. Det er nødvendig å presisere at fagforeningens representasjon i representantskapene må sees ut fra den synsvinkel at de skal gå tilbake til sine fagforeninger og orientere fagforeningens medlemmer om de politiske oppgaver de er med på og vurderer i representantskapene rundt omkring.

Så et par ord om partiets organisasjonsmønster. Hvis vi i dag skulle bygge opp et parti fra grunnen av, så ville vi gjøre det litt mer rasjonelt og fornuftig enn det er i dag. Jeg tror at Danckertsen har noe rett i sine betraktninger. At vi må ta sikte på ordninger, ikke minst med sikte på det permanente valgapparat som er nevnt i innstillingen. Vi må fram til en ordning hvor medlemskapet i Arbeiderpartiet i første rekke er knyttet til det bosted som vi lever på. At det er i de lokale lag og foreninger at partiets medlemmer registreres, både de som er kollektive medlemmer og de som er direkte medlemmer. Så må alle andre spesial-

organisasjoner komme som et tillegg til dette grunnmedlemskapet. Det er nødvendig, særlig for oss i bysamfunnene, om vi skal kunne beherske den politiske utvikling og følge med i kartleggingen på en slik måte at vi vet hva vi har å mobilisere foran et hvert viktig valg.

Oscar *Brallie*, Østfold: Jeg er gla for at dette med oppvurdering av partiarbeidet nå er reist fra sentralledelsens side. Jeg tror det er både riktig og viktig at vi sjekker opp det vi kan kalle det rent tekniske apparat omkring hele vår organisasjonsmessige virksomhet. Jeg tror ikke at organisasjonskomitéens innstilling, selv om den er bra på alle måter, går helt til bunns i problemene. Vi må nemlig mer ned til det enkelte individ som vår bevegelse består av. Vi må ta opp hele spørsmålet om hvordan det enkelte menneske i dag ser på det klasseløse samfunn. Ser på hvordan utviklingen har foregått fra den gang vi hadde fattigmannsstemplet på oss, og sammenligne med det sosiale frigjorte menneske vi møter i dag. Dette tror jeg må være utgangspunktet for våre organisasjonsmessige problemer. Vi som arbeider ute i distriktene får ofte inntrykk av at det som preger menneskene i dag er en jakt etter varige forbruksgoder for å bruke de som trinn i en sosial rangstige. Vi må søke å henvende oss til ungdommen, og oppdra dem til å bli sosialister. Det blir et spørsmål om skoloring, og det er her vi må sette kreftene inn.

Karl *Bjerkeli*, Buskerud: Vi blir med jevne mellomrom minnet om, fra partikontoret, at vi skal vie organisasjonsspørsmålet alvorlig oppmerksomhet og ta oss tid til å arbeide med det. Dette landsmøtet har imidlertid sagt at vi skal kjøre dette gjennom med en maratondebatt, og den skal avvikles hurtig.

Vi er vel alle klar over at, når det gjelder vår organisasjonsmessige stilling, står ikke vårt medlemstall i noe rimelig forhold til de stemmetall partiet får hverken ved stortings- eller kommunevalg. I vår kommune har partiet 4-5000 stemmer, mens partiet bare har et medlemstall på snau 1000. Vi tilhører likevel noen av de bedre, med en forholdsvis høy organisasjonsprosent. Dette med den kollektive tilslutning til partiet er vanskelig mange steder. Det reiser seg mange innvendinger mot dette. Dere som sitter med regjeringen og stortingsflertallet, hevder mange fagorganiserte, hvorfor fører dere den lønns- og prispolitikk som dere gjør? Det vises til det siste indeksoppgjøret. Det er vanskelig å forklare overfor folk som ligger på en gjennomsnittsinntekt pr. år på ca. 11 000 kroner at de skal ha en mindre del som kompensasjon for prisstigningen enn en som tjener 16-17 000 kroner.

Jeg tror at partiet blir nødt til å se på disse ting, og vie dem nøye oppmerksomhet.

Når det gjelder støttefondet vil jeg vise til et forslag fra Nore Arbeider-

parti. Når støttefond delvis har møtt motstand bundet det i at man ikke får noe igjen for disse pengene. Frank Andersen viste til at Aust-Agder fikk så og så mye igjen, men det er ikke alle steder man får det. Ved siden av støttefondet, som mange medlemmer er med og gir stønad til, skal de også være med å rette opp herredsavdelingenes økonomi.

Bjørn Brotangen, Vestfold: Ungdommen har gjort seg ganske sterkt gjeldende i denne debatt. Det er vel heller ikke mer enn naturlig, da et av de sentrale spørsmål er rekrutteringen til partiet. Det er også å håpe på at AUF gjennom sine lag går inn for å skaffe både den faglige og politiske bevegelse økt tilslutning.

Jeg tror vi er kommet inn i et dilemma på grunn av at våre egne partifeller ikke er aktive nok. De deltar ikke i den aktive politiske debatt som arbeiderne fører på arbeidsplassene. Dette kommer mye av den industriutvikling vi har i dag. Det er sikkert på mange andre arbeidsplasser slik det er der jeg arbeider, at de som kommer fra andre deler av landet gjør seg mest gjeldende. De opptrer gjerne under nøytralitetens maske, og ved dette gjør de visse politiske partier en god håndrekning. Jeg tror også at de respektive forbund svikter litt ved å undlate å ta aktuelle faglige og politiske saker opp til debatt i fagforeningene.

Vi må gå ut fra oss selv først. Vi må delta mer i den politiske debatt, og legge fram forslag til politiske uttalelser som støtter opp om det arbeid Regjeringen og Arbeiderpartiet utfører på de forskjellige områder, til beste for det norske folk.

Olav Stavrum, Nord-Trøndelag: Jeg tror det er uriktig at vi drøftet dette punkt på saklista før sosialiseringskomitéens innstilling. Hadde den kommer først, hadde vi hatt mer å bygge på.

Det må vel dessverre konstateres at partiets medlemstall har stått stille, og en gammel regel sier at stillstand er tilbakegang, særlig sett på bakgrunn av den store befolkningsvoksteren. Det ble hevdet av en taler at det kommunale arbeid tok mange bort fra partiarbeidet, fordi det var så mye gjevere å inneha et kommunalt ombud enn å ha tillitsverv i partiets grunnorganisasjoner. Partiet må pålegge alle sine tillitsmenn, også de som innehar kommunale ombud av hva slag det enn må være, at det er møteplikt i våre organisasjoner. Det er av Werna Gerhardsen nevnt ordførere i kommuner som ikke deltar i 1. maitogene. Ja, mange ganger er det slik at nettopp ordførere viser liten interesse for partiet. Når det er slik kommer det av at de har kastet seg helt inn i kommunalpolitikken og glemt det som er det viktigste, og som er det avgjørende for vår kommunepolitikk, at man deltar aktivt ute i lagene og på arbeidsplassene.

Jeg erklærer meg enig i den taler som sa at i våre skoler bør barna

opplæres mer i samfunnskunnskap. Jeg vil også nevne at det mange steder er slik at det er kvinnene som er årsak til at mennene ikke går på partimøtene. De vil at mannen bare skal være hjemme på sine fritunder. Skal vi ha økt tilslutning til partiet, så må vi begynne med barna våre, få dem inn i Framlagene.

Knut *Williams*, Oslo: Nordskog sa i sin innledning at vi har ingen grunn til å være pessimister når det gjelder den organisasjonsmessige stilling i partiet. Jeg kan slutte meg til det. I innstillingen pekes det på at partiet har bare 18 prosent av sin medlemstokk som kollektive medlemmer fra fagforeningene. Dessverre må en vel konstatere at det nettopp er de kollektivt tilsluttede medlemmer som er minst aktive i partiarbeidet.

Når det gjelder den stilling som våre faglige fastlønte tillitsmenn har, så må det sies at mange av dem gjør et godt og aktivt arbeid for partiet. Men de kan også gjøre atskillig mer innenfor sine egne forbund og foreninger for å få større tilslutning til partivirkomheten. Jo mer aktive fagforeningsmedlemmene er politisk desto mer vil det slå tilbake på den faglige aktivitet.

En viktig side av vårt arbeid er opplysningsvirkomheten. Men her blir det i fagorganisasjonen lagt alt for stor vekt på det rent faglige som vedtekter, avtaler osv. Hvorfor ikke også la store og aktuelle politiske spørsmål komme med i bildet.

Aake *Ording*: Dette ordskiftet er for en stor del ført under slagordet: Vi skal ha et slagkraftig fellesskap. Jeg synes det er et godt slagord for det vi alle vil fram til. Jeg vil i mitt innlegg konsentrere meg om de særproblemer som gjelder de intellektuelle, og herunder studentlaget og de spesielle folk som er suspendert av Fylkingens sentralstyre. Jeg er enig i dette vedtak. Det er ganske klart at retten til kritikk og retten til å si sine meninger innad i partiet er nøye knyttet sammen med plikten til fellesskap utad. Etter min mening dreier det seg her ikke om kommunister eller krypto-kommunister, men om folk som til dels er uerfarne, og mangler det politiske skjønn om hvor grensen går for meningsytringer og for fellesskap. Det vi må passe på er at desto mer vi trekker skarpt opp grensene for fellesskapet, desto mer må vi vokte om det frie ord i våre egne forsamlinger.

Ellers vil jeg si litt om funksjonærenes stilling, det faller naturlig for meg, da jeg for tiden er formann i partiets funksjonærutvalg. Stillingen til funksjonærene er et av våre hovedproblemer og som knytter seg til vår organisasjonsform og våre arbeidsmetoder. Vårt forhold til disse grupper i samfunnet, som vi etter hvert er i ferd med å erobre, er meget viktig. Vi har drøftet stillingen til jordbrukerne, men det som er vel så viktig er partiets forhold til funksjonærene. *Ording* nevnte i denne sammenheng noen tall: Fra 1930 til 1950 økte hele yrkesbefolk-

ningen med 19 prosent, arbeiderne med 14 prosent, funksjonærene med 74 prosent. Det som i denne forbindelse er viktig å være klar over er at funksjonærene i virkeligheten er et nytt navn på de nye arbeidere, og hele den problemstilling som kan knytte seg til de enkelte grupper man har vært inne på. Hvor mange av dere som sitter her er det som ikke er funksjonærer? Vi kan bare vinne disse nye lag på klart politisk grunnlag, men da må vi finne de rette arbeidsformer. Og de former som er nevnt her med Forum-foreningen, de har til hensikt, kanskje mer forpliktende enn mange andre og sette dem inn i arbeidet til fordel for bevegelsen. Det må bygges en bru mellom disse grupper og mellom partiet og fagbevegelsen. Det er store arbeidsoppgaver, men vi har ennå ikke funnet den rette organisasjonsform. Den må vi finne for å øke fellesskapets slagkraft.

Arvid *Dyrendahl*, partikontoret. Skal vi få til en medlemsverving og skape større aktivitet i partiet, så må vi også i de enkelte by- og herredspartier sørge for at det er et politisk miljø så medlemmene finner seg til rette, og for interesse for å arbeide i partiet vårt. Og det er i første rekke på det kommunalpolitiske felt en kan skape dette miljø. Svakheten har vært at de som har syslet med det kommunalpolitiske arbeid har hatt for lite blikk for dette. De har arbeidet for lite i selve partiet, og innskrenket sin virksomhet til arbeid i formannskap, kommunale utvalg osv. Partiets medlemmer er ikke dratt med i drøftingene.

Det har til dels hersket stor uklarhet i partiet om hvordan de kommunalpolitiske saker skal drøftes. Etter partiets lover er det kommune-gruppa som skal ta stilling til de saker som skal avgjøres i kommune-styrene. I mange tilfelle innkaller man til representantskapsmøte foran hvert eneste kommunestyremøte og drøfter en hel del uvesentlige saker der. Det fører til at medlemmene ikke møter fram. Her må vi finne nye veier. Kommunegruppa må i samsvar med partiets lover ta stilling til de kommunale saker. Representantskapet bør drøfte de store linjer i partiets kommunalpolitikk — ved at det f. eks. arrangeres et møte om skoleproblemene i kommunen, hvor våre partifeller i skolestyrene og tilsynsnemndene orienterer om de aktuelle oppgaver. Et møte kan ta for seg de sosiale oppgaver. I dette skal våre kommunale tillitsmenn i sosiale styrer og utvalg være med. Et annet møte kan drøfte boligreisingen, eller f. eks. sysselsettingsproblemene.

På denne måte skapes det en bedre kontakt mellom representantskaps medlemmer og kommunale tillitsmenn — og en vil til enhver tid ha lettere for å konsentrere oppmerksomheten om de mest aktuelle oppgaver. Og det blir et bedre perspektiv over drøftingene.

Minst to ganger i året bør de som sitter i de forskjellige utvalg bli innkalt til kontaktmøter sammen med kommune-gruppa hvor de kan drøfte sine problemer i styrer og utvalg.

I løpet av en 10-årsperiode vil de ledende kadrer i kommunepolitikken og i rikspolitikken falle for aldersgrensen. Skal vi få fram nye som kan føre arbeidet videre så må de settes på nå. Etter de kommende valg må vi derfor gjennomføre en sterk desentralisering, og sørge for at yngre kvinner og menn settes til tillitsverv og skolerens — så vi sikrer den fornyelse som må til.

Agvald *Gjeldsvik*, Gudbrandsdal: Det er regnet ut at partiets medlems-tall utgjør noe sånt som 18 prosent av velgertallet. Det kan gi anledning til visse refleksjoner. Når vi på grunnlag av et så relativt lite medlems-tall, har kunnet øke vårt antall av velgere fra valg til valg i de siste 20 år, og medlemstallet faktisk har stått stille, så ser jeg det som et uttrykk for tillit til den politikk som har vært ført. Det er nok så at de fleste medlemmer i partiet er lønnstakere. Men vi skal være uhyre varsom med ut fra den prosentvise sammensetning som partiet har, å dra slutninger av hva vi bør drøfte på våre landsmøter. For grunnlaget for vår politiske makt og stilling er likevel velgerne. Det er derfor den politikk Arbeiderpartiet fører som er den avgjørende, og vil bli den avgjørende. Partiet skal være en surdeig, men det har sjølsagt sin begrensning for hvor liten surdeig en kan ha i en stor deig. Derfor er det et alvorlig problem at partiets medlemstall ikke har auka i de siste 20 åra.

Kjell A. *Pedersen*, Vestfold: Jeg vil peke på samarbeidet mellom partiet og kommunegruppene utover i distriktene. En av grunnene til det dårlige samarbeid er den store sentralisering av tillitsvervene. Fikk vi en større desentralisering av disse, så tror jeg vi på mange måter kan få eliminert dette forhold. Konsentrasjon av tillitsvervene skjer vel ofte fordi de er de dyktigste kvinner og menn i partiet. Men en noe mindre dyktig person kan likevel mange ganger få utføre en av disse oppgaver på en bedre måte enn de partifeller som har en mengde tillitsverv. Dessuten er det vel slik at de betalte tillitsverv har større tiltrekking enn de ulønte.

Hva skjer i kommunestyrene når sakene skal avgjøres der? Saker som har vært drøftet i partiet, som det er fattet vedtak om, og som skal være bindende for partiets representanter. Vi opplever at våre partifeller taler og stemmer mot partiets vedtak. Hvordan kan slikt skje? En av grunnene er at mange har mistet kontakten med partiet, fordi de er så belastet med kommunale verv at de ikke får tid til å møte på partimøtene. Hvis vi desentraliserer tillitsvervene kan vi få bort noe av dette forhold.

En feil som også gjøres når man setter opp kandidater på kommune-styrelistene er at man skal ta hensyn til distriktene. En ser ikke så mye på vedkommendes stilling til partiet. Vi må i første rekke ha dyktige

folk som er partiminded, og som går inn for det fellesskap vi alle arbeider for.

Vally *Børnich*: Nordskog var i sin innledning bl. a. inne på våre samlingslokaler. Det er naturlig, da jo de er vår plattform. Det er jo der vi skal holde møter for å diskutere våre oppgaver og problemer. Det er ikke nok det som er nevnt bare å pusse opp de lokaler vi har. Det som er det store problem i Oslo, som vel mange andre steder i landet, er at vi har for få lokaler og for lite hensiktsmessige lokaler.

En av de aller største oppgaver er derfor å få reist nye samfunnshus, Folkets Hus eller hva vi enn vil kalle det. Her må vi i sterkere grad skyve på de kommunale myndigheter. For vi kan ikke sette oss ned og vente på at de skal bygge hus for oss. Her må alle partifeller gå aktivt inn. Skal vi få ny rekruttering til partiet, må vi legge tilhøva til rette for den. I det distrikt hvor jeg bor, en drabantby i Oslo som er over 20 år, har vi ikke muligheter for å ha Framlag eller ungdomslag for vi har ikke noe sted de kan holde til huse. Det er derfor en absolutt nødvendighet at lokalspørsmålet løses. Kunne ikke dette bli en av våre hjertesaker, ikke bare ved et enkelt valg, men i tiden framover.

Når en snakker om medlemsøkingen så henger jo også den sammen med denne sak. Folk har det så koselig hjemme at de vanskelig beveger seg ut til dårlige lokaler. Ikke for det: vi kan ikke klage på tilslutningen hos oss, selv om vi mangler tilhøvelige lokaler. Men fikk vi det til, vil det bli enda lettere å få nye medlemmer.

Bjarne *Dahlberg*, Oslo: Jeg har ikke synderlig tro på noen sterk øking av det kollektive medlemskap etter det opplegg som her er gjort. Men jeg håper det er en liten begynnelse til et resultat. Og selv om det ikke gir seg utslag i så mange kroner og ører, så kan man iallfall få oppleve i fagforeningene etter dette landsmøtet, at de tar opp spørsmålet om å utvide tallet på det kollektive medlemskapet. Jeg tror det vil være av betydning å reise en diskusjon om dette. For 30—35 år siden var det mange fagforeninger som sluttet seg kollektivt til partiet. Siden er spørsmålet ikke drøftet i et omfang som teller. Det kollektive medlemskap har derfor heller ikke fulgt med i den raske vekst i fagbevegelsen — både når det gjelder antall fagforeninger og tilsluttede medlemmer. Vi må også gi de fagorganiserte forståelse av at når de er kollektivt tilsluttet partiet så gir det både rettigheter og visse forpliktelser.

Jeg mener også vi må ta opp selve systemet for det kollektive medlemskap til revisjon. Det har sin bakgrunn i en tid vi hadde en bitter innadvendt kamp i arbeiderbevegelsen. Jeg sikter til partilovens bestemmelse om reservasjonsrett og reservasjonsplikt. De som vil reservere seg har vi plikt til å registrere. Men de som slutter seg kollektivt til partiet gjør vi ingen ting for. Vi må snu på dette systemet hvis vi vil øke til-

slutningen fra fagforeningene til partiet. Dette må vi nå snart innse hvis vi vil øke den politiske aktivitet i fagbevegelsen.

Dirigenten: Klokka er nå 19. Jeg vil foreslå en times pause, så tar vi til igjen med forhandlingene klokka 20.

Det ble enstemmig vedtatt.

Kveldsmøtet

fortsatte klokka 20.

Dirigenter: Brynjulf Bull, Konrad Nordahl.

Sekretærer: Marit Svarva, Anton P. Meedbye.

Debatten om organisasjonskomitéens innstilling fortsatte og første taler var

Olaf *Watnebryn*, landsstyret: AUF's formann ba om klarhet i Orienterings stilling til partiet. Jeg synes landsmøtet må gi en slik klarhet. Vi har ofte, og med rette, vært harme over at Sovjet med suveren forakt for sannheten har kommet med de mest hårreisende påstander og mistenkeligjørelse av Norges politikk, som er ført av våre myndigheter.

Hvis Sovjet-myndighetene henter sine informasjoner fra Orientering, kan ingen bli forbauset over Sovjets holdning. Det er ofte liten forskjell mellom det Friheten skriver og det Orientering skriver. Men den store avgjørende forskjell ligger ikke i det disse organer skriver om DNA og Regjeringens politikk, men i det at de som skriver Friheten står i Kommunistpartiet, mens de som redigerer Orientering, står i Arbeiderpartiet.

Det er helt fritt for alle i dette land og stå i hvilket som helst parti, eller å la det være. Men har en først meldt seg inn i et parti, og ønsker å bli stående der, må det vises respekt og lojalitet mot fattede vedtak. Det er nødvendig, og også oppfordring til, å øve kritikk fra diskutere alle vanskelige problemer. Vi trenger kritikk — men solidaritet, tillit og kameratskap har alltid vært grunnlaget for arbeiderbevegelsen, og slik må det fortsatt være.

Orientering spør selv i sin leder i 1. mainnummeret:

«Er dette nummer et illojalt angrep på Det norske Arbeiderpart?, får en felle dommen etter å ha lest det vi skriver.»

Lederskribenten er i tvil, noe han ikke burde være, hvis han hadde hatt det mest elementære kjennskap til arbeiderbevegelsen. Landsmøtet bør befri ham, og andre. Landsmøtet må svare ja på hans spørsmål. Det er illojalitet.

Haakon *Bingen*, Oslo: Jeg representerer de sosialistiske åndsarbeidere på dette landsmøte. Ut fra mitt og mitt lags syn fikk denne debatt en

ganske sensasjonell åpning. En sto opp i tur og orden og sa at Forumforeningene var forkastelige og burde oppløses. Nordskog uttalte om Studentlaget at de burde mer ofre seg for de primære oppgaver: rekrutterings- og organisasjonsspørsmål, og ikke bruke så mye av sin energi til å diskutere forsvars- og utenrikspolitiske spørsmål. Vel, det kan så være. Men i rettferdighetens navn bør landsmøtet bli kjent med at det sosialistiske studentlag har i løpet av de 3 siste år tredoblet sitt medlems-tall fra 50 til 150. Hvilke partilag som er representert her i dag, kan oppvise en tilsvarende framgang? Og for første gang på 7 år erobret sosialistisk Studentlag formannsvervet i Studentersamfunnet. Men fra og med i går, er formannen ikke lenger medlem av Arbeiderpartiet, iallfall det første år. Jeg tror at det var en dum politisk handling, og det kommer vi nok til å angre på. Fortsetter den linjen å slå til overfor Forumforeningene, så tror jeg vi kjører oss en stake i livet.

Hans *Offerdahl*, landsstyret: Jeg hadde lyst til å rette en oppfordring til denne forsamling, til de fagorganiserte og til de som ikke tilhører den yngste garde i denne salen. Det er i innstillingen pekt på at arbeid blant ungdommen er særlig viktig. Jeg vil føye til: det aller viktigste er arbeid blant ungdommen. Det er den som skal bygge videre på det grunnlag vi har lagt, og får vi ikke de unge aktivt med så stagnerer hele vår bevegelse.

Skal også fagbevegelsen fylle sin oppgave, må de trekke de unge aktivt med i organisasjonslivet. Derfor må både LO og forbundene være klar over, at de må satse mer på å aktivisere de unge. Vi må bl. a. være villig til å satse økonomisk på ungdomsarbeidet. Vi eldre partifeller må støtte opp under arbeidet med å danne arbeiderungdomslag. Vi er ikke positivt innstilt nok overfor dette arbeid. Men forandrer vi ikke denne vår innstilling, vil det gå galt. Vi må satse alt det vi kan på ungdomsarbeidet for å sørge for rekrutteringen til vår bevegelse.

Marit *Svarva*, Nord-Trøndelag: Det er trist at vi er kommet så langt at vi i partiet er nødt til å nedsette en komité for å utrede våre organisasjonsproblemer. Trist fordi det ikke burde være nødvendig med slike problemer, og jeg skal derfor ikke her komme inn på den foreliggende innstilling. Bakgrunnen for at det er blitt som det er, skyldes oss selv, hvert enkelt medlem, hver enkelt tillitsmann utover det hele land. Vi seiler fremdeles i medvind. Og det er som bekjent lett. Det har ført til slapphet og det er dårlig med innsatsen fra vår side. Det ble heller ikke snakket tilstrekkelig ut om sakene. Særlig finner de unge liten grobunn for sine meninger, og de blir altfor ofte overhørt av de eldre partifeller.

Men ungdommen skal ha sin egen mening, og lov til å hevde den. Det skal være høyt under taket i partiet, er det sagt. Men på den annen side skal det heller ikke være noen himmel. Det trengs en utskifting så vel i våre kommunestyre som i våre partilag, så ungdommen kan

slippe mer til, er nødvendig. De eldre stivner så lett til, og med det stivner også partiet til. Det er også en tendens til at mange partifeller fremmer sine egne interesser, i stedet for partiets. Slikt må opereres vekk. Det kan være en vond operasjon å foreta, men er den nødvendig må den foretas. Jeg henstiller til landsmøtedeltakerne at når de kommer hjem, så foreta den utluftingen som er nødvendig. Det er gode sjanser, for det er kommunevalg til høsten.

Leif Østlie: Når jeg har hørt denne debatten, så er det en ting som slår meg, og det er at vi har de samme problemer å slåss med i hele landet. Det gjelder medlemsvervingen i særdeleshet. Det lag jeg representerer, Fredrikstad Arbeiderparti, har inngående behandlet dette emne, og søkt å trekke opp retningslinjer som vi mener bør være de grunnleggende for medlemsvervingen. Det er et spesielt punkt jeg vil nevne — forholdet mellom partiet og fagbevegelsen. Når det gjelder det kollektive medlemskap fra fagforeningene, så støter det dessverre på tildels sterk motstand. Ja, vi opplever at framtreddende partifeller taler mot det kollektive medlemskap i sine fagforeninger. Hvis dette gjør seg gjeldende ellers i landet, da er det jo forståelig at partiets medlemstall står stille.

Det som er blitt et draw-back for forholdet mellom parti og fagbevegelse, tror jeg, skyldes at vi fikk en omlegging av de faglige samorganisasjoner fra fylkes- og distriktsvise, til lokale samorganisasjoner. Med dette har vi mistet den gode kontakt vi hadde mellom fagbevegelsen og partiet. Det er ikke alltid slik at styrene i de lokale samorganisasjoner er så partiminded at de tar opp problemer av politisk karakter, og dermed uteblir noe av gnisten og inspirasjonen til et kollektivt medlemsskap.

Rolf Flamme, Oslo. Jeg støtter den kritikk som flere partifeller har reist mot den virksomhet som Orienteringsgruppa driver. Vi har en transparent her i salen hvor det heter: Samhold må til! Det må også gjelde vedkommende gruppe.

For øvrig vil jeg si noen ord om ungdomsbevegelsen. I landsstyrets framlegg om organisasjonskomitéens innstilling heter det: «Særlig viktig er arbeidet blant ungdommen.» I innstillingen, side 17, er det gjort klart hvordan dette forholder seg i landsmålestokk.

I Oslo er det kanskje bedre enn mange andre steder. Men her har Unge Høyre 3500 medlemmer, 1500 av disse tilhører den såkalte lærlingegruppa. AUF har ca. 1000 betalende medlemmer. Hva blir resultatet for parti og fagorganisasjonen hvis ikke dette forhold endres, og det snart. En avgjørende forutsetning for vår bevegelses framtid er en bedre kontakt med ungdommen. Fylkingen vil gjøre sitt og har alt tatt fatt. Men Ungdomsfylkingen trenger hjelp, ikke minst økonomisk. I Oslo fikk Fylkingen i fjor 1050 kroner fra 225 fagforeninger som

representerer 125 000 medlemmer. Det er mindre enn en øre pr. fagforeningsmedlem.

Vi har laget et faglig opplegg for ungdommen i Oslo, og bedt om penger til det. Og det gledelige er at bevilgningene allerede er fordoblet i forhold til i fjor. Men vi trenger også hjelp til å verve medlemmer, og hvem er nærmere enn dere, partifeller, til å sende barna deres til Ungdomsfylkingen.

I landsstyrets framlegg heter det at alle partiets organisasjoner må støtte opp om partiets arbeid. Jeg vil videreføre det å si at alle partifeller bør sette barna sine i kontakt med Fylkingen. Hvis det skjer skal nok vi i Fylkingen bedre makte å gjøre vår jobb, og løse de problemer som faller på oss.

Erling Thoresen, Oslo: Jeg hadde ment å si noen ord om arbeidet blant funksjonærene. Jeg viser til hva formannen i Partiets funksjonærutvalg, Ake Ording, nevnte om den utvikling som har funnet sted her i landet. Det skjer en stadig forvandling i samfunnet i retning av stadig flere funksjonærer. Det er da naturlig at en søker å komme disse nye grupper og lag i møte i partiarbeidet. Jeg hadde gjerne sett at det i landsstyrets framlegg hadde vært tatt med et punkt om partiets stilling til funksjonærene. Jeg er klar over at denne saken ble inngående drøftet for 4 år siden og at det da ble nedsatt et funksjonærutvalg. Men derfor tror jeg det er like riktig at partiets landsmøte også denne gang klart og tydelig sier fra om sin stilling til funksjonærene. Det partilag jeg tilhører har behandlet organisasjonskomitéens innstilling og vi sendte også inn et forslag til endring i innstillingen. Det er ikke kommet med, og jeg vil derfor referere det fra denne talerstol:

«Funksjonærene blir en stadig større gruppe innenfor arbeidslivet og antallet funksjonærer er i dag dobbelt så stort som for 30 år siden. DNA må derfor i sin politikk vie dette spørsmålet atskillig større oppmerksomhet enn hittil. I denne sammenheng er det viktig å arbeide for større forståelse og gjensidig respekt mellom ulike lønnsgrupper i samfunnet. De interesser funksjonærene har, så vel økonomisk som sosialt, må løses slik at partiet gjennom sin politikk kan vinne funksjonærene for sitt samfunnssyn.»

Forslaget ble enstemmig vedtatt oversendt redaksjonskomitéen.

Siste taler i denne debatt var

Trygve Bratteli, sentralstyret: Da den foreliggende sak ble tatt opp for nokså lenge siden var det tanken at dette landsmøtet skulle brukt en dag til å behandle disse problemene på. Men forhold som er kommet til å prege dagsordenen gjør at det dessverre ikke er blitt mulig.

Det er ikke tid til nå å gå inn på alle de spørsmål som er reist om organisasjonskomitéens innstilling, og dens behandling her i dag. La meg bare si at vi får betrakte den behandling den har vært gjenstand for hittil, som en vekker på et arbeidsfelt hvor en selvsagt må føre dette arbeid videre. Heller ikke er det tid til å gå inn på partiets økonomi. La meg bare ganske kort få si at en av de ting vi må prøve å få til, på grunnlag av organisasjonskomitéens innstilling og som følge av den debatt vi har hatt, det er en nyvurdering av hva det koster å drive et moderne organisasjonsarbeid. Både når vi behandler kontingenter og når vi behandler andre former, så må vi skaffe til veie de midler som er nødvendig til det videre partiarbeid på en tilstrekkelig effektiv måte.

Jeg tok ordet for å nevne noe om det problem som er reist fra nokså mange i denne debatt, nemlig om gruppa Orientering. På sett og vis er det beklagelig at det også der er oppstått forhold som har gjort at denne debatt har fått en slagside. Det er helst andre ting en burde bruke tiden til å behandle, når det gjelder den foreliggende innstilling. Vi har alle vært klar over denne gruppa og den virksomhet den har drevet. En kan vel si at de fenomener en der har vært stilt overfor, har vært behandlet med en tålmodighet som en neppe finner maken til i tidligere perioder i arbeiderbevegelsen. Jeg skulle tro at for svært mange, både for de enkeltpersoner det gjelder, og for gruppa som helhet, skulle være en overgangsperiode, som etter hvert skulle føre dem inn i et vanlig kameratslig samarbeid med og i partiet. Dessverre må det vel sies at de forhåpninger en muligens kunne hatt til gruppa Orientering er gjort til skamme.

Dette er ikke et studentproblem. Vi har hatt, og vi har, mange akademikere i vårt parti, både yngre og eldre, som overhodet ikke skiller seg ut fra andre medlemmer av partiet, hverken politisk, ved sin holdning eller sitt medarbeiderskap i partiet. Det er ikke noe naturbundet at en behøver å ha noen fraksjonsproblemer med akademikere. Jeg er overbevist om at hadde det her dreid seg om bare hva en kan kalle utslag av umodenhet og uerfarenhet i studentverdenen, så hadde det formodentlig ikke vært noe problem i det hele tatt. Fordi umodne og uerfarne studenter eller andre lager aldri fraksjonsvirksomhet av den art som fører til forgiftning og uhygge innad i partiet. Det kan det bare bli når det er eldre, hverken umodne eller uerfarne mennesker som står bak og holder dette arbeid gående. Svært mange vil huske Håkon Meyers fraksjonsvirksomhet før krigen, som hadde mange likhetspunkter med gruppa Orientering. Vi vet alle at studentene kommer fra vidt forskjellig miljø, både geografisk og sosialt. Men jeg skulle tro at felles for dem alle når de kommer hit til byen og søker kontakter, så er det med en mer eller mindre følelse av at de ønsker å komme i kontakt med Arbeiderpartiet, og være med der. Hva er det de så kommer

i kontakt med ved gruppa Orientering slik den har utviklet seg? De kommer i kontakt med et miljø som en vel kan si er temmelig partifremmed. De kommer i kontakt med et miljø som etter hvert, og det ser vi dessverre sørgelige eksempler på, som leder og påvirker unge mennesker på en slik måte at det utvikler seg hos dem et følelsesmessig motsetningsforhold til det parti som de fra starten av mente å søke tilknytning til. Dette er den alvorligste side ved den gruppevirksomhet vi her har med å gjøre.

Jeg vil si til Bingen at intet ville være mer galt enn om Fylkingens sentralstyre, som har slitt med disse problemer i årevis, til slutt på grunn av klare og konkrete brudd på lojaliteten for dem det her gjelder, tok et oppgjør, skulle ha følelsen av det skritt de tok, blir underkjent av dette landsmøte.

Jeg tror det riktige må være, etter alle de uttalelser som er falt, at det arbeides videre med denne sak fra sentralstyrets side og at en så på et senere tidspunkt, sannsynligvis helst på et landsstyremøte, bør ta standpunkt til hvordan en bør handtere saken. For slik som dette har utviklet seg, så blir det større og større vanskeligheter, ikke minst for vårt arbeid i akademiker- og studentmiljøet. Det er ikke mulig å fortsette som det har foregått i de siste par år, i det uendelige.

Dirigenten: Jeg vil foreslå at vi nå går over til å behandle punktene 2 og 3 på saklista før vi går over til punkt 6.

Enstemmig vedtatt.

Punkt 2. Innstilling om årsberetningene 1957 og 1958.

Beretnings- og protokollkomitéens formann, Kjell Kristensen, Telemark, la fram følgende innstilling:

Beretnings- og protokollkomitéen holdt møter 5. og 6. mai 1959 og gikk gjennom partiets beretninger for 1957 og 1958.

Til stede var: Kjell Kristensen, Alfhild Tjernsvold, Jarl Støen, Svenn Aasen og Olav Nordskog.

Komitéen legger fram denne innstillingen for landsmøtet:

Økonomiske problem og debatt om sysselsetting og forsterket utbygging av næringslivet i landet vårt har preget det politiske bildet meget sterkt i landsmøteperioden. Både i 1957 og i enda sterkere grad 1958 var vanskelige år, med internasjonal konjunkturedgang og svipt i sysselsetting, og fra Regjeringens side ble det satt tiltak i verk for å møte de vansker som oppsto.

Ved siden av dette er det gjort nye, store landevinninger i samfunnet vårt: I sosialsektoren er det igjen tatt store løft, slik at en nå er

kommet nærmere den endelige gjennomføring av folketrygden. Innstillingen om 45-timersuka er vedtatt. Forslaget til ny skolelov er utarbeidet og godtatt, slik at grunnlaget for en gjennomgripende reform av hele vårt skolestell er lagt i samsvar med partiets program.

I internasjonal politikk har Regjeringen også fulgt partiets retningslinjer, og landet vårt har stilt som talsmann for avspenning og fred gjennom forhandlinger.

I partiets egne organisasjoner har virksomheten vært drevet i samsvar med de retningslinjene som ble trukket opp av forrige landsmøte.

Året 1957 var preget av forberedelsene til Stortingsvalget — et valg som ble en ny overbevisende tillitserklæring til Det norske Arbeiderparti. I valgkampen var våre organisasjoner levende med — noe som etter komitéens mening ikke minst skyldes at det fra sentralt hold ble gjort et planmessig og effektivt arbeid, bl. a. for å bygge opp et permanent valgapparat. Det er å håpe at dette arbeidet føres videre, slik at et permanent valgapparat kan bli etablert i alle kommuner.

Trass i nedgang i valgdeltakelsen økte partiet sitt stemmetall. Det kunne notere en framgang på 35 150 stemmer og økte den prosentvise andel av stemmene fra 46,7 prosent til 48,4 prosent. Den sterke tilslutningen til partiet i Oslo og andre byer tyder på at en har fått skikkelig fotfeste i de store funksjonærgruppene i disse byene.

Komitéen vil ellers peke på betydningen av det arbeidet som er gjort for å forenkle valgmateriellet, og en går ut fra at også dette arbeidet vil fortsette.

Aktiviteten i grunnorganisasjonene har for en stor del vært preget av en del helt spesielle tiltak. Dels har den sprunget ut av Sosialiseringskomitéens innstilling, men vel så stor aktivitet har innstillingen fra Organisasjonskomitéen gitt seg utslag i. Beretningskomitéen mener det er grunn til å gi disse to komitéene anerkjennelse for grundig utredningsarbeid. Det er også grunn til å framheve «Kjenn din kommune»-opplegget som er utarbeidet ved Kommunalkontoret, og som faktisk kan komme til å bety en fornyelse av den kommunalpolitiske virksomheten i mange av kommunene våre.

De tiltak som er gjort for å utrede forholdet mellom kommune-gruppene og partiet og for å finne fram til nye former for kommunalpolitiske drøftinger, ser en også som meget verdifulle.

Samarbeidet med fagbevegelsen har fortsatt etter de samme retningslinjer som tidligere. Det er imidlertid ikke tvil om at arbeidet blant de fagorganiserte lider under at partiet ikke lenger har en egen faglig sekretær.

Det har vært en del bevegelse i medlemstallet i perioden, men siste året var det en markert oppgang i tallet. Den saneringsprosess som tok til i 1950 for å få medlemstallet i samsvar med den innbetalte kontin-

genten, er avsluttet i perioden, og en kan konstatere at den framgang som nå gir seg utslag i statistikken, er en reell framgang.

I Kvinnesekretariatet har virksomheten vært preget av den stigende politiske interessen som har gjort seg gjeldende blant kvinnene i de siste åra. Både organisasjonsmessig og politisk er bevegelsen styrket i perioden.

Arbeidernes Ungdomsfylking arbeider fortsatt meget tungt økonomisk. Komitéen ser det som en viktig arbeidsoppgave også for partiet, å finne fram til et bedre økonomisk grunnlag for ungdomsbevegelsen, slik at ikke pengemangel skal hindre den i å være det aktive rekrutteringsorganet for partiet og fagbevegelsen som den må være.

I Framfylkingen har en i perioden lagt om organisasjonsformen, og dette, sammen med en bedret økonomi, har gitt bedre muligheter for kontakt med laga.

Med disse merknader innstiller komitéen:

Det norske Arbeiderpartis beretning for 1957 godkjennes.

Det norske Arbeiderpartis beretning for 1958 godkjennes.

I beretnings- og protokollkomitéen:

Kjell Kristensen. *Jarl Stoen.* *Svenn Aasen.*

Olav Nordskog. *Alfhild Tjernsvol.*

Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Saklistas punkt 6.

Innleder: Lars Evensen.

Partifeller! Det oppdraget Sosialiseringskomitéen fikk, var å utrede arbeiderbevegelsens stilling til sosialiseringsspørsmålet.

Komitéen ble snart klar over at rammen for utredningen ville bli for vid, om vi tok med alle de faktorene som i den moderne samfunnsutvikling trekker i sosialistisk lei. Derfor begrenset vi vårt arbeid til i første rekke å omfatte en utredning av den samfunnsmessige overtakelsen av privat eiendomsrett i næringslivet. Jeg tror utredningen har tjent på det.

Utredningen er delt i tre hovedavsnitt. Første del har vi kalt den historiske og prinsipielle bakgrunn. I annen del behandles de ulike grener av næringslivet, og i det tillegget som er sendt ut i år, tar vi for oss den offentlige kontrollen av det private næringsliv og det indre demokratiet i arbeidslivet.

I den første del er det gjort et forsøk på kort å skildre utviklingens gang fra de første enkle paroler og slagord om at produksjonsmidlene skulle tilhøre arbeiderne — bedriftene skulle eies og ledes av dem som var ansatt i dem — og fram til de mangeartede former for samfunnsmessig kontroll og økonomisk utjamning vi har i vårt land i dag.

Det har og foregått en utvikling innen bedrifts- og næringslivet med forskyvning av forholdet mellom eiere og ledelse. Det er nå som regel et klart skille mellom eiendomsrett og ledelse i de fleste større bedrifter. Det gjelder de private aksjeselskaper, det gjelder de mange former for samvirkeidrift, og det gjelder de foretak som eies av stat og kommuner. Ved bedriftene står en sjelden overfor eier og leder i en og samme person.

Hele samfunnsutviklingen har endret forholdene vesentlig i vårt land på en rekke områder. Komitéen anser at en alminnelig sosialisering ikke lenger har den plass i sosialistisk tenkning eller målsetting som før. Den har ikke den appellkraft som en ofte har tenkt seg.

I sin vurdering av målsettingen for vår økonomiske politikk i det hele, ser komitéen spørsmålet om sosialisering *ikke som noe mål* i seg selv, men som et virkemiddel i en bestemt økonomisk politikk og en må da vurdere sammen med andre virkemidler for å oppnå bestemte resultater. Vi mener en må vurdere spørsmålet både i forholdet til den enkelte næringsgren og i forholdet til den enkelte bedrift. Vi kan og vurdere det mer generelt under hensyntagen til målsettingen. Kort: Veie hvilke veier og midler gir oss i den bestemte situasjon de beste resultater uten at en dermed ser bort fra mer langsiktige mål.

Komitéen ser sosialismen som en politisk retning, som bygger på et bestemt samfunnsyn og som ut fra visse grunnprinsipper tar sikte på å lede samfunnsutviklingen mot sitt mål, men som også preges av og tar hensyn til de erfaringene en høster under marsjen.

I sin økonomiske politikk har arbeiderbevegelsen i de siste tiår gått sterkt inn for å stimulere og bygge ut næringslivet, nytte ut landets ressurser for å holde full sysselsetting og bedre levevilkårene, virke for økonomisk stabilitet, søke en rimelig fordeling av produksjonsresultatet, hindre en økonomisk maktkonsentrasjon og etablere et samarbeid i produksjonslivet med medbestemmelsesrett for de ansatte.

Det er ikke mulig her å gå nærmere inn på og begrunne dette videre. Vi viser til de resultatene som er nådd, og selv om vi ikke alltid er tilfreds med alt, så går utviklingen framover. Vi har nådd resultatene ved å benytte lovbestemte framstøt, ved å gå forhandlingsveien og ved å gjennomføre reformer uten drastiske og revolusjonære tiltak.

Vi har grunn til å tro at det krav til frihet, trygghet og likestilling, til samvirke og solidaritet som er til stede hos det norske folk har funnet sin utløsning gjennom DNA's politikk. Frihet, trygghet, likestilling

er illusoriske begreper om de ikke bygger på et økonomisk grunnlag som sikrer også den enkeltes stilling. Og det er vel grunn til å spørre: Kan vi regne med en almen tilslutning for en *omfattende sosialisering* fra fagforeningene, fra bygdefolket, fra de andre yrkes- og befolkningslag som har sluttet opp om partiets politikk? Vi mener svaret må bli benektende.

Vi kan ikke se bort fra at en almen sosialisering av viktige bedrifter og næringsgrener ville medføre alvorlige forstyrrelser i produksjons- og arbeidslivet. Den relative trygghet for utkommet og den samfunnsstandard vi etter hvert har opparbeidet, ville stå i fare for å bli vesentlig svekket.

Komitéen har i noen korte avsnitt søkt å vurdere argumentene som taler for og imot en mer omfattende sosialisering:

1. Sosialisering som et middel for å oppnå mer rasjonell drift.
2. Sosialisering av velferdshensyn.
3. Sosialisering som et middel til å oppnå kontroll med den økonomiske utvikling m. fl.

Psykologiske argumenter.

1. Arbeidsglede og effektivitet?
2. Sosialisering og det menneskelige miljø.
3. Sosialisering og klasseskillet.

Viktige motargumenter.

1. Makter vi oppgaven?
2. Politisk belastning?
3. Forholdet til utlandet? M. fl.

Vi kommer til at sosialisering ikke er noen trylleformel som endrer menneskenes tankegang og innstilling over natt.

Et *hovedargument* mot å gå inn for en sosialisering i industrien i de nærmeste årene er det jeg vil kalle: *Sosialisering og industriell nyreisning*. Dette var stilt nokså markert opp mot hverandre i et første diskusjonsframlegg som ble sendt partiavdelingene. De mange svar som kom inn underbygde vår oppfatning.

Vi bygger på at Norge er et relativt industrifattig land. Det trenges veldige løft for å utvikle Norges industrielle nivå og for en større og bedre utnyttelse av landets ressurser, av vår energitilgang, av råstoffer og fram for alt gi bedre og sikrere arbeidsmuligheter for nye årskull og for den ganske store del av folket som er underbeskjeftiget.

Staten, fylker, kommuner, men særlig staten, må fortsatt være direkte og indirekte engasjert i en ekspansiv industripolitikk. Vi mener det er av langt større betydning i år framover å utvide den sosiale eller samfunnseide sektor av industrien ved nyreising av bedrifter enn ved å sosialisere bestående.

En sosialisering av bestående bedrifter skaper i alminnelighet ingen nye arbeidsplasser. En ny bedrift gjør det. *Det er flere nye, varige arbeidsplasser vi trenger i første rekke.* Det er dette folk flest er opptatt av.

Det er ingen regel uten unntakelse. Vi trekker den konklusjon av de generelle vurderinger at det dreier seg om et praktisk arbeidsprogram for et tidsrom som kan overskues med rimelig sikkerhet. Et program som må revideres om forholdene endrer seg vesentlig.

Vi mener at en *alminnelig* sosialisering ikke vil være hensiktsmessig. Men den kan bli aktuell på bestemte områder. F. eks.:

1. Hvor bedriftene inntar en nøkkelstilling i samfunnsøkonomien, og hvor en bare gjennom samfunnseie kan få en effektiv demokratisk kontroll.
2. Hvor virksomheten er av vital betydning og interesse for samfunnet, men hvor det ikke vil være mulig å drive den forsvarlig på reelt forretningsmessig grunnlag. F. eks. kommunikasjoner, helsestell og liknende.
3. Hvor en næringsgren ikke er i stand til å utnytte produksjonskapasiteten eller produksjonsmulighetene og ikke i stand til å få til en effektiv samordning av produksjonen.
4. Hvor bedriften inntar en monopolstilling og utnytter denne i strid med sosiale og samfunnsmessige hensyn.
5. Hvor sosiale, kulturelle eller velferdsmessige motiver taler imot at private kapitalinteresser virker, f. eks. i brennevinsomsetning, medisinalvarer og liknende.
6. Hvor forsynings- eller forsvarshensyn tilsier at offentlig drift er ønskelig.

Etter de mer generelle og prinsipielle, behandler komitéen en del viktigere næringsgrener.

Jordbruksavsnittet er preget av aktuelle jordbrukspolitiske tiltak. At bøndene skal eie egen jord og gård anses nå som det mest naturlige og rasjonelle i vårt land. Personlig ønsker jeg å føye til at det må anses ønskelig at det offentlige eide mer grunn for at man på den måte til en viss grad kunne hindre den utilbørlige verdistigning på jord vi har vært vitne til de siste årene. Det oppstår en spekulasjonsgevinst som i mange tilfelle er skattefri. Den gamle tanken om en særlig verdaukskatt burde overveies.

For *skogbruket* går komitéen sterkere inn for at skogen må betraktes

som samfunnseiendom. Den spiller en meget stor rolle i landets økonomi. Vi går ikke inn for noen ekspropriasjon, men mener staten bør eie mest mulig skog og drive den rasjonelt. Vi anbefalte i denne forbindelse en sak, som nå er satt i verk, opprettelsen av statens skogdirektorat.

For *fiskerinæringen* drøftes stort sett aktuelle fiskeriproblemer. Båt og redskap bør tilhøre de aktive fiskere.

Industri, bergverk, kraftutbygging blir vel tross alt de mest aktuelle områder i forbindelse med sosialiseringsspørsmålet, sammen med bank- og forsikringsvesenet.

Den ekspansive politikk som er ført for industrireising og kraftutbygging viser resultater. Vi har søkt å vurdere den offentlige sektor i industri og bergverk. Det bygger på tall fra 1954. En kan regne med ca. 10 prosent av arbeidertallet og 10—12 prosent av brutto produksjonsverdi. Disse tall bygger på produksjonsstatistikken og omfatter bare en del av de industrielle foretak. Tallene må derfor vurderes med forsiktighet, og det finnes mange variasjoner innen dette bildet.

En langt sterkere markert utvikling har vi hatt når det gjelder kraftutbyggingen. Her har forholdene i vår tid endret seg totalt. For ca. 30—35 år siden kom mer enn 2/3 av kraftproduksjonen fra private verk. Nå står de offentlig eide kraftverk for mere enn 2/3 av produksjonen og de private har noe under 1/3.

Forholdet er blitt omvendt. Utviklingen vil fortsatt gå i samme lei.

En sak vi må være oppmerksomme på i denne forbindelse. Et resultat av statens ekspansive industri- og kraftutbyggingspolitikk er at vi omkring disse foretak skaper kommuner og områder som når utbyggingstiden er over, i økonomisk henseende står eller kommer til å stå i en absolutt særstilling. Vi skaper velstandsoyer. Det er bra, men det blir en oppgave å finne fram til former hvorved disse bedrifter og foretak kan medvirke til *en industriell nyreisingspolitikk, vendt mot nye utbyggingsområder*. Det kan være vanskelig å finne praktikable veier, og det er mulig at en også må nytte lovveien. Til eks. Hydro, Årdal og Sundal Verk m. fl. Visse store kraftverk.

Det offentlige — staten — mener vi bør konsentrere seg om visse grunnleggende produksjoner, som kan gi grunnlag for annen industri. Det kan bli den mest kapitalkrevende og til dels også *den mest* risikofylte. En måler ofte et lands industrielle nivå etter forbruk av *energi, stål og sement*. Jeg tror en nå kan føye til kjemisk industri og lettmetall. Det er på disse områder vi mener *statens fortsatte* ekspansjon bør finne sin plass.

Kommuner og fylker bør særlig komme inn når det gjelder kraftproduksjon, kraftfordeling og kommunikasjonsmidler. Kommunikasjonsmidlene er i stor utstrekning i offentlig eie.

Eiendomsretten til *vannkraftkildene* burde i enda sterkere grad være

på det offentliges hender. Etter hvert vil de konsesjonsbelagte vannkraftkilder tilfalle staten. Det må treffes en ordning for de kraftverker som er knyttet til viktige bedrifter eller sikre bedriftenes kraftforsyning som før. Det kan ordnes ved leieavtaler, ved salg av kraften eller liknende, men *eiendomsretten til kraftverket og kraftkildene bør gå over til staten.*

At staten må ha full kontroll med og delta i utnyttelsen av atomenergien, tror jeg er et anerkjent forhold.

Med den rolle som *bank- og forsikringsvesenet* spiller i et nåtidssamfunn er det naturlig at det knytter seg sterke samfunnsinteresser til hvordan de styres og hvordan de forvalter sin kapital.

For livsforsikringsselskapenes vedkommende foreligger en utredning fra en offentlig komité. Om komitéens forslag gjennomføres vil det bety en viss demokratisering i ledelsen. Det er antydning en ordning med valg av representanter fra forsikringstakerne til selskapenes ledende organer. Vår komité har derfor ikke gått nærmere inn på denne sak. Men det er klart at det knytter seg meget sterke interesser til forvaltningen av de veldige kapitaler som er samlet i livsforsikringsselskapene. Det er nå bare en liten krets av personer som forvalter disse kapitaler på vegne av forsikringstakerne. Kapital fra livsforsikringsselskapene er nå med og finansierer de fleste større investeringer i vårt land. Det skal de gjøre og. Spørsmålet er bare, har en maktmidler nok til å sikre at investeringene *til enhver tid faller sammen med den hovedlinje for den økonomiske politikk som er trukket opp av statsmyndighetene?* Vi kan vel i alle tilfelle si at det er et spenningsforhold til stede.

I enda sterkere grad gjør dette seg gjeldende for privatbankenes vedkommende.

Bank- og kredittvesenet var nok det område som bød på størst vanskeligheter for oss. Og det er uten tvil et spørsmål som opptar mange. Komitéen trekker et klart skille mellom sparebankene og privatbankene, og da særlig de 3-4 store. Det kunne nok være nærliggende å foreslå en sosialisering av f. eks. de 3 største privatbankene. Vi gjør det ikke. Grunnene kan være flere, men for å nevne en: I en tid hvor vi er sterkt avhengige av lån og kreditt fra utlandet kan det neppe herske tvil om at et slikt skritt ville være oppsiktsvekkende og skade landets interesser.

Vi har konkludert med:

De private forretningsbankene må etter hvert utvikles til samfunnsinstitusjoner, som kan realisere de retningslinjene i den økonomiske politikken som trekkes opp av statsmyndighetene.

Pent sagt og vanskeligere å håndheve. Det er nå over 30 år siden bankene med Norges Bank i spissen veltet den første norske arbeiderregjering, men det er tross alt hendt mye siden da. På mange måter

har vi medvirket til å styrke bankenes stilling ganske vesentlig. På den annen side så har en ved lovgivning o. a. søkt å bygge ut kontrollen, Ved f. eks. *samarbeidsnemnda* mellom banker og kredittinstitusjoner, Finansdepartementet og Norges Bank, har en ved avtaler kunnet øve en ganske bestemmende innflytelse på kredittgivningen. Nemnda har uten tvil vært til stor nytte for Regjeringen og Norges Bank under utformingen av finanspolitikken, og dette er jo noe av kjernen i hele problemkomplekset i denne forbindelse. Det hjelper lite om Regjeringen kan legge opp til en riktig økonomisk politikk, vedta retningslinjer for investeringene osv. om dette ikke i store trekk følges opp av kredittinstitusjonene. En effektiv kontroll av bank- og kredittinstitusjoner er derfor nødvendig. Vi har lovgivningsveien, inspeksjon og tilsyn og Samarbeidsnemnda. Dette må bygges videre ut.

For *sparebankene* har innskyterne rett til å delta i valg av forstanderskap og styrer, men hvor mange av innskyterne nytter denne rett? Svært få.

Vi har anbefalt opprettet en *offentlig forretningsbank* som kan drive på samme måte som de private. Statens forretningsvirksomhet øker stadig i omfang og kan nesten alene danne en begrunnelse for dette. Dertil kommer offentlige og halvoffentlige fonds og pengeavsetninger av mange slag. Forholdet er i dag ofte slik at kommuner og fylker og til dels staten må be privatbankene om å få lånt sine egne penger.

I forbindelse med en Statens forretningsbank har vi reist spørsmålet om det ikke ville være naturlig at en slik bank i tilfelle fikk overta Norges Banks 20 avdelingskontorer. Dermed hadde en et landsomfattende apparat å bygge på uten ny knoppskyting av bankfilialer.

En tanke kunne kanskje også være å *omorganisere Industribanken* og bygge ut den. Denne bank har jo aldri fått den plass som finansinstitusjon som vel egentlig var tiltenkt den.

I diskusjonen om bank- og kredittvesenet har man lett for å glemme *to viktige nydannelser*. Det gjelder Husbanken og Postsparebanken. Postsparebanken har i løpet av få år utviklet seg til å bli en av landets største banker når det gjelder innskuddskapital. Banken er blitt et viktig ledd i sentralmyndighetenes muligheter til å lede kredittgivningen i samsvar med de opptrukne retningslinjer. Husbanken har vært det viktigste instrument for å finansiere en omfattende og sterkt sosialt preget boligbygging etter krigen. Uten ved hjelp av dette finansieringsinstitutt hadde denne sosiale boligbygging ikke vært mulig.

Jeg nevner dette som et eksempel på hvilken rolle kredittgivningen har, og det understreker det som er nevnt før om den nære sammenheng det er mellom en bestemt økonomisk politikk, investeringenes omfang og retning og kontroll over penge- og kredittpolitikken. Dette vil sikkert kreve den største oppmerksomhet også i tia framover, og vi har foreslått at en bør utrede spørsmålet om et sentralt *økonomisk samordningsråd*.

I forbindelse med kontrollen av det private næringsliv har vi drøftet spørsmålet om *disposisjonsretten og kapitaltilveksten i bedriftene*. Innskuddskapitalen i bankene tilhører innskyterne, og sikringsfondene i livsforsikringsselskapene tilhører forsikringstakerne. *Kapitalopplegget i bedriftene* er et resultat av mange krefters samspill. Det er av den største betydning hvordan denne kapital disponeres. Vi mener det må være et rimelig krav at samfunnsmessige vurderinger kommer inn i bildet.

Vi har antydnet at endel av kapitalopplegget kunne trekkes inn i et sentralt trygging- og investeringsfond for næringslivet. Jeg nevnte foran det problem for endel statseide bedrifter eller hvor staten har store interesser, hvordan man der kan ordne deres fortsatte ekspansjon. Hele spørsmålet må i alle tilfelle grundig utredes, og det kan være særs aktuelt nå i forbindelse med problemene omkring det europeiske og/eller nordiske fellesmarked. Det blir spørsmål om solidaritet i næringslivet.

Når *bedriftspensjoneringen* blir en realitet, vil den bety oppsamling av store kapitalfond. Det blir spørsmålet om disse penger skal disponeres av bedriftene, forvaltes av bankene, eller forvaltes og disponeres ved særordninger. I alle tilfelle bør de nyttes til investeringsformål. Her har de ansatte store interesser å ivareta, og det er sannsynlig at dette bare kan ordnes ved offentlige tiltak. Vi får sikkert drakamp om dette. Når vi har tatt dette spørsmålet opp, så henger det særlig sammen med at en sparing gjennom pensjonsordningen vil medføre redusert sparing på andre områder, og dermed redusere tilgangen på investeringskapital fra de gamle kildene.

Jeg har hittil mest snakket om bedrifter, banker, industrireising, kredittspørsmål m. v. Men det har blitt lite om menneskene som skal søke sitt utkomme og sin framtid innen det samfunn de lever i. Og det er jo for menneskenes liv, trivsel, velferd og framtid vi arbeider. De andre tingene er nødvendige midler i strevet for å nå bestemte mål.

I et tilleggsavsnitt har vi behandlet *det indre demokrati i arbeidslivet — det industrielle demokrati*. Der er kort skissert opp utviklingen, nevnt noe om svakhetene, men også her er det viktige framsteg å spore. Gjennom lovgivning og fagorganisasjonens innflytelse er mange ting forbedret. Produksjonsutvalg og bransjeråd er ledd i utviklingen. Spesiell personaladministrasjon ved mange bedrifter forteller om at nye vurderinger er i ferd med å brøye seg veg fram på dette felt. Men det er ingen tvil om at enda står mye igjen, og det fins heller ikke på dette område noen patentmedisin som over natt kan endre innstilling og tilvendt tankegang. Dette gjelder både for bedriftsledelse og arbeidere som funksjonærer.

Det vil alltid være spørsmål om ansvar for og samkjensle med den bedriften en arbeider ved. Dette er antakelig det vanskeligste problemet vi har i forbindelse med det indre demokratiet i arbeidslivet. På dette

område har vi med levende mennesker å gjøre, enkeltindivider som tenker og reagerer på høyst ulik måte.

Produksjonsutvalgene åpner mange muligheter for et nærmere samarbeid mellom bedriftsledelse og de ansatte, De kan og bør danne grunnlaget for en økt gjensidig tillit, respekt og samarbeid. En må kanskje begynne å tenke på en ny måte i dette forhold. Vi sier, produksjonsutvalgenes anseelse må styrkes, slik at de får en solidere plass i de ansattes bevissthet. Ja, de må bli sterkere forankret i bedriftsledelsens innstilling. Vi har i dag ikke noe annet å bygge på. En nydanning som produksjonsutvalgene trenger tid til å finne sin plass og sin form. Det er mye av et opplysnings- og opplærings spørsmål også, og vårt faglige og tekniske skolestell må utbygges med hensyn til de nye personaloppgaver som foreligger innen bedriftslivet.

Ett spørsmål har lenge vært gjenstand for drøfting innen bevegelsen. Det gjelder i hvilke former kan en få en mere direkte innflytelse og medbestemmelse fra de ansatte på bedriftens ledelse og dens disposisjoner. Det er spørsmål om *representasjon i styrer og representantskap*. Vi mener at en foreløpig ikke bør strekke representasjonsretten lenger enn til *bedriftens representantskap*. Men disse bør utvides, aktiviseres og gis større myndighet. Dette må skje ved en revisjon av aksjeloven. En kunne til å begynne med begrense dette til de større aksjeselskaper. Arbeidere og funksjonærer kunne få adgang til å velge f. eks. 1/3 eller 1/4 av representantskapet. Vi tror de med langt større hell ville kunne gjøre seg gjeldende i et representantskap enn med f. eks. 1 representant i et styre.

Våre viktigste konklusjoner kan jeg sammenfatte i dette:

Det kan føres fram mange argumenter for en mere omfattende samfunnsmessig overtakelse av privat eiendomsrett i næringslivet.

Men vi mener at dette ikke vil være aktuell politikk i de nærmeste årene. Det mål vi stiller kan bedre nås ved bruk av andre midler.

Vi anser at Norge ennå ikke er industrielt ferdig utbygd, og det er særlig på dette område vi har de beste mulighetene. Den samfunnseide del av næringslivet må utvides ved nyreising av industrielle foretak. vi mener at både stat, kommune, fylke og kooperasjon må bli engasjert i dette utbyggingsarbeid av næringslivet.

Vi må ta sikte på å samordne og utbygge den samfunnsmessige kontroll og innflytelse av bank- og kredittsystemet for å gjøre dette til tjenlige organer for realisering av den økonomiske politikk som er trukket opp av storting og regjering.

Opprettselsen av en statens forretningsbank kan være et viktig ledd i disse bestrebelser.

Gjennomføringen av det industrielle demokrati må vi se som en av

våre aller viktigste framtidsoppgaver. Bedriftene er vesentlige deler av det miljø hvor menneskene lever en god del av sitt liv og omgås hverandre. Det er her de gjennom skapende arbeid skal yte noe i fellesskap. Det må bygge på trivsel og kjensle av gjensidig respekt og forståelse. Det er anerkjennelsen av arbeidets sosiale funksjon som er det primære. Vi må få dette mere i forgrunnen hos de planleggende og ledende personer og organer i bedriftslivet. Det er vår oppgave å føre disse synsmåtene sterkere fram i den almene debatt og fram til løsning.

Anders *Frihagen*: En komité har lagt fram forslag til nye lover for sparebanker og forretningsbanker. Som formann i komitéen vil jeg gjerne, i tillegg til det Evensen har sagt, si noen ord om sosialisering av landets bank- og kredittvesen. Evensen har jo behandlet spørsmålet mer generelt.

Når det gjelder landets bank- og kredittvesen kommer vi med en gang inn på kjernen i vårt økonomiske system. Bank- og kredittvirksomheten har mer eller mindre betydning for hvert enkelt menneske i landet. Det viktigste er at bankene ved den dirigering av kapital som de råder over, har makt over en stor del av arbeidslivet i landet.

Beskjeftigelsen og tryggheten på arbeidsplassene er i vesentlig grad avhengig av bankenes finansiering av bedriftene. Det kan kanskje i denne forbindelse være nødvendig å revidere sosialismens gamle, vidtgående og omfattende sosialiseringskrav. Men for bankvirksomhetens vedkommende syns utviklingen og det praktiske livs behov klart å bekrefte og styrke nødvendigheten av kravet om sosialisering.

Da Norges Bank ble opprettet i 1816, Hypotekbankens opprettelse i 1852 og senere Småbruk- og Boligbanken, Fiskarbanken, Kommunalbanken, Industribanken, Husbanken og Postsparebanken, har det vært en sterk og nødvendig utbygging av statens bank- og kredittvirksomhet. Statsministeren nevnte i går at man var inne på en utvidelse av Fiskarbankens virksomhet. Det er nevnt at det om kort tid vil komme forslag fra Regjeringen om opprettelse av en kredittinstitusjon for annenprioritetslån til skip som bygges ved norske verksteder. Det er altså en klar og sterk utbygging av statens behandling av kredittvirksomheten i vårt land.

De andre kredittinstitusjonene, sparebankene, forretningsbankene og kredittforeninger er etter hvert i en viss, men riktignok i en begrenset, grad kommet under offentlig kontroll. Sparebankene er etter sin opprettelse og i sitt vesen sosiale institusjoner. De kan regnes med til den sosialiserte gruppe av kredittinstitusjonene. Innskyterne i disse banker skal etter bestemmelsene ha en avgjørende innflytelse på deres ledelse. Men i virkeligheten er det en meget liten krets av personer i og omkring bankene som har ledelsen av dem.

Dette forholdet endres ved utkastet til ny sparebanklov som går ut på at kommunestyret skal velge halvparten av en sparebanks forstanderskap. For de store forretningsbanker skal Kongen oppnevne en fjerdepart av representantskapet i banker som har over 100 millioner i forvaltning, og ett eller to styremedlemmer i banker som har over 500 millioner i forvaltning. Det kan hevdes at vi ikke her går langt nok. Det kan også reises tvil om verdien av disse framstøt. De regjeringsoppnevnte medlemmer blir jo i mindretall både i representantskapet og styret.

Men spørsmålet er om tida er inne til mer vidtgående framstøt. De beskjedne forslag som er satt fram har alt møtt sterk motstand. Det kan bli vanskelig å få gjennomført disse forslag. Men det er av stor betydning at vi i innstillingen om nye banklover, trekker opp de sterke motiveringer som taler for en samfunnsmessig innflytelse også i forretningsbankenes ledelse.

Thorbjørn *Pettersen*, Oslo: Den innstilling som er lagt fram i sosialiseringssspørsmålet har vakt stor interesse i vide kretser, i tillitsmannskretser, i fagforeningene og på arbeidsplassene, hos de som sitter i klubbstyret og avdelingsstyret. Det står på side 5 i den andre innstilling at «disposisjonsretten over kapital, veksten i bedriftene, den gjelder store verdier som er et resultat av mange krefters samspill».

Hvilke krefter er det som har prioritet når det gjelder kapitaltilveksten? Vi som arbeider på bedriftene har gjennom mange år ventet på at vi skulle få være med å bygge ut disse bedriftene til å bli en trygg og god arbeidsplass. For slik som det er i dag, føler vi oss ikke helt trygge. For vi vet jo hvem det er som bestemmer hvordan disse arbeidsplassene skal bygges, hvordan den kapital som kommer inn skal brukes. Vi vil gjerne være med når denne kapital skal fordeles. Gjennom fagorganisasjonen er vi med og får fastsatt våre lønninger. Gjennom produksjonsutvalgene skal vi samarbeide om bedriftens produksjonsproblemer. Men bedriftenes ledelse er ikke interessert i samarbeidet lenger enn de ser sin egen fortjeneste.

Jern- og Metallarbeiderforbundet forsøkte i fjor å få Mekaniske Verksteders Landsforening på sentral basis å inngå et samarbeid om produktivetsproblemer. Men de avslo å inngå et forpliktende samarbeid med organisasjonen. Og når en tenker på det som står i innstillingen, at representantskapene skal bygges ut til et konstitusjonelt organ, hvor de ansatte skal få en representasjon, så mener vi at det er å sette oss i en krok hvor vi ikke vil få ørensyld for våre synsmåter. Når en ser på sammensetningen av disse representantskapene, så vil de ansatte bare få 1/3 av representasjonen. Ved valg av styret vil da de ansatte neppe bli representert.

Med å trygge vår arbeidsplass mener vi at den største del av den nettofortjeneste som kommer inn i bedriften, den må i årene framover brukes til å bygge ut bedriften så de blir tryggere arbeidsplasser. Det er i bedriftenes styre at arbeiderne kan gjøre seg noe håp om å gjøre en innsats på dette felt. Det er nettopp her det blir ført kontroll og hvor de interne saker blir behandlet.

Når det gjelder dette å få mest mulig tilbake i bedriften, der er vi på linje med bedriftens administrative ledelse. Men det er mange i en bedrift som søker å trekke i en gal retning. På de arbeidsplasser hvor de har eksport og en vesentlig del av produksjonen er eksportvarer, der har de som har hand om salgsapparatet den største makt i bedriften. Vi vil komme inn der hvor bedriftens hjerte er, hvor si kan vi vår mening om bedriftens disposisjoner.

Et eksempel: Den nye utbygging av § 9 i Hovedavtalen gir oss adgang til å møte bedriftens styre. Det er ikke de administrative krefter i bedriftene noe særlig begeistret for, fordi de tror at når vi ber om å få bedriftens styre i tale, så er det fordi de tror at vi skal klandre bedriftens ledelse. Men der tar de jo ganske feil.

Våre arbeidskamerater på arbeidsplassene venter at det må sies noe om at vi *bør* ha adgang til å være med å bestemme i den høyeste myndighet i bedriftene. De representantskap som er antydnet, de vil etter manges oppfatning bare bety at vi blir sittende der uten å få noen kraft eller lyst til å bli med i dette arbeid. Før dette settes i verk må det selvsagt utføres endel skoleringsarbeid. Og her har vel så vel fagbevegelsen som partiet sine forpliktelser. Det kunne være en tanke om de sammen la opp en plan om en spesialutdanning av folk til dette arbeid. Fortrinnsvis måtte en da bruke folk som i flere år har vært med i det samarbeid som drives i bedriftene.

Taleren sluttet med å framsette dette forslag til tilføyelse i innstillingen: «De organiserte arbeidere må få rett til å velge minst en representant til aksjeselskapenes styre.»

Dirigenten: Jeg foreslår nå at møtet slutter for i dag. Klokka er nå 22.10. Dette ble enstemmig vedtatt.

Kveldsmøtet slutt.

FORMIDDAGSMØTET 9. MAI 1959.

Dirigenter: Marie Skau, Nils Langhelle.

Sekretærer: Olav Haugen, Agvald Gjelsvik.

Først behandledes

Beretnings- og protokollkomitéens innstilling.

Beretnings- og protokollkomiteen har i møte 8. mai 1959 gjennomgått protokollen for formiddags- og ettermiddagsmøtet fredag 8. mai og i møte 9. mai 1959 gjennomgått protokollen for kveldsmøtet fredag 8. mai 1959. En har ikke funnet noe å bemerke.

Komiteen foreslår for landsmøtet at protokollen godkjennes.

I Beretnings- og protokollkomiteen

Kjell Kristensen

Olav Nordskog

Svenn Asen

Alfhild Tjernsvol

Jarl Støen

Enstemmig godkjent.

Dirigenten: Da valgkomitéens innstilling foreligger vil dirigentene foreslå at vi nå går over til å behandle

Saklistas punkt 10. Valg.

Enstemmig vedtatt.

Følgende innstilling forelår fra komiteen:

Valgkomitéens innstilling.

Sentralstyret:

1. Einar Gerhardsen,	formann.
2. Trygve Bratteli,	nestformann.
3. Haakon Lie,	sekretær.
4. Olav Larssen,	redaktør
5. Konrad Nordahl,	LO.
6. Halvard Lange,	utenriksminister.
7. Klaus Kjelsrud,	Norsk Skog og Land.
8. Anna Nilsen,	Tekstil.
9. Ivar Mathisen,	sekr. i Oslopartiet
10. Martin Tranmæl.	
11. Olav Meisdalshagen,	NKL.
12. Odin Rønbeck,	N.B.I.A.F.
13. Harry Pettersen,	Funksjonærene.

Varamenn:

1. Einar Haugen,	Sjømannsforbundet.
2. Knut Williams,	Jern og Metall.
3. Liv Østlie,	Bonde og Småbr.l. kvinneorg.
4. Olav Bruvik,	Tekstil.
5. Sigrid Thoresen,	Husmor.

6. Mauritz Østhaug,	Kjemisk.
7. Kristian Haugen	Småbruker.
8. Oskar Olsen,	Transport.

Landsstyret:

Østfold:	Erling B. Kvaale,	varam.: Oscar Brattlie.
Akershus:	Trygve Lie,	» Leif Larsen.
Hedmark:	Kristian Gundersen,	» Oddvar Nordli.
Oppland:	Hans Bruøygard,	» Bernt Sjølås.
Buskerud:	Olav Watnebryn,	» Helene Grønvold.
Vestfold:	Andreas Honerød,	» Alf Skåum.
Telemark:	Konrad Anderson,	» Thor Viten.
Aust-Agder:	Osmund Faremo,	» Osulv Kleivene.
Vest-Agder:	Harry Jørgensen,	» Trygve Tønnesen.
Rogaland:	Edv. M. Edvarsen,	» Johan Johannesen.
Stavanger:	Et flertall på 7 av valgkomitéens medlemmer foreslår Oddlaug Kristiansen med Svenn Aasen som varamann.	
	Et mindretall på 5 medlemmer foreslår Svenn Aasen med Oddlaug Kristiansen som varamann.	
Hordaland:	Steffen I Hope,	varam.: Margitt Tøsdal.
Bergen:	Hjalmar Seim,	» Harry Hansen.
Sogn og Fjord.:	Hans Offerdal,	» Rasmus Nordbø.
Møre og Romsd.:	Sivert Haltbak,	» Marie Amundsen,
Sør-Trøndelag:	6 av valgkomitéens medlemmer innstiller på Ella Strømsnes med Roald Bye som varamann.	
	6 medlemmer i valgkomitéen innstillier på Roald Bye med Olav Myran som varamann.	
Trondheim:	Ole Øisang,	varam.: Eigil Gullvåg.
	Et av valgkomitéens medlemmer, Ella Strømsnes, foreslår Gunnar Bøe som medlem av landsstyret med Eigil Gullvåg som varamann.	
Nord-Trøndelag:	Nils Kvam,	varam.: Marit Svarva.
Nordland:	Nils Hillestad,	» Margit Munkebye.
	Sandrup Nilsen,	» Anton P. Medby.
Troms:	Einar Wøhni,	» Helga Andersen.
Finnmark:	Valter Gabrielsen,	» Arnt Isaksen.

Revisjonsnemnda:

- Alfred Nilsen, formann, Nils Arvesen, Signe Sulutvedt.
 Varamenn: Alf Torp, Gustav Strøm.

Landskommunevalget:

Henry Jakobsen, formann, Gunnar Nielsen, Arthur Karlsen, Th. Kinn, Rudolf Hedemann, Johs, Johnsen, Knut Tjønneland, Olav Vegheim, Gunnar Kyrkjebø, Olav Gjærevoll, P. C. Reinsnes, Hjalmar Romslo, Andreas Cappelen, Aagot Bakke-Hansen, Magnhild Hagelia.

Klaus *Kjeldsrud*, Sentralstyret: Valgkomitéens formann.

Etter lange møter og mange diskusjoner er valgkomitéen kommet fram til en innstilling som er enstemmig for de aller fleste punkters vedkommende. Vi har dog hatt visse problemer å kjempe med. Det første problem som forelå for oss var at redaktør Olav Larssen hadde meddelt skriftlig til partiet at han ikke ønsket å motta valg som redaktør denne gang. Det er ikke til å skjule, at dette vakte store bekymringer i valgkomitéen. Vi besluttet enstemmig å rette en henstilling til Olav Larssen om å stille seg på ny. Han bøyde seg for denne henstilling, og jeg vil, ikke bare på valgkomitéens vegne, men jeg føler meg forvisset om at jeg også snakker på hele landsmøtets vegne, når jeg takker Larsen for at han stilte seg villig til å ta mot gjenvalg.

Martin Tranmæl har også meddelt valgkomitéen at han ikke mente det var riktig at han nå ble medlem av sentralstyret. Jeg henstilte til Tranmæl ikke å frasi seg og i komitéen var vi enig om at gamle, hederskronede Martin bør ha en fredet plass i sentralstyret. Han har også på dette landsmøte bevist at han er fullt på høyde og at alderdommen ikke er i stand til å få bukt med den gamle kjempen, og det synes vi alle er hyggelig.

Innstillingen fra valgkomitéen på *landsstyrets* medlemmer er enstemmig for de flestes vedkommende og der hvor komitéen har innstilt på nye kandidater, har vedkommende frasagt seg gjenvalg. Det gjelder Martin Haugen, Oppland. Det hadde vi ikke lyst til å bøye oss for. Men det foreligger en avtale mellom Vest-Oppland og Gudbrandsdal om at det mellom disse to distrikter skal veksles på landsstyremedlemmet. Bruøygaard som vi foreslår i stedet er fra Gudbrandsdal og Bernt Skjølaas som er varamann, er fra Hov i Land. Han er en kjent mann innen Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

For Aust-Agders vedkommende har Ebba Lodden frasagt seg gjenvalg og der har komitéen tatt til følge det forslag som foreligger fra dette fylke, nemlig på Osmund Faremo med Aasulv Kleivene som varamann.

Når det gjelder Rogaland så går Olav M. Wikre ut, og der foreslår vi som varamann en som har møtt som varamann i landsstyret, Edvard M. Edvardsen, innstilt som medlem med Johan Johannessen som varamann.

Når det gjelder Stavanger så har komitéen delt seg i et flertall og et mindretall. Bakgrunnen for denne dissens er at vi tidligere i landsstyret

hadde 2 kvinner. Begge disse kvinner har frasagt seg gjenvalg. Dette har vært et problem for valgkomitéen å løse.

Flertallet foreslår Odlaug Kristiansen med Sven Aasen som varammann og et mindretall på 5 medlemmer, deriblant Odlaug Kristiansen, foreslår Sven Aasen med Odlaug Kristiansen som varammann.

Hva Hordaland angår foreslår komitéen Steffen I. Toppe. Han kommer inn i stedet for Magda Klepppestø som har frasagt seg gjenvalg. Hun har bl. a. grunnlagt det med at hun bor slik til at hun vanskelig kan ha den nødvendige kontakt med sekretariatet i partiet i Hordaland. Det ligger i Bergen, mens Klepppestø bor i Odda.

Dette blir for tungvint, hevder hun. Komitéen har funnet det å være så tungtveiende at det bør foretas en endring. Vi foreslår som nevnt Toppe med Marit Tøsdal som varammann. Hun er fra Os.

Når det gjelder Bergen og Sogn og Fjordane er det innstilt på 2 nye varammenn: henholdsvis Harry Hansen og Rasmus Nordbø.

For Møre og Romsdals vedkommende foreslår vi Sivert Haltbakk som landsstyremedlem. Han var tidligere varammann. Og Marie Amundsen som varammann.

For Sør-Trøndelags vedkommende har også valgkomitéen delt seg. 6 av valgkomitéens medlemmer foreslår Ella Strømsnes som medlem av landsstyret med Roald Bye som varammann. 6 medlemmer innstiller på Roald Bye som medlem med Olav Myrann som varammann. Her er det hensynet til kvinnene som har ført til at komitéen har delt seg.

For Trondheims vedkommende innstiller komitéen på Ole Øisang, gjenvalg, mens et av komitéens medlemmer, Ella Strømsnes foreslår Gunnar Bøe. Valgkomitéens flertall har ment det var riktig å gjenvelge Øisang.

Hva Nord-Trøndelag angår, så går Erling Myrholt ut og Nils Kvam som tidligere var varammann, rykker opp som medlem av landsstyret med Marit Svarva som varammann. For Finnmark går Rudolf Olsen ut og vi har innstilt på Walther Gabrielsen som tidligere var varammann, og Arnt Isaksen innstilles som ny varammann.

Revisjonsutvalget foreslår vi gjenvalt over hele linjen.

Når det gjelder Landskommunalutvalget, det samme bortsett fra at vi mener det er riktig å skifte ut Ulrik Olsen med den nye kommunalminister, Andreas Cappelen.

Det hadde vært hyggelig om komitéen hadde kommet fram til en enstemmig innstilling på alle punkter. Det har ikke lyktes oss, og det får da bli landsmøtets sak å ta stilling til innstillingen. Valgkomitéen har også hatt visse andre problemer som vi har diskutert. Det gjelder det sterke innslag i partiets sentralstyre fra det som så moderne kalles storting og styringsverk. Det bør vel ikke være slik at det blir et flertall i sentralstyret av disse, men vi fant likevel å fremme innstillingen

som den foreligger. På bakgrunn av visse begivenheter som har funnet sted i den senere tid, så mener valgkomitéen det er riktig å understreke overfor de som blir valt på de høyeste tillitsposter i partiet, og det er dette med lojalitetsplikten.

Det skal være høyt under taket i partiet er det sagt, og det tror jeg vi også med full rett kan si det har vært. Alle partimedlemmer skal ha anledning til å kjempe for sine oppfatninger i ethvert spørsmål som foreligger til behandling. Men, og det kan ikke understrekes sterkt nok, at når partiets ansvarlige, høyeste myndighet som et landsmøte er, og som landsstyret og sentralstyret er mellom landsmøteperiodene, at når de har fattet sine vedtak, så skal de være bindende for alle de som har disse tillitsvervene. Da har de ikke lov til å kjøre egne veier.

Med dette vil jeg anbefale valgkomitéens innstilling på det beste.

Rakel Seweriin: Jeg henstiller til landsmøtet å sørge for at det blir minst to kvinner i det kommende landsstyre. Dere vil se at det er dissenser på de to punkter, og det kommer av at de to kvinner vi har hatt i landsstyret har funnet det riktig å frasi seg gjenvalg. Funnet det riktig ut fra den grunnngiing at de mener at plassene i landsstyret bør skifte noe. Det er deres eneste grunnngiing ved siden av at i Hordaland bør man ha en nærmere kontakt mellom landsstyrets representant og forretningsutvalget. Jeg mener at dette er en så respektabel grunn at man bør notere seg det. Landsmøtet bør i alle tilfelle si fra at de ønsker å ha minst to kvinner med i det kommende landsstyre.

Dirigenten: Dirigenten vil gi høve til et alminnelig ordskifte først.

Magnhild Hagelia, stortingsgruppa: Når vi skal gå til valg, så må vi se det hele i en sammenheng. Jeg vil først få lov å peke på at kvinnene er mer enn halve folket. Arbeiderpartiet har alltid vært et framskrittsparti som har kjempet for kvinnens likestilling. Vi vil endog ha æren for at kvinnene fikk stemmerett, og da ville det være for galt om vi ikke vil ha kvinner med i våre styrer og råd. Jeg tror at partiet har tjent på at det har talt kvinnesaken, og jeg tror at det politiske liv har vunnet på det. Det er kommunevalg i år og vi trenger den bredest mulige oppslutning om partiet. Så opplever vi at vi får en innstilling fra valgkomitéen med bare menn i landsstyret vårt. De tre kvinner som er foreslått er det dissens om. Det er distriktenes innstillinger som har veidd så tungt, sies det. Og vi skal ta omsyn til distriktene så langt råd er, men det er landsmøtets plikt å påse at valgene ikke får en slik slagside som blir følgen hvis den foreliggende innstilling skal bli vedtatt. Hvis vi ikke hadde dyktige kvinner å sette inn i landsstyret, da kunne det være forståelig, men det er jo så langt fra tilfelle. Det må aldri kunne sies om vårt parti at det er kvinnefiendtlig. Et parti kan ikke sies å være demokratisk hvis de vil sette representanter for den ene halvparten av folket utenfor sitt landsstyre.

Dirigenten vil foreslå at innleggene i valgdebatten innskrenkes til 3 minutter. Det ble enstemmig vedtatt.

Thora *Johansen*: Vi har fått en liten forsmak på en valgkamp, men denne gang mellom det jeg vil kalle mannepartiet og kvinnepartiet. Vi kvinner har nettopp vært sammen til rådslaging i 2 dager og drøftet de store saker som gjelder både menn og kvinner i dette land, og skal man tro partisekretær Haakon Lies uttalelser ved avslutningen av Landskvinnekonferansen, så trodde vi at vi kvinner hadde gode kort på hånden. Lie sa at vi var håndfaste kvinner og det satte han pris på. Det må være en feil ved partiets lover når alle kommer hjemmefra med bundet mandat. Da bør det heller være slik at landsstyrets medlemmer består av så og så mange representanter valt på de respektive fylkesmøter. Ferdig med det.

Men når de kvinner som satt i landsstyret, har vært så reale å frasi seg med den grunngiing de har gjort, så skal vi ikke lønne det med å sette kvinnene helt utenfor landsstyret. Vi må forlange minst 2, og helst flere kvinner med i landsstyret.

M. *Helgevold*, Rogaland: Jeg ser til min store forbauselse at det er dissenes når det gjelder landsstyremedlemmet fra Stavanger. Jeg vil i den anledning opplyse at Stavanger arbeiderpartis representantskap enstemmig har nominert Sven Aasen som representant med Odlaug Kristiansen som varamann. Dette ble også stadfestet på Rogaland Arbeiderpartis årsmøte. Da virker det noe eiendommelig at valgkomitéens flertall kan foreslå en slik forandring. Nomineringen av Sven Aasen som landsstyremedlem er ikke tilfeldig. Han er den fremste mann i Stavanger arbeiderparti og utfører et så stort og godt arbeid at det vil virke som en desavuering av hans innsats og stilling i partiet hvis han ikke blir valt. Landsmøtet må ikke se bort fra de lokale forhold og de ønsker vi har derfra.

Odlaug *Kristiansen*: Jeg er enig med de som har sagt at vi kvinner er for dårlig representert i landsstyret. Vi har vært det hittil, og hvis den foreliggende innstilling blir vedtatt blir vi helt utslettet av landsstyret. Når jeg i valgkomitéen har inntatt det standpunkt jeg har, så er det fordi jeg føler meg bundet av det vedtak som Stavanger arbeiderparti og som Rogaland Arbeiderpartis årsmøte har godkjent. Dertil kommer at Aasen har vært varamann i to perioder, og det er ikke mer enn rett og rimelig at han nå rykker opp som representant.

Trygve *Hoem*, Oslo. Jeg skal ikke blande meg bort i kvinnespørsmålet, men bare komme med noen generelle betraktninger omkring sentralstyrets sammensetning. I går snakket vi om oppvurdering av partiarbeidet og mange andre ting. Det som Kjelsrud var inne på med storting og styringsverk og sentralstyret kan vi lese om i protokollene fra tidligere landsmøter. Vi ser en stadig sterkere tendens ved valgene som går

i den retning at folk som sitter i sentrale posisjoner så vel innen fagbevegelse og offentlige verv, blir valt inn i sentralstyret. Alle de som er innstilt i sentralstyret er alle gode navn som hver på sitt felt har gjort, og gjør, en god jobb. Men det blir nå tross alt de travle kvinner og menns sentralstyre. De er veldig opptatt hver på sitt felt. Jeg kan ikke forstå, og det ligger ingen bebreidelse i det, at disse partifeller kan utgjøre et godt arbeidsteam. Er dette riktig? Kan disse partifeller, med de store og viktige verv som hviler på deres skuldre ellers, klare å ofre den tid og det arbeid som burde være nødvendig for sentralstyrets medlemmer. Jeg tviler på det. Vi skal da ikke belaste disse personer på den måten vi gjør. Og kan de arbeide tilstrekkelig med de langsiktige perspektiver i norsk politikk når vi ser hvilke andre store oppgaver de har, og som de skal være med på å løse.

Ragnar *Christiansen*, Buskerud: Jeg tok ordet for å oppklare en misforståelse som synes å gjøre seg gjeldende. Dirigenten opplyste at han ville foreta votering over landsstyret distrikt for distrikt, og det kan være greit nok etter den praksis som har innarbeidet seg. Men etterpå er det nevnt at Sør-Trøndelag har to representanter og Helgevold snakket om Stavangers representant i landsstyret. La meg da minne om at da partiets lover ble forandret i 1949, ble det vedtatt at landsstyret i tillegg til sentralstyrets medlemmer skal bestå av 22 landsstyremedlemmer med varamenn fra de ulike landsdeler utenfor Oslo. Utenfor Oslo har vi 19 fylker. Praktiske omsyn tilsier vel at hver av disse 19 fylker får sin representant. I tillegg kan det velges tre representanter som kommer som nr. 2 i sine respektive fylker. Det var i 1949 helt klart at dette var folk som en hadde høve til å flytte fra distrikt til distrikt, slik at det ikke er avgjort at det er Rogaland, Sør-Trøndelag og Nordland fylker som skal ha to representanter i landsstyret. Vi står der helt fritt. Jeg vil ha nevnt det, for at det ikke gjennom praksis skal bli helst fastlåst denne fordeling av de 22 landsstyremedlemmer.

Trygve *Bjerkaker*, Sør-Trøndelag: Når det er diskutert her om kvinnes plass i landsstyret, så finner jeg det riktig allerede nå å si fra om den feil som er foretatt av valgkomiteén i og med at Ella Strømsnes er satt opp for Sør-Trøndelag. Når Ella Strømsnes bor i Trondheim så skulle det være klart at hun ikke kan representere Sør-Trøndelag. Også vi har behandlet representasjon i landsstyret på vårt ekstraordinære årsmøte i fylkespartiet, og Trondheim Arbeiderparti er med der. Det er et noe komplisert forhold hos oss. Men mange så det slik at det er Sør-Trøndelag arbeiderparti som har 2 representanter, og at det ikke er slik at det er Trondheim som har den ene og Sør-Trøndelag den andre. Det kan det strides om, og partiformannen har bedt Bratteli om å si litt om det forholdet. Men i alle tilfelle er det klart at Ella Strømsnes ikke kan foreslås som representant fra Sør-Trøndelag, men

henstiller til landsmøtet å stemme på Roald Bye for Sør-Trøndelag med Olav Myran som varamann.

Margit *Munkebye*, landsstyret: Jeg vil med en gang si at jeg *ikke* er enig med de kvinner som har hatt ordet i denne debatt. Jeg blir irritert hver gang jeg er vitne til at kvinnene står opp hver eneste gang og forlanger å bli representert fordi de er kvinner. Da jeg på landsmøtet ble valt som varamann i landsstyret, ble det sagt, at jeg ble valt fordi jeg var en kvinne. Vi skal ikke velges *fordi* vi er kvinner, men for at vi er dyktige nok til å påta oss den oppgaven. Når det gjelder representasjon fra Nordland skulle jeg gjerne ha sett at det ble et landsstyremedlem fra Bodø. Nordland er noe for seg selv, for vi har ikke den samme ordningen som her sørpå med fylkespartier. Vi er i Nordland fylke oppdelt i seks kretspartier. Vi har så i tillegg et representantskap i fylket som består av de seks kretspartier. Jeg skulle gjerne ha sett at det fylkesapparat vi har i Nordland fylke hadde vært representert i landsstyret. Men de to representanter vi nå har, Hillestad og Sandrup Nilsen er to dyktige karer som jeg ikke har lyst til å skifte ut.

Jeg ser at jeg er innstilt som varamann for Hillestad. Det kommer vel av av det skal være så og så mange kvinner, med. Men jeg betakker meg for en slik tillit. Jeg foreslår derfor Sven Olsen som varamann for Nordland, i stedet for meg.

Oscar *Olsen*, Oslo: Jeg tilhører ikke de som er med på å velge kvinner fordi de er kvinner, og heller ikke menn fordi de er menn. Man skal velge folk fordi de er dyktige, og ut fra deres evne til å delta i arbeidet og den innsats de gjør. Vi var i valgkomitéen i den uheldige situasjon at det forelå meldinger om at Ebba Lodden og Magda Kleppstø hadde frasagt seg. Vi sto da i den kinkige situasjon at fylkespartiene på deres hjemsteder ikke hadde nominert noen kvinner i landsstyret. Jeg forstår så godt de kvinner som ikke vil komme tilbake til sine distrikter og har vært med i valgkomitéen og gjekket ut de de selv har foreslått fra sine distrikter. Det er det hensyn jeg har tatt, når jeg ikke ville være med på å endre distriktene innstilling. De kvinnelige medlemmer har vært lojale overfor sine distrikter.

Når det gjelder min egen person så ber jeg om å bli strøket av innstillingen. Jeg har den kontakt som er nødvendig med Oslopartiet ved at jeg er formann i Oslo faglige samorganisasjon og er så opptatt i arbeidet, at jeg kan ikke makte mer. Det er sikkert behov for en kvinne eller ungdom i mitt sted.

Bjørn *Skau*, AUF: Hver gang min mor har kommet fra et landsmøte har hun satt seg ned og med et sukk forkynt om de forbaska stabeinte mannfolka som er på landsmøtet. Jeg mener det må være en veldig undervurdering av vår kvinnebevegelse når en har den oppfatning at det er 9 dyktige og aktive menn i vår bevegelse for hver dyktig kvinne.

Det er jo ikke riktig. Vi vet jo at kvinnene er av de mest dyktige og aktive vi har. Det er fordi vi menn er så altfor innbilske og av gammel konservativ hevd, tror at det er vi som er de dyktigste i politikken. Når denne ensidige innstilling foreligger fra valgkomitéen, så må kvinnene for i det hele å bli representert sørge for at de kommer inn, fordi de er kvinner.

Jeg vil også ha nevnt at det heller ikke er tatt tilstrekkelig hensyn til ungdommen i den foreliggende innstilling. Jeg kan ikke finne mer enn en som vi kan regne som ungdommens representant i landsstyret, og der er det også dissens. Jeg tror det er nødvendig at dette landsmøte tenker litt på fornyelsen, tenker noe på at det er folk som skal overta og som skal læres opp og bli dyktige tillitsmenn også i årene som kommer.

Trygve Bratteli: Jeg skal ikke nærmere gå inn på de navn som er foreslått til landsstyret. Jeg vil gjerne si noen ord om de prinsipp-spørsmål, om en kan kalle dem så, som er reist her. Etter partiets lover er det ikke tvilsomt at det er landsmøtet og det alene som bestemmer landsstyrets sammensetning. Og det må være så. Det er riktig nok så at det etter hvert har utviklet seg den praksis, for øvrig ulikt i de forskjellige distrikter, at det nomineres kandidat til landsstyret. Det har alltid vært sånn at når en valgkomité arbeider så søker den kontakt med landsmøtorepresentantene fra vedkommende distrikt.

Men skulle det bli altfor stivt, så tror jeg det vil bli nødvendig for landsmøtet selv å trekke opp retningslinjer for hvordan disse valg skal foregå. Vi ser det nå klart hvordan problemene oppstår. Hvis landsmøtet har fraskrevet seg sin suverenitet så kan vi komme til å velge et landsstyre uten et eneste kvinnelig medlem. Jeg vil si til Margit Munkeby at det kan ikke være på grunnlag av noen totalvurdering av hva der i vårt parti utover i landet, alt i alt, finnes av dyktige kvinner og menn, hvis en velger 22 menn og ikke en eneste kvinne i landsstyret. Det ville ikke være heldig om vi valte et landsstyre av en størrelsesorden det her dreier seg om uten å velge en eneste kvinne.

Det skulle ikke være noe i veien for at fylkesmøtene avgir sin uttalelse om hvem de vil ha i landsstyret. Men det bør være en forutsetning at det ikke legges noe mer i det, enn at det er et uttrykt ønskemål til landsstyret. Men det må være adgang til for valgkomitéen, som kan se tingene i sammenheng og i kontakt med de forskjellige distrikters representanter under landsmøtet, å forhandle med dem slik at landsstyret alt i alt får en rimelig sammensetning. Det melder seg her yrkes-hensyn, spørsmålet om kvinner i landsstyret og det som Skau var inne på med generasjonssammensetningen. Det kan bare vurderes som et hele, og da bare av landsmøtet selv. Jeg tror derfor vi må fastholde den praksis, og som er den klare lovbestemmelse, at det er landsmøtet, og det alene, som kan avgjøre disse ting.

Haakon Lie, Sentralstyret: Det er veldig vanskelig å komme med noe avvikende forslag på en enstemmig valgkomitéinnstilling til et sentralstyre. Jeg vil likevel gjøre det, og det jeg vil be om er at vi velger inn i sentralstyret formannen i Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund, Tor Aspengren. Han innehar i dag en nøkkelstilling i norsk fagbevegelse, ja, i norsk arbeiderbevegelse. Jeg tror at i åra framover er det en oppgave på den indre fronten som helt kommer til å dominere, og det er å skape et virkelig tillitsfullt samarbeid mellom Arbeiderpartiet og de fagorganiserte arbeidere. I LO er det kommet titusener på titusener av medlemmer, jeg sier det rett ut, som føler liten solidaritet med Det norske Arbeiderparti. Vi har i løpet av de siste måneder på en rekke arbeidsplasser fått et problem vi tidligere ikke kjente. De nye industriarbeideres problem, der de på mange vis revolterer mot LO. Men først og fremst mot Arbeiderpartiet. Det er for øvrig et problem som virkelig burde vært belyst i våre debatter. Ingen ting er derfor viktigere enn at vi skaper et sterkere samarbeid med fagorganisasjonen. Jeg vil føye til: Ingen ting er viktigere enn at det skapes et godt tillitsforhold mellom jern- og metallarbeiderne og Det norske Arbeiderparti. Det jeg vil be dere om er å sette den fremste tillitsmann i Jern- og Metallarbeiderforbundet inn i Sentralstyret. Det kan skje på den enkle måte at Harry Pettersen går ned som første varamann, og at vi oppfyller det ønske som Oscar Olsen nettopp ga uttrykk for, at han går ut i varamannsrekka. Og vi oppnår det som nå betyr overordentlig mye for oss, å etablere en bedre kontakt med Jern- og Metall.

La meg si i forbindelse med forskyvningen: Det var meg mer enn noen annen som skjøv på for å få Harry Pettersen opp som første varamann i sentralstyret sist. Han er virkelig en av de trofaste i Oslo Arbeiderparti, og det som skjer med ham er så visst ingen degradering. Om Oscar Olsen kan jeg bare si at det er en mann vi ser på partikontorene så å si hver dag. Det fins ingen som setter mer inn på og har kontakten bedre mellom samorganisasjonen og partiet enn nettopp ham. og heller ikke for hans vedkommende er det noen som helst form for degradering, så mye desto mer som han selv har gitt uttrykk for å slippe valg.

Marie Skau: Jeg vil protestere mot den uttalelsen Margit Munkeby kom med; at «vi vil inn i Landsstyret fordi vi er kvinner». Vi har ikke noe ønske om å bli valt fordi vi er kvinner. Vi ønsker å bli valt fordi vi er medlemmer av Det norske Arbeiderparti med de samme plikter og rettigheter som våre menn. Det har falt i min lodd å stå på talerstolen på våre landsmøter og kjempe for å få kvinner i landsstyret. Det er kommet mange innstillinger hvor det er blitt tatt lite hensyn til kvinnene. Men *aldri* har det vært forelagt en innstilling så ensidig som denne. Skulle den bli fulgt vil vårt partis landsstyre stå uten kvinnelige repre-

sentanter. Og vi har noe som heter ansikt utad. Det er ikke bare kvinnene i vårt parti som forsøker seg som politikere. Ja, vi forsøker det ikke, fordi vi er det. Men som sagt. Det er endel som forsøker seg på det. Og det vil bli lagt merke til over hele landet hvordan resultatene av valgene blir her. Det ville vekke veldig glede hos de borgerlige kvinner hvis de fikk se hvor lite hensyn det ble tatt til kvinnene i Det norske Arbeiderparti. Bevares. Jeg er ikke hverken redd for de borgerlige kvinner eller annet. Men jeg skulle tro at jeg kjenner endel til arbeiderkvinnene etter å ha arbeidet med og blant dem i over 40 år. Jeg har i alle de år truffet en rekke dyktige, kloke, ærlige, oppriktige kvinner, så det ville være en skam om de helt blir satt utenfor vårt landsstyre.

Jeg vil henstille til valgkomitéen at de trekker seg tilbake og foretar en ny behandling med hensyn til landsstyret på grunnlag av de uttalelser som er kommet både når det gjelder kvinner og ungdom.

Bjartmar Gjerde: På forrige landsmøte ble det vedtatt en uttalelse om at nå måtte ungdommen slippe til når det gjaldt nomineringen til stortingskandidater. Så reiste dere hjem, og så ble det allikevel ingen ungdom på stortingslistene. Det er også på dette landsmøtet snakket om fornyelse, men det gir seg altså ikke uttrykk i valgkomitéens innstilling. Til neste landsmøte bør det regnes ut gjennomsnittsalderen for de som får tillitsverv til partiet. Jeg vil komme med noen forslag som går i riktig retning:

Trygve Hoem, Oslo, går inn på 7. varamannsplassen i sentralstyret i stedet for Kristian Haugen. Det er ikke noe forslag fordi han er ung, men på grunn av hans dyktighet. Jeg vil foreslå at Odvar Nordlie, Hedmark, går inn som medlem av landsstyret i stedet for Kristian Gundersen. Jeg vil foreslå at Kjell Kristensen går inn i landsstyret fra Telemark. At Roald Bye går inn fra Sør-Trøndelag, at Marit Svarva blir valt for Nord-Trøndelag. Når jeg foreslår dette, så er det for å se om landsmøtet mener det alvorlig med foryngelsen av vår bevegelse eller ei. De jenter og gutter jeg har foreslått er fullt kvalifiserte til sine tillitsverv.

Trond Hegna: Når det gjelder valg til vår høyeste ledelse, sentralstyret og landsstyret, så er vi vel snart enige om at det er om å gjøre å velge de dyktigste partifeller. Vi velger ikke en mann fordi han er mann, og ikke en kvinne fordi hun er kvinne. Og heller ikke en ungdom fordi om han er ungdom. Men så kommer vanskeligheten. Vi må jo sørge for at den høyeste ledelse får en slik sammensetning at den er representativ, både i forholdet til de forskjellige organisasjoner, i forhold til den store del av partibevegelsen som representeres av kvinnene og av ungdommen. Vanskelighetene består i å gjøre dette samtidig med at man har innstillinger fra de forskjellige distrikter, og dette er ikke så

lett å føye sammen. Det er vel riktig som Bratteli sa, at landsmøtet ikke er bundet av innstillingene, men det ville være ganske oppsiktsvekkende om man ikke fulgte dem. Jeg tror vi har kommet inn i en praksis som man nå må akseptere inntil vi endrer den. Den må bestå i det at vi godkjenner innstillingen fra distriktene. Hvis det så oppstår problemer med representasjon så får en prøve å ordne det, men ikke på den måten at man så åpenbart bryter en innstilling som var forutsatt skulle gjelde, slik som det er skjedd med Stavanger.

Liv Aasen: Ved valg av folk til våre fremste tillitsverv må en ta hensyn til at det skjer et generasjonsskifte i partiet vårt. Derfor banker ungdommen på døren og vil slippe til. Den har både evner og krefter til å føre verket videre. Jeg vil derfor støtte de krav som er kommet om å slippe nye krefter til. På den annen side må det også tas hensyn til de distriktvis krav. Det er en demokratisk rett som vi bør ta omsyn til, at de som kjenner forholdene og personer best fra sine respektive hjemsteder innstiller på de folkene de vil ha i landsstyret. Landsmøtet bør ta mest mulig omsyn til slike innstillinger.

Einar Gerhardsen: Jeg vil gjerne si noen ord om det Trygve Hoem bragte inn i debatten og begrense meg til sentralstyret. Jeg er glad for at han tok det opp, og her er nettopp et av de problemer som et landsmøte gjerne skulle avse litt tid til å diskutere noe mer inngående enn det blir anledning til nå. Behovet for fornyelse i partiets ledelse tror jeg alle vil være enig i. Nå skal en imidlertid ikke se bort fra at det annet hvert år skjer en viss utskiftning, og med det en viss fornyelse i partiets sentralstyre. Hvis valgkomitéens innstilling blir fulgt vil det denne gang komme til å gå ut 4. Følges Haakon Lies forslag, hva jeg for min del sterkt vil anbefale, vil det bli ikke mindre enn 5 nye som kommer inn. Skifter en ut fra et sentralstyre en 4-5 hver gang, så kan en vel ikke si det er noen dårlig fornyelse. Det ønskes også foryngelse. Ja, det skjønner jeg godt. Men hva gjør nå landsmøtene sjøl når de stilles overfor den mulighet. Tranmæl, f. eks., har gang etter gang bedt om å bli fritatt som medlem av sentralstyret. Landsmøtet vil i dette tilfelle ikke høre på ham, og jeg tror landsmøtet har rett. Men da får også landsmøtet sjøl være med å ta ansvaret for det. Olav Larssen har ønsket å bli avløst. Landsmøtet sier nei og vil at han skal fortsette. Jeg nevner dette for å bevise at vi alle sammen, når vi står overfor konkrete situasjoner, ikke alltid syns det er så lett.

Travle kvinner og menn, sier Hoem. Der må jeg si meg dypt uenig med ham. Jeg skulle lett påta meg å skaffe 13 navn fra partiet i Oslo, i og for seg interesserte medlemmer som ikke er travle. Som ikke har noe særlig å gjøre. Men det ville være navn som ingen av dere ville

kjenne. For ikke å snakke om partifellene ellers utover i landet. Går det an å sette sammen en ansvarlig ledelse for et politisk parti av folk som ikke har det travelt, som ikke er opptatt? Hva er de verd hvis de ikke sørger for å ha mye å gjøre. Hvis jeg på grunnlag av mine, nå nokså mangeårige erfaringer om hvilke sentralstyremedlemmer som i årenes løp har bidratt mest til å fylle den oppgave som en politisk ledelse i et parti har, så kan jeg forsikre, at de som har utgjort sentralstyret og med det partiets ledelse, det er de travle kvinner og menn.

Men vi slipper likevel ikke problemet. I hvilken grad skal vi la de samme folkene gå igjen i viktige tillitsverv. Jeg tror det er viktig å være oppmerksom på at det ikke skal være for mange fra Regjeringen, fra Stortinget i partiets sentrale ledelse. Skal man se på den foreliggende innstilling så er det 5 av 17 medlemmer. Det er nemlig så mange som møter, derav er 3 i Regjeringen, 2 i Stortinget. Jeg syns ikke at det er så urimelig. For det som nemlig ville være en alvorlig ulykke for vårt parti, var om en skulle kjøre hver for seg. Er ikke en regjerings arbeid en så viktig del av partiets arbeid og virksomhet at man er nødt til å sørge for kontakt. Det samme gjelder for stortingsgruppa. Det er intet annet styre som i den grad sveiser medlemmene sammen og gir dem en følelse av et ansvar enn sentralstyret, og sentralstyret som nettopp er ansvarlig overfor denne forsamling. Derfor vil de som velges av landsmøtene til partiets høyeste tillitsverv alltid føle at det er deres viktigste tillitsverv. Derfor tror jeg ikke at partiet behøver å være engstelig på noe vis fordi om det er noen som går igjen fra det ene til det andre.

Når det gjelder landsstyret vil jeg gi min tilslutning til det Bratteli var inne på, at vi her har et problem vi er nødt til å finne en løsning på. Enten får en velge representantskapsformen og overlate til distriktene å velge landsstyret. Skal landsmøtet velge og landsstyret være landsmøtets organ, må det være landsmøtet som har den endelige avgjørelse. Velger man representantskapsformen vil en av svakhetene være den, at da får vi sannsynligvis ikke noen kvinner med, kanskje heller ikke noen ungdom.

Arnfinn Vik, Oslo: Det var egentlig Hoem som fikk meg til å ta ordet også. Det er en selvfølge at partiets sentralstyre må være politisk representativt, samtidig som det må være det for den samlede arbeiderbevegelse. På forrige landsmøte var spørsmålet oppe om representasjonen i sentralstyret fra arbeidsplassene. Vi fikk Anna Nilsen inn som fast medlem av sentralstyret og Harry Pettersen som første varamann. Det var en begynnelse. Nå har man satt opp Knut Williams, Jern- og Met. Det var på tale også med Aspengren. Men vi ville gjerne ha Williams fram som en aktiv jernarbeider som står på sin arbeidsplass og dessuten representerer ungdommen. Da ble vi møtt med at vi ikke kan ta to fra

Jern- og Metell. Jeg er enig i Haakon Lies forslag. Men under den bestemte forutsetning at når han er valt, så skal en ikke hevde at nå har vi valt en fra Jern- og Metall. Nå får vi ta Williams fra arbeidsplassen som et tillegg til Aspengren. Ellers er jeg enig med partiformannen at vi bør få en større skiftning mellom de som er på arbeidsplassen, så man får det innslag som er verdifullt. Og de tre fra arbeidsplassene som er innstilt er hver for seg meget opptatt i sine organisasjoner, og vil bli verdifulle medarbeidere i sentralstyret.

Magnhild Hagelia: Munkebye mente at jeg ville ha kvinner inn i verv fordi de var kvinner. Langtifra. Men jeg vil ha kvinner med i landsstyret for partiets skyld. Munkebye kan vel umulig mene at vi ikke har kvinner i partiet som er dyktige nok til å velges inn i landsstyret. Det skulle for så vidt være nok å peke på det store og gode arbeide som Marie Skau har gjort mens hun satt i landsstyret. Jeg vil også si at det blir et stort tap for landsstyret når Ebba Lodden nå går ut. Hvis vi skal følge distriktenes nominasjon helt slavisk vil det ikke komme kvinner inn i landsstyret. Da vil jeg stille det spørsmål til hver enkelt av dere: Er det rett? Vil det tjene partiet? Det tror jeg ikke. Det er over 1000 år siden at Norge ble samlet til et rike. Det kan sies at det var en mann som sto i brodden for det. Men jeg vil gjerne pointere at det var en kvinne som ga Harald Hårfagre idéen. Jeg tror at det også fins kvinner i vårt parti som kan gi landsstyret en og annen kongstanke.

Rakel Sewerim: Jeg vil understreke det som er sagt, at landsmøtet bør søke å finne plass både for ungdommen og kvinnene. Begge grupper representerer vesentlige interesser for partiet. Jeg går selvsagt ut fra at vi skal søke å få de dyktigste enten det er menn eller kvinner, så for så vidt behøver vi ikke å snakke om det, Margit. Men det ville bli en dyp skuffelse i kvinnebevegelsen om dette landsmøtet ikke gir plass til noen kvinnelige medlemmer i landsstyret.

Så dette med innstillingene fra de respektive steder. Ja, skal dette følges helt slavisk, som Hagelia sa, så behøver jo ikke landsmøtene velge landsstyremedlemmer i det hele tatt. Da kan det overlates til distriktene. Men det står nå engang i partiets lover at det er landsmøtet som har myndigheten, og det alene, som skal velge landsstyret.

Jeg vil anmode valgkomitéen å komme med andre forslag i stedet for de to kvinner som har frasagt seg. Vi har nok av dyktige kvinner å velge mellom.

Kjelsrud: Dette ble en veldig debatt, og jeg er gla for at jeg som valgkomitéens formann har gått inn for å velge to kvinner i landsstyret. Det er reist anmodninger om at saken bør gå tilbake til valgkomitéen.

Jeg for min del er ikke mot det. Komitéen kan ta nytt møte og se om det fins noen utvei av dette. For øvrig vil jeg si om Lies forslag at personlig er jeg ikke noe mot hans forslag på Aspengren i sentralstyret.

Ranveig *Frantzen*, Bergen: Jeg tror vi kan være enige om at kvinnene gjør så godt arbeid i partiet at hvis vi ikke hadde kvinnene så ville det bli meget merkbart. Det gjør oss ondt å høre at vi skal velges inn i verv *fordi* vi er kvinner. Vi vil stå på like fot med mennene og utføre arbeidet sammen med dem. Jeg vil for øvrig helt og fullt slutte meg til det Marie Skau sa. Og hun er nettopp et eksempel på at *hun* ikke er valt fordi hun er kvinne. Alle er sikkert enig om at dyktigere partiarbeider er det vanskelig å finne.

Gerd *Hagen Schei*: Jeg syns det er en skam at kvinnene på partiets landsmøte skal være nødt til å slåss for å få et beskjedent antall plasser i partiets landsstyre. Det må bli bedre samsvar mellom den sterke stilling kvinnene har i partiet, og det store arbeid de nedlegger i alle partiets avdelinger rundt omkring i landet og den representasjon de får. Det er vel ingen tvil om at vi har så dyktige kvinner i hvert eneste distrikt i vårt vidstrakte land, at de med full rett kan fylle sin plass i landsstyret. Det vet hver eneste av dere som kommer fra distriktene, og det vet vi som arbeider i kvinnebevegelsen og i partiets sentrale organer.

Skal vi følge distriktenes nominasjoner bør vi overhodet ikke drøfte denne saken. Da kan dirigenten følge disse, og så er alt gjort på en-to-tre. Men det må være klart at distriktenes nominasjoner må betraktes som rådgivende eller veiledende, og at landsmøtet ellers er suverent i sine avgjørelser. Det er snakket om fornyelse. La oss se at det ikke bare er snakk, men at landsmøtet i handling viser at de vil følge den veien.

Alfred *Gulbrandsen*, Hedmark: Det er vanskelig for en valgkomité å overse de krav som blir reist fra de respektive distrikter. Det har vært sagt at vi skal ikke velge kvinner fordi de er kvinner, og ikke unge fordi de er unge. Skal vi følge en slik linje så går det med oss som i det gamle Kartago, da får vi de Gamles Råd. Hverken de nye kvinner eller ungdom som kommer inn i vår bevegelse kan måle seg med de gamle skarpe traverne. Men skal vi slavisk følge distriktenes nominasjoner, så er det klart at vi får hverken kvinner eller ungdom i vår øverste ledelse. Det blir alltid deklamert på møter at vi skal ha både kvinner og ungdom med. Men når det skal velges til et landsstyre så skal de ikke få lov å være med. Det er rivende, ruskende galt, partifeller.

Dirigenten: Det er nå bare 5-6 talere igjen i denne debatt. Det er da dirigentenes hensikt å foreslå at vi tar valget av sentralstyret, revisjonsnemnd og landskommuneutvalget, og at landsstyret går tilbake til valgkomitéen til ny vurdering.

Enstemmig vedtatt.

Einar *Wohni*, landsstyret: Vel er det så at ifølge lovene er landsmøtet den øverste myndighet ved valg, også av landsstyret. Men en kan vel ikke se helt bort fra de uskrevne avtaler som de forskjellige fylkespartier har seg i mellom. Blant annet har vi en uskreven avtale i Troms, hvor det er slik at landsstyremedlemmet skal skifte mellom Sør- og Nord-Troms i perioden.

Jeg ser at komitéen har innstilt meg igjen som representant for Troms. Det er ikke riktig. Jeg kom inn forrige gang, og er innstilt på å gå ut nå. Taleren foreslo Emil Larssen, Troms, som landsstyremedlem i stedet for seg selv i kommende landsmøteperiode.

Werna *Gerhardsen*, Oslo: Vi er vel alle enige om at de valg vi skal foreta når det gjelder så vel sentral- som landsstyre, skal være representative. Men er det noen på dette landsmøte som for alvor mener at det kan presenteres en liste fra landsmøtet *uten* kvinnenavn, og allikevel være representativ. De tusenvis av kvinner som arbeider i vårt parti strever trutt og stadig, og de tenker så visst ikke så mye på om de er kvinne eller mann. De tenker bare på å få utrettet et godt arbeid for partiet vårt. At det arbeides godt viser jo medlemsøkingen i kvinnelaga våre. Derfor syns jeg det er forstemmende at vi også på dette landsmøte skal få en slik debatt. Når det her fra enkelte antydes at ikke kvinnene er representative nok, da syns jeg nesten det går over streken. Vi skal passe oss litt for hvad vi gjør denne gang, partifeller.

Hartvig *Svendsen*, Akershus: Det er ikke så greit å sitte i valgkomitéen heller. Når man drøfter sakene der så viser det seg at ingen av de kvinner som før var i landsstyret vil være med lenger, og de vil at de skal bytte dem ut. Når man så kommer på landsmøtet, så har man fulgt både distriktenes forslag og ønskene fra de som sitter i valgkomitéen, og så får man da vite at man ikke har tatt noe hensyn til kvinnene.

Jeg er fullstendig enig med Bratteli at en må søke å finne fram til en annen ordning. Jeg vil henstille til sentralstyret at de nå slår fast at det er landsmøtene som velger landsstyrets medlemmer, og at distriktene bare har innstillingsrett, men ikke valgrett. Men for at valgkomitéen kan arbeide får man finne fram til bedre personalopplysninger for å få de dyktigste med i landsstyret, uansett kvinner og menn. Det er uholdbart å fortsette på denne måten.

Borger *Moen*, Hedmark: Jeg har ikke likt denne debatt, fordi den har dreid seg om hvorvidt vi skal ha den eller den dyktige mann fra de forskjellige fylker. Den som har kastet fram noe av virkelig verdi er Haakon Lie. Det er i første rekke blant de fagorganiserte at partiet nå må ta opp arbeidet, og kan vi bidra noe til det, så er det det første bud for oss. Våre motstandere arbeider stadig og iherdig. Det er nok her å vise til kommunistene som spekulerer i hver misnøye som måtte

oppstå. For å møte deres agitasjon i fagforeningene må vi ha dyktige folk som kan hamle opp med dem.

Uvitenheten blant de fagorganiserte om partiets politikk, særlig blant de unge, er uhyggelig stor. Taleren nevnte et illustrerende eksempel fra en ungdom som kom hjem og spurte sine foreldre om det kollektive medlemskap i partiet betød at han skulle gi kollekt til Arbeiderpartiet. Vi har arbeidet godt utad, men glemt det viktigste, det innadvendte arbeid i fagorganisasjonen.

Thorleif *Eriksen*, Oslo: Valgkomitéen har søkt å finne fram til våre dyktigste folk. Jeg vil understreke det siste taler var inne på. Det samme sa Gerhardsen, at man ikke kan få en bedre løsning enn å få folk fra fagorganisasjonen med i landsstyret og sentralstyret. Vi har så mye trøbbel på arbeidsplassene at vi har mer enn nok med å forsvare vår politikk, og her er fagbevegelsen i brennpunktet. Derfor bør flest mulig fagorganiserte være med i så vel sentral- som landsstyret. Det vil styrke kontakten.

Sandrup *Nilsen*, Landsstyret: Det var et par ord om representasjonen fra Nordland. Jeg ser helst at man finner en annen i mitt sted. Ragnar Christiansen var inne på den fordeling som partilandsmøtet slo fast for 6 år siden, at det eneste fylke som burde ha 2 personer inn i landsstyret var Nordland. Grunnen for det var at fylket var så stort og at vi hadde 6 kretspartier. Nordland fylke er så stort at de som bor nord i fylket nesten aldri har noen kontakt med de som bor sør i fylket. Valgkomitéen bør vurdere det på bakgrunn av det allerede fattede vedtak som jeg nevnte. Jeg kan ikke innse at det er inntrådt noen ny situasjon som gjør det nødvendig å foreta noen omvurdering.

Sandrup *Nilsen* var siste taler i denne debatt, og man gikk så over til

Valg av sentralstyre.

Votering:

Dirigenten tok først opp det forslag som han hadde antydnet tidligere om at en først foretar valg på sentralstyre, revisjonsnemnd og landskommunalutvalg, mens innstillingen om landsstyret går tilbake til valgkomitéen. Det ble tiltrådt.

Sentralstyret:

Einar Gerhardsen — enstemmig gjenvalt til formann.

Trygve Bratteli — enstemmig gjenvalt til nestformann.

Haakon Lie — enstemmig gjenvalt til sekretær.

Olav Larssen — enstemmig gjenvalt til redaktør.

Videre ble enstemmig valt: Konrad Nordahl, Halvard Lange, Klaus Kjelsrud, Anna Nilsen, Ivar Mathisen, Martin Tranmæl, Olav Meisdals-hagen og Odin Rønbeck.

Dirigenten foreslo prøvevotering mellom innstillingen og Haakon Lies forslag.

Til voteringsmåten hadde Ragnar Christiansen, Buskerud, ordet, og dirigenten oppfattet det slik at valgkomitéen enstemmig var gått over til Haakon Lies forslag som således ble enstemmig vedtatt.

Varamenn til sentralstyret.

De 7 første varamenn i innstillingen ble enstemmig valt. I en prøvevotering som siste varamann mellom Kristian Haugen og Trygve Hoem, fikk Kristian Haugen 160 stemmer og Trygve Hoem 101 stemmer.

Dirigenten foreslo at prøvevoteringen ble vedtatt som endelig votering. Dette ble vedtatt.

Innstillingen fra valgkomitéen på revisjonsnemnd ble enstemmig vedtatt. Innstillingen fra valgkomitéen på landskommunalutvalg ble enstemmig vedtatt.

Valgkomitéen tok så møte mens landsmøtet fortsatte med debatten.

Sosialiseringsdebatten.

Etterat valgene på sentralstyret, revisjonsnemnda og landskommunalutvalget var unnagjort gikk landsmøtet igjen over til å behandle saklistas pkt. 6. **Sosialiseringsspørsmålet.** Debatten fortsatte, og første taler var Alfinn *Hansen*, Oslo:

Når det gjelder sosialiseringskomitéens innstilling nr. 2 må jeg stort sett erklære meg enig i den, og den klare formulering av de aktuelle spørsmål den har fått. Det er et avsnitt i innstillingen jeg vil nevne litt om. Det er det indre demokrati i arbeidslivet, medbestemmelsesretten.

På landsmøtet i 1953 ble Regjeringen i det arbeidsprogram som ble vedtatt, pålagt å reformere aksjelovgivningen så de ansatte fikk rett til å velge målmenn i bedriftenes ledelse. Det ble ikke gjort. Det utvalg som skulle utrede dette spørsmål ble oppnevnt i 1955 med Frihagen som formann. De ble straks klar over at det ikke var mulig å komme fram til en enstemmig innstilling. Det ble reist spørsmål om ikke partene ved frivillig avtale kunne utvikle det samarbeid man hadde nådd fram til ved produksjonsutvalgene. Det ble gjort, og resultatet ble tillegget til Hovedavtalens § 9.

Konrad Nordahl sa på tillitsmannskonferansen, februar 1957, at den avtale partene nå så ut til å komme fram til ventet en seg meget av. Jeg tvilte på det. Det var berget som fødte en mus, og musa avgikk straks etter ved døden. Den avtale som ble inngått var så godt som verdiløs.

At jeg ikke var alene om dette syn beviser debatten på landsmøtet i 1957. Arbeidsgiverne har turnert avtalen etter forgodtbefinnende. Det er nok bare å vise til det som er skjedd i skotøyindustrien. Kfr. forslaget fra Skotøyarbeidernes forening på dette landsmøte. Dette kunne vært unngått hvis aksjeloven hadde fått den forandring som var i samsvar med landsmøtevedtaket av 1953. Slik som det nå er, har produksjonsutvalgene og tillitsmennene liten eller ingen innflytelse på det som blir lagt fram fra bedriftens side når det gjelder regnskapene, disponeringen av overskuddet og lignende. Det er på forhånd avgjort på generalforsamlingen av de store aksjonærgruppene. Hvis de ansatte får rett til å delta i bedriftens ledelse er det en større sjanse til å få en innflytelse på disse ting, og i retning av samfunnets overtakelse av produksjonsmidlene.

Så litt om innstillingen. Jeg anser det å være av avgjørende betydning at de ansatte får representasjon både i representantskapet og i styret, for i disse blir så meget av de daglige driftsproblemer avgjort. Jeg er ikke enig i at forslaget begynner med så høyt tall som 200 ansatte. Særlig ute i landet er det en mengde bedrifter med mellom 50 og 200 ansatte. Disse bedrifter er som regel ryggraden i det industrielle og økonomiske liv i byen eller distriktet. Er ikke arbeidernes medbestemmelsesrett av like stor betydning i de nevnte bedrifter som ved en stor bedrift?

Et annet viktig moment er den kommende automatisering. Vi kan komme opp i det forhold at en automatisert bedrift på 100 mann kan klare den samme produksjon som en ikke automatisert bedrift på 3—400 mann. Hva med representasjonsretten? Vi må ikke låse oss fast her. Jeg tror sikkert jeg har de fleste av industriens ansatte med meg når jeg retter en inntrengende appell til landsmøtet, når vi pålegger partiet og Regjeringen å gjennomføre de nødvendige endringer i aksjeloven så fort som mulig. Og ikke søker seg på forhandlingslinjen igjen. Vi har sett hvordan det virker.

Arnfinn Vik: Jeg vil nevne et punkt i sosialiseringskomitéens innstilling og det gjelder boligsektoren. I innstillingen nevnes det dette med forskjøpsrett til leiegårder og i denne forbindelse ekspropriasjonsadgang. Nå har Regjeringen gitt husleielovkomitéen et tilleggsmandat som går ut på å utrede spørsmålet om forkjøpsrett til leiegårder. For kort tid siden nedsatte sentralstyret en 10-manns komité for å gå gjennom hele komplekset innenfor boligsektoren.

Når det gjelder nybyggerkooperasjonen så er vi der inne på rett vei. Ikke minst i spørsmålet om å praktisere demokrati innenfor boliglaga og innenfor boligsektoren i det hele. Det har også nær tilknytning til det partiarbeid som skal gjøres i nybyggerstrøkene.

Men når det gjelder den gamle boligmassen, så vil vi her stå overfor en kooperativisering for ikke å kalle det en sosialisering. Hvor langt

man kan komme fram med en ekspropriasjonsadgang i denne forbindelse er vel ikke godt å si noe konkret om. Men her har vi for oss et felt hvor vi har adgang til å få den hele og fulle kontroll, og målsettingen der må være at enhver skal eie sitt eget hjem.

I forbindelse med sanering og ekspropriering er ervervelse av grunn- eiendom en grunnleggende og viktig ting for hele den framtidige utvikling. Det er kommunene som må overta. Og gjennom sanering og reguleringer omforme også selve eieforholdet, og får brakt det kooperative prinsippet inn i denne sammenheng. Hvilken kapitalmasse er ikke bundet til den gamle boligbebyggelse. Her må det bli en oppgave å få en bevegelse i hele denne kapitalmasse. For i dag er det slik at den gjør ikke annet enn å suge til seg lånekapital, uten at den på noen som helst måte er virksom. Her er det spørsmål om tvungen nedbetaling av pantegjeld. Det vil bli spørsmål om finansieringen av denne boligkooperasjon og det er klart at det må kunne skje gjennom det offentlige, kommunale eller statlige finansieringsorganer. Slik som det er nå gjelder ikke det gamle ordtak at den som betaler sin gjeld øker sitt bo. Men her gjelder prinsippet: den som betaler sin gjeld *forøder* sitt bo. Det er oppsamling av ny gjeld.

Her har vi også krav om regnskapsplikt som kan bringe disse ting i den rette sammenheng, og sikre at en ikke kan oppta nye pantelån uten at de skal brukes til utbedring, modernisering eller vedlikehold av selve eiendommen. I dag er det slik at om en eller annen har arvet en leiegård i Oslo, så har han ikke noen interesse av den. Jeg har arvet den. Jeg har lyst til å ha bil. Så opptar vedkommende pantelån på gården. Så er det leieboerne som får betale det, for det er ingen kontroll med slikt. Jeg vil gjøre landsmøtet oppmerksom på sosialiseringskomitéens viktige avsnitt på det her nevnte område.

Vi har for lett for å tro at all ting blir ordnet når man får lovbestemmelser og representasjon i styrer, utvalg etc. Dette er en politisk sak av så stor viktighet at man bør ha det riktige utgangspunkt, og jeg har lyst til å sitere hva den kjente svenske sosialdemokrat Wigfors sier i sin bok: «Minnen.» «Politikken må knyttes sammen med de umiddelbare behov. Menneskene må kjenne samfunnsomdannelsen som en tydelig interesse for seg selv.»

Ingvald *Hansen*, Oslo: Denne viktige sak burde hatt den bredest mulige behandling på dette landsmøte. Jeg må begrense meg til å nevne litt om det forslag som Skotøyarbeidernes forening, Oslo, har sendt inn. Det står på side 7 i saklista. Han refererte forslaget og fortsatte: Jeg er ikke enig i forslagetets siste avsnitt i punkt 3. Produksjonsutvalgene er bygd opp som et samarbeidsorgan, men det kan ikke bli det hvis det fastsettes ved lov. Når det gjelder pkt. 1 og 2 melder spørsmålet seg

hvordan man kan finne plass for dette syn i sosialiseringskomitéens innstilling.

Bakgrunnen for forslaget er to drastiske hendelser i Oslo, ved nedleggelse av de to største skofabrikker vi har i landet. At disse ble nedlagt skyldes utelukkende en ledelse som ikke hadde evne til å lede bedriften. Med det resultat at mellom 3—400 mennesker ble satt på gata.

Taleren tok fatt i et punkt i innstillingen som gjaldt bransjerådene. I loven om bransjeråd av 1947 heter det i pkt. 3: Oppgavene for bransjerådet: «De skal gi forslag og uttale seg om opprettelse, utvidelse, omlegging eller nedleggelse av bedrifter.»

I den anledning stilte jeg et spørsmål til vårt bransjeråds formann: Kan man i bransjeloven for dette punkts vedkommende, ha anledning til fra de ansvarlige tillitsmenn på arbeidsplassen, eller fra de ansvarlige organisasjoner, med bransjerådets hjelp å foreta de nødvendige undersøkelser, bringe på det rene om det er de faktiske forhold tillitsmennene påstår, og i tilfelle da å gripe inn fra det offentliges side. I legevitenskapen heter det at det er det forebyggende som er det billigste og beste. Det samme forhold mener jeg også må gjelde innen industrien. Hvis det er en bedriftsledelse som på grunn av uduelighet sender en mengde mennesker ut i arbeidsløshet, så må det være i samfunnets interesse at man på et tidlig tidspunkt kan gripe inn.

Partiets formann sa at vi beskyldes for snikssosialisering. Men det er spørsmål om ikke tiden er inne til at vi både politisk og faglig mer klart enn tidligere bør gi uttrykk for at det er ikke noen snikssosialisering vi skal fram til. Der vi mener det er i samfunnets interesse at det er nødvendig å sosialisere, vil vi selvfølgelig gjøre det i full offentlighet.

Taleren framsatte følgende endringsforslag:

1. forslag:

Til endring av punkt 5 i konklusjonen til Sosialiseringskomitéens innstilling nr. 2 om «Samfunnets kontroll av det private næringsliv».

Første avsnitt blir stående uforandret. Siste avsnitt får følgende formulering:

«Spørsmålet om et økonomisk og næringspolitisk samordningsråd tas opp på nytt. Bransjerådene effektiviseres, og deres arbeidsområde tydeligere fastslått.»

I dette arbeidsområde må punktene 1 og 2 i forslag fra Skotøyarbeidernes Forening i Oslo, innpasses.

2. forslag:

Sosialiseringskomitéens innstilling nr. 2 innarbeides som en naturlig del av partiets arbeidsprogram.

Dirigenten foreslo nå strek med de inntegnede talere. Det ble vedtatt. Olav Stavrum, Nord-Trøndelag: Denne sak har vakt stor interesse ikke minst ved de bedrifter som eies av staten.

Det forundret meg at Lars Evensen i sitt foredrag sa at komitéen så sosialiseringsspørsmålet under en annen synsvinkel enn tidligere. Han nevnte at det ville føre til alvorlig forstyrrelse hvis staten skulle overta og at arbeiderne kom inn i bildet som bestemmende. I dag har som bekjent arbeidsgiverne den hele og fulle makt. Evensen sa at det ville ikke bli noen flere bedrifter om det ble sosialisering. Jeg er ikke så sikker på det. Hvis arbeiderne kommer mer inn i bildet, og får si sin mening, så vil det i de bedrifter som overtas av staten kunne innspares millioner. Jeg vil slutte meg til det Thorbjørn Pettersen sa i går at arbeiderne og fagorganisasjonens representanter bør komme med i bedriftenes representantskap og styrer. De som arbeider mot at arbeiderne kommer med i ledelsen er de som ikke sjøl står på arbeidsplassen. Skal vi få utrette noe her, så må fagbevegelsen komme sterkere inn i bildet. Dens representanter må være med i styrene og framlegge sitt syn for ledelsen.

Aake *Ordning*: Det er en svakhet ved sosialiseringskomiteéns terminologi og språkbruk som jeg vil be om blir rettet hvis det er mulig. Det heter: «Sosialisering er ikke vesentlig, og det er ikke aktuelt.» Mange vil da trekke den konklusjon: Sosialismen er ikke vesentlig, den er ikke aktuell. Er dette komitéens mening? Ganske sikkert ikke. Men det kan forstås slik av det språkbruk som er nyttet. Det er flere innkomne forslag til dette landsmøte som peker på betydningen av å bevare sammenhengen med vår sosialistiske idéologi og målsetting. Denne går ut på at man får herredømme over produksjonsmidlene. Kapitalen skal ikke være menneskets herre, men dets tjener.

Men det er tre forskjellige veier vi har å gå for å vinne dette herredømme. En kan også si at det er tre veier til sosialisering. Den ene er den skrittvis kontroll, fordi vi har erobret det politiske apparat ved et flertall i Stortinget. Det er fra dette en søker å gripe inn ovenfra og utenfra overfor næringslivet. En annen vei er det som egentlig heter nasjonalisering, nemlig statens og kommunenes overtakelse, og det er det komitéen særlig behandler. Men det er også en tredje vei som er kommet i tilleggsinnstillingen, og det er å gå veien innenfra og nedenfra gjennom det industrielle demokrati.

Ser vi nærmere på den første veien, så kan vi konstatere at vi har et næringsliv som i alt vesentlig er på private hender. Vi møter stadig større vanskeligheter etter hvert som vi rykker fram. Vi har problemer med priskontrollen, med omleggingen av vår skattepolitikk, og vår finanspolitikk og bankene. Det er derfor helt naturlig at den form for sosialisering som består i å gripe inn ovenfra og utenfra, den er ikke nok. Derfor står vi overfor spørsmålet om å ta standpunkt til statens og kom-

munenes overtakelse. Men her kommer sosialiseringskomitéen inn og peker på at det ikke er aktuelt. Det er riktig, fordi det aldri har vært marxismens eller sosialismens mening at veien er gjennom statens og kommunens disponering og drift. Det er ikke meningen at staten og kommunene skal styre bedriftene. Men fordi sosialiseringskomitéen på dette viktige punkt peker på at det ikke er noe mål, men et middel, og kommer ofte til et negativt resultat, så er det mange som sier at sosialiseringskomitéen er blitt en antisosialiseringskomité. Der er det en stor fordel når det pekes på i tilleggsinnstillingen at ved siden av dette med nasjonalisering så er det tredje og viktigste punkt veien gjennom det industrielle demokrati, den demokratiske erobring av innflytelsen nedenfra. Men da må vi gjøre oss opp en mening om hvordan vi skal gå den veien. Skal vi bli stående ved produksjonsutvalgene som arbeider mer eller mindre dårlig, og ca. en tredjedel overhodet ikke er i funksjon. Vi må få en konkret anvisning på perspektivene. Det er meget farlig å gjenta kravet om industrielt demokrati hvis vi ikke praktisk skal arbeide med det, og peke på en farbar vei framover.

Jeg vil konkludere med å nevne at det er to viktige punkter som jeg vil henstille til komitéen å ta opp under den videre behandling. Det ene punkt er i stedet for å bruke sosialisering hele veien for det man mener er nasjonalisering. Så må dette ord bare nyttes i forbindelse med statens og kommunenes overtakelse, behandle det konkret å påvise begrensningen av det. Mens uttrykket sosialisering skal brukes på alle de forskjellige frammarsjveier. Når det gjelder det industrielle demokrati, så er det viktigste den indre skolering. Det er derfor nødvendig å få en egen arbeiderskole for industrielt demokrati. De som sitter i driftsutvalg og produksjonsutvalg sitter i dag isolerte, og til dels hjelpeløse. De må gjennom skolering bli satt inn i problemene og påbegynne et pionérearbeid i enkelte bedrifter som viser hva vi tar sikte på.

Jeg vil rette en henstilling om at disse to punkter blir overveid i redaksjonskomitéen.

Willy *Liverød*, Vestfold: Sosialiseringskomitéen tar i sin innstilling også opp samferdselsspørsmålene. Når en ser på samferdselsloven av 1947 og følger dens utvikling fram til i dag, må en vel si at den er blitt temmelig utvannet, særlig gjelder det transportforholdene på lastebilområdet som er blitt en parodi. Det står i innstillingen at transportformidlingssentralen står under kontroll, under samfunnsmessig regulering og kontroll. I praksis er det slik at den som skal kontrolleres er kontrolløren. I og med loven fikk vi samferdselsnemnder og samferdselskonsulenter i hvert fylke som sorterer under det offentlige. Vi fikk som utøvende organ transportsentralsystemet som sorterer under utøverne selv. Til de som steller med samferdselssaker i partiet og Regjeringen vil jeg henstille om at kontrollen over lastebiltransporten på

landeveiene flyttes over til samfunnet igjen gjennom det offentlige. Jeg vil også peke på den omfattende og omseggripende egentransport og ulovlig arbeidskjøring.

Jeg er enig i sammendragets punkt H på side 48 i komitéinnstillingen, hvor det heter: «I transportvirksomhet uten faste ruter vil samvirke i form av transportsentraler være et hensiktsmessig ledd i samordningen. Spørsmålet om en landssammenslutning av lastebilsentraler bør tas opp.»

Forutsetningen for det må være, som nevnt, offentlige sentraler under samferdselsnemnda og konsulentenes kontorer og deres kontroll. Samtidig må konsulentkontorene i fylkene effektiviseres. Kan vi ikke legge dette om, så tror jeg vi skal ta opp til vurdering å slippe transportnæringen fri igjen.

Kjell Kristensen, Telemark: For oss ute i distriktene har den debatt som har vært ført, kanskje spesielt i organer som har lagt på siden av vårt partis organer, virket ganske underlig og noe forstemmende. En har hatt inntrykk av at det som har vært den vesentlige innvending mot sosialiseringskomitéens innstilling er at ordet sosialisme ikke har vært nevnt mange nok ganger på de ulike sidene. Jeg ser innstillingen som et praktisk diskusjonsgrunnlag og vi må sørge for at den fortsatt kan komme til drøfting ute i avdelingene. En må vel kunne si at dette tema aldri kan avsluttes som diskusjonsgrunnlag i våre forsamlinger. Derfor vil det i aller høyeste grad være nødvendig at vi fortsetter debatten. Det har vært reist spørsmål om hvorvidt komitéens innstilling er i samsvar med partiets grunnsyn og retningslinjer som ble vedtatt på partilandsmøtet i 1949. Jeg kan ikke innse at det er noen uoverensstemmelser i så måte. Men jeg finner det nødvendig at vi klart presiserer at utbyggingen av samfunnet vårt fortsatt skal være i samsvar med de retningslinjer som er lagt til grunn i 1949 og taleren framsatte følgende forslag:

«Landsmøtet presiserer at utbyggingen av landet vårt fortsatt skal skje i samsvar med partiets grunnsyn og retningslinjer, vedtatt på Landsmøtet i 1949, og at de midler som nyttes, ut fra dette vurderes nøye i hvert enkelt tilfelle.

Landsmøtet mener det er grunn til fortsatte drøftinger av de enkelte punkter i Sosialiseringskomitéens innstilling, men vil gi sin tilslutning til grunntankene i innstillingen.»

Taleren framsatte også et tilleggforslag når det gjaldt siste avsnitt: Hvor landsmøtet skal anmode sentralstyret om å få sosialiseringskomitéens innstilling redigert og utgitt i en høvelig form. Jeg foreslår at vi føyer til etter det:

«Slik at den kan danne grunnlaget for fortsatt studievirksomhet i partilaga i tida framover.»

Reiulf Steen, Oslo: Hvis vi setter i verk en omfattende sosialisering, kan vi da regne med oppslutning av de fagorganiserte, av småbrukerne, fra den store velgermasse? spurte Evensen og han besvarte selv spørsmålet med å si at en iallfall ikke kan svare bekreftende. Men har det ikke alltid dannet grunnlaget for arbeiderbevegelsens styrke at vi har hatt mot til å legge fram langsiktige, inspirerende målsettinger, og at vi planmessig skal arbeide henimot disse mål? I ungdomsbevegelsen sier vi at det er den nåværende generasjons oppgave å realisere det økonomiske demokrati. Akkurat som våre forgjengere i bevegelsen ga kampen for det politiske demokrati hensikt og mening for arbeiderklassen. Vi har hatt en stor debatt om medbestemmelsesretten i industrien, og de innvendinger som fagbevegelsen hadde mot partiets arbeidsprogram på dette punkt, fant man så vektige, at man fant å måtte bøye seg for dem. Og medbestemmelsesrett slik man hadde tenkt seg den ville utvilsomt medført store vanskeligheter. I grunnsyn og retningslinjer vedtatt på partiets landsmøte i 1949 blir det slått fast at DNA vil gjennomføre den sosialistiske samfunnsordning i Norge. Det kunne nå være på tide å komme i gang med den praktiske planlegging om hvordan disse prinsipper skal omsettes i praksis. En slik praktisk planlegging sakner vi i sosialiseringskomiteéns innstilling. Vi sakner også en konkret anvisning på om partiet fortsatt bekjenner seg til de sosialistiske grunnprinsipper, og jeg er enig med siste taler, at vi i uttalelsen fra dette landsmøte bør få noe med om dette.

Som en innvending mot det å få større medbestemmelsesrett blir det hevdet at vi ikke har skolerte folk til å sette inn i styrer og representantskap. Så må vi skolere folkene. Det må bli en oppgave for den samlede arbeiderklasse.

Det er ikke nok som komitéen sier å utvide pensumet ved universitetene til å omfatte alminnelig menneskebehandling, personalforvaltning og samarbeidsteknikk. Det er ikke teknikk det er behov for, men evnen og viljen til samarbeid og til medmenneskelig forståelse. Det er riktig som komitéen påpeker at det ikke lenger er eiendomsretten som er avgjørende for innflytelsen i industrien. Så komplisert som industrien etter hvert er blitt, vil det bli teknikerne som får sterkere og sterkere innflytelse. Men dette opphever ikke det motsetningsforhold som er mellom arbeid og kapital, og ikke minst i rent menneskelige forhold skaper nedverdiggende tilstander på en rekke arbeidsplasser i vårt land.

Kjell Dankertsen, Oslo: For de fleste har sikkert sosialiseringskomiteéns innstilling vært en nedslående lesning. Den konklusjon som komitéen trenger innpå 100 sider å komme fram til: At sosialisering ikke er aktuelt for tiden. Vi ungdommelige optimister håper og tror at komitéen har feilet grundig på dette punkt. Sosialiseringsspørsmålet er levende og livskraftig for oss i ungdomsbevegelsen. Det er et spørsmål vi disku-

terer daglig, og det er ingen som står på linje med sosialiseringskomitéen. Det er vel mulig at komitémedlemmene er mer nøkterne og jordbundne enn optimistisk ungdom, men med vår beste vilje kan vi likevel ikke forstå at konklusjonen er riktig. I henhold til denne så har vi sagt farvel til sosialismen.

Frihagen-komitéen som også sosialiseringskomitéen har gitt sin tilslutning til, har heller ikke innfridd de forventninger vi i sin tid satte. Den er for tannløs. Et problem som medbestemmelsesretten diskuteres ofte hos oss. Ungdommen interesserer seg sterkt for spørsmålet. Fagbevegelsen er også interessert. Men man gjennomfører jo ikke medbestemmelsesretten med et pennestrøk eller ved et stortingsvedtak. Skal vi være med å bestemme må vi ha kunnskaper, og dessuten mer detaljerte planer. Det som foreligger på dette område, er hittil svært lite. Kan vi ikke fortsette med utredningsarbeidet? Det gjelder om å skape en ideologisk plattform for våre medlemmer. Det gjelder hele vår bevegelses framtid. Det gjelder spørsmålet om den sosialistiske idé skal forlates, eller gjennomføres ved praktisk arbeid. Taleren framsatte følgende forslag:

«Landsmøtet gir Sosialiseringskomitéen honnør for det arbeid som er utført.

De problemer som imidlertid reiser seg er så dyptgående og vidtrekkende at det vil være nødvendig i tillegg til det arbeid som allerede er gjort å utrede de mange spørsmål også fra andre synsvinkler. Særlig oppmerksomhet bør vies problemene omkring gjennomføring av medbestemmelsesretten og industrielt demokrati, og hvordan disse problemer best kan løses.

Det nedsettes så snart råd er en allsidig sammensatt komité til utredning av disse spørsmål.»

Dirigenten foreslo forslaget oversendt sentralstyret. Det ble enstemmig vedtatt.

Halvdan Wigaard, Oslo: Når det heter i komitéens innstilling at forholdene for 50 år tilbake var annerledes, så kan alle underskrive det. Vi er i dag kommet dithen at vi er en del av det kapitalistiske samfunns beherskere. Men ellers er det et trist kapittel å lese den foreliggende innstilling. Jeg betrakter den som en nekrolog over sosialismen. Det heter riktignok at det for tiden ikke er aktuell politikk med sosialisering. Men skal vi få nye kadrer til vår bevegelse, så må vi ha et mål, et prinsipp å arbeide etter. Og dette prinsipp er som før, samfunnets overtakelse av produksjon og omsetning. Det heter også i innstillingen at det ikke er aktuelt å få med arbeiderne inn i styrer, og dårlig nok i representantskaper. For kommer saken dit, så er de utvannet. Så heter det videre at arbeiderne ikke er modne for å komme inn i direksjonene heller. Hvor mange er det som har kvalifikasjoner for å sitte i direksjonene i

disse selskapene? Jeg tror det er helt feil når det sies at vi kanskje skal få komme inn i et representantskap, men i direksjonene er vi ikke modne for. Men det er heller ikke de som sitter der nå. Det er direktøren og fagsjefene som forelegger det som passer for en direksjon, og det blir gjerne tiltrådt.

Ser vi innstillingen som helhet må en reise seg spørsmålet: Hva blir det så igjen av grunnlaget for hele vår bevegelse, at vi skulle overta produksjonsmidlene. Det snakkes om produksjonsutvalg. Men de har ingen ting å bety i dag. Det som har betydning er de overenskomster som er opprettet mellom arbeidsgiverne og LO.

I produksjonsutvalgene får vi lov å hilse på disponenten og direktøren, men vi får ikke forelagt bedriftenes regnskaper og de ting som virkelig betyr noe i bedriften. Det er derfor ikke blitt noen interesse omkring produksjonsutvalgene i den form de nå har. Når det sies at arbeiderne ikke er modne for å sitte i direksjonen, så kan jeg nevne at i en bedrift hvor Arbeiderpartiet selv er medeier, så var det det første de gjorde å kaste arbeiderne ut av direksjonen. Det gjelder Aktietrykkeriet. Der hadde det vært representant for arbeiderne i over 40 år.

Når det gjelder behandlingsmåten av den foreliggende innstilling, så bør det rette være å sende den tilbake til sentralstyret og så komme tilbake til saken senere, og da forhåpentlig med et annet resultat.

Dirigenten: Klokka er nå 12, og jeg foreslår en times middagspause.

Formiddagsmøtet hevet kl. 12.

ETTERMIDDAGSMØTET 9. MAI 1959.

Ordstyrere: Marie Skau, Nils Langhelle.

Sekretærer: Anton Medby, Marit Svarva.

Debatten fra formiddagsmøtet fortsatte med

Leif Østlie, Østfold som første taler.

Det er vel ikke mer enn naturlig at ungdommen føler seg skuffet over den foreliggende innstilling. Det er iallfall et punkt som var gledelig. Det gjelder skogen. Det heter at skogen bør være folkets. Det vil si statens eiendom. Det vil ha betydning ikke bare for dem som lever av arbeide i skogen, men også for de som driver jakt og fiske ute i marken som hobby. Det råder i dag stor misnøye med den jaktlov vi har. Det at skogen for den overveiende del er i privat eie, kan vi ikke slå oss til ro med. Skogen er i dag undergitt de private eieres selvbestaltethet. De har gjort lite eller intet for å oppelske viltbestanden. De nytter bare skogen til økonomisk utnyttning. Jeg gjør meg sikkert til talsmann for alle medlemmer av Arbeidernes Jeger- og Fiskerforeninger i Østfold når jeg uttrykker min glede over innstillingen på dette område.

Josef Larsson: Evensen uttalte i sin innledning at det ikke blir flere arbeidsplasser om vi sosialiserer. Det kan medføre riktighet, hvis vi med sosialisering bare tenker på en formell endring. Men vi har vel ment noe mer med sosialisering. Det skulle vel innebære at de respektive bedrifter bedre utførte sine samfunnsmessige funksjoner enn under privat ledelse.

Hvis vi tenker tilbake på forholdene etter forrige verdenskrig og de forhold som da rådet med arbeidsledighet og nød blant store deler av arbeidsfolket i vårt land, så kunne mye av den vært unngått om vi hadde hatt bedriftene under samfunnsmessig ledelse og kontroll. Når man ser tilbake på hine harde dager, så forstår man hvilken stor betydning det har at vi har større sikkerhet for at bedriftene fyller sine samfunnsmessige funksjoner i hele samfunnets interesse.

Det er forholdsvis greit og enkelt å komme med en teoretisk innledning, og vi kan vel være enig om at den også er god i den foreliggende innstilling. Den gir en bra oversikt over hele problemkomplekset. Men det vanskeligste står jo tilbake: Hvordan skal vi sette den ut i livet? Dette gjelder bedriftslivet, og der har vi to partnere: arbeidsgiverne og LO. Det er vel de to nevnte organisasjoner som må sette innstillingen ut i livet. I det forbund jeg i mange år var formann, forsøkte vi i flere år å legge grunnlaget til rette for et mer utvidet samarbeidsforhold, nettopp med henblikk på å løse produktivetsproblemer innenfor industrien.

Jeg tror at fagbevegelsen må legge opp en plan og en målsetting på disse områder, herunder industrielt demokrati, så får vi samarbeide med de politiske myndigheter og i fellesskap trekke opp retningslinjer som kan føre oss framover når det gjelder større innflytelse og råderetten. Jeg er enig i Ordings uttalelser når det gjelder skoleringsspørsmålet. Vi har hatt den idé i Jern- og Metallarbeiderforbundet at det bør igangsettes en skole for å utdanne våre folk til å løse de oppgaver som veien til råderetten i bedriftene gjør nødvendig.

Olaf Watnebryn, landsstyret: Jeg vil slutte meg til den tanken som ligger bak forslaget til Skotøyarbeidernes forening, Oslo. Jeg anser det som nødvendig i demokratiseringen av vårt arbeids- og næringsliv at dette spørsmålet blir tatt opp å søkes løst snarest mulig. Vi har i dag en jordlov som gir hjemmel for å gripe inn hvis jorda vanskjøttes. Det anser de fleste for å være helt naturlig at samfunnet har en slik adgang. Men det finnes ingen lov hjemmel for at samfunnet kan gripe inn hvis en bedriftsledelse feildisponerer på en slik måte at arbeidsplassen kan komme i fare for hundrevis av mennesker. I alminnelighet vil det vel i de aller fleste tilfelle være slik at aksjonærene i et aksjeselskap ville gripe inn hvis deres egne interesser står i fare overfor en administrasjon som ikke kan skjøtte sine oppgaver på en tilfredsstillende måte. Og jeg vet at det konkret forekommer. At det innenfor aksjeselskaper finnes

familieselskaper hvor det er indre strid, og denne kan i visse tilfelle føre til at det ikke ligger en slik kontroll i generalforsamlingen som ellers er vanlig. Det er meningsløst, og det må virke urimelig, på de som er ansatt i bedriften at hverken de selv, gjennom produksjonsutvalgene, eller samfunnet gjennom bestemte organer, kan gripe inn og hindre at bedriften svekkes og at det kan føre til arbeidsledighet.

Jeg vil henstille til redaksjonskomitéen at den i sin innstilling ber sentralstyret ta opp dette spørsmål med Regjeringen med sikte på å få det utredet snarest mulig. Dette er et helt nødvendig og viktig ledd i demokratiseringen av arbeids- og næringslivet.

Gustav Sjaastad, stortingsgruppa: Jeg har ikke hørt mange som har forsøkt å sette seg inn i de problemer som vi diskuterer i dag som ikke har hevdet, at om vi går fram med en kraftig sosialisering så vil det kunne føre med seg vanskeligheter for vårt bedriftsliv. Så kan man jo da reise det spørsmål på basis av den debatt som er blitt ført her. Er vi så villig til å ofre noe av sysselsettingen og levestandarden til fordel for prinsippene? Vi som har drøftet og snakket om denne saken rundt om i distriktene i de senere år, har en levende følelse av at det som er nødvendig i dag er å sikre sysselsettingen og levestandarden. Jeg tror derfor man ikke bør gå hurtigere fram enn det som er nødvendig for de oppgaver vi kan makte å reise i tiden framover. Det må en ganske vesentlig kapitalinvestering i vårt næringsliv til for at vi skal kunne greie sysselsettingen.

I det langtidsprogram vi nå nettopp har lagt opp, har man kalkulert med at det skal investeres for 1,8 milliarder pr. år i industrien og 680 millioner kroner i kraftutbyggingen. Skal vi greie dette, så må vi ha kapital utenfra, og vi må ha kapitaltilførsel i langt større målestokk enn den vi har brukt inntil i dag. Det er nettopp idéen med å utnevne Trygve Lie som en mann som skal drive sin virksomhet på dette område. Vi må derfor være meget forsiktig med å umuliggjøre denne kapitaltilførsel ved å gå lenger enn det som er nødvendig. Hvor langt skal vi så gå? Vi skal realisere den målsetting som vi til enhver tid trekker opp, og blir aktiviteten for liten på dette område, så må staten komme inn som et supplement til den industrireiseing som skjer for øvrig. Det må være et godt program å stå på som ikke virker utfordrende mot noen. Vi må også gå inn for en industrireiseing i industrifattige strøk i den utstrekning det lar seg gjøre, og det må komme til som et ekstra supplement. Klarer vi disse oppgaver, så har vi oppgaver nok i tiden framover. Vi kan ikke vente at det private næringsliv vil satse noe synderlig på industrireiseing i de industrifattige strøk. Skal det gjøres må det bli en statsoppgave. Skal det bli det, så må vi ikke drive noen utfordrende virksomhet gjennom programmerklæringer som *ikke* kan realiseres i nærmeste framtid.

Anna Nilsen, sentralstyret: Jeg vil støtte fullt opp om forslaget som er sendt inn av Skotøyarbeidernes forening. Likeledes tilleggsforslaget av Ingvald Hansen. Når skal vi arbeidere få den fulle beskyttelse? Vi har riktignok Arbeidervernloven, men når det virkelig gjelder kan ikke den hjelpe oss. I tekstilindustrien i Oslo, hvor jeg arbeider, har vi hatt flere eksempler på at bedriftene bare kan legge ned. Dere har sikkert lest om at den gamle, tradisjonsrike bedrift Hjula stanset og arbeiderne ble oppsagt. I dette tilfelle var det ikke tvil om at det var dårlig ledelse som var årsaken. Akkurat i disse dager får vi beskjed om at Kristiania Fiskegarnsfabrikk, en bedrift som er over 100 år gammel har sagt opp samtlige arbeidere på én måneds varsel. Hvis en arbeidsgiver plutselig bestemmer seg for å nedlegge bedriften, så er det arbeiderne det går ut over.

Jeg vil så varmt jeg kan henstille til myndighetene at de prøver om de kan få gjort noe her, for det er i høy grad påkrevd.

Olav Stavrum: Det var et par ord til Sjaastad. Han er engstelig for næringslivet om vi sosialiserer for mye. Vi er i dag ennå ikke kommet lengre i våre statlige produksjonsbedrifter enn at de må stå i Norsk Arbeidsgiverforening og gå fram etter Høyres retningslinjer i produksjonen. Vår gruppe har lagt fram to viktige punkter:

1. Vil sosialisering gi større demokrati på arbeidsplassen?
2. Større trivsel? Større produktivitet? Skape større sosiale utjamninger og utjamne klasseskillet?

Det er viktige ting på en arbeidsplass. Med sosialisering mener gruppa at samfunnet har eiendomsretten til bedriften, og tilsetter funksjonærer og arbeidere som er enig om å føre bedriften framover. Og de skal ha retter og plikter ikke bare på arbeidsplassen, men også i styringen av bedriften, så vel som de økonomiske og sosiale og lønnsmessige tiltak. Med demokrati mener gruppa videre full likestilling mellom arbeidere og funksjonærer, slik at den klasseskilnad som nå ofte skjer ved endel statsbedrifter og privatkapitalistiske bedrifter blir eliminert. Gruppa er sams om at slik sosialisering vil gi større demokrati og at bedriften vil stå i et langt bedre samarbeid med arbeiderne enn ved en privatkapitalistisk bedrift.

Når det gjelder den alminnelige trivsel vil arbeiderne ved en sosialisert bedrift føle at de er medeiere av bedriften.

Asbjørn Lilaas: Kooperasjonen har fått en altfor liten plass i dette ordskifte. Til de som er skuffet over sosialiseringskomitéens innstilling vil jeg rette spørsmålet: Hva har dere gjort for de nære ting i sosialiseringen, nemlig kooperasjonen. Det har gått tregt med kapitaltilførsler for å skape et økonomisk grunnlag for den. Det er et av de felter hvor fagforeningene burde komme sterkere inn i bildet, fordi de tilleggene vi

har fått ved lønnsoppgjørene i det siste har vært spist opp av detaljistene umiddelbart etterpå. Det eneste forsvar vi har er faktisk samvirkelagene.

Når det gjelder det av Ingvald Hansen og andre talere påpekte forhold om de private kapitalisters ledelse av bedriftene, så har vi et grunnlag for det videre arbeid vi skal ta fått på. Det er en rent middelaldersk ledelse av bedriftene. Det ser ut som om mange går ut på å skaffe vanskeligheter for arbeiderne og arbeiderregjeringen. Så er det nevnt litt i innstillingen om konkurransedyktige bedrifter. Det er ikke det samme som profittskapende bedrifter.

Bjørn Brotangen, Vestfold: Ungdommens representanter har markert i debatten at de grunnsyn og retningslinjer som ble vedtatt på landsmøtet i 1949, ikke er kommet klart nok fram i denne innstilling. La oss derfor slå fast at vi også for framtiden vil bygge på vedtaket av 1949. Så var det noen ord om det indre demokrati ved bedriftene. Det ble sagt den gang da loven om produksjonsutvalgene ble vedtatt at det var veien til arbeidernes medbestemmelsesrett ved de enkelte bedrifter. Erfaringene svarer ikke til den utviklingen vi hadde regnet med. Det er blitt sagt at de som blir valt inn i utvalgene fra arbeidernes side burde hevde seg bedre. Men selv ved statlige bedrifter stiller bedriftsledelsen seg helt negativt til avtalen om produksjonsutvalg og sier like ut at vi har ikke noe bruk for dem. Vi skal ordne opp i våre produksjonsproblemer alene. I forrige stortingsvalgperiode hadde Arbeiderpartiet på sitt program at ved de norske statsbedrifter skulle medbestemmelsesretten gjennomføres. Ennå er den ikke gjennomført. La oss få den så fort som mulig, og la også arbeiderne komme inn i styrene. Jeg tror at når vi får medbestemmelsesrett, så skal nok arbeiderne løse oppgaven.

Per Kormeset, Sør-Trøndelag: Jeg tar ordet til den uttalelse som er kommet fra Orkanger arbeidsmannsforening. Den bør man ikke ta høyttidelig. Den ledes av en kommunistisk formann og han har da fått denne uttalelsen til på et dårlig besøkt møte. Jeg kan forsikre at synet på sosialiseringsspørsmålet er et ganske annet innen Orkanger arbeiderparti, men vi er ikke helt ut enig i hele den foreliggende innstilling. Jeg må si at det er vanskelig for meg å definere begrepet sosialisering, hvis vi skal gå helt etter innstillingen. Så var det et spørsmål jeg ville rette om forholdene i Mo i Rana. Der har vi jo en statsbedrift. Der bygges boligene for ledelsen i en krets, for funksjonærene i en annen krets og endelig for arbeiderne i en tredje krets. Er dette virkelig demokratisering?

Dirigenten: Med dette er debatten om dette punkt slutt. Lars Evensen har måttet forlate møtet. Men vi har et medlem av komitéen her, Olav Bruvik, og kanskje han vil si noen ord.

Olav Bruvik: Jeg vil bare få lov å minne om komitéens mandat: utredningen skulle ta sikte på å kartlegge de økonomiske og psykologiske

momenter som kunne både tale for og mot en omfattende sosialisering. Den debatt som er ført hør har stort sett fulgt de samme retningslinjer som vi har hørt ute i partilagene. Det har vært reist kritikk mot innstillingen på en rekke punkter, og en har vært uenige i enkelte detalj-spørsmål som komitéen har pekt på. Men det har meget sjelden kommet fram innvendinger mot den prinsipielle hovedlinje som sosialiseringskomitéen har lagt opp. Det er det heller ikke under denne debatt. Hvis så hadde vært tilfelle, måtte den nødvendigvis munnet ut i et konkret forslag om at landsmøtet skulle vedta en uttalelse om en alminnelig sosialisering av næringslivet.

Det diskusjonen har avslørt er en levende trang blant alle arbeidere om å utvide og utbygge det industrielle demokrati. Jeg vil her gjøre oppmerksom på at det er et annet spørsmål komitéen har pekt på, at sosialisering i visse tilfelle kan være et middel til å bygge ut det industrielle demokrati. Men komitéen har også pekt på at en bør undersøke om det ikke også finnes andre veier for å bygge ut det industrielle demokrati. Jeg håper at den diskusjon som har vært ført ute i partilagene, og på dette møte, kunne bidra sitt til at man kunne få en mer konkret utforming av hva begrepet industrielt demokrati i virkeligheten er. Hvis komitéens utredning og den diskusjon som har vært ført, kunne bringe klarhet i dette spørsmål, ville mye være vunnet.

Et punkt vil jeg nevne som har vært framhevet i debatten. Det har vært hevdet at komitéen har sagt at vi har ikke dyktige nok folk. Komitéen har ikke sagt det, og i alle tilfelle ikke ment det. Det komitéen har pekt på er at vi på dette område ikke har nok skolerte folk. Og det er fullstendig å kaste blå i øynene på hverandre, hvis vi ikke vil erkjenne at vi har en stor og viktig oppgang foran oss i å skolere våre folk på et område der lønnstakerne enda til en viss grad famler seg fram.

Det kunne vært veldig interessant om tiden hadde tillatt det, å trekke visse paralleller med den utvikling vi har gjennomgått når det gjelder utviklingen av det politiske demokrati. Vi har vært nødt til etter hvert som utviklingen har gått framover å justere vår målsetting og de midler vi har nyttet oss av i denne utvikling. Jeg er ganske overbevist om at hvis vi vil fram til et industrielt demokrati, så blir vi nok kanskje også på enkelte områder nødt til også her av og til å justere noe på vår målsetting og de midler vi vil bruke på veien framover.

Punkt 10. Valg.

Valgkomitéens formann, Klaus Kjelsrud, la fram komitéens nye forslag til landsstyre:

Landsstyret:

Østfold:	Erling B. Kvaale,	varam.:	Oscar Brattlie.
Akershus:	Trygve Lie,	»	Leif Larsen.
Hedmark:	Kristian Gundersen,	»	Oddvar Nordli.
Oppland:	Embjørg Ødegård,	»	Bernt Sjølås.
Buskerud:	Olav Watnebryn,	»	Helene Grønvold
Vestfold:	Andreas Honerød,	»	Alf Skåum.
Telemark:	Ruth Svendsen,	»	Kjell Kristensen.
Aust-Agder:	Ebba Lodden,	»	Osmund Faremo.
Vest-Agder:	Harry Jørgensen,	»	Trygve Tønnesen.
Rogaland:	Edv. M. Edvardsen,	»	Johan Johannesen.
Stavanger:	Svenn Aasen,	»	Odlaug Kristiansen.
Hordaland:	Margit Tøsdal,	»	Steffen I. Toppe.
Bergen:	Hjalmar Seim,	»	Harry Hansen.
Sogn og Fjordane:	Hans Offerdal,	»	Rasmus Norbdø.
Møre og Romsdal:	Sivert Haltbakk,	»	Marie Amundsen Olsen.
Sør-Trøndelag:	Roald Bye,	»	Olav Myran.
Trondheim:	Ole Øisang,	»	Liv Aasen.
Nord-Trøndelag:	Nils Kvam,	»	Marit Svarva.
Nordland:	Nils Hillestad,	»	Margit Munkeby.
	Sandrup Nilsen,	»	Anton P. Medby.
Troms:	Einar Wøhni,	»	Helga Andersen.
Finnmark:	Valter Gabrielsen,	»	Arnt Isaksen.

Valgkomitéen er nå, etterat vi har hatt nytt møte, kommet fram til en enstemmig innstilling når det gjelder landsstyrets sammensetning. Taleren nevnte endringene i det nye forslag som gikk ut på:

For oppland foreslår valgkomitéen Embjørg Ødegaard i stedet for Hans Bruøygard. Ødegaard er et aktivt medlem av partiet, og spesielt er hun aktiv når det gjelder forbrukersaker.

For Telemark foreslår vi Ruth Svendsen som medlem av landsstyret med Kjell Kristensen som varamann. Ruth Svendsen er en meget aktiv partifelle, og hennes spesialitet er arbeid i fagorganisasjonen. Hun er med i landsstyret i Handel og Kontor, er med i LO's representantskap og er kontordame i Herøya kjemiske arbeiderforening. Ruth Svendsen vil sikkert også bli et verdifullt medlem av partiets landsstyre. Når vi har innstilt på Kristensen til varamann så er det bl. a. for å imøtekomme kravet fra ungdommen.

Hva Aust-Agder angår innstiller komitéen på gjenvalg av Ebba Lodden. Ebba Lodden frasa seg som kjent gjenvalg. Ikke fordi at hun ikke ønsket å delta i landsstyret, men fordi hun mener at det bør foregå

utskifting i landsstyret fra tid til annen. Men etter de sterke uttalelser som kom under valgdebatten, mener valgkomitéen at det må være både forsvarlig og riktig å velge Ebba Lodden inn i landsstyret på ny.

Når det gjelder Stavanger tar vi hensyn til Stavanger arbeiderpartis forslag på Svern Aasen som landsstyremedlem med Odlaug Kristiansen som varamann. For Hordalands vedkommende foreslår vi Margit Tøsdal og innstiller Steffen I. Toppe på varamannsplassen. Margit Tøsdal er lærerinne og jeg vet at hun er et meget dyktig menneske og som sikkert vil bli et verdifullt medlem i landsstyret.

Når det gjelder Sør-Trøndelag har vi gått over til forslaget fra fylkespartiet på Roald Bye som medlem og Olav Myrann som varamann.

For Trondheims vedkommende innstiller nå valgkomitéen enstemmig på Ole Øisang som medlem med Liv Aasen som varamann.

Spørsmålet er altså nå: Vil landsmøtet gi plass for kvinner i landsstyret eller ikke. Skal vi holde oss til nominasjonene fra distriktene er det vanskelig for ikke å si umulig å få plassert noen kvinner i landsstyret. Vi mener det er riktig å få noen kvinner med i vårt landsstyre, og ber om at landsmøtet nå samler seg om den endrede og enstemmige innstilling fra valgkomitéen.

Bjartmar *Gjerde*, Hedmark: Jeg vil foreslå Odvar Nordli, Hedmark som medlem av landsstyret. Når valgkomitéen nå har endret sin innstilling overfor kvinnene, hva jeg er enig i, så bør de også i større grad ha gitt ungdommen mer plass. Jeg vil derfor anbefale Odvar Nordlis valg.

Votering:

Valgkomitéens innstilling på Kristian Gundersen ble vedtatt mot 93 stemmer som ble avgitt for Gjerdes forslag.

Oppland:

Agvald *Gjelsvik*: Den endrede innstilling fra valgkomitéen når det gjelder Oppland kom som en bombe på oss. En samlet Opplandsbenk vil stemme for komitéens opprinnelige forslag på Hans Bruøygard som medlem av landsstyret. Det er ikke noe annet grunnlag for utskifting her enn at Embjørg Ødegaard ikke er mann. Ødegaard er en ypperlig partifelle, og vi har ikke noe mot henne men Bruøygard er en for god mann til å skifte ut.

Votering:

Valgkomitéens innstilling på Embjørg Ødegaard ble vedtatt med stort flertall.

Telemark.

Knut *Kvigne*, Telemark: Så vidt jeg vet har ikke valgkomitéen forespurt vårt landsstyremedlem gjennom mange år, Konrad Anderson, om han er villig til å stille sin plass til disposisjon. Så har komitéen foreslått Ruth Svendsen. En meget aktet og god partifelle, men som sikkert er ulykkelig over at hun er satt opp som landsstyremedlem framfor en mann som vi ikke ønsker skal skiftes ut. Vi fra Telemark ber derfor landsmøtet om at man stemmer for komitéens opprinnelige innstilling, med Anderson som medlem og Tor Viten som varamann.

Bjartmar *Gjerde*: Jeg opptar forslag på Kjell Kristensen som medlem av landsstyret. Jeg beklager at jeg her kommer i konflikt med kvinnene. Grunngevingen er igjen å få en ungdom med, og i tillegg til det vet de fleste av oss at Kjell Kristensen er en meget dyktig kar.

Kjell *Kristensen*: Jeg beklager å måtte gå mot min gode venn, Gjerde. Som formann i Telemark fylkesparti må jeg anbefale å stemme på Konrad Anderson som er vårt ønske. Vi har vært meget fornøyd med ham i landsstyret og ser ingen grunn til at han skal skiftes ut. Han står også som en av ungdommens representanter, da han fortsatt er med i AUF.

Votering:

Valgkomitéens innstilling på Ruth Svendsen ble vedtatt med stort flertall.

Aust-Agder:

Jens *Kvale*, Aust-Agder: Vi vil ikke for Aust-Agders vedkommende søke å få noen endring på den endrede innstilling. Av debatten i formiddag gikk det fram at det er mange stabeiser både i denne sal og ellers rundt omkring i landet. I Aust-Agder har vi ikke hatt noen problemer med dette spørsmål etter krigen. Kvinnene har fått sin representasjon og samarbeidet har vært det beste. Ebba Lodden har vært medlem av landsstyret i 10 år. Hun har vært meget dyktig. Hun frasa seg gjenvalg med en motivering som fylkespartiet tok hensyn til, ikke minst fordi hun er sterkt belastet på mange andre områder. Jeg håper at vi for framtida skal unngå en slik debatt.

Votering:

Ebba Lodden ble enstemmig valt.

Hordaland:

Leif *Mørk*, Hordaland: Det er litt av en skuffelse for oss i Hordaland at det kvinnelige innslaget skulle gå ut over oss. Marit Tøsdal som jeg ikke kjenner personlig, men har hørt meget godt om, er som det er sagt

lærerinne. Dessuten husmor med 3 barn, og har så mye å gjøre at hun er fullt opptatt. Vi har derfor merket en stor svikt i partiarbeidet av henne på våre trakter. Et enstemmig årsmøte i fylkespartiet har foreslått Toppe. Han er den sentrale skikkelse i partibevegelsen i Hordaland, og vårt forslag synes jeg landsmøtet bør respektere. Jeg foreslår Steffen I. Toppe som landsstyremedlem.

Votering:

Marit Tøsdal ble valt med 125 stemmer, Toppe fikk 104 stemmer.

Nord-Trøndelag:

Bjartmar Gjerde: Jeg tar de voteringer som hittil er foregått som en generell avstandstagen fra en foryngelse i tillitsmannsrekkene. Men jeg tar allikevel opp et forslag på Marit Svarva som landsstyremedlem for Nord-Trøndelag i stedet for Nils Kvam, og håper på bedre resultat denne gang.

Bjørn Skau, AUF: Det er grunn til å understreke at etter de voteringer som har vært hittil har vi en eneste av landsstyrets 22 medlemmer som kan betraktes som ungdommens representant. Jeg synes landsmøtet har gjort riktige vedtak når det gjelder kvinnene. Men jeg synes man også i en viss grad bør komme ungdommen i møte ved å stemme på Marit Svarva. Vi kjenner henne i Fylkingen, og hun har gjort et bedre arbeid enn de fleste av hennes kamerater blant guttene.

Oskar Øksnes, Nord-Trøndelag: Hvis Nord-Trøndelag hadde hatt 2 representanter i landsstyret skulle jeg med glede vært med å stemt på Svarva. Imidlertid er det bare en, og jeg synes da at Nils Kvam er så verdifullt medlem i landsstyret, med den spesielle innsikt han har på mange saker, til at han skal gå ut. Jeg vil derfor anbefale komitéens innstilling.

Guttorm Hansen, Namdal: Jeg vil gjøre oppmerksom på at Nord-Trøndelag er delt i to kretspartier, Namdal og Inn-Trøndelag. Vi har gjerne delt på landsstyremedlemmet, slik at en periode har Inn-Trøndelag hatt medlemmet og en periode Namdal. Nå har Namdal fraveket denne regel som en konsesjon til kvinnene ved å foreslå Marit Svarva til varermann. Hun er også fra Inn-Trøndelag, og jeg må be om at iallfall dette blir fastholdt.

Votering:

Nils Kvam ble valt. Marit Svarva fikk 103 stemmer.

Nordland:

Margit *Munkeby*: Jeg vil ta opp forslag på Svein Olsen i stedet for meg som varamann for Nils Hillestad. Svein er ung, meget dyktig, og er en av «de travle menn» som Gerhardsen snakket om i formiddag. Han er også sekretær i Norlands fylkes fiskarlag og kjenner meget godt til de problemer som hovednæringen i Nordland fylke har.

Votering:

Munkebys forslag ble vedtatt med stort flertall.

Ellers ble valgkomitéens innstilling enstemmig vedtatt for de øvrige landsstyremedlemmer med varamenn.

Punkt 3. Innsendte forslag.

Formannen for Redaksjonskomitéen for politiske saker, *Olav Larssen*, la fram følgende innstillinger:

Landsstyrets framlegg til politisk manifest.

Et nytt samfunn tar form.

Vi opplever i vår tid en veldig sosial omveltning. Den foregår slik vi helst ønsker det skal skje: steg for steg. Landet har ikke lenger det gamle, grå fattigdomspreget. Menneskene er friere, de har stemmerett og meningsrett, de deltar i styret i staten og kommunene. Fagorganisasjonen har skapt jevnbyrdighet ved forhandlingsbordet mellom arbeider og arbeidsgiver. Jordbruket arbeider under bedre kår. Fiskerne har gjort seg uavhengig av de gamle «nessekongene». Kortere arbeidsdag, ferierett, stigende realinntekter, større utdanningsmuligheter, lettere samferdsel — i alt dette ligger utformingen av det nye samfunnet.

Arbeidsfolk i generasjoner før oss levde i angst for fattigdom, sykdom og arbeidsløshet. Da hadde de bare fattigkassa å ty til. De som måtte gå den veien, følte seg som knekkede mennesker. Vårt norske samfunn har befriidd menneskene for denne livslange fattigdomsskrekken. Under arbeiderstyret er det gjennomført sosiale trygdeordninger for gamle, syke, blinde, uføre og arbeidsledige.

Den sosialistiske arbeiderbevegelsen er bygget opp på idéen om solidaritet. Ingen skulle underby hverandre på arbeidsplassene, alle skulle stå sammen i arbeidet for å oppnå bedre kår.

Nå bygger vi et nytt samfunn på læren om solidaritet mellom menneskene.

Særlig legger vi merke til de nye boliger over alt i landet. Fra krigen

sluttet og til siste årsskifte har vi tatt i bruk 325 000 nye boliger. Nesten tre fjerdeparter av de nye leilighetene er bygget med støtte fra Statens boligbanker.

Et annet bilde: I midten av 30-åra var det 700 000 innbyggere i landet som ikke hadde elektrisk lys. Nå er tallet redusert til 44 000. For 37 000 av disse arbeides det med planer som skal løse elektrisitetsforsyningen for dem.

Statistikken forteller oss at det private forbruket har økt med 40 prosent fra 1938. Det skyldes også den økonomiske utjamningen som Arbeiderpartiet og fagorganisasjonen har drevet igjennom.

Foran oss har vi mange uløste oppgaver. Arbeiderpartiet vil prøve å løse dem etter de retningslinjer som har vært fulgt etter krigen. Vi synes de har holdt mål i alt vårt gjenreisings- og nyreisingsarbeid.

Vi vil fortsette å bygge ut kraftkilder og å reise nye valutaskapende og valutasporende industri.

Store deler av landet, der de gamle næringer, jordbruk, skogbruk og fiske, dominerer, har et for svakt og ensidig næringsgrunnlag. I disse samme distriktene er det mange sesongledige om vinteren. Det gjelder ikke minst i skogbruket, enda det er mulig å gi våre skogsarbeidere en jammere sysselsetting hvis arbeidet blir lagt opp rasjonelt. Et botemiddel mot ledighet og undersysselsetting er en sterkere utbygging av næringslivet i disse strøk av landet. Vi har mange muligheter, ikke minst i de store reserver av unyttet vannkraft. Vi trenger lokalt initiativ og innsatsvilje for å gjøre næringslivet rikere rundt om i landet. Kommuner og fylkeskommuner må vie disse oppgavene stor oppmerksomhet.

Vi må fortsette å føre kapital fra de økonomisk bedre stilte områder i landet til de kapitalfattige distrikter, for å skape grunnlag for reising av industri og håndverksbedrifter.

Norsk industri må i større utstrekning gå over til skiftarbeid. Da får vi større konkurranse-evne, økt sysselsetting og tryggere arbeidsplasser.

De store ungdomskullene etter krigen vil de nærmeste åra søke yrkesopplæring for å komme inn i arbeidslivet. I år har vi over 60 000 femten-åringer, og i 1961 vil vi få 70 000 i denne aldersklassen. Stat og kommuner må ta store løft for å bygge ut yrkesskolene og universitetene, og vi må så raskt som mulig gjennomføre den nye 9-årige enhetsskolen.

Vi har ikke bare store årskull av ungdom. Tallet på gamle vil også øke i åra framover. I 1940 var det 136 000 som fikk alderstrygd, i 1955 var det 197 000. Men i 1971 vil det være over 328 000 som har fylt 70 år. Våre kår er blitt bedre, og vi lever lenger.

Det betyr at vi må bygge flere trygdeboliger, aldershjem og pleiehjem. Utbyggingen av den nye ordningen med husmorvikarer, sykepleie og hjemmehjelp må få høy prioritet.

Dette er sentrale oppgaver som vil stå i forgrunnen ved kommune-

valget i år. Kan vi make å realisere disse oppgavene — og andre, som vi ser rundt omkring oss?

Våre næringer i land og på sjø er bedre rustet enn før. Nøkkelen til nyreising ligger i vår evne til å sikre full sysselsetting og en rasjonell drift i alle næringer. Prøvejordbrukene har fordoblet avkastningen i løpet av fire år. Dette kan vi se som et bilde på hva vi kan drive det til når små og store virksomheter arbeider etter en nøye gjennomtenkt langtidsplan.

Vi har noen særskilte ønsker for den tida vi har foran oss. Vi ønsker at hvert nytt år vil bli et fredsår for Norge og alle andre land og folk.

Vi ønsker at vi kan lære å holde like godt sammen i fredstid som under krigen og okkupasjonen.

Samhold og samarbeid er en kapital som vi kan skaffe oss gratis. Samhold og samarbeid hjalp oss gjennom krig og okkupasjon. Med denne samme driftskapitalen kan vi også seire i gode års fredelige kappestrid.

Bjartmar *Gjerde*, Oslo, foreslo følgende endring:

«Siste setning på side 2 endres slik: Stat og kommuner må ta større løft for å bygge ut yrkesskolene og universitetene, slik at all ungdom kan få en tilfredsstillende utdanning. Vi må så raskt som mulig gjennomføre den nye 9-årige enhetsskolen.»

Redaksjonskomitéens innstilling ble vedtatt med *Gjerdes* tilleggsforslag.

Jordbruksspørsmål.

Om uttalelsen av Kvæfjord herredsparti, Sør-Trøms.

Landsmøtet gir i det store og hele sin tilslutning til de synsmåter som er kommet fram i uttalelsen fra Kvæfjord herredsparti, og ber om at disse og andre aktuelle jordbruksspørsmål blir utredet til behandling på landsmøtet i 1961.

Landsmøtet peker på de driftsresultater som er oppnådd ved en rekke prøvebruk på forskjellige kanter av landet, der Landbruksøkonomisk Institutt i samarbeid med eierne har gjennomført en omlegging av driften etter en nøye gjennomarbeidet plan. Resultatene er oppsiktsvekkende. Gjennomgående er avkastningen fordoblet i løpet av fire år.

Etter hvert som resultatene fra prøvebruka er blitt kjent, har interessen blant jordbrukerne økt. Det ser ut til at vi her har funnet en form for veiledningstjeneste som virker oppmuntrende og fører langt fram, og at man har fått en erfaring for hvordan veiledningstjenesten bør bygges opp.

Landsmøtet er enig i at herredsagronomene bør få driftsplanlegging som hovedoppgave.

Landsmøtet mener at tilskottsordningene i jordbruket bør tas opp til revisjon. De er gjennomført i en periode da jordbruket samtidig ble rammet både av en gjelds- og en priskrise.

Landsmøtet vil uttale at når innstillingen fra de oppnevnte spesialkomitéer som Eskeland-komiteén og Aresvik-komiteén foreligger, vil det være nødvendig å ta opp til vurdering alle de nå gjeldende stønadstiltak i jordbruket. Våre støttetiltak bør utformes med familiebruket som grunnlag, både når det gjelder utregning av lønnsomheten og hvilke tilskott jordbruket trenger for å gi brukerne et trygt utkomme. Rettleiingstjenesten og jordbruksopplæringa må også hovedsakelig tilpasses familiebrukstypen.

Vår jordbrukspolitikk må ta sikte på sjølforsyning for de produkter det er naturlige betingelser for i vårt land.

Om forslaget fra Inderøy og Utoy Arbeiderparti, Nord-Trøndelag.

Landsmøtet vil anbefale at tilskott og lån til driftsbygninger i jordbruket innvilges i de tilfelle brukeren har sin vesentlige inntekt av bruket, og til bruk som ved en mer intensiv eller spesialisert drift eller ved utvidelse, kan bli sjølvbergede familiebruk.

Om forslaget fra Statsbygd Arbeiderparti, Sør-Trøndelag.

Landsmøtet holder fast på de prinsipper som den nye jordlova er bygd på: «Jordviddene i landet må nyttes på den måten som er mest gagnleg for samfunnet og dei som har yrket sitt i jordbruket.»

Ut fra dette synet mener landsmøtet at disponeringen av jordressursene først og fremst må nyttes til å oppfylle de retningslinjer som er trukket opp i St. meld. nr. 60, hvis første formål det er å oppnå en bruksstørrelse som gir helårs arbeid og et brukbart utkomme for en familie.

Det er på det rene at vi ikke har så store jordreserver her i landet at vi kan skaffe «alle de eksisterende småbruk» tilleggsjord, så de kan bli sjølstendige. En fortsatt rasjonalisering av jordbruket vil sannsynligvis øke kravet til bruksstørrelsen for familiebrukene, og med dette for øyet må tillegg av jord vurderes nøye. I skogdistriktene og fiskeristrøkene vil støttebrukene være en nødvendig kombinasjon av yrker som vi må beholde inntil disse næringer har skaffet flere helårs arbeidsplasser for yrkesutøvere. I slike strøk bør derfor arrondering og planlegging av bruksstørrelsene avpasses etter de forhold som en rasjonell næringsutøving forutsetter. Slik anvendelse av jordressursene gir også jordlovens nåværende utforming høve til.

En revisjon av jordlova er under arbeid i departementet. Det vil være rimelig å avvente denne revisjon. Landsmøtet finner ikke grunn til under noen omstendighet å ville tilrå noen endring i de prinsipper jordlova bygger på.

Forslaget fra Tveten Arbeiderlag (s. 22 i saklista).

Innstilling: Forslaget sendes sentralstyret.

Innstillingene enstemmig vedtatt.

Forslag til uttalelse om «Vår Forsvars- og Utenrikspolitikk».

Det er en sentral oppgave for Det norske Arbeiderparti å bidra til fred og avspenning i verden. Gjennom internasjonale samarbeidsorganisasjoner arbeider den norske regjering for å trygge freden og skape større forståelse mellom folkene. Den bygger på de prinsippene som landsmøtet i 1957 slo fast i partiets arbeidsprogram. Dette programmet er forpliktende for hele stortingsperioden.

1. Gjennom FN og på andre måter må Norge gjøre sitt ytterste for å fremme tiltak som kan bidra til å fjerne konfliktstoff mellom nasjonene. Vår sikkerhet er mer og mer blitt avhengig av at det hersker fred i alle deler av verden. Det er avgjørende at det blir bygd ut et tillitsfullt samarbeid mellom landene i den vestlige verden og i de økonomisk tilbakeliggende områder i Asia og Afrika. Norge må delta i dette samarbeid i første rekke innenfor rammen av De forente nasjoner, og vi må være villige til å yte større økonomiske ofre enn nå til FNs arbeid og til tekniske og økonomiske hjelpeprogrammer.
2. En av hovedoppgavene for vår utenrikspolitikk er å arbeide for internasjonal nedrustning under betryggende kontroll. Arbeiderpartiet går inn for fortsatte nedrustningsforhandlinger innenfor FN. Som skritt på veien mot en alminnelig internasjonal nedrustning må partene begynne med å løse begrensede problemer. Prøvene med kjernefysiske våpen må stanses.
De uløste internasjonale konfliktspørsmål har skapt en spenning som bare kan bli fjernet gjennom tålmodig, praktisk arbeid. Vi vil arbeide for at det kommer i stand betryggende ordninger for begrensning under gjensidig kontroll og inspeksjon av militære styrker og militær virksomhet i de deler av verden der den politiske spenning mellom øst og vest er særlig sterk.
3. Den vestlige verden må sette inn alle sine evner i forhandlingene, og forsøke å finne nye veier som kan føre til avspenning. Men

erfaringene har også lært oss at det kan være farlig for freden hvis maktbalansen forrykkes. I vår politikk må vi vise både forhandlingsvilje og fasthet. Derfor kan den vestlige verden ikke forsømme sitt forsvar.

Norge bygger sin fred og sikkerhet på fellesforsvaret i NATO. Det er i alle medlemslands interesse at fellesforsvaret blir effektivt utbygd, slik at det kan hindre krig og gi oss et best mulig vern hvis vi blir angrepet. Norge må oppfylle sin del av forpliktelsene for å nå dette målet, og våre forsvarspolitiske problemer må løses på dette grunnlag.

Spørsmålet om den militære tjenestetid er under behandling i et eget utvalg som vil avgi innstilling i nær framtid. Når innstillingen foreligger, vil spørsmålet bli tatt opp til politisk avgjørelse. Det vil da bli lagt fram for partiets landsstyre.

I samarbeidet for å trygge vår fred og sikkerhet må også det demokratiske Tyskland være med på like linje med andre medlemsland i NATO. En militær og politisk diskriminering kan skape fare for aggressiv nasjonalisme og militarisme i Tyskland. Norge må derfor gå inn for samarbeid med den nye tyske forbundsrepublikken. Et ledd i dette samarbeidet er at Vest-Tyskland blir med i planleggingsarbeidet i NATO's felles kommandoer, og at det får samme adgang som andre medlemsland til å nytte NATO's forsyningsdepoter.

I samsvar med Norges basepolitikk, som gjentatte ganger er slått fast av Arbeiderpartiet og våre politiske myndigheter, vil disse depoter, som alle anlegg for fellesforsvaret på norsk jord, stå under norsk administrasjon og kontroll så lenge vårt land ikke er truet av angrep eller utsatt for angrep.

4. Norge må være med på å overvinne faren for økonomisk splittelse i Vest-Europa. Samarbeidet mellom landene må ta sikte på å fremme en friere handel. Innenfor den européiske økonomiske samarbeidsorganisasjon (OEEC) må Norge stå som talsmann for en politikk som fører til økonomisk vekst.

Arbeidet for å nå fram til utvidet økonomisk samarbeid mellom de nordiske land må føres videre.

5. Det er en stor vinning for internasjonalt fredsarbeid og for arbeiderbevegelsens innsats på dette området at de demokratiske arbeiderpartiene holder god kontakt med hverandre og samarbeider over grensene. Ut fra dette syn vil det norske Arbeiderparti gi full støtte til arbeidet i Den Sosialistiske Internasjonale.

Kjell *Kristensen*, Telemark: Jeg mener det er nødvendig at vi klart og sterkt slår fast vår basepolitikk. Taleren la fram følgende forslag:

«Forslag til tilføyelse i Redaksjonskomitéens innstilling III, om forsvars- og utenrikspolitikken: Side 2, punkt 3, etter siste setning i 2. avsnitt:

Vår basepolitikk føres videre i samsvar med de retningslinjer i Arbeidsprogrammet som sier at fremmede tropper ikke tillates stasjonert på norsk område i fredstid, og at atomvåpen ikke må plasseres på norsk område.»

Med mitt forslag vil vi fjerne enhver tvil om Arbeiderpartiets stilling til dette viktige spørsmål.

Bjørn *Brolangen*, Vestfold: Jeg vil støtte Kristensens forslag. Denne uttalelse vil også gi et klart og sterkt svar til Sovjet-Samveldet overfor den tvil de har overfor vår regjering og Det norske Arbeiderparti om dette spørsmål. La oss sterkt understreke at Norge fortsetter den basepolitikk vi hittil har ført.

Halvard *Lange*: Det skulle ikke være nødvendig å forsterke uttalelsen om basepolitikken, da det her står ganske klart at «i samsvar med Norges basepolitikk, som gjentagne ganger er slått fast av Arbeiderpartiet og våre politiske myndigheter, vil disse depoter som alle anlegg for fellesforsvaret på norsk jord stå under norsk administrasjon og kontroll så lenge vårt land ikke er truet av angrep eller utsatt for angrep.» Dette skulle være fullstendig klart nok. Hvis det fra landsmøtets side er krav om noe mer, måtte det være at vi som vedlegg tok *hele* erklæringen om basepolitikken. *Både* den av 1949 og den i tre lange avsnitt av 1951 som Hauge avga i Norges Storting og som fikk Stortingets tilslutning. Begge deler er Norges basepolitikk, ikke bare den ene.

Rasmus *Nordbø*, Sogn og Fjordane: Det er flere ganger, både fra statsministeren og utenriksministeren, sagt fra om at basepolitikken vår er uendret. Skal vi da ta mer hensyn til det en håndfull kommunister sier, og det som Khrusjtsjov gjerne vil ha oss til å tro, enn til det som vår ansvarlige politiske ledelse sier. Det vil virke slik, at hvis vi skal komme med et tillegg her, at folket vil si: A ha, er det kanskje noen endring i basepolitikken siden landsmøtet må slå fast det som utallige ganger tidligere er fastslått. Jeg vil fraråde noen endring, fordi vi må stole på hva våre ansvarlige myndigheter har sagt.

Haakon *Bingen*, Oslo: Jeg for min del tviler ikke på de forsikringer som er kommet fra Lange og fra annet hold. Men forholdet er jo at det er kommet to forslag, og den ene eller andre formulering vil bli vedtatt.

mot dissens. Det vil virke uheldig. Jeg vil foreslå at spørsmålet blir sendt tilbake til redaksjonskomitéen og at man kan komme fram til en formulering som kan samle landsmøtet.

Kjell Kristensen, Telemark: Jeg ser gjerne at komitéen ser nærmere på saken igjen for å søke å komme fram til en klarere uttalelse som kan samle alle. Blant oss er det ikke noen tvil. Men vi som arbeider ute i marka vil gjerne ha det klart presisert.

Olav Larssen: Jeg kan ikke riktig forstå resonnementet at det skulle være noen tvil til stede. Det punkt i vårt arbeidsprogram som det dreier seg om her, om atomvåpen på norsk jord, ble vedtatt av landsmøtet i 1957. Dette program gjelder for stortingsperioden 1958—61. Ingen kan forandre dette program. Heller ikke dette landsmøte. For det er et program som er gitt ut til velgerne. Dette program skal velgerne stole på at Arbeiderpartiet holder seg til når det gjelder vår utenrikspolitikk. Og er det noe som kommer til å virke eiendommelig, skape uro og stille mange spørsmål blant velgerne, så måtte det være det at dette landsmøte gjentok det samme program som vi vedtok i 1957. Er det slik at vi tviler på det som vi vedtok på landsmøtet for 2 år siden, se da kan det være grunn til å resonnerer slik som forslagsstilleren har gjort. En ting er dog sikkert: At Regjeringens medlemmer som har hatt befatning med dette spørsmål har vært helt og fullt lojale mot landsmøtets vedtak av 1957. Skulle vi vedta noe annet forslag, så vil dette landsmøte dermed ha sagt at vi er ikke riktig sikker. Vi stoler ikke helt ut på det. Den konklusjon vil bli trukket, ikke bare her i landet, men først og fremst i Moskva. Jeg ønsker gjerne saken sendt tilbake til redaksjonskomitéen.

Einar Gerhardsen: Når det gjelder spørsmålet om dette landsmøte skal gjenta programfestingen av vår stilling til atomvåpen, synes jeg det er fullstendig overflødig. Da kunne det være veldig lett å plukke mange ting ut av programmet og si at vi får ta det ut nå og hamre det fast en gang til. Det er ingen grunn til det. Skal vi først begynne å gjøre det, så vil vi begynne å skape tvil hos våre egne om verdien av våre programmer. Det å vedta et program og søke å etterleve det, vil for oss være så selvfølgelig, så viktig, at det er ingen grunn til å skape noen tvil om det.

Når det gjelder basepolitikken synes jeg det er helt tilfredsstillende det redaksjonskomitéen har lagt fram. Mens på den annen side: Hvis noen av landsmøtets representanter mener at det ville være en fordel, og skape større klarhet både innad i partiet og utad om en gjentar de ord som er gjentatt mange ganger, så kan jeg ikke skjønne at det er noe å innvende mot det. Om basepolitikken gjelder det at den ikke er

presisert i vårt program, og den kommer for så vidt da i en annen stilling.

Kjell *Dankertsen*, Oslo: Jeg vil gjenta mitt forslag til punkt 5:

«Vi vil gå aktivt inn for å styrke samholdet og samarbeidet mellom de demokratiske arbeiderpartier innenfor den sosialistiske internasjonale. Både gjennom et nært samarbeid mellom arbeiderpartiene i alle land vil det være mulig å skape grunnlag for varig fred og avspenning. Vi vil være med å bidra til å gjøre Den sosialistiske Internasjonale sterk og handlekraftig så den i høyere grad enn hittil kan øve innflytelse på den internasjonale politikk, og lede utviklingen i sosialistisk retning.»

Bjørn Brotangen: Det var en som bemerket at om vi vedtok endringsforslaget så ville det bli lagt ut som om vi sto tvilende over Regjeringens politikk i dette spørsmålet. Jeg vil stemme for endringsforslaget, men det har aldri vært noen tvil hos meg at den utenrikspolitikk som Regjeringen har fulgt er den riktige. Men det er en ganske sterk bevegelse på arbeidsplassene i denne sak, og vi skal gi denne bevegelse det svar den virkelig fortjener.

Dirigenten spurte om endringsforslaget fremdeles fastholdes.

Kjell *Kristensen*: Det er jo et veldig press for en fra distriktet faktisk å få seg forelagt at det forslag som framsettes er en mistillitserklæring til Regjeringen. Jeg er i stor tvil, men jeg vil likevel at redaksjonskomitéen ser på spørsmålet, iallfall ut fra det Gerhardsen sa her. Det er nødvendig, som siste taler også var inne på, at det må skapes fullstendig klarhet av hensyn til bevegelsen på arbeidsplassene. Fra min side er det ingen som helst tvil om partiets og Regjeringens politikk. Det vi ber om er som sagt å få så klare uttalelser så vi kan slå i bordet for våre motstandere, for tvilerne, når vi kommer tilbake fra dette landsmøtet.

Dirigenten: Etter de siste bemerkninger foreslår dirigentene at hele innstilling nr. 3 sendes tilbake til redaksjonskomitéen, som ser på det ut fra de bemerkninger som er framkommet. Det samme gjelder punkt 5, der Dankertsen har satt fram et forslag.

Dette ble vedtatt.

Landsmøtet fortsatte med behandlingen av redaksjonskomitéens innstillinger.

Forslag til vedtak om de sosiale trygder.

Landsmøtet hilser med glede den raske utbygging av de sosiale trygder. Med det forslag om uføretrygd som nå er lagt fram er folke-trygden, slik den ble formet ut i 1948, nådd og til dels passert. Utviklingen må føres videre med utbygging av bedriftspensjoner og andre former for tilleggspensjoner tilpasset de enkelte næringer. Hvis en ikke kan oppnå dette gjennom frivillige avtaler i arbeidslivet, må en tilfredsstillende pensjonering sikres ved lovvedtak. De meget store utgifter til de statlige trygder bør som nå dekkes av stat, kommuner, arbeidsgivere og medlemmene selv i fellesskap.

Fordelingen av de samlede byrder ved trygdepremier, skatter og avgifter, må tas opp til utredning med sikte på å sikre den best mulige tilpassing til de enkelte gruppers økonomiske bæreevne.

Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Framlegg til vedtak om sosialiseringsspørsmålet.

«Landsmøtet gir sin tilslutning til grunntankene i Sosialiseringskomitéens innstilling og anmoder Sentralstyret om å dra omsorg for at Sosialiseringskomitéens innstilling blir redigert og utgitt i en høvelig form. Under den endelige utformingen må det bli tatt omsyn til de forslag som er sendt inn og de synspunktene som er kommet fram på landsmøtet og i debatten etterat komitéinnstillingen ble ferdig.

Forslagene fra partiavdelingene om sosialiseringsspørsmålet blir sendt til sentralstyret som bilag til landsmøtets vedtak.»

Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

Skotøyarbeidernes forening, Oslo, har fremmet forslag om at staten skal kunne gripe inn overfor bedrifter.

Ad forslaget fra Skotøyarbeidernes forening, Oslo.

Forslaget oversendes sentralstyret. Landsmøtet henstiller til sentralstyret å ta opp til utredning de spørsmål som er pekt på i forslaget til Skotøyarbeidernes forening. Vi viser særlig til punktene 1 og 2 i forslaget.

Redaksjonskomitéens formann, Olav Larssen: Til dette vil jeg føye til at i redaksjonskomitéen var det også trukket en sammenligning med den lovgivning som gjelder for jordbruket, at jordbruk som blir vanskjøttet kan overtas av jordstyrene og drives av disse til eiendommene er kommet i hevd. Vi tenker oss der at jordloven også må overveies når saken om industrien kommer til drøftelse hos myndighetene.

Josef Larsson: Forslaget nr. 5-6 på saklista kan jeg ikke se er nevnt fra redaksjonskomitéen. Jeg etterlyser komitéens behandling av det punkt. Jeg foreslår at forslaget blir oversendt til sentralstyret.

Olav Larssen: Du tar feil der, Larsson. Det er et dokument som ikke er delt ut, da det ble for sent ferdig, men vi foreslår at forslaget oversendes sentralstyret. Forslaget fra Tåsen krets lag inneholder mange saker og problemer, og derfor er det ikke kommet inn under noen spesiell sak.

Ingvald Hansen, Oslo: Jeg takker for at redaksjonskomitéen har tatt det hensyn til forslaget fra Skotøyarbeidernes forening som er gjort. Imidlertid er mine to tidligere forslag besluttet oversendt sentralstyret, og jeg vil derfor be sentralstyret om å se Skotøyarbeidernes forslag og de to av meg framsatte forslag i sammenheng.

Votering:

Redaksjonskomitéens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Forslag til uttalelse om sysselsettingsproblemet.

Tilveksten til yrkesbefolkningen er i 1959 beregnet til maksimalt 15 000 personer. Arbeidsdirektoratet regner med at økingen i sysselsettingen i år omtrent vil svare til denne tilveksten. Det er derfor grunn til å regne med at arbeidsløsheten neste vinter vil kunne bli omtrent av samme omfang som i vinter. Landsmøtet tar til etterretning statsministerens opplysning om at Regjeringen arbeider med nye planer om ekstraordinære sysselsettingstiltak for kommende vinter, og at disse planene vil bli lagt fram for Stortinget i løpet av vårsesjonen.

I perioden 1957-1965 er det regnet med at årsklassene mellom 15 og 19 år vil vokse med om lag 100 000 personer. Disse store ungdomskull vil kreve mange nye, varige arbeidsplasser. Landsmøtet noterer i denne sammenheng med stor tilfredshet at et særlig utvalg, med Trygve Lie som formann, vil søke å vekke interesse for utenlandske investeringer i Norge. Landsmøtet vil understreke de uttalelser som i den senere tid er gitt av medlemmer i Regjeringen om nødvendigheten av å stimulere industrireisningen i distrikter med et ensidig næringsliv.

Det norske Arbeiderparti setter seg som mål at yrkesbefolkningen skal ha sysselsetting året rundt.

Mange partiavdelinger hadde fremmet forslag for landsmøtet om sysselsettingsspørsmål. Alle disse forslag sendes sentralstyret sammen med vedtaket ovenfor.

Forslaget ble enstemmig vedtatt.

Forslag til vedtak om en rekke forslag som er innsendt før landsmøtet eller framsatt under landsmøtet.

A.

Om bedriftsinnskrenkninger og dårlig bedriftsledelse.

Forslag fra Skotøyarbeidernes Forening i Oslo (saklista, s. 7).

Redaksjonskomitéen innstiller:

Forslaget oversendes sentralstyret. Landsmøtet henstiller til sentralstyret å ta opp til utredning de spørsmål som er nevnt i forslaget fra Skotøyarbeidernes Forening i Oslo (jfr. særlig punktene 1 og 2).

Innstillingen enstemmig vedtatt.

B.

Om omsetningsskatten.

Forslag fra Ullensaker Arbeiderparti og Torød Arbeiderlag (saklista s. 8).

Redaksjonskomitéen innstiller:

Forslagene oversendes sentralstyret. Landsmøtet er kjent med at en rekke problemer som gjelder omsetningsavgiften for tiden er gjenstand for nærmere utredning og vurdering av et utvalg som ble oppnevnt av Regjeringen for noen uker siden. Landsmøtet går ut fra at dette utredningsarbeid blir slutført så snart råd er.

Innstillingen enstemmig vedtatt.

C.

Om vår forsvars- og utenrikspolitikk.

Forslag fra Oslo Stein-, Jord- og Sements partigruppe av DNA (saklista, s. 9). Flekkefjord Arbeiderparti, Kjell Dankertsen, Oslo, Asbjørn Lillås, Vestfold, Kjell Kristensen, Telemark og Orkdal Arbeiderparti.

Redaksjonskomitéen innstiller:

Forslaget oversendes sentralstyret sammen med landsmøtets vedtak om vår forsvars- og utenrikspolitikk (jfr. komitéens innst. III).

Innstillingen enstemmig vedtatt.

D.

Om alderstrygden.

Forslag fra Arendal Arbeiderparti, Inderøy og Utøy Arbeiderparti, Nord-Fron Arbeiderparti, Stokken Arbeiderparti, Sømna Arbeiderparti, Fetsund Arbeiderlag, Flekkefjord Arbeiderparti, Nordreisa Arbeider-

parti, Sparbu Østre Arbeiderlag og Torsnes Arbeiderparti (saklista, s. 11—15 og tillegg til saklista, s. 39) samt skriv fra Eidsfjord Arbeiderlag av 17. april 1959.

Redaksjonskomitéen innstiller:

Forslagene sendes sentralstyret sammen med vedtaket om de sosiale trygder (jfr. komitéens innst. IV).

Innstillingen enstemmig vedtatt.

E.

Om forsørgertrygd.

Forslag fra Nord-Fron Arbeiderparti (saklista, s. 15).

Redaksjonskomitéen innstiller:

Forslaget oversendes sentralstyret.

Innstillingen enstemmig vedtatt.

F.

Om de vanføres stilling i samfunnet.

Forslag fra Sosialistisk Vanførelag (saklista, s. 16).

Redaksjonskomitéen innstiller:

Forslaget oversendes sentralstyret. Landsmøtet ber sentralstyret være oppmerksom på det spørsmål som er nevnt i forslaget fra Sosialistisk Vanførelag — at de vanføre bør være forsvarlig representert i de offentlige utvalg og komitéer m. v. som behandler saker som angår de vanføre.

Innstillingen enstemmig vedtatt.

G.

Om bygging av prestegårders grunn.

Forslag fra Tveten Arbeiderlag (saklista, s. 22).

Redaksjonskomitéen innstiller:

Forslaget oversendes sentralstyret.

Innstillingen enstemmig vedtatt.

H.

Om jordlova m. v.

Skriv fra Årdal Arbeidarlag, Aust-Agder (saklista, s 23).

Redaksjonskomitéen innstiller:

Skrivet fra Årdal Arbeidarlag vedlegges protokollen.

Innstillingen enstemmig vedtatt.

I.

Om opprettelse av et fredsinstittutt.

Forslag fra Grimstad Arbeiderparti (saklista, s. 23) og fra Håkon Bingen (lagt fram under landsmøtet).

Redaksjonskomitéen innstiller:

Forslaget oversendes sentralstyret.

Innstillingen enstemmig vedtatt.

J.

Om lønsspørsmål.

Forslag fra Grav og Voll kretslag (saklista, s. 24).

Redaksjonskomitéen innstiller:

Sendes sentralstyret med anbefaling om at forslaget videresendes Arbeiderpartiets fraksjon i Stortingets kommunalkomité som for tiden behandler St. prp. nr. 21 om opprettelse av et likelønnsråd.

Innstillingen enstemmig vedtatt.

K.

Om rentespørsmålet.

Forslag fra Arendal Arbeiderparti (saklista, s. 25) og Flekkefjord Arbeiderparti.

Redaksjonskomitéen innstiller:

Forslaget oversendes sentralstyret. Motivering: Arbeiderpartiets fraksjon i Stortingets finanskomité pekte i budsjett-innst. S. I, på at marginalen mellom innlåns- og utlånsrenten nå var blitt for høy. Fraksjonen mente at en derfor bør søke å bringe utlånsrenten ned. Etter dette kan en gå ut fra at det vil bli arbeidet videre med spørsmålet.

Innstillingen enstemmig vedtatt.

L.

Om samferdselsspørsmål.

Forslag fra Hol Arbeiderparti (saklista, s. 25).

Redaksjonskomitéen innstiller:

Forslaget fra Hol Arbeiderparti om endringer i Samferdselsloven oversendes sentralstyret. Redaksjonskomitéen vil peke på at de problemer som Hol Arbeiderparti reiser vil bli tatt opp til behandling når Samferdselskommisjonen av 1955 i nærmeste framtid legger fram sin innstilling.

Innstillingen enstemmig vedtatt.

M.

Om skattespørsmål.

Forslag fra Froland Arbeiderparti (saklista, s. 26) og fra Follidal Arbeiderparti.

Redaksjonskomitéen innstiller:

Forslagene oversendes sentralstyret.

Innstillingen enstemmig vedtatt.

Dirigenten foreslår: Sentralstyret får fullmakt til å godkjenne de protokollene som det ikke blir anledning til å forelegge landsmøtet.

Enstemmig vedtatt.

Punkt 7. Våre organisasjonsproblemer.

Formannen for redaksjonskomitéen for organisasjonsproblemer, Alf *Skaalum*, la fram følgende innstillinger:

Innstilling fra redaksjonskomitéen for våre organisasjonsproblemer.

A.

Komitéen foreslår at landsmøtet tiltrer framlegget fra landsstyret om organisasjonsutvalgets innstilling.

B.

Det foreslås at landsmøtet gjør følgende vedtak i forbindelse med de forslag som er lagt fram, og den debatt som er ført om organisasjonsproblemene.

Landsmøtet retter en takk til alle som har bidratt til å belyse partiets organisasjonsproblemer og understreker betydningen av at dette føres videre både sentralt og ute i lagene. Behandlingen på landsmøtet må ikke anses som endelig. Det er mange gode forslag og synspunkter som må vurderes og drøftes nærmere. Det henstilles til sentralstyret å overveie om ikke det foreliggende materiale kan danne grunnlaget for utarbeidelsen av en håndbok om partiets organisasjonsmessige oppgaver.

Enstemmig vedtatt.

Det henstilles til sentralstyret å overveie om det er mulig å gi en bred plass til behandlingen av organisasjonsvirksomheten, valg- arbeidet og kommunale spørsmål på de landsmøter som faller på kommunevalgår.

Enstemmig vedtatt.

Til de konkrete saker som foreligger vil landsmøtet uttale:

Økonomien.

Det er for tiden ikke formålstjenlig å endre kontingenten til landspartiet.

Forslagene om provisjon og endring av prisen på A-loddene m. v. oversendes A-lotteriets styre til behandling.

Støttefondet bør i sin helhet gå til DNA, slik at midlene kan fordeles på distriktene etter behov. Landsmøtet kan ikke anbefale en differensiering av satsene. Sentralstyret bør imidlertid undersøke mulighetene av en oppmyking av den oppkreivingspraksis som er fulgt hittil.

Enstemmig vedtatt.

Samarbeidet med fagbevegelsen.

Landsmøtet understreker betydningen av at det blir ansatt en faglig sekretær så snart som mulig.

Sentralstyret bør oppnevne et utvalg, som i forbindelse med samarbeidskomitéen mellom DNA og LO drøfter spørsmålet om en effektivisering av det kollektive medlemsskapet.

Enstemmig vedtatt.

Kommunegruppene og partiet.

Landsmøtet henstiller til by- og herredspartiene at de kommunale tillitsvervene fordeles på så mange som mulig av partiets medlemmer.

Kommunegruppene må legge stor vekt på at det er god kontakt med partiet, og at de tilsluttede lag og fagforeninger blir informert om partiets kommunepolitikk.

Enstemmig vedtatt.

Rekrutteringen til partiet.

Det er nødvendig at partiet øker innsatsen for å styrke AUF og Framfylkingen. Våre organisasjoner må stå rustet til å ta i mot de store barne- og ungdomskull vi får i tiden framover for å sikre en god rekruttering. Det enkelte medlem i parti- og kvinnelag må se dette som en personlig oppgave.

Enstemmig vedtatt.

Funksjonærene, akademikerne og skoleungdommen.

Den store tallmessige øking av de nevnte grupper gjør det nødvendig å finne former for et effektivt organisasjonsarbeid. De nye forumforeninger som er organisert kan få betydning, men det bør

finnes en ordning slik at disse medlemmene kan få tilknytning til partilagene på deres bosteder.

Enstemmig vedtatt.

Lokalspørsmål.

Kravene til gode og hensiktsmessige møtelokaler er i dag større enn tidligere, og landsmøtet retter en henstilling til Folkets Hus Landsforbund om å forsterke sitt arbeid med å støtte organisasjoner som vil restaurere eller bygge nye møtelokaler.

Enstemmig vedtatt.

«Orientering».

1. Redaksjonskomitéen for organisasjonsspørsmål foreslår at landsmøtet gjør følgende vedtak i samband med gruppa «Orientering»: Under henvisning til § 15 i partiets lover retter landsmøtet en oppfordring til sentralstyret om å ta opp de spørsmål som er reist om gruppa «Orientering», og legge saken fram for landsstyret til avgjørelse.

2. *Forslag fra redaksjonskomitéen for organisasjonsspørsmål om nominasjonene ved høstens kommunevalg.*

Landsmøtet henstiller til de lokale partiavdelinger å nominere et større antall unge kvinner og menn på partiets lister ved høstens kommunevalg. Nominasjonsmøtene må bevisst ta sikte på en fornyelse av partiets representasjon i kommunestyrene.

Med de mange viktige oppgaver kommunene får å løse på de sosiale, kulturelle og økonomiske områder er det nødvendig at flere partifeller kommer med i kommunale tillitsverv. Dette kan skje bl. a. ved at det til styrer og utvalg blir valt flere partifeller som ikke samtidig er medlemmer av kommunestyrene. Her må unge kvinner og menn komme med, så de kan dyktiggjøre seg til arbeid og oppgaver som de må føre videre og ta ansvaret for i årene som kommer.

Innstillingen enstemmig vedtatt.

Punkt 3. «Vår forsvars- og utenrikspolitikk.»

Etter samråd med Kjell Kristensen, Telemark, Olav Larssen og Halvard Lange la Einar Gerhardsen fram denne endrede uttalelse om «Vår forsvars- og utenrikspolitikk». Det endrede avsnitt er på side a i innstillingen, punkt 3, 4. avsnitt som er innrykket i protokollen.

..... forsyningsdepoter. Disse depoter vil, som alle anlegg for fellesforsvaret på norsk jord, stå under norsk administrasjon og kontroll i fredstid. Dette er en følge av Norges basepolitikk, som gjentatte ganger er slått fast av Arbeiderpartiet, Den norske regjering og Norges Storting, og som går ut på at Norge ikke vil åpne baser for fremmede makters stridskrefter på norsk jord så lenge vårt land ikke er angrepet eller utsatt for trusel om angrep. Denne politikk er nærmere definert i forsvarsministerens erklæring i Norges Storting 21. februar 1951 som ligger ved denne uttalelsen.

Enstemmig vedtatt.

Saklistas punkt 9. Kommunevalget.

Haakon Lie: Det er visstnok 3. gangen på rad at jeg har avsluttet landsmøtene våre med en omtale av opplegget til valgkampene vi har stått foran. Sist ble det sagt at det var en *innsprøytning av optimisme* som ble gitt i disse foredragene. Slik blir det kanskje i år også, på tross av de mange små og store tingene partisekretærene har ergret seg grønne over de siste månedene. Jeg er nemlig temmelig viss på at det som gjør partisekretærene rasende — fordi de tror det vil skade partiet i valg — *det har velgerne ikke lagt merke til i det hele tatt!* Enkelte politiske hendinger betyr lite eller ingen ting, når det gjelder velgernes stemmegivning.

Betydning får enkeltsakene først, hvis ett av to hender: 1) At partiets egne medlemmer eller ledelsen mister humøret og pågangsmotet, eller 2) at episodene gjentar seg og gir et varig inntrykk av at partiet ikke riktig vet hva det vil. Vi har vunnet alle valgkampene siden 1933 bl. a. takket være to ting: a) Vi har hatt de mange aktive valgarbeiderne som har trukket titusener av velgere fram til urnene gjennom personlig påvirkning av arbeidskamerater, venner og naboer. b) Vi har utad gitt inntrykk av at vi har visst hva vi ville og kunne føre ut i livet det som var vår vilje. *Bare i den grad enkelte politiske hendinger bidrar til å senke våre egne partifellers kamphumor og til å endre det allmennelige omdømmet partiet har i de brede lag av folket, kan de få politiske konsekvenser ved valgene.*

Dette høres kanskje litt for enkelt ut. Likevel tror jeg det er riktig. *Så mange ganger har det blitt spådd død og undergang for partiet, når vi har tatt upopulære standpunkter, og når vi har gått mot en resolusjonsflom.* Jeg har bare aldri sett noen utslag i valgstatistikken. Ikke i Galluptellingene engang. Kanskje bortsett fra 1947.

Dette betyr så visst ikke at det ikke er skjær i sjøen foran dette valget, og jeg legger ikke skjul på at *sysselsettingsproblemene* i våre *skogs-, kyst- og fjellbygder* representerer et *alvorlig* problem som griper dypt ned blant velgerne våre. Den stagnasjonen som vi har opplevd i vårt

arbeidsliv de siste to årene slår nemlig ikke ut i arbeidsløshet av betydning i de industrialiserte delene av landet: Oslo, Akershus, Østfold, Buskerud, Vestfold, Nedre Telemark osv. *Den slår ut i de industrifattige strøkene.* Det er der vi får en arbeidsløshetspukkel i desember, januar, februar og mars. For et parti som har skapt så mye godvilje for seg gjennom sin innsats for å avskaffe arbeidsledigheten, er dette ei tung bør å bære.

Det paradoksale er at en løsning av dette ledighetsproblemet vil bety en ytterligere svekkelse for oss i mange av de kommunene som er mest plaget av vinterledigheten. Bare i de færreste av de industrifattige kommunene vil det trolig bli mulig å reise ny industri som kan suge opp den overflødig arbeidskraften. *Industrien har av en rekke gode grunner en tendens til å konsentrere seg.* Selv om vi går inn for en jevnere spredning av industrien i landsmålestokk, vil den måtte samles i naturlige sentra. Den kan ikke fordeles jamt som smør på et brødstykke. *Resultatet av en forsterket industrialisering vil fortsatt bli en flytting bort fra en rekke kyst- og fjellkommuner.*

Vi føler det allerede politisk: Ved valget i 1957 som vi alle betraktet som en stor seier, gikk Arbeiderpartiet tilbake i 246 kommuner, altså i over 1/3 av landets kommuner, mens vi sto stille i 45 av dem. 81 av de kommuner vi gikk tilbake i, var rene fiskerkommuner, 85 av dem var rene jord- og skogbrukskommuner med spredt bebyggelse. Framgangen hadde vi i tettbebyggelsene og industrisamfunnene.

Det som skjer, er lett å forklare: Ungdommen og lønnsnettakerne forlater de industrifattige småkommunene og søker til anleggs- og industripllassene. Vi mister stemmene deres på den rene landsbygda, men suger dem opp igjen der hvor ny industri vokser fram. *Denne bevegelsen skal vi få full kjenning med ved dette kommunevalget. Vi kan ikke hindre tap av mandater i mange småkommuner ved dette valget.*

Det åpne spørsmål er: Vil de sysselsettingsvanskene vi har i vinter, få virkning på valgresultatet i sin alminnelighet? Kan den ha ført til en politisk forrykning i landsmålestokk? Det tror jeg ikke. Jeg skal passe meg vel for å spå, men jeg tror at en ledighet av det omfanget vi har hatt de to siste vintrene kan bidra til at velgerne tar valget mer alvorlig — at de ikke mer betrakter den fulle sysselsettingen som en selvfølge. Og så lenge vi beholder det politiske initiativet, tror jeg at det er Arbeiderpartiet som vinner på at det kommer en stenk av alvor inn i den politiske striden.

Det betyr ikke at vi ikke er skuffet over den økonomiske stagnasjonen vi har opplevd de to—tre siste årene. *Den tendensen er vi nødt til å snu, og vi håper at Regjeringen allerede før valgkampen setter inn, vil være i stand til å legge fram en ramme-plan for en ny industriell ekspansjon.*

Jeg misunner ikke de partifellene som har fått i oppdrag å arbeide ut denne planen. De har en uhyre vanskelig oppgave å løse. En ting skal de vite: Ingen vil være mer takknemlig hvis de greier jobben, enn de tusener av partifeller som skal bære valgkampen. De vil da få den amunisjonen de trenger for å bringe partiet over i den *offensive* stillingen som vi alle helst vil være i under en valgkamp.

Heldigvis — på tross av det industrielle tilbakeslaget, har vi så mye annet å fare med ved dette valget at vi ikke frykter utfallet. *Så mye er skjedd i kommunene disse siste 4 årene at det vel blir en uoverkommelig jobb å få fortalt velgerne det som er gjort.*

Enda er det for tidlig å gi det politiske opplegget for denne valgkampen. Allikevel synes det opplagt at i år bør vi søke å gjøre den til en kampanje som dreier seg om *kommunepolitikk* mer enn rikspolitikk. Denne gangen tror jeg vi vil vinne på det. Men vi er jo ikke alene på arenaen. Vi har 5 motspillere som kjenner både sine egne og våre svakheter. *De vil prøve å gjøre sysselsettingen til det sentrale i år.* Derfor betyr Regjeringens opplegg for en videre utbygging av kraftforsyning og industri så uhyre mye for oss.

Ingen er blind for at borgerpartiene kommer til å satse hva de formår for å nytte ut de vanskene våre fiskerier står oppe i. De vil også presse på blant småbrukerne. Likevel har jeg ingen tro på at det i 1959 vil skje noen politisk forskyvning i fiskeri- og jordbrukskommunene utover det vi opplevde i 1957. Jeg tror Regjeringens behandling av Brofoss-komiteéns innstilling borger for det første. Før 1961 bør en ny Brofoss-komitè legge fram en tilsvarende innstilling om vår jordbrukspolitikk. Også der må vi komme over på en ny baug.

De borgerlige partiene værer sjanser nå da landet har møtt nye økonomiske vansker. Og det er på bygdene de håper på en strømkantring. Jeg tror ikke de kommer til å oppleve den i år heller. Dette valget kommer vi til å greie — og det godt!

En skulle vokte seg for å gjette! Men vi har heldigvis noe mer å holde oss til også. Ingen partisekretær ser mer bort fra *Gallup-tellingene*, når det gjelder de politiske strømningene mellom valgene. Inntil i dag har vi bevisst underslått Gallup-tellingene siden valget i oktober 1957, fordi vi har synes at de var for gode! Saken er ganske enkelt den at vi i hele denne perioden har hatt bedre resultater enn noen gang siden Gallup gikk i gang med sin politiske indeks i januar 1948.

Etter Gallup-tellingene er det ingen ting som tyder på at det har skjedd noen endring i den *langtidstendensen* som har preget vårt politiske liv siden 1930. År for år har Arbeiderpartiet rykket fram, mens de

andre partiene tallmessig har stagnert og relativt har gått tilbake. Av en stemmetilvekst på om lag 600 000 har vi tatt nesten 500 000, mens 5 borgerpartier tilsammen har økt sitt stemmetall med litt over 60 000. Kommunistene har hatt en øking i sitt stemmetall fra 1930 — da det helt ble slått ut — på 40 000.

Dette er langtidstendensen som ensidig har gått i Arbeiderpartiets favør. *Det er vanskelig å se noe som kan sies å ha endret denne tendensen. På den annen side er det ingen grunn til å tro at valgene i år vil gi noen særlig framgang for Arbeiderpartiet.*

Jeg har alt nevnt at det politiske klima er kaldere. Vi seiler i motvind. Like viktig er det imidlertid at det ikke er skjedd noen vesentlig endring i velgermassen siden siste kommunevalg. *Tilgangen på nye velgere ved kommunevalget i år vil bli på ca. 161 000, mens 116 000 faller ut av mantallet gjennom dødsfall. Antallet av stemmeberettigede øker altså bare med om lag 45 000, til ca. 2,318 millioner velgere.*

I den gamle velgermassen på om lag 2,27 millioner har det i løpet av det siste året ikke skjedd overflytninger mellom partiene av noen betydning. Det politiske helhetsbildet synes uforandret fra Stortingsvalget i 1957. Partiene er de samme og deres velgere er de samme. Partiene i opposisjonsleiren har heller ikke kommet synderlig nærmere hverandre, selv om det drives et iherdig spill for å få i gang *samling i sentrum* — dog like mye rettet mot Høyre som mot oss. *På den annen side er tilgangen på nye velgere så begrenset at de ikke radikalt kan endre u/fallet av valget den 28. september.*

La meg nå få lov å gjenta hva som alment er godtatt av alle som studerer valg og velgere i Norge: *Den norske velgermassen er for tiden overordentlig stabil.* Arbeiderpartiets framgang fra valg til valg skyldes ikke i synderlig utstrekning at det får et tilsig av velgere fra andre partier, men at det vinner et flertall av førstegangsvelgerne, samtidig som det taper langt færre ved dødsfall blant eldre velgere enn de andre partiene gjør. (Arbeiderpartiet er altså sterkt i de yngre årsklassene, men svakt i de eldre.) *Ved valget i høst er tallet på førstegangsvelgere så begrenset at vi ikke kan regne med vesentlige forskyvninger.*

Et viktig spørsmål som reiser seg i samband med valgkampene, er om vi gjennom dem i synderlig utstrekning påvirker velgerens stemmegivning. Forut for Stortingsvalget i 1957 ble det av *Instituttet for Samfunnsforskning* gjort en omfattende velgerundersøkelse. Et av spørsmålene som ble stilt, lød: «Når var det De bestemte Dem for å stemme på det partiet De valgte?» Svarfordelingen var: *80 prosent hadde bestemt seg lenge før valgkampen begynte. 3 prosent bestemte seg under valgkampen og 6 prosent like før.*

Dette resultatet bekreftet undersøkelser i mange land. Stort sett

har valgkampene liten innflytelse på velgernes stemmegivning. De stemmer slik de har bestemt seg for å velge lenge før noen valgkamp setter inn. Men det finnes altså unntak fra regelen. Tallet på dem er dog ikke stort nok til å avgjøre utfallet av noe valg.

Vi tror å vite at velgernes valg mellom partiene er en langvarig prosess der personlige erfaringer i oppvekstårene og fra det daglige miljøet er de bestemmende faktorene. Det betyr imidlertid ikke at valgkampene er uten betydning for utfallet av et valg. Selv om vi ikke kan bevise det — av den gode grunn at vi aldri i vårt land har hatt et valg uten valgkamp — så må vi tro at *valgarbeidet er avgjørende for frammet ved valgene.* En tilspisset valgkamp mellom partiene skulle føre til økt frammete. En vellykket valgkamp fra et enkelt partis side skulle føre til et økt frammete av dette partis velgere. Så sterkt må vi kunne si det: *En valgkamp er en mobilisering, hvor det partiet mobiliserer flest av sine tilhengere, som er i stand til å arbeide mest effektivt.*

Hvis valgkamp er mobilisering, reiser det med en gang spørsmålet om hvilke *midler* som er de mest effektive i mobiliseringen. I Norge er svaret entydig: *Presse og kringkasting.* Til valget i 1961 kommer et nytt medium inn: *televisjonen.* Men i 1959 slipper vi altså å bekymre oss for den. I Sverige var televisjonen allerede i fjor et avgjørende kampmiddel.

Når det gjelder pressen, kommer den nå i vårt land ut i et opplag som svarer til 2 aviser pr. husstand. Og politikk er det i dem alle. I tillegg sprøyter partiene inn sine partiers valgabonnement. Ikke mindre enn hver 4. velger sa at han hadde fått en avis gratis tilsendt foran valget i 1957. Selv øker vi i år arbeiderpressens opplag fra 380 000 til over en halv million de siste 4 ukene foran valget. Det koster, men vi vet det er det mest effektive midlet vi kan sette inn. *Ikke fordi leserne er noe særlig opptatt av det politiske stoffet! 40 prosent av velgerne sier at de aldri leste en politisk leder.* Men ved å lese *nyhetene* kan de ikke unngå å få en føling med valgkampen.

(Det blir journalistenes jobb, og ikke vår, å gjøre avisene så effektive som mulig. Vi andre kommer inn i bildet når det gjelder å ta ut *brukbare valgabonnementer*, som fortrinnsvis bør velges blant førstegangsvelgerne og de politisk usikre.)

Kringkastingen er også et meget viktig middel for mobilisering av velgerne. Etter NRK's egne undersøkelser lyttet halvparten av deres lyttere på de politiske programmene foran valget i 1957. Nå er vi oppe i svære tall. De politiske programmene i kringkastingen samler hundretusener av lyttere. Det stiller partiene overfor vanskelige valg. *Hvilken form for program* er de mest effektive? *Hvilke emner* bør en ta opp? *Hvilke deltakere* bør en velge? Dette er virkelig vanskelige spørsmål.

Men minst like viktig er det å ta stilling til om vi skal delta i programmene hvis våre motstandere holder fast ved det kravet de har reist i år, om at Arbeiderpartiet skal ha 1³/₄ timers sendetid, mens de andre skal ha 7 timer tilsammen. Da bør vi heller ta ett program: partilederdebatten fredag før valget.

Men den saken er grei: Presse og kringkasting er avgjørende virkemidler i en valgkamp. Om 4 år blir televisjonen det. Men så kommer vi over på usikrere is. Hva betyr alt det andre vi setter inn i en valgkamp? La oss ta møtene først.

Vel, det ser ut til at det er noe sånt som 5 prosent av velgerne som kommer til valgmøter. Det er ikke mye. Og hvem er det som kommer? De politisk aktive, de som ikke har omvendelsesbehov. Betyr det at møtene ikke har noen betydning? Det er langt fra tilfelle. Vi må bare være klar over deres begrensning. *Til de vanlige valgmøtene kommer ens egne velgere.* Men da bør de også legges opp etter det. De skal gi informasjon, og de skal gi gå-på-humor. Hvis valgmøtene fyller denne oppgaven: å gi informasjon og optimisme til våre egne, fyller de fullt ut sin plass. Om vi i tillegg kan få litt publisitet i pressen, skal vi være fornøyd med resultatet.

I tillegg til indre informasjon bør det komme større møter, hvor vi viser ansiktet utad. Men det nytter ikke å få til mange slike møter. Heller få og vellykte, enn mange og delvis mislykte valgmøter. Hva vi trenger mange av, er instruksjonsmøter for våre egne partifeller, men mer om det siden.

Så står vi overfor en gammel kjenning: Hva verdi har alle de brosjyrene som partiene sender ut i løpet av en valgkamp? Det dreier seg om millioner av eksemplarer, selv i det vesle landet vårt; det dreier seg om tonnevis av papir. Har de noen verdi?

Etter den landsundersøkelse som Instituttet for Samfunnsforskning foretok i 1957, var det om lag 3/4 av velgerne som sa de overhodet ikke hadde sett valgbrosjyrer! Landsundersøkelsen forteller ikke hvor mange som hadde lest valgbrosjyrene. Det gjør imidlertid Instituttets undersøkelser i Stavanger-området. I Stavanger by falt svarene slik for de ulike partiene.

	A	V	Kr. F.	B	H
Mottatt og lest	4,1 %	1,8 %	3,5 %		7,1 %
Mottatt og kikket på	7,3 %	6,3 %	7,3 %		9,4 %
Totalt mottatt	18,7 %	13,2 %	17,7 %		26,1 %

I Sandnes var tallene omtrent de samme.

Vi må regne med at stort sett vil relativt flere velgere få brosjyrer i byene, mens relativt færre vil lese dem eller titte i dem. Jeg tror vi må regne med at *maksimalt 5 prosent av velgerne kan ha lest valgbrosjyrer i 1957*. Det er de politisk interesserte som leser brosjyrene, på samme måten som det er de politisk interesserte som går på møtene.

Betyr dette at trykksakfloppen er uten betydning i en valgkamp? Nepp.

For det første kan vi vel regne med at spredningen av brosjyrene har betydning som en *påminnelse* om at det er valg. Og det er viktig.

For det andre er det et *hjelpemiddel for husagitatorene* når de går fra dør til dør. De har litt å gi fra seg når de banker på. De kommer ikke tomhendte. De har et påskudd til å besøke folk.

For det tredje henter de aktive, *valgarbeiderne* — de 5 prosent som leser brosjyrer — *argumenter og informasjon* fra det trykte materialet, hvis det er godt. Hvis 5 prosent av våre velgere, dvs. mellom 40 000 og 50 000 personer — leser våre brosjyrer og bruker det stoffet de på den måten får tak i, da betyr brosjyrene noe.

Til slutt: Vi må ha brosjyrene fordi de *andre* partiene sender dem ut!

På den annen side viser tallene den store begrensningen denne formen for propaganda har. Vi må gi den mindre rom på valgbudsjettet. I sentralstyret har vi derfor blitt *enige om et foreløpig program for skriftlig propaganda som ser slik ut*:

- a) Et *valgmanifest* som går ut fra dette landsmøtet, og siden sendes sammen med et personlig brev fra by- eller herredspartiet til hver enkelt velger.
- b) En *valgavis* — hvor første og siste side varieres fra fylke til fylke.
- c) En direkte henvendelse i brev til førstegangsvelgerne og de eldre velgerne.
- d) Et *lokalt valgprogram*, eventuelt og et lokalt politisk regnskap. På dette legger vi overordentlig stor vekt, og gjennom de mange kursene i emnet «*Kjenn din kommune*» tror vi at vi vil få flere hundre slike program i år.
- e) Til slutt vil vi sende ut ei *håndbok* for aktive partifeller i et meget stort opplag.

Så kan dere med et sukk si: *Hva er det igjen av valgkampen — utenom presse og kringkasting som vi alminnelig dødelige overhodet ikke kommer bort i?* Bare 5 prosent på møter. Maksimum 5 prosent leser brosjyrer (trolig de samme menneskene). Når vi slår opp plakater, er det i høyden en påminning om at det er valg i vente. Vi påvirker ingen med dem.

Like fullt er det slik at det nettopp er den personlige innsatsen fra de politisk aktive som bestemmer utfallet av et valg — i den grad som en valg-

kamp er bestemmende for utfallet. Mer og mer har den oppfatningen slått gjennom blant dem som studerer valg og velgere at det er den personlige påvirkningen mann og mann i mellom som er det viktigste midlet i mobiliseringen av velgerne. Personlig kontakt har en ganske annen virkning i den politiske propagandaen enn brosjyrer, plakater, møter, og hva partiene ellers måtte rå over av ytre propagandamidler. I alle land vender partiene tilbake til husagitasjon og agitasjon på arbeidsplassene.

Den konklusjonen vi trekker av erfaringene høstet på mange hold, er denne:

De fleste velgerne påvirkes *ikke direkte* av de tradisjonelle propagandamidlene (presse, radio, brosjyrer, plakater, møter). *Påvirkningen skjer i steden gjennom en tredje gruppe som ligger mellom velgermassen og partikontorene, de såkalte opinionsformidlere.* Storparten av velgerne leser ikke de politiske lederne i avisene, de går ikke på møter, de kaster brosjyrene i papirkurven. opinionsformidlerne er de politisk aktive som gjør alt dette og som i tillegg sitter i ledelsen av faglige og politiske organisasjoner. De har kontakt med partikontorene, og det er når disse opinionsformidlerne søker kontakt med velgerne at de settes i sving, at de drøfter politiske spørsmål, at de stemmer på et bestemt parti. *Opinionslederne er det som vekker de politisk sløve — ikke de ytre propagandamidlene.*

Hvis denne teorien er korrekt, og det er all grunn til å tro at den er det, da er den første oppgaven i en valgkamp å mobilisere de politisk aktive, våre egne medlemmer og de aktivt sympatiserende. Det gjelder å få de politisk bevisste i aktivitet, slik at de påvirker velgerne som de får eller søker kontakt med. Dette er blitt dobbelt nødvendig, fordi vi ikke lenger kan følge med i det pengeforbruket Høyre har under valgkampene, når det sender ut sitt skriftlige materiell via Postverket til alle husstander i landet. Våre valgbudsjetter har i kroner og øre ikke økt siden 1933, mens omkostningene ved å føre valgkamp minst er 3-doblet. Hittil har vi imidlertid greidd å veie opp de borgerlige partienes finansielle overlegenhet med den innsatsen våre aktive medlemmer har gjort under valgkampene. Men vi skal være klar over at Høyre — og Bondepartiet i mange bygder — har seilt forbi oss, når det gjelder å få ut trykt valgmateriell. Tall fra valgundersøkelsene i 1957 viser at når det gjelder «personlig» kontakt med velgerne, da leder Høyre i byene og Bondepartiet på bygdene. Bondepartiet har også en «personlig» kontakt med sine velgere (gjennom partiets grendemenn) som er bedre enn vårt partis. I Oslo-området bygger Høyre også opp effektive rotekorps. Vi kan bare veie dette opp ved å legge enda større vekt på husagitasjon og agitasjon på arbeidsplassene.

Den personlige propagandaen må selvsagt organiseres. Først og fremst gjelder det å få våre egne partimedlemmer med i aktivt arbeid. Dernest gjelder det å mobilisere de mange som nok ikke er medlem av partiet, men som like fullt regner seg for å være «Arbeiderpartifolk». Her er det de fagorganiserte arbeiderne og funksjonærene vi i første rekke må søke å få med. Et valgarbeid som skal gi resultater, må i dag etter vår oppfatning konsentreres om disse oppgavene:

1. å sette våre medlemmer inn i aktivt arbeid,
2. å mobilisere støtten fra de fagorganiserte.

Så sterkt jeg overhodet kan, vil jeg gjerne understreke betydningen av denne *indre aktiviseringen*.

La meg i denne forbindelse få nevne en interessant kjensgjerning som er kommet fram gjennom valgundersøkelsene i 1957:

Arbeiderpartiets velgere føler seg sterkere knyttet til partiet enn mange tror. Velgerne ble spurt:

«Om vi ser bort fra det rene partimedlemskap, vil De si at De går helhjertet inn for et bestemt parti, dvs. betrakter Dem selv som venstre-mann, arbeiderpartimann eller hva?»

Prosenttallen for de bekreftende svarene var:

K	A	V	Kr. F.	B	H
37,0 %	70,7 %	53,2 %	46,7 %	40,0 %	45,0 %

Dette er oppmuntrende for oss. Velgerne føler seg virkelig knyttet til partiet. 3/4 av dem er eller regner seg som «Arbeiderparti-folk». Vi har stødige velgere! Dette må vi kunne nytte ut i valgarbeidet.

La meg summere opp: Storparten av de norske velgerne lar ikke sin stemmegivning påvirke av partienes valgkamp. De stemmer slik de har bestemt seg for å velge, lenge før valgkampene setter inn. Det er imidlertid 3 grupper av velgerne som vi må ha oppmerksomheten vendt mot foran et valg, og det er:

1. *førstegangsvelgerne,*
2. *de politisk usikre velgerne,*
3. *hjemmesitterne.*

I disse velgergruppene kan vi vinne stemmer hvis vi bare når fram til dem. Nå viser imidlertid disse tre gruppene minst interesse for politikk. De går ikke på valgmøter i synderlige utstrekning, de leser ikke om politiske spørsmål osv. For å få kontakt med dem, slik at vi kan påvirke dem politisk, må vi oppsøke dem personlig.

Her står to veier åpne: *Vi kan gjøre det gjennom husagitasjon og på*

arbeidsplassene. Etter min oppfatning vil vår valgkamp i høst bli bestemt av i hvilken grad vi er i stand til å organisere innsatsen i valgrotene og på arbeidsplassene. Den virkelige jobben i samband med valget til høsten består i å aktivisere og informere flest mulig av våre egne medlemmer og sympatiserende. Jeg tror det er langt viktigere å satse på den indre fronten enn på velgerne i sin alminnelighet. Den oppgaven vi står foran i ukene framover er å legge til rette et arbeid for møter, kurser og kontaktkonferanser med våre egne medlemmer og med de tillitsmennene på arbeidsplassene og i fagforeningene som regner seg som våre.

La meg nevne en ting til slutt. I samband med valgkampen i 1957 prøvde vi å sette opp et regnestykke for sammenhengen mellom god valgkamp og et godt valgresultat i de forskjellige kommunene. Jeg må med skam bekjenne at det var ikke lett å få regnestykket til å gå opp! Men på ett punkt var det klar sammenheng: *De partiavdelinger som hadde hatt et effektivt «jager-korps», de hadde et flott valgresultat.*

Det er en understreking av at det er den personlige kontakten som teller — like til det siste.

Jeg har hatt den første kontakten med de som steller med valgkampen i de øvrige partiene. Jeg tror jeg tør si at de i år *værer blod*. De tror at de for første gang har en sjanse. Tilbakeslaget i de små fiskeri- og jordbrukskommunene i 1957 tar de som et tegn på at vi er på vikende front på landsbygda. Sysselsettingsvanskene i vinter gir dem nytt mot. Her skal det slås til.

Jeg tror de skal bli skuffet enda en gang. På tross av kringel og vansker tror jeg trygt *vi kan si at utgangsstillingen er god. Nå står det til oss å nytte den ut.* En ny seier skal føyes til den lange rekken av seire som rekker fra 1933 til 1959!

Haakon Lies foredrag ble tatt til etterretning og *dirigenten* takket for det tennende og inspirerende foredrag.

Dette var siste punkt på landsmøtets sakliste og man gikk så over til

Avslutning.

Dirigentene takket landsmøtet for grei og saklig behandling av saklista. De overlot så ordet til den gjenvalte formann Einar *Gerhardsen* som ble hilst med et hjertelig og langvarig bifall da han trådte opp på talerstolen.

Hilsen til Christoffer Hornsrud.

Jeg vil først foreslå, sa *Gerhardsen*, at det blir sendt et telegram til Christoffer Hornsrud fra dette landsmøte, sammen med en blomsterhilsen:

DNA's landsmøte 1959 hilser og hyller deg med takk for din banebrytende innsats i norsk arbeiderbevegelse og norsk samfunnsliv gjennom en lang og rik arbeidsdag, og sender alle gode ønsker.

Einar Gerhardsen, Trygve Brattelie.

Gerhardsen fortsatte: Jeg vil først bringe en takk til landsmøtets gjester. De av de utenlandske gjester som hadde uoppsettlige gjøremål hjemme har allerede måttet forlate oss, men de ba meg før de dro, å overbringe deres hjerteligste hilsener overfor landsmøtet. De som ennå er igjen og som trofast har fulgt landsmøtets forhandlinger er Stina Lindgren, en av de tre svenske gjestene, og Niels Mathiassen, en av de to danske gjester. Så har vi også igjen en par av våre asiatiske venner, som på tross av språkvansker, har vært så ivrige til å følge med i det som skjedde her at deres oversettere har hatt sin fulle hyre gjennom disse lange dagene. Det er vi også veldig glade og takknemlige for. (Bifall.)

Siden kvinnene er kommet så i forgrunnen, ikke minst på denne siste dagen, så kan det vel passe godt at Stina Lindgren sier noen ord på vegne av gjestene.

Stina Lindgren: Partifeller! Deres partiformann sa ved landsmøtets åpning at vår statsminister og partiformann og sekretæren i partiet ikke behøvde å gjeste hvert eneste landsmøte etterat det ble toårige perioder. Men Erlander sa også i sin hilsningstale at han gjorde det med stor glede. Det forstår jeg meget godt. Hadde jeg vært partiformann, så ville jeg også komme å overvære alle deres landsmøter. Vi har både med stor beundring og interesse fulgt med i deres forhandlinger, og har trukket de refleksjoner at det er herlig for oss å bo i demokratiske stater, hvor vi fritt og uhindret kan si vår mening. Vi har retten til å kritisere våre styresmakter, uten å risikere å bli et hode kortere av den grunn. Det er slikt som er så fortreffelig med demokratiet at vi kan bære fram våre anskuelser fritt. Vi kan derfor være takknemlige for å bo i de nordiske land.

Men vi skal fortsette vårt arbeid i enda hurtigere tempo og utvikle og befeste det nordiske samarbeid som vi har påbegynt. Det er sikkert mange land i verden som ser opp til Norden og har oss som et forbilde. Med dette, kjære kamerater, ber jeg om å få bære fram de nordiske gjesters varme takk for disse dager. Jeg kan forsikre dere, iallfall jeg personlig, kommer med stor interesse til å følge de spørsmål som angår deres land. Takk for denne gang. (Bifall.)

Einar Gerhardsen: Så må jeg først på landsmøtets vegne takke våre dirigenter. Jeg må vel ha lov å føye til landsmøtets meget dyktige dirigenter. En takk til landsmøtets sekretærer, og fram for alt en takk

til de som har vært med i landsmøtets komitéer for godt utført arbeid. Jeg retter en spesiell takk til de som har holdt innledningsforedrag på landsmøtet, og alle de som har hatt ordet i debattene og gitt uttrykk for sine synsmåter. Det er riktig som Stina Lindgren sa, at det er deilig å kunne leve i et land og kunne være i et parti hvor hvem som helst freidig og frimodig skal kunne gi uttrykk for sine synsmåter. Jeg kunne også ha lyst å legge til: At de som er utsatt for kritikken, ikke av den grunn skal være redd for «å miste ansikt» slik enkelte er så redde for å gjøre.

Så takker jeg hver enkelt representant. Jeg sa ved åpningen av landsmøtet at vi måtte regne med tre temmelig harde arbeidsdager foran oss. Det har nok slått til. Men representantene har fulgt trofast med og bidratt sitt til at dette er blitt et godt møte.

Så må jeg si noen takkens ord til de som nå går ut av partiets ledelse. For sentralstyrets vedkommende gjelder det Hans *Sundrønning*, Gunnar *Hauge*, Gunnar Alf *Larssen* og Rolf *Aakervik*. Jeg takker dem for det arbeid de har gjort gjennom kortere og lengere perioder i partiets høyeste ledelse.

Det gjelder følgende landsstyremedlemmer som nå går ut: Martin *Haugen*, Konrad *Anderson*, Olaf *Wikre*, Tjalve *Gjostein*, Magda *Kleppestø*, Oscar *Steinvik*, Erling *Myrholm* og Rudolf *Olsen*. En takk til dem alle.

Så vil jeg på vegne av de som er gjenvalt eller nyvalt i partiets ledelse få lov å takke for den tillit landsmøtet har vist oss. Jeg er sikker på at det gjelder for oss alle at vi setter pris på den tillit, og jeg vet også at jeg kan si på vegne av dem alle at hver enkelt av oss skal gjøre det vi kan for å vise oss den tilliten verdig.

Så må jeg få si noe om landsmøtet, og jeg er gla for at jeg kan si det av fullt hjerte, at vi igjen har avvirket et godt landsmøte. Vi kan lett finne visse svakheter, bl. a. at vi har hatt for liten tid til visse saker. Kanskje har det vært satt opp for mange saker. Det er ikke bra at viktige saker som organisasjonsproblemer, som sosialiseringproblemer, delvis skal føre til at mange av debattantene bare skal få to og tre minutters innlegg. Det er for lite og det er en av de ting en skal være oppmerksom på, å prøve å legge landsmøtene slik opp at det skal bli noe større anledning for landsmøtets representanter å få gitt uttrykk for sine synsmåter. Det var en som under valgdebatten lot falle den ytring: «en kjedelig debatt». Jeg for min del hadde ikke den følelsen. Det var en nyttig og sunn reaksjon fra landsmøtet og det var på mange måter en nyttig debatt.

Vi kan igjen avslutte et landsmøte som gir oss alle en følelse av stolthet og glede over å være med i dette partiet. Praktisk talt alle viktige vedtak har vært enstemmige. Landsmøtet står der som en manifestasjon på et enig parti. Enig, men ikke ensrettet. Vi har hatt livfulle debatter.

Vi har atter en gang fått en bekreftelse på at Det norske Arbeiderparti er et aktivt parti med levende og tenkende mennesker. Landsmøtet har skapt klarhet på visse punkter der det kunne være noen uklarhet. Men det er ingen «retning» som har seiret og ingen som har lidd nederlag. Vedtakene er preget av og påvirket av den debatt som har foregått i partiet foran landsmøtet og under landsmøtet. Derfor kan en si at det er *partiet* som har seiret. Partiet og dets demokratiske arbeidsmåte. Jeg tror vi alle kan gå fra hverandre med den sikre følelse at vi har vært med på et godt landsmøte.

Så vil jeg be hver enkelt representant, og spesielt de som er kommet langveis fra, tar med seg en hilsen fra landsmøtet til alle de aktive og trofaste partimedlemmer rundt om i landet. Nettopp de partimedlemmer som er det bindeleddet som vi må bygge på mellom partiet som organisasjonen, og våre mange tilhengere og velgere.

(Bifall.)

Landsmøtet reiste seg og sang første vers av Internasjonalen og Ja, vi elsker.

Partiformannen erklærte Det norske Arbeiderpartis 37. ordinære landsmøte for avsluttet.

Møtet hevet klokka 16.20.

